UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ
NAȚIONALĂ CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ

INTEGRARE
PRIN CERCETARE ŞI INOVARE

28-29 septembrie 2016

Rezumate ale comunicărilor

Ştiinţe socioumanistice

Chişinău – 2016

Universitatea de Stat din Moldova

CONFERINȚA ŞTIINȚIFICĂ
NAȚIONALĂ CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ

INTEGRARE
PRIN CERCETARE ŞI INOVARE

28-29 septembrie 2016

Rezumate ale comunicărilor

Ştiinţe socioumanistice

Volumul II

CEP USM
Chişinău – 2016

[001.894+3+80/81]:378.4(478-25)(082)=135.1=161.1
I-58

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ
NAȚIONALĂ CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ
„INTEGRARE PRIN CERCETARE ŞI INOVARE”

Comitetul de organizare:

Gheorghe CIOCANU, dr. hab., prof. univ., rector	preşedinte
Florentin PALADI, dr. hab., prof. univ., prorector	copreşedinte
Sergiu BĂIEŞU, dr., conf. univ., decan	Facultatea de Drept
Stela MILICENCO, dr., conf. univ., decan	Facultatea de Sociologie şi Asistenţă Socială
Valentina NICORICI, dr., conf. univ., decan	Facultatea de Fizică şi Inginerie
Vladimir GUŢU, dr. hab., prof. univ., decan	Facultatea de Psihologie şi Ştiinţe ale Educaţiei
Georgeta STEPANOV, dr., conf. univ., decan	Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţe ale Comunicării
Galina RUSU, dr., conf. univ., decan	Facultatea de Matematică şi Informatică
Ludmila ZBANŢ, dr. hab., conf. univ., decan	Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine
Claudia CEMÂRTAN, dr., conf. univ., decan	Facultatea de Litere
Galina ULIAN, dr. hab., prof. univ., decan	Facultatea de Ştiinţe Economice
Alexandru SOLCAN, dr., conf. univ., decan	Facultatea de Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative
Viorica GLADCHI, dr., conf. univ., decan	Facultatea de Chimie şi Tehnologie Chimică
Mihai LEŞANU, dr., conf. univ., decan	Facultatea de Biologie şi Pedologie
Ion GUMENÂI, dr., conf. univ., decan	Facultatea de Istorie şi Filosofie

Comitetul de program:

Florentin PALADI, dr. hab., prof. univ.	preşedinte, prorector pentru activitatea ştiinţifică a USM
Leonid GORCEAC, dr., conf. univ.	vicepreşedinte, Institutul de Cercetare şi Inovare, USM
Tatiana BULIMAGA	*responsabil de ediţie, responsabil secţiunile Ştiinţe ale naturii şi exacte; Ştiinţe juridice şi economice*
Marianna SAVVA	*responsabil secţiunea Ştiinţe sociale*
Ana BALTAG	*responsabil secţiunea Ştiinţe umanistice*

Responsabilitatea asupra conţinutului rezumatelor revine în exclusivitate autorilor

ISBN 978-9975-71-818-9.
© Universitatea de Stat din Moldova, 2016

PSIHOLOGIE ŞI ŞTIINŢE ALE EDUCAŢIEI

CURRICULUMUL UNIVERSITAR: DIMENSIUNI DE PROIECTARE, IMPLEMENTARE, MONITORIZARE

Vladimir GUŢU

Proiectarea curriculară (design-ul instrucţional) reprezintă un demers complex şi sistemic de anticipare a desfăşurării activităţii de instruire. Acţiunea de proiectare poate viza fie nivelul *macro* – cel al procesului de învăţământ luat în ansamblu, fie nivelul *micro* – cel al temelor, secvenţelor de instruire, activităţilor didactice realizate în cadrul unei discipline academice.

Din perspectivă modernă, acţiunile de proiectare constau în gândirea, anticiparea şi prefigurarea procesului de instruire, a strategiilor şi tehnologiilor didactice.

Abordarea curriculară a procesului de învăţământ presupune proiectarea interdependenţelor dintre elementele componente ale activităţii didactice: *obiective/finalităţi (competenţe) – conţinuturi – metodologie – evaluare.* Aceste interdependenţe angajează realizarea unui învăţământ prioritar formativ bazat integral pe resursele de (auto)instruire şi de (auto)educaţie ale fiecărui student.

Proiectarea curriculară consemnează saltul de la structura de organizare bazată pe conţinuturi definite explicit *(„ce să învăţăm?”)* la structura de organizare orientată valoric prin intermediul unor obiective şi metodologii explicite şi implicite *(„cum învăţăm?”),* cu efecte macrostructurale (plan-cadru de învăţământ superior elaborat la nivel de sistem) şi microstructurale (curricula şi manuale academice elaborate la nivel de proces), asumate la scară universitară.

Aşadar, proiectarea curriculară presupune: proiectarea concepţiei generale; proiectarea produselor curriculare (plan de învăţământ, curricula pe discipline, manuale şcolare, ghiduri metodologice etc.); proiectarea procesului educaţional propriu-zis (de predare – învăţare – evaluare).

Proiectarea curriculumului prezintă o activitate complexă, care are metodologia şi strategia sa, metode şi procedee specifice de elaborare.

Abordarea contextual-integratoare a metodologiei de proiectare a

curriculumului universitar presupune identificarea, selectarea şi organizarea componentelor acestuia în funcţie de factori sociali, economici, politici şi educaţionali.

Conceptul de proiectare curriculară include în sine şi alte perspective metodologice:

✓ *Prima* ţine de logica generală a proiectării, care presupune următorii paşi: diagnosticarea, conceptualizarea/conceperea curriculumului, proiectarea propriu-zisă, organizarea/implementarea curriculumului, evaluarea/monitorizarea curriculumului.

✓ *A doua* ţine de consecutivitatea proiectării produselor curriculare: standardele educaţionale profesionale → plan-cadru de învăţământ → curricula pe discipline → manuale academice → ghiduri metodologice→ alte materiale didactice.

✓ *A treia* ţine de realizarea procesuală a curriculumului academic, elaborarea proiectelor didactice axate pe unităţi „mari" de învăţare; elaborarea şi aplicarea proiectelor didactice ale cursurilor, seminarelor universitare.

Proiectarea curriculară poate fi realizată în baza următoarelor principii:

Principiul fundamentării empirice. Curriculumul trebuie să se bazeze pe cercetarea empirică a stării anterioare şi să fie astfel alcătuit încât să anuleze toate disfuncţionalităţile acesteia.

Principiul orientării filozofice. Curriculumul trebuie să se bazeze pe o filozofie solidă a educaţiei, aflată în consonanţă cu filozofia omului din societatea democratică modernă şi să ignore doctrinele politice pasagere care contestă această filozofie.

Principiul individualizării. Curriculumul trebuie să răspundă trebuinţelor personale ale celui care învaţă şi să se adapteze posibilităţilor lui de învăţare.

Principiul realismului. Curriculumul trebuie centrat pe viaţa reală şi necesităţile pieţei muncii, cu valorile ei actuale, cu tendinţele de dezvoltare ale societăţii şi cu nevoile autentice de formare ale membrilor acestei societăţi.

Principiul echilibrului. Curriculumul trebuie alcătuit astfel încât niciuna dintre componente să nu fie neglijată sau să prevaleze asupra celorlalte.

Principiul colaborării. Curriculumul trebuie să fie o realizare

colectivă, la care iau parte toţi cei care sunt competenţi şi interesaţi (de la specialişti, instituţii oficiale, autorităţi, profesori până la studenţi).

Principiul evaluării. Evaluarea este elementul esenţial al cercetării, proiectării, experimentării, validării oricărui curriculum, nefiind permisă implementarea lui, dacă evaluarea nu a fost riguroasă, obiectivă, pozitivă şi practicată la momentul oportun.

Principiul asigurării. Curriculumul trebuie să beneficieze de o susţinere adecvată şi nu trebuie pus în practică, dacă vreunul din elementele de susţinere este insuficient (resurse financiare, spaţii funcţionale, laboratoare, manuale, planuri, programe, profesori, manageri competenţi etc.).

Principiul temeiniciei. Curriculumul trebuie proiectat pe termen lung, astfel încât să suscite ameliorări esenţiale şi structurale cât mai rare şi cât mai tardive, în acelaşi timp, însă, să fie deschis spre schimbare permanentă.

Principiul managementului schimbării. Implementarea proiectului curricular este o schimbare radicală care trebuie condusă de manageri competenţi [2].

Curriculumul de calitate ca document trebuie proiectat în corespundere cu conceptele/abordările moderne, în scopul asigurării eficiente a procesului de formare profesională iniţială şi continuă.

Implementarea curriculumului universitar este o activitate anevoioasă, cu multe dificultăţi de ordin managerial, motivaţional, psihologic etc.

Implementarea eficientă a curriculumului presupune: asigurarea normativă a procesului de implementare; formarea profesională continuă a cadrelor didactice; crearea condiţiilor manageriale, logistice şi motivaţionale; existenţa unei strategii instituţionale de implementare; implicarea experţilor etc.

Implementarea unui proiect curricular cuprinde de asemenea: realizarea obiectivelor specifice ciclului respectiv şi resurselor; monitorizarea comunicării, participării şi a motivării persoanelor implicate; formarea persoanelor şi grupurilor în vederea realizării sarcinilor de dezvoltare curriculară şi a dezvoltării personale a celor implicaţi; prevederea elementelor de flexibilitate care fac posibilă modificarea pe parcurs (dacă situaţia o cere); combaterea rezistenţei la schimbare prin înlăturarea barierelor; obţinerea sprijinului efectiv al persoanelor

şi al factorilor implicaţi.

Implementarea unui curriculum se referă, în primul rând, la aplicarea proiectului curricular respectiv, urmărirea indicatorilor cantitativi şi calitativi care vor fi supuşi evaluării pe parcursul derulării şi la finalul acestuia.

Monitorizarea implementării curriculumului academic semnifică urmărirea sistematică şi continuă a modului în care sistemul şi procesul de învăţământ se comportă în raport cu modificările propuse. În ceea ce priveşte procesul de învăţământ, se disting trei tipuri de monitorizare: *monitorizare administrativă*, care se referă la urmărirea/supravegherea respectării dispoziţiilor legale referitoare la planul de învăţământ, curriculum, manuale, organizarea şi desfăşurarea procesului educaţional etc.; *monitorizare formativă*, axată pe monitorizarea procesului de învăţare, cum ar fi, spre exemplu, administrarea periodică a testelor criteriale care vizează esenţa unui program de studii, permite identificarea problemelor, a dificultăţilor în derularea acestuia etc.; *monitorizarea/pilotajul randamentului academic,* care se realizează, în general, cu ajutorul testelor normative ce au rolul de a informa, în plan comparativ, cu privire la ceea ce „produc" instituţiile superioare de învăţământ.

Referinţe:

1. GUŢU, V. (coord.) ş.a. *Cadrul de referinţă al curriculumului universitar*. Chişinău: CEP USM, 2015. 104 p.
2. NEGREŢ-DOBRIDOR, I. *Teoria generală a curriculumului educaţional*. Iaşi: Polirom, 2008.

Cercetarea a fost realizată cu susţinerea financiară a proiectului instituţional **15.817.06.23F *Concepţia şi metodologia de realizare a conexiunii şi continuităţii între şi intra cicluri de învăţământ superior din perspectiva cadrului calificărilor şi clasificatorului de ocupaţii.***

ABORDAREA EVALUĂRII CA PROBLEMATICĂ A SENSULUI

Carolina PLATON

În literatura de specialitate care abordează problematica evaluării în învățământ sunt analizate două mari direcţii de cercetare, două modalităţi de a concepe câmpul de studiu al evaluării, două posturi epistemologice: evaluarea ca „măsurare", care dă prioritate produsului, şi evaluarea ca „gestiune", care se focalizează pe proceduri. Aceste două concepţii sunt prezentate în ordinea care respectă cronologia perioadei lor de hegemonie în câmpul ştiinţific al evaluării.

În prezent, cercetările se orientează tot mai mult spre o viziune a evaluării ca „problematică a sensului" centrată pe proces. Această matrice teoretică, fiind în dezvoltare, poate fi privită doar ca un ansamblu de perspective care urmează a fi cercetate. Ce ar putea prezenta modelele evaluării ca problematică a sensului: modele ale sistemelor complexe sau ale evaluării ca şi complexitate? Includerea într-o reţea de semnificaţii multireferenţiale a problemei valorii a ceea ce se face? Reglarea, de exemplu, conceptualizată mai întâi în modelul cibernetic (ca practică sistematică a retroacţiunii), iar apoi în modelul sistemic (sub forma unui sistem de reglări care pilotează practica evaluativă) se regăseşte astăzi în evaluarea-reglare complexă. În opinia cercetătorilor, deşi trecerea de la cibernetică la sistemism nu este decât o schimbare de model în interiorul matricei teoretice (evaluarea ca gestiune), trecerea de la evaluarea în cadrul sistemismului la evaluarea-reglare complexă poate fi o ocazie de a schimba matricea teoretică: de la evaluarea ca gestiune la evaluare ca problematică a sensului [2]. Trecerea la o altă epistemă încă nu este deschisă, deoarece în acest caz ar trebui ca evaluarea în cadrul sistemismului (studiul sistemelor „complexe") să ofere locul evaluării ca şi complexitate, evaluării-interpretare. O ordonare este departe de a fi făcută, fiind devreme de a vorbi despre modele distincte în această paradigmă teoretică, însă ipoteza complexităţii provoacă la noi abordări şi cercetări.

Or, evaluarea repune problema funcţionării sale ca domeniu de cercetare şi, concomitent, reapare problema sensului, a semnificaţiei practicilor sale. E de menţionat că încă în 1986, trasând distincţia fundamentală între evaluare şi control, cercetătorii [6] au subliniat că

evaluarea, contrar controlului, este căutarea sensului. Însă, în loc să se schimbe practicile, s-a schimbat doar vocabularul, observându-se tendinţa de a vorbi despre evaluare acolo unde este vorba de control deghizat. De fapt, noţiunile de control şi de evaluare corespund şi se opun concomitent într-o relaţie de bipolaritate. Scopul procedurilor de control este de a compara gradul de conformitate, chiar de identitate între un model de referinţă şi un fenomen. Controlul se axează, deci, pe coerenţă şi omogenitate. Evaluarea, din contra, se axează pe termen de semnificaţie. Ea implică ideea de sens. Controlul se bazează pe dispozitive construite şi cât mai transparente, în timp ce evaluarea reprezintă un proces şi un demers care compară zone de opacitate. Aceste premise semantice fiind definite, putem distinge evaluarea estimativă şi evaluarea apreciativă. Prima se orientează mai mult spre cantitativ, cuantificarea servind, în acest caz, drept referinţă. A doua privilegiază polul calitativ.

În opinia noastră, ceea ce este specific evaluării este noţiunea de valoare, nu în sensul economic, ci în sensul filozofic al termenului. Din punct de vedere metodologic, pot fi evidenţiate câteva elemente de distincţie între procesul de evaluare şi procedurile de control. Prima distincţie se referă la variabilele spaţiu/timp. Controlul, centrat pe spaţiu de care are nevoie ca bază de măsurare, se situează în afara timpului. Evaluarea, fiind proces, este indisociabilă de noţiunea de timp, timp nu în sensul de unităţi egale decupate, ci în sens de durată (trecut, prezent, viitor). A doua distincţie, de asemenea epistemologică, ţine de următorul fapt: controlul relevă din explicativ şi explicat, în timp ce evaluarea este de ordinul implicării. Universul evaluării, cel al implicării şi al sensului, are puţin comun cu cel al controlului, univers al rigorii şi al explicităţii. Însă, în pofida celor menţionate, majoritatea practicilor evaluative exclud, în favoarea cercetării rigorii şi ordinii, această căutare a sensului care există prin şi pentru subiecţi. În acest context, în opinia autorilor [6], două pericole ameninţă evaluarea: a fi o simplă „formă", un fel de reflectare specular a realităţii pe lângă „sens", sau a fi o constatare resemnată a ambiguităţii şi a complexităţii umane.

Fără a pune la îndoială necesitatea măsurării şi a rigorii în evaluare [1], considerăm că o teorie şi o practică a evaluării trebuie să fie fondate pe primatul sensului. Opinii similare sunt expuse şi de alţi autori [1, 4, 5] care, abordând problema evaluării, accentuează importanţa factorului subiectiv în procesul de evaluare. Însă, în pofida

celor relatate *supra* se menţine totuşi un anumit monoteism al justeţei procesului raţional, încă în apogeul eficacităţii, conform căruia este posibil de a evita subiectivitatea în evaluare. Sensul este devalorizat în favoarea cantitativului, în detrimentul unei abordări în profunzime a fenomenelor. Evaluatorul segmentează datele şi rezultatele, neglijând existenţa umanului. Acest refuz de a lua în consideraţie sensul, în majoritatea practicilor de evaluare, poate fi explicat prin mai multe cauze:

- ❖ abordarea cantitativă urmăreşte scopul de a simplifica problemele, de a reduce complexitatea la structuri pentru a le manipula şi a le stăpâni mai comod;
- ❖ materialul cantitativ în raport cu cel calitativ are, în aparenţă, un caracter de necombătut;
- ❖ sub influenţa ştiinţelor exacte, unii cercetători din ştiinţele socioumanistice sunt tentaţi să ţină cont doar de ceea ce este cuantificabil, excluzând astfel originalitatea, creativitatea şi afectivitatea.

O reorientare spre cercetarea sensului, semnificaţiei, subiectivităţii în evaluare este observată doar spre sfârşitul secolului XX. Făcând o analiză a cercetărilor europene şi nord-americane de ultimă oră în materie de evaluare, Cardinet [3] menţionează că o constantă netă se degajă pentru majoritatea dintre ele: luarea în consideraţie a punctului de vedere subiectiv al persoanelor interesate. Acest punct de vedere se raportează la toate nivelurile: predare, învăţare, dirijare. Ştiinţa se vede obligată să reintroducă subiectivitatea în modelele lumii şi, deci, să facă loc filozofiei şi problemelor de ordin etic. În acest context, autorul se pronunţă pentru o abordare extinsă a evaluării care permite să se estimeze, în măsura în care este practic realizabil, ansamblul factorilor semnificativi, fără a simplifica pe nedrept complexitatea variabilelor care intervin. Totul se complică, menţionează autorul, însă anume asta este marca progresului, pentru că viziunea realului se îmbogăţeşte şi se diversifică: noi începem să gândim complexitatea [3].

În contextul celor menţionate, putem face următoarea constatare. În problema evaluării este important de a ne întreba ce sens, ce semnificaţie are acest fenomen pentru persoanele implicate. Abordarea sensului în evaluare ar permite nu numai de a şti ce fac oamenii, dar şi de ce ei acţionează (sau nu acţionează) într-un anumit mod şi ce semnifică această acţiune pentru ei. Or, aspectele semnificative care constituie o faţetă a acestui proces devin obiect obligatoriu al

cunoaşterii pentru a înţelege realitatea evaluativă. Din această perspectivă, dimensiunile psihologice, subiective care atribuie semnificaţie procesului evaluativ (reprezentările, atitudinile, percepţiile, credinţele, opiniile persoanelor implicate în contextul de evaluare) devin determinanţi ai calităţii acestui proces.

Referințe:

1. BEAUDOUX, C. *Stratégies d'évaluation et environnement. Enseignement et gestion.* Paris, 1984, p.79-83.
2. BONNIOL, J-J., VIAL, M. *Les modéles de l'évaluation. Textes fondateurs*. Bruxelles: De Boeck Université, 1997. 368 p.
3. CARDINET, J., LAVEAULT, D. Dix années de travaux européens et nord-américains sur l'évaluation: quelques lignes de force. In: *Mésure et évaluation en éducation,* 1996, vol.18 (3), p.1-23.
4. MARSH, H.W. Multidimensional ratings of teaching effectiveness by students from different academic seating and their relation to students/course/instructor characteristics. In: *Journal of Educational Psychology*, 1984, vol. 75, n. 1, p.150-166.
5. STUFFLEBEAM, S., SHINKFIELD, G. *A Systematic Evaluation*. Boston: Kluwenet Vijhoff Publishing, 1985, p.33-58.
6. VIAL, M. Evaluer n'est pas mésurer. In: *Les Cahiers pédagogiques, Evaluation*, 1991, p. 34-35.

FORME DE MANIFESTARE A FURIEI ŞOFERILOR

Angela POTÂNG

Fenomenul manifestării furiei la şoferi este astăzi intens popularizat de mass-media ca o situaţie din ce în ce mai frecvent întâlnită pe șoselele din Republica Moldova. Din păcate, cuvintele jignitoare sau cloaxoanele numeroase au devenit o parte integrantă a comportamentului oricărui şofer. Din ce în ce mai mulţi oameni susţin că au fost victime ale manifestării furiei participanţilor la trafic. Alţii recunosc că ei înşişi au exteriorizat diverse forme ale furiei în timp ce se aflau la volan.

În general, furia este o emoție care poate avea de cele mai multe ori un aspect negativ, și o distingem de agresiune prin faptul că furia este un răspuns emoțional la o amenințare, nedreptate, durere sau frustrare și apare dorința de a confrunta sau deteriora sursa presupusă, în timp ce agresivitatea este un comportament care provoacă vătămări, traume

fizice sau psihologice. Într-un fel sau altul, aceşti doi termeni se suprapun ca sens şi unul vine în continuarea celuilalt: înainte ca să aibă loc un act de agresivitate, intervine mai întâi o stare emoţională de furie. Reacţia persoanelor furioase este cea care face diferenţa între un temperament echilibrat şi unul dezechilibrat. Manifestările de furie sunt specifice oamenilor fară autocontrol, care ajung să se manifeste violent verbal şi/sau fizic, atunci când resimt o nemulţumire profundă.

Speilberger (1998) delimitează furia *ca stare* de furia *ca trăsătură*. Furia ca stare este o trecere de la o enervare uşoară la furie extremă, pe când furia ca trăsătură se manifestă printr-o tendinţă a individului de a fi furios frecvent, pe o durată lungă de timp [2].

Potrivit studiilor (C.Havârneanu, 2011; W.Shuster, 1997; L.Tasca; 2000; ş.a.), situaţiile care provoacă cel mai frecvent apariţia şi manifestarea furiei în trafic sunt: viteza excesivă a altor autovehicule, combinarea excesului de viteză cu cel puţin un comportament periculos de altă natură, precum fumatul, discuţii la telefon, consumul de alcool sau alimente în timpul condusului, slalom prin trafic, ocuparea locului în faţa altor vehicule (de obicei în traficul aglomerat), nerespectarea distanţei legale faţă de autovehiculul din faţă şi alte comportamente de „furie rutieră" [1].

În cercetările sale, C.Havârneanu a scos în evidenţă predictorii cei mai importanţi în apariţia furiei: numărul de kilometri parcurşi anual (relaţie pozitivă), preferinţa pentru viteză (relaţie negativă), experienţa în condus (relaţie negativă), tendinţa spre asumarea riscului (relaţie pozitivă). Unele studii au arătat că în cazul multor şoferi furia apare atunci când un şofer circulă prea aproape de bara de protecţie sau atunci când cineva ocupă locul aşteptat în parcare. Havârneanu susţine că tinerii şi şoferii cu un număr mic de kilometri parcurşi par să fie mai uşor iritaţi de conducerea imprudentă manifestată de ceilalţi participanţi la trafic decât şoferii mai în vârstă sau cei cu un număr mai mare de kilometri parcurşi. Vârsta, numărul de kilometri parcurşi anual, precum şi autoevaluarea abilităţii de a conduce în siguranţă corelează negativ cu furia provocată de ostilitatea directă. Şoferii mai în vârstă, cei cu mai mulţi kilometri parcurşi, şi şoferii orientaţi spre siguranţă devin mai puţin iritaţi de reacţiile ostile ale altor conducători auto [1].

Conform lui Deffenbacher et al. (2001), există patru modalităţi de exprimare a furiei în timpul conducerii autovehiculului:

1. *Exprimarea agresivităţii fizice* – conducătorul auto îşi foloseşte forţa fizică pentru a-şi exprima furia şi pentru a intimida pe celălalt participant la trafic prin: gesturi ostile, părăsirea autovehiculului pentru a se confrunta cu un şofer ce a încălcat prevederile legale, încercarea de a-l lovi pe celălalt, lovirea cu pumnii sau piciorul în maşina celuilalt etc.

2. *Exprimarea agresivităţii verbale* se referă la utilizarea de către persoană a expresiilor verbale directe (înjurături, cuvinte cu caracter obscent, etichetări, întrebări retorice) sau indirecte (comentarii negative în șoaptă), dar şi comportamente nonverbale (a-l privi amenințător pe celălalt; a-i arăta pumnul, degetul mijlociu, limba; a face alte gesturi vulgare etc.).

3. *Folosirea vehiculului propriu pentru a-și exprima furia s*e referă la comportamentele prin care un șofer încearcă în trafic să intimideze, să încurce sau să enerveze un alt conducător auto cu propriul automobil (de exemplu, a conduce foarte încet în fața celuilalt; a claxona pentru a demonstra frustrarea; a bloca intenţionat pe celălalt conducător auto pentru a nu-şi putea continua drumul; a accelera pentru a conduce mai repede decât înainte; a da flash-uri conducătorului auto care deranjează; a încetina pentru a-l enerva pe celălalt; a lăsa faza lungă aprinsă atunci când circulă în spatele altui conducător auto; a încerca să îl împingă din lateral pe celălalt în afara drumului etc).

4. *Forma constructivă, adaptativă a furiei s*e referă la strategiile cognitive şi comportamentale care implică, în general, evitarea situației conflictuale şi conducerea în condiții de siguranță (de exemplu, ignorarea situației, conştientizarea riscului, găsirea unor soluții pozitive pentru a ieşi din situații, încercarea de a se calma etc.). Strategiile şoferilor ar trebui să fie următoarele: mă gândesc la alte lucruri care îmi distrag atenţia de la ceilalţi conducători auto; mă gândesc de două ori înainte de a acţiona; îmi spun că nu merită să mă enervez; mă gândesc la lucruri care să îmi distragă atenţia de la frustrarea resimțită atunci când conduc; acord o atenţie mai mare felului în care ceilalţi conduc, pentru a evita accidentele rutiere [2].

Un studiu realizat în România la cererea Direcției Rutiere, pe un eșantion de 1.119 conducători auto activi, evidențiază următoarele forme de manifestare a furiei: 78,7% dintre cei chestionați au

manifestat flash-uri sau claxoane, 48,8% – gesturi obscene sau amenințătoare, 43,5% – agresiuni verbale, 39,1% – blocarea maşinii celuilalt, 6% – urmăriri în trafic, iar 3,3 % – agresiuni fizice.

Mai multe studii (Deffenbacher, Lynch& Richards, 2003; Huff, Lynch, Oetting, & Salvatore, 2000) au arătat faptul că şoferii ce recunosc că au anumite probleme de labilitate emoțională, în special legate de furie, conduc la fel de mult (atât ca distanţă, cât şi ca timp) în comparație cu şoferii care raportează nivele scăzute ale furiei. Cu toate acestea, şoferii mai labili emoțional au de 2,5-3 ori mai multe şanse de a deveni furioşi în timp ce conduc, de 3,5-4 ori mai multe şanse de a fi agresivi verbal şi/sau fizic şi de 1,5-2 ori mai multe şanse de a manifesta comportamente riscante la volan.

Manifestarea furiei este prezentă la conducătorii auto din diferite ţări, dar ponderea acestora depinde de nivelul de cultură, mentalitate, implicarea autorităţilor în sancţiuni şi prevenire, anonimatul în trafic, stilul de viaţă, factorii sociali, factorii de mediu şi cei individuali. Un exemplu în acest caz ar fi claxonatul: acesta este perceput în Scandinavia ca fiind un insult, pe când în sudul Europei este văzut ca un mesaj.

Este foarte important ca fiecare șofer să conştientizeze că în momentul șofatului el controlează o maşină puternică care poate răni grav alte persoane. De aceea este absolut necesară respectarea regulilor rutiere, ca să se poată ajunge la destinație în siguranță.

Referinţe:

1. HAVÂRNEANU, C. *Evaluarea psihologică a conducătorilor auto.* Iaşi: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2011.
2. HĂVÂRNEANU, Gr. *Psihologia transporturilor: o perspectivă psihosocială.* Iași: Polirom, 2013.
3. BONCU, S. *Devianțe tolerate.* Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2000.
4. HOHN, M. *Teoretic și aplicativ în psihologia circulației rutiere*. Timișoara: Editura Universității de Vest, 2011.
5. ANIȚEI, M. *Psihologia în transporturi*. București, 2010.
6. http://www.academia.edu/3842331/Comportamentul_agresiv_al_%C5%9Foferilor_exist%C4%83_predictori_psihologici_%C5%9Fi_atitudinali.

MUNCA SAU FAMILIA: CONFLICT DE ROL LA FEMEI

Svetlana TOLSTAIA

Procesele de transformare din cadrul societăţii moldoveneşti au pus în discuție şi problemele socioculturale referitoare la relațiile de gen, care au determinat schimbarea statutului şi poziţiei femeilor în sfera economică, politică, precum şi în cea privată.

Se produc modificări profunde în conştiinţa socială a femeilor, ca rezultat al schimbării statutului socioeconomic şi cultural al acestora. În acest context, mulţi cercetători [1, 4, 7, 8] relevă schimbările care se înregistrează la nivelul relațiilor și rolurilor din familie, depășirea relației de dependență față de soț și copii. Acest fapt se datorează în mare parte procesului de emancipare socială a femeilor, dorinţei lor de dezvoltare personală, ceea ce era aproape imposibil în condiţiile de asuprire şi violenţă în care femeia a fost nevoită să trăiască o lungă perioadă de timp [7]. Mişcarea de emancipare a femeilor a început cu schimbarea statutului femeilor în sfera relațiilor sociale, familiale și mai apoi în domeniul profesional. Astfel, K.Ţetkin scria: „Munca femeilor este un fundament economic, fără de care emanciparea şi egalitatea femeii nu ar fi fost posibile” [8, p.107]. Mai târziu, schimbarea statutului femeilor a fost determinat de intensificarea participării femeilor la viața politică și socială ca urmare a creşterii numărului de instituţii educaţionale pentru copii, a posibilității planificării familiale și a oportunităților de instruire și formare profesională oferite femeilor [1]. Independenţa economică a femeii a redus dependenţa sa faţă de soţ şi până la mijlocul secolului XX (în special după cel de-al Doilea Război Mondial) în toate ţările industrializate femeile (inclusiv femeile căsătorite) au început să exploreze în mod activ sferele de activitate sociomuncitorești și politico-culturale, care, în consecinţă, au produs transformări în ceea ce privește conceptul de familie tradiţională [7].

Modelul familial tradiţional, în care bărbatul este întreţinătorul familiei, iar femeia este casnică şi are grijă de copii, a devenit din ce în ce mai puţin întâlnit în statele europene. Însă schimbarea statutului femeii în societate şi includerea sa în activitatea industrială au determinat o serie de conflicte sociale şi morale. Dacă femeia din era preindustrială se afla în cadrul familiei sale şi unica sferă de ocupație

erau activităţile casnice, atunci femeia modernă, angajată în diverse activităţi profesionale, are posibilitatea de dezvoltare în mai multe sfere şi după mai multe dimensiuni. Aşteptările faţă de comportamentul de gen cer ca femeile să îmbine rolurile tradiţionale din familie cu activitatea profesională, ceea ce poate cauza apariţia conflictului de rol. Femeia angajată trebuie să sincronizeze cariera profesională cu rolul de mamă, cu cel de soţie, să preia normele tradiţionale legate de rolurile sexuale, care limitează foarte mult sferele tipice acceptate a fi masculine – munca, de cele feminine – familia. Acest fapt a determinat ceea ce М.Арутюнян şi О.Здравомыслова numesc complexul „dublei identităţi" [5]. О.А. Гаврилица defineşte conflictul de rolul ca fiind „un ansamblu de emoţii negative care apar la femei ca urmare a evaluărilor negative legate de imposibilitatea de a îmbina eficient rolurile profesionale cu cele familiale" [6]. Acest fapt a fost confirmat şi de М.В. Сафонова: pentru o femeie de succes rolurile profesionale şi cele familiale sunt la fel de importante, ceea ce şi determină conflicte şi lipsă de armonie în relaţiile de familie [4, p.26]. Prin urmare, îmbinarea cu succes a acestor roluri poate oferi, după cum consideră Ю.Алешина şi Е Лекторская, atitudini pozitive din partea soţului faţă de activitatea profesională a soţiei [4]. Într-un studiu realizat de В.Хащенко şi Г.Турецкая s-a constatat că doar 12% dintre femeile de afaceri reuşesc să îmbine într-o formulă reuşită activitatea profesională şi familia, pe când pentru majoritatea dintre ele (88%), munca primează asupra intereselor personale. Doar 30% dintre femeile de afaceri consideră că au posibilitatea de a-şi manifesta feminitatea lor în situaţii de afaceri [*apud* 6]. Femeia care alege să se realizeze în domeniul profesional trece prin numeroase situaţii de criză şi stres, această decizie determinând restructurări în sfera socială şi în cea a relaţiilor interpersonale.

La nivelul Uniunii Europene reconcilierea muncii cu viaţa personală este formulată ca fiind o problemă socială, menţionată în documente, iar o serie de politici au fost adoptate ca instrumente de facilitare a acesteia (directive privind timpul de lucru, concediul parental şi munca cu jumătate de normă). În acest sens, formularea politicilor privind egalitatea salarizării pe agenda publică europeană (în anii '70) şi a politicilor de „conciliere" (în anii '80), precum şi abordarea problemei cu privire la asumarea şi valorizarea inegală a muncii remunerate (productive) şi a muncii neremunerate (repro-

ductive/domestice) au deschis o nouă etapă în evoluţia drepturilor femeilor şi a egalităţii de gen, marcând translaţia de la egalitatea *de jure* (egalitatea juridică) la egalitatea *de facto* (egalitatea reală) [2].

Însă la nivelul statelor membre există diferenţe importante, ca şi consecinţă a unor politici şi valori diferite. În ţările nordice modelul cel mai des întâlnit este cel al ambilor parteneri care lucrează cu normă întreagă (statul fiind principalul furnizor de servicii de îngrijire a persoanelor dependente), în Sudul şi Estul Europei în cele mai multe cupluri fie unul (în cazul celor mai în vârstă sau cu un nivel scăzut de educaţie), fie ambii parteneri sunt angajaţi cu normă întreagă (fiind utilizate servicii de îngrijire informală, mai degrabă de pe piaţă, însă nefiscalizate în Sud şi membri ai familiei extinse în Est), iar în Europa continentală şi în statele liberale în cele mai multe dintre familii unul dintre parteneri lucrează cu normă întreagă şi cel de-al doilea cu normă redusă (în special în Olanda, Austria şi Germania, dar şi Marea Britanie aceasta fiind principala metodă de reconciliere) [2].

În Europa de Est, inclusiv în Moldova, suportul oferit prin intermediul politicilor este scăzut, iar nivelul salarial redus face dificilă apelarea la serviciile oferite de către piaţă, munca cu normă redusă sau ieşirea definitivă de pe piaţa muncii a unuia dintre parteneri [3]. Reconcilierea muncii cu celelalte roluri sociale, în special pentru femei, este o adevărată provocare în contextul actual. Înţelegerea acestora este importantă pentru a putea dezvolta politici publice şi organizaţionale eficiente în acest domeniu. Multe companii tradiţionale percep munca şi viaţa personală ca două domenii competitive, câştigul dintr-un domeniu având drept consecinţe pierderea în celălalt domeniu. Managerii cu o gândire contemporană au însă o atitudine de colaborare între angajat şi manager în atingerea obiectivelor profesionale şi personale cu beneficii atât pentru business cât şi pentru viaţa personală a angajaţilor şi managerilor. Organizațiile pot oferi angajaților aranjamente alternative ale muncii, precum: program flexibil, muncă part-time și împărțirea/calibrarea muncii, acestea putând ajuta indivizii să facă față conflictului muncă – familie [2].

În consecință, pentru a avea angajați performanți și cu un echilibru emoțional crescut, *companiile contemporane trebuie să pună accent pe strategii de menținere a echilibrului muncă – viața personală.* O astfel de abordare va genera beneficii bilaterale, pornind de la premisa

că angajatul va fi transparent și onest în argumentarea nevoilor sale, iar compania-angajator va oferi constant soluții de integrare și susținere.

Referinţe:

1. BODRUG-LUNGU, V. *Teoria şi metodologia educaţiei de gen.* Teza dr.hab. în pedagogie, Chişinău, USM, 2009. 343 p.
2. BURSUC, B. *Conflictul viața personală – viața profesională. Problema angajatului sau problema angajatorului?* [Accesat 24.04.2016] Disponibil: www.mindinstitute.ro
3. *Femei şi barbati pe piata muncii in Republica Moldova.* Raport analitic. BNS / DFID. Chişinău, 2008. 100 p.
4. АЛЕШИНА, Ю.Е., ЛЕКТОРСКАЯ, Е.В. Ролевой конфликт работающей женщины. В: *Вопросы психологии,* 1989, № 6, с.23-28.
5. АРУТЮНЯН, М.Ю. Кто Я? // *Женщины и социальная политика (гендерный аспект*). Москва, ИСЭПН, 1992, с.137.
6. ГАВРИЛИЦА, О.В. Чувство вины у работающей женщины // *Вопросы психологии,* 1998, № 4, с.65-70.
7. ГРАНОВСКАЯ, Р.М. *Конфликт и творчество в зеркале психологии.* М: Генезис, 2002. 573 с.
8. FERENCZI, S. Masculine and Feminine: Psychoanalytic Observations on the "Genital Theory" and on Secondary and Tertiary Sex Characteristics. In: *The Psychoanalytic Review,* 2010, vol.17 (1930), p.105-113.

Lucrarea a fost elaborată în cadrul proiectului „*Interferenţe dintre viaţa profesională şi cea privată. Aspecte interculturale, experienţe locale şi strategii de intervenţie"* (proiect instituțional 2015-2018, direcţia strategică „Patrimoniul naţional şi dezvoltarea societăţii", cifrul proiectului 15.817.06.06A).

AUTOINSTRUIREA – FORMĂ DE MANIFESTARE A ACTIVISMULUI COGNITIV AL STUDENȚILOR

Mihai PAIU, Tatiana REPIDA, Carolina ȚURCANU

Tineretul de astăzi trăieşte într-o societate a cunoaşterii, o societate a învățării. O societate a cunoaşterii aşteaptă din partea sistemului de învățământ o „deschidere față de totalitatea surselor şi mijloacelor lumii contemporane, deci ale progresului şi viitorului" [10, p.163].

O societate bazată tot mai mult pe cunoaştere devine tot mai mult

dependent de procesul învățării, devine o societate a învățării, o societate a instruirii, o societate extrem de instruită [3].

În strânsă legătură cu evoluțiile care au loc, se constată, totodată, după cum menționează I.Cerghit [1, p.25-26], o accentuare a nevoii și a dorinței de a învăța mai mult și pe cont propriu, cu efort autonom. E preferat un stil axat pe trebuința de înnoire continuă a propriei cunoașteri printr-un efort personal neîncetat, efort care deschide perspectiva dezvoltării aptitudinii de a învăța singur, de instruire autonomă, independentă. Astfel de sisteme de autodidaxie (autoinstruire) vor câștiga în extensiune, deoarece însușirea pe această cale a cunoștințelor răspunde mai bine unor motivații interioare de formare și de autodepășire, de autodesăvârșire, fiecare individ având posibilitatea să-și cultiveze și să-și pună mai bine în valoare propriile capacități și aptitudini. Mergând pe această cale individul are posibilități mari să devină autorul propriului progres intelectual, cultural și profesional, să joace un rol pe cât se poate de activ în dezvoltarea propriilor facultăți cognitive, a propriei formări.

În *Lexicon pedagogic* [9, p.31], referitor la termenul „auto-instruire" citim: parte integrantă a autoeducației, care se referă mai ales la îmbogățirea cunoștințelor și pregătirea intelectuală independentă. Presupune un impuls motivațional, dar și însușirea unor instrumente ale muncii intelectuale independente. Modalitățile de auto-instruire variază în raport cu fiecare domeniu de cunoaștere, totuși există anumite tehnici generale de autoinstruire: depistarea informațiilor necesare, consemnarea și sistematizarea acesteia, prelucrarea, utilizarea acesteia în rezolvarea unor sarcini de învățare, autocontrolul pe parcurs și altele. Internetul oferă astăzi cele mai noi și mai multe posibilități de autoinstruire.

Autoinstruirea (autodidaxia) este abordată fie ca o finalitate a acțiunii instructiv-educative, fie ca dimensiune a educației permanente, fie ca un obiectiv al educației intelectuale [6, p.64].

E.Joița afirmă că studiile de didactică până în prezent nu abordează încă explicit acest aspect ca o caracteristică a procesului de învățământ, ci ca scop, normă de atins, efect al considerării elevului și ca „subiect al instruirii". Ea tratează procesul de învățământ ca factor al formării pentru autoinstruire, care, la rândul său, poate contribui la realizarea calitativă a procesului de învățământ. Asta dacă se

meditează la evoluția raportului instruire – autoinstruire.

S.Cristea [2, p.172] abordează autoinstruirea și autoînvățarea în contextul autoeducației.

Autoinstruirea este una din formele principale de manifestare a activismului cognitiv, un proces complex și anevoios nu numai în timpul studiilor universitare, dar în general pe parcursul întregii vieți conștiente a fiecărui om. La întrebarea *De ce?* se poate răspunde în felul următor: *Deoarece activitatea de autoinstruire necesită eforturi mari; capacitatea de a-și organiza timpul personal, concentrarea atenției asupra problemei formulate, sfera motivațională bine dezvoltată, controlul permanent și autoperfecționarea*.

În esență activitatea de autoinstruire presupune manifestarea din partea studentului a activismului cognitiv și creativ pe parcursul studiilor în școala superioară. El se manifestă nu numai în organizarea activității studenților la orele de curs, seminare, lucrări practice, dar și în percepția materiei de studiu, prelucrarea intrinsecă, conștientizarea și formarea aprecierii personale a disciplinei predate.

Psihologia cognitivă și mai ales metacognitivă, constituie fundamentul teoretic și metodologic al autoinstruirii, asta pentru că atrage atenția asupra rolului subiectului în cunoaștere, în conștientizarea ei, prin apelul la autocontrol, autoapreciere și autoperfecționare a propriei cogniții. Metacogniția se definește ca fiind cunoștințele pe care le are un individ despre funcționarea propriului său sistem cognitiv și care pot optimiza funcționarea acestuia.

Pentru J.Delacour, citat de D.Sălăvăstru, metacogniția este ,,capacitatea de a-și reprezenta propria activitate cognitiv de a-și evalua mijloacele și rezultatele, de a o ajusta diferitor tipuri de probleme sau de situații prin alegerea deliberată a unor strategii și reguli, și mai ales de a stabili caracterul adevărat sau fals al unor reprezentări" [8, p.64].

În sens pedagogic, metacogniția nu face decât să aprofundeze, să explice principiul ,,elevul să devină în mod real subiect al educației depășind faza inițială de obiect al ei" [5]. E.Joiță menționează că referințele metodologice sunt construite mai mult pe efectele activizării elevilor, pe aspectele autocunoașterii și autoeducației decât pe mecanismele intrinseci corelate cu cele semnalate de cogniție. Or, trebuie conștientizate, influențate/autoinfluențate tocmai modurile de

procesare a informației, mecanismele de prelucrare mintală de către elev însuși, concomitent sau ulterior cunoașterii independente, active.

Trebuie menționat faptul că autoinstruirea este o dimensiune destul de importantă în devenirea, afirmarea personalității, îndeosebi în pregătirea profesională a tineretului studios. Studenții universitari care se află în procesul de formare profesională inițială trebuie neapărat să se pătrundă de necesitatea autoinstruirii. Numai participând la activitatea de autoinstruire ai posibilitatea să-ți formezi competența de autoinstruire, care, în viziunea cercetătoarei M.Dordea [4], include:

- subcompetența de autoapreciere a strategiei personalizate de autoinstruire;
- subcompetența de realizare/implementare a acestei strategii;
- subcompetența de autoevaluare a rezultatelor autoinstruirii și a procesului în ansamblu.

Putem afirma cu certitudine că modulul „Psihopedagogia învățării independente", elaborat de lectorul universitar Svetlana Semionov, implementat la specialitatea Psihopedagogie și care se înscrie în demersul educației centrate pe student la nivel de competențe, vizează competența „a învăța să înveți". Iar „a învăța să înveți" în mod independent și autoreglat reprezintă scopul major al acestui curs [7, p.14].

Referinţe:

1. CERGHIT, I. *Sisteme de instruire alternative și complementare. Structuri, stiluri și strategii.* Ed. a II-a. Iași: Polirom, 2008.
2. CRISTEA, S. *Dicționar enciclopedic de pedagogie.* Vol.I. București: Didactica Publishing House, 2015.
3. DELOROS, J. (coord.) *Comoara lăuntrică. Raportul către UNESCO al Comisiei Internaționale pentru Educație în secolul al XXI-lea.* Iași: Polirom, 2000.
4. DORDEA, M. Diagnosticarea generală a competenței de autoinstruire a studenților din Academia Forțelor Terestre. În: *Anuarul Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu*". Sibiu: Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu", 2004.
5. JOIȚĂ, E. *Educația cognitivă. Fundamente. Metodologie.* Iași: Polirom, 2002.
6. JOIȚĂ, E. *Eficiența instruirii. Fundamente pentru o didactică praxiologică.* București: Editura Didactică și Pedagogică, 1988.
7. *Psihopedagogie*. Curricula, Chișinău, 2009.
8. SĂLĂVĂSTRU, D. *Psihologia educației.* Iași: Polirom, 2004.
9. ȘTEFAN, M. *Lexicon pedagogic.* București: Aramis, 2006.

10. VĂDEANU, I. *Educaţia la frontiera dintre milenii*. Bucureşti: Editura Politică, 1988.

Articolul a fost realizat în cadrul proiectului instituţional **15.817.06.23F *Concepţia şi metodologia de realizare a conexiunii şi continuităţii între şi intra cicluri de învăţământ superior din perspectiva cadrului calificărilor şi clasificatorului de ocupaţii.***

FAMILIA CA SURSĂ DE ANXIETATE ÎN PREADOLESCENȚĂ

J. RACU, I. RACU,
Universitatea de Stat din Moldova
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

Anxietatea este o problemă acută a timpurilor în care trăim şi se întâlneşte la toate vârstele, însă preadolescenţii sunt în mod „natural” mai înclinaţi către anxietate decât adulţii [5].

Dintre toate categoriile de vârstă, preadolescenţii în mod special constituie categoria cea mai vulnerabilă din punct de vedere psihologic şi social, din cauza profundelor schimbări fiziologice şi psihologice cu o puternică influenţă asupra fiinţei umane şi asupra evoluţiei sale ulterioare [5, p.23].

Conform psihologilor G.Abramova, E.Badea, L.Baumann, A.Birch, D.Elkonin, D.Feldstein, I.Mitrofan, A.Munteanu, A.Prihojan, I.Racu, R.Riche, G.Sion, U.Şchiopu, N.Tolstîh, E.Verza, preadolescenţa este considerată o vârstă între copilărie şi maturitate, o treaptă intermediară între copilărie şi viaţa adultă, care decurge pentru fiecare diferit, dar care pentru toţi prezintă acelaşi rezultat – obţinerea maturităţii [1, 2, 3, 4]. Preadolescenţa este considerată una din cele mai dificile perioade din ontogeneză. Odată cu înaintarea în vârstă, cu trecerea de la nivelul primar la ciclul gimnazial, în viaţa copilului apar o multitudine de modificări care au un rol esenţial în conturarea tabloului său psihologic. Preadolescenţii se confruntă cu probleme care sunt mult prea grele pentru ei ca să le poată rezolva. Totodată ei au o nevoie inerentă de a-şi dovedi că sunt adulţi, luând droguri, consumând alcool, fumând etc. Din cauza presiunilor existente, ei tind să vadă partea negativă în aproape orice situaţie, ceea ce duce la sporirea anxietăţii pe care o trăiesc [6].

Anxietatea preadolescenţilor are diverse modalităţi de manifestare şi este determinată multiplu.

O categorie de factori implicaţi în apariţia anxietăţii în preadolescenţă sunt cei social-psihologici. În această categorie se includ totalitatea factorilor socioafectivi, socioculturali şi educaţionali din cadrul grupurilor umane în care trebuie să se integreze preadolescentul.

În analiza factorilor sociopsihologici determinaţi ai anxietăţii preadolescenţilor, atenţia cea mai mare o vom acorda factorilor ce ţin de mediul familial şi şcolar al preadolescentului, considerându-le drept cadru hotărâtor al dezvoltării personale a acestuia.

Familia reprezintă cel dintâi şi cel mai important context de viaţă cu un rol deosebit în socializarea copilului. După cercetătorul P.Osterrieth, sentimentul de siguranţă, singurul care permite preadolescentului să se emancipeze şi să-şi dobândească personalitatea, depinde de următoarele condiţii: protecţia împotriva agresiunilor venite din afară, satisfacerea trebuinţelor elementare, coerenţa şi stabilitatea cadrului de dezvoltare, sentimentul de a fi acceptat de ai săi ca membru al familiei, de a fi iubit, de a i se accepta caracteristicile individuale, de a avea posibilitate de a acţiona şi de a dobândi o experienţă personală.

Psihologul E.Erikson afirmă că trăsăturile preadolescentului depind de relaţiile lui cu părinţii la diferite stadii de dezvoltare.

C.Jung susţine că rolul familiei în formarea personalităţii preadolescentului este esenţial. Conform cercetătorului, problemele din viaţa părinţilor, atmosfera din familie, metodele de educare au o mare influenţă asupra stării lui psihologice şi a dezvoltării sistemului nervos [6].

În prezent nu toate familiile pot oferi un climat echilibrat şi cald preadolescenţilor. Familia contemporană este caracterizată printr-un conglomerat de probleme şi de situaţii care deseori sunt în detrimentul sufletului fragil al copilului.

În continuare vom enumera factorii familiali ce determină anxietatea la preadolescent.

A.Bacus, D.Buzducea, C.Ciofu, T.Dragunova, J.Eckersleyd, I.Mitrofan, N.Nekrasova, Z.Nekrasova, A.Prihojan consideră că traumele familiale cronice, cum sunt certurile, decesurile în familie, divorţurile, prin privaţiunea de afecţiunea unuia dintre părinţi sau prin apariţia unui părinte vitreg care se dovedeşte a fi rece sau brutal cu copilul,

determină cel mai adesea stări tensionale, conflictuale, cu tentă anxioasă sau depresivă la preadolescenţi, care ulterior se transferă şi în viaţa şcolară [6]. În acest context K.Horney presupune că suferinţele traumatice în familie contribuie la formarea aşa-numitului „fundament al îngrijorării”. În cazul dat la preadolescent se dezvoltă sentimentul propriei inconsistenţe, al neajutorării, abandonării şi trădării, o predispunere către pericol, deschidere către ofensă, decepţie, invidie. În opinia autoarei, cu cât mai mult preadolescentul ascunde nemulţumirea faţă de familia sa, cu atât mai mult proiectează alarma în lumea exterioară, inoculându-şi convingerea că lumea întreagă este periculoasă. Puberul pierde încrederea în puterile sale, în aprecierea altora, devine anxios, agresiv şi inapt să se apere.

Psihologii ruşi L.Slavina şi A.Zaharov consideră că divergenţa metodelor educative aplicate de părinţi, îndeosebi în ceea ce priveşte recompensarea şi sancţionarea copiilor, condiţionează anxietatea. Preadolescentul din familia în care măsurile disciplinare sunt aplicate cu severitate (uneori prin aplicarea de pedepse corporale sau presiuni psihologice dure) este permanent derutat, descumpănit, simte anxietate, furie şi frică [6].

I.Imedadze consideră că puberii care sunt victimele cerinţelor nerealiste din partea familiei şi care sunt permanent stresaţi că nu pot face faţă aşteptărilor dezvoltă apariţia anxietăţii [6].

Conform cercetătoarei J.Eckersleyd, o altă disfuncţie cu consecinţe negative asupra preadolescentului este atitudinea hiperautoritară a părinţilor, dorinţa lor de a impune o disciplină severă. Aceşti părinţi impulsionează copilului stări de anxietate, inhibiţie, frică, instabilitate şi timiditate [6].

T.Lavrentieva, A.Prihojan şi A.Zaharov prezintă încă un factor ce determină apariţia anxietăţii şi anume atitudinile părinteşti faţă de copil şi faţă de viaţă. Dacă părinţii manifestă anxietate atât în grija lor pentru copil, cât şi în viaţă, întotdeauna încercând să evite un pericol neexistent încă, fără să-şi dea seama, generează anxietate şi în comportamentul preadolescentului.

A.Blau şi W.Hulse afirmă că anxietatea la preadolescent apare ca o consecinţă a unei atmosfere familiale în care predomină relaţii de respingere, duşmănie şi indiferenţă. Aceste atitudini familiale dezvoltă un preadolescent emotiv, instabil, iritabil şi anxios.

A.Verdeş consemnează că un factor producător al anxietăţii este absenţa unuia sau a ambilor părinţi pentru o perioadă mai scurtă sau mai lungă de timp (plecarea părinţilor peste hotare – fenomen frecvent întâlnit în Republica Moldova) [6].

Separarea de părinţi reprezintă un traumatism sever cu implicaţii imediate sau tardive asupra dezvoltării intrapsihice a preadolescentului şi asupra procesului de integrare a acestuia. Separarea este foarte periculoasă pentru copii, în special când coincide cu vârsta preadolescentă.

P.Rice menţionează că prima reacţie emoţională a preadolescentului la separarea de părinţi poate include în sine şoc, frică, alarmare, anxietate, neîncredere în viitor, furie şi nervozitate, necesitatea adaptării la absenţa părinţilor, supărare, gelozie şi jignire.

Cercetările realizate de D.Buzducea, I.Mitrofan şi E.Smirnova scot în evidenţă faptul că plecarea părinţilor pe termen lung determină schimbări în plan fizic, mental şi emoţional, cauzând oboseală, lipsă de energie, negare, confuzie, tristeţe, furie, dor, vinovăţie şi anxietate [6, p.40].

Contextul familial, precum şi sistemul uman mai larg din care face parte preadolescentul reprezintă factori importanţi în etiologia anxietăţii în preadolescenţă, având în acelaşi timp repercusiuni importante asupra relaţiilor interpersonale şi pot interfera cu activităţile de zi cu zi.

Referinţe:

1. АБРАМОВА, Г. *Возрастная психология.* 6-е изд. Москва: Академический Проект, 2006. 702 с.
2. BACUS, A. *Ajută-ţi copilul să-şi învingă frica.* tr. de I.Stratulat. Bucureşti: Teora, 2008. 158 p.
3. CIOFU, C. *Interacţiunea părinţi–copii,* ed. a II-a. Bucureşti: Almatea, 1998. 218 p.
4. MITROFAN, I., BUZDUCEA, D. *Cursa cu obstacole a dezvoltării umane.* Iaşi: Polirom, 2003. 480 p.
5. RACU, I. *Anxietatea la preadolescenţi: abordări teoretice, diagnostic, modalităţi de diminuare: ghid pentru studenţi şi masteranzi.* Chişinău: Totex-Lux SRL, 2013. 154 p.
6. RACU, I. *Anxietatea la preadolescenţi şi modalităţi de diminuare.* Teză de doctor. Chișinău, 2011. 328 p.

ECHILIBRUL MUNCĂ–FAMILIE ŞI ROLUL SUPORTULUI SOCIAL

Tatiana TURCHINĂ

Cercetătorii au recunoscut de mult timp că munca şi familia nu sunt „sfere separate", dar sunt domenii interdependente sau roluri cu limite „permeabile" (Kanter, 1977; Pleck, 1977). Unii cercetători au mers dincolo de recunoaşterea acestei legături spre promovarea iniţiativei care permite familiilor ce muncesc să integreze aceste domenii (Bailyn, Drago, Kochan, 2001). Alţii şi-au exprimat îngrijorarea faţă de estomparea limitelor dintre muncă şi familie, în special la angajaţii care integrează prea mult munca în viaţa lor privată. Şi aceasta se datorează acordurilor existente în realizarea muncii la domiciliu. Totodată, utilizarea tehnologiilor mobile au tendinţa de a păstra locul de muncă în mod constant accesibil (Chesley, Moen & Shore, 2001; Galinsky & Kim, 2000; Shamir, 1992) [2].

Echilibrul dintre viaţa profesională şi cea personală nu înseamnă 8 ore la muncă, 8 ore repaus şi 8 ore somn. În mod cert nu este vorba de o împărţire matematică, care distribuie timpul unei zile în cantităţi egale, pentru că munca şi viaţa privată se suprapun şi interacţionează continuu. Nu este vorba nici de un echilibru rigid, fixat o dată pentru totdeauna, în condiţiile în care viaţa înseamnă schimbare, iar ceea ce este potrivit astăzi s-ar putea să nu mai fie potrivit mâine.

Echilibrul dintre viaţa profesională şi cea personală, privit din punct de vedere individual, reprezintă modul optim şi personal de armonizare a cerinţelor celor două domenii în sensul dobândirii sentimentului de împlinire şi satisfacţie personală care, la rândul lui, îmbunătăţeşte calitatea vieţii şi, în acelaşi timp, a muncii. De fapt, esenţa echilibrului între viaţa profesională şi cea personală nu este *cât* timp alocăm celor două domenii, ci mai ales *cum* îl alocăm.

În condiţile în care, conştient sau inconştient, munca este percepută ca un domeniu exterior vieţii, ca o obligaţie, ca o corvoadă (vinovată de nefericire, eşecuri, probleme de sănătate), şansele de a echilibra balanţa se răresc considerabil, generând conflictul dintre muncă şi viaţa personală, cu efecte nu doar asupra sănătăţii fizice şi psihice a angajatului, ci şi asupra sănătăţii organizaţiei în care acesta activează.

Echilibrul dintre viaţa profesională şi cea personală este definit ca fiind situaţia caracterizată prin satisfacţie, conflict de rol minim, funcţionare optimă a angajatului/angajatei atât în sarcinile şi rolurile de la locul de muncă, cât şi în cele din viaţa personală/de familie [1].

Greenhaus (2003**)** menţionează trei aspecte care caracterizează balanţa dintre viaţa profesională şi cea de familie:

- timpul investit în sarcinile de muncă şi în cele de familie;
- implicarea emoţională în aspectele profesionale şi cele familiale;
- nivelul de satisfacţie la locul de muncă şi în familie [3].

Potrivit teoriei rolului, conflictele de rol apar atunci când indivizii angajati în roluri multiple (cum ar fi cele de muncă şi cele familale) au de-a face cu constrângeri ale resurselor în ceea ce ține de timp sau energie şi le este dificil să îşi îndeplinească multiplele responsabilităţi ale rolurilor cu succes. În cercetările muncă–familie, două forme de conflict distincte au fost identificate: conflictul *munca interferând cu familia (WIF)* şi conflictul *familia interferând cu munca (FIW)*. Conflictul WIF apare atunci când cererile locului de muncă împiedică performanța rolurilor familiale, în timp ce FIW are loc când cererile familiei împiedică performanța rolurilor de la locul de muncă [4].

În cercetările suportului social muncă–familie, savanţii au făcut recent diferența dintre suportul social generic şi cel specific pentru muncă–familie. Suportul generic de la locul de muncă se referă la suportul organizațional care rezultă într-o stare de bine globală a angajatului, pe când suportul social specific este menit să promoveze starea de bine a angajatului în interferența muncă–familie [4].

Suportul social, în linii mari, a fost definit drept orice formă de sprijin, care îşi are originea în afara sinelui şi în cadrul diferitelor domenii ale vieții, cum ar fi locul de muncă sau familia (Ten Brummelhuis & Bakker, 2012). În cadrul domeniilor muncă şi familie, forme specifice de sprijin, cum ar fi sprijinul social şi politicile organizaționale favorabile familiei, s-au dovedit a fi foarte eficiente în gestionarea conflictelor muncă–familie (Hammer, Kossek, Anger, Bodner, & Zimmerman, 2011; Kossek şi colab., 2011). Suportul social este definit ca susţinerea emoțională, informațională şi instrumentală oferită de alte persoane semnificative, cum ar fi colegii de lucru, supervizorii sau membrii familiei (Thoits, 2011), şi politicile

organizaționale favorabile familiei, acestea din urmă fiind practici organizaționale, care sunt orientate spre ameliorarea conflictelor muncă–familie (Grover & Crooker, 1995). Pe scurt, suportul social acționează ca o resursă importantă, care parcurge un traseu în gestionarea conflictelor muncă–familie [4].

Conform teoriei conflictului de rol, o creştere a conflictului originat într-un domeniu poate duce la un consum de mai multe resurse în acel domeniu, pentru ca persoana să poată performa eficient în acel domeniu. Deoarece resursele, cum ar fi timpul şi energia, sunt limitate, conflictul originat într-un domeniu (munca) duce la reducerea resurselor disponibile în alt domeniu (familie), având un impact asupra performanţelor în acel domeniu (familie). Indivizi cu nivel înalt de suport social la locul de muncă/în familie vor putea utiliza mai puține resurse la locul de muncă/în familie fără să sacrifice eficiența în acel domeniu. În consecință, ei vor avea mai multe resurse la dispoziție să consume în familie/la locul de muncă, astfel încât să fie eficienți, de asemenea, și în acest domeniu. Rezultatul final este posibilitatea de a ajunge la stări de bine ridicate în ambele domenii. Cu alte cuvinte, niveluri ridicate de suport social la locul de muncă/în familie pot reduce rezultatele WIF/FIW și, în consecință, pot reduce rezultatele FIW/WIF.

În acest context, studiul de față își propune să examineze relația dintre echilibrul muncă–familie și suportul social. Dacă în multe alte cercetări se pune accent pe necesitatea, percepția și primirea suportului social, în studiul de față este evidențiată implicarea rolului managerului (șefului/superiorului), a colegilor de serviciu, a membrilor familiei și a prietenilor. Este analizat și impactul politicilor organizației în ce privește promovarea echilibrului muncă–familie, care, la fel, este o sursă de suport social.

Suportul managerului (șefului/superiorului), poate fi considerat ca o formă generică de suport, care poate oferi resurse socioemoționale pentru a se descurca mai bine cu cererile locului de muncă. Cercetările din studiile muncă–familie sugerează că deși suportul generic oferit de supervizor nu este specific familial, el poate fi o resursă importantă pentru reducerea WIF. Supervizorii sunt deseori consideraţi agenţi ai organizației care implementează politicile și practicile organizației.

Cercetările pe relațiile dintre suportul social din familie și FIW sunt extinse și dovezile disponibile arată că sistemele de suport social

din familie, cum ar fi suportul partenerului, au efecte benefice pentru reducerea FIW. Motivația din spatele acestei relații este că suportul din partea membrilor familiei poate fi o resursă importantă și poate conduce la perceperea unui FIW redus.

Rezultatele studiului au implicații pentru manageri și practicieni. Cercetarea a arătat că în stabilirea și menținerea echilibrului muncă–familie lansarea unor politici prietenoase familiei sunt destul de importante pentru a menține și eficientiza resursele fiecărui angajat.

Referinţe:

1. BYRON, K. A meta-analytic review of work–family confict and its antecedents. In: *Journal of Vocational Behavior*, 2005, no. 67, p.169-198.
2. DESROCHCERS, S. & SARGENT, L. *Boundary/Border Theory and Work-Family Integration*, A Sloan Work and Family Encyclopedia Entry, 2003.
3. GREENHAUS, J.H., COLLINS, K.M. The relation between work–family balance and quality of life. In: *Journal of Vocational Behavior*, 2003, no. 63, p.510-531.
4. SELVARAJAN, T.T., CLONINGER, PEGGY A., BARJINDER, S. Social support and work–family conflict: A test of an indirect effects model. In: *Journal of Vocational Behavior***,** 2013, vol. 83, issue 3, p.486-499.

Lucrarea a fost elaborată în cadrul proiectului „*Interferenţe dintre viaţa profesională şi cea privată. Aspecte interculturale, experienţe locale şi strategii de intervenţie”* (proiect instituțional 2015-2018, direcţia strategică „Patrimoniul național și dezvoltarea societății”, cifrul proiectului 15.817.06.06A).

CICLURI DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR: REGULI DE REALIZARE A CONEXIUNII ȘI A CONTINUITĂȚII

Carolina ȚURCANU

Universitatea este o organizație care poate și trebuie să se dezvolte în contextul postmodernismului, al schimbărilor din mediul intern și cel extern.

În general, e nevoie să precizăm că în definirea și analiza organizațiilor sunt identificate trei perspective (Scott): *sistemul rațional*, *sistemul natural*, *sistemul deschis*. Abordarea organizației ca sistem rațional se referă la imaginea clasică a organizației, considerată

ca entitate socială cu scopul realizării unor obiective specifice în baza principiului eficienței. Aceasta prevede raționalizarea atât a activității managementului, cât și a executorilor printr-o organizare „științifică" a muncii și a conducerii cu orientare spre eficiență, optimizare, raționalizare, formalizare bazate pe autoritate, constrângeri, reguli, directive etc. După cum remarca Scott (1998): „*...prin concentrarea pe structura normativă, analiștii sistemului rațional au trecut cu vederea structura comportamentală a organizațiilor. Structura este celebrată, acțiunea este ignorată*" [2, p.58].

În cazul abordării organizațiilor ca sistem natural, acestea se prezintă ca organisme sau colectivități sociale, organizații de supraviețuire. Promotorii acestei perspective (E.Mayo, C.Barnard, P.Selznick) dau predilecție structurilor informale, cooperării în atingerea scopului comun. P.Selznick, care a pus bazele abordării instituționaliste a organizațiilor, a introdus noțiunile de competență distinctivă, acea caracteristică specifică sau unică ce diferențiază o organizație de alta, și personalitatea organizațională (în sensul actual al culturii organizaționale), astfel realizându-se instituționalizarea acestora, integrarea lor socială.

În accepțiunea lui J.A.C. Baum și T.Rowley (2002), „*...toate perspectivele contemporane asupra organizațiilor adoptă în mod invariabil imaginea sistemului deschis, combinând-o fie cu o orientare spre sistemul rațional, fie cu una a sistemului natural*" [2, p.67]. Aceste perspective trebuie să concorde cu scopurile managementului, îndeosebi într-o eră a schimbării, când „*managerii construiesc, rearanjează, selectează și demolează multe aspecte (obiective) ale mediului înconjurător*" [2, p.66], și denotă că modul de adecvare a sistemului deschis la caracteristicele interne ale organizațiilor și cerințele mediului va determina chiar capacitatea lor de adaptare. Astfel, în conformitate cu mediul, organizațiile trebuie să-și dezvolte structuri care să fie contingente cu exigențele variate ale diferitelor medii. Ca urmare, performanța organizației va fi optimă atunci când sistemul mecanic este asociat cu un mediu stabil, iar sistemul organic cu un mediu dinamic, situație proprie organizației educaționale ai cărei membri joacă un rol activ în crearea, definirea, interpretarea și influențarea mediului [1, p.64, 66-68].

În contextul acestor abordări, structura organizațională reprezintă un construct unitar de subsisteme conduse și de conducere, aflate în

permanentă conexiune și interpătrundere în raport cu funcțiile fiecărui element al procesului managerial instituțional.

Din perspectiva acestui concept al organizației/universității putem identifica și argumenta posibilele oportunități de realizare a conexiunilor dintre ciclurile învățământului superior ca subsisteme, accentul fiind plasat pe dimensiunea managerială.

În acest sens, formulăm câteva reguli pentru cadrul managerial în vederea realizării continuității și interconexiunii între cicluri ale învățământului superior.

Regula 1. Nu elemente ca entități funcționale constituie esența întregului/sistemului, ci invers, întregul/sistemul concepe în urma discriminării componentelor acestuia. Universitatea reprezintă un sistem complex constituit din ansamblul de componente interconexe. Aceasta înseamnă că, mai întâi, trebuie abordată universitatea ca întreg și, apoi, componentele/elementele constituente.

Regula 2. Suma caracteristicilor/parametrilor sau un parametru separat al sistemului nu este egală cu suma parametrilor/caracteristicilor componentelor sistemului.

Funcționarea eficientă a unor componente ale sistemului nu asigură obligatoriu și eficiența sistemului. Pot fi contexte/situații când obiectivele sistemului/organizației nu coincid cu cele ale componentelor constitutive. De exemplu, universitatea ca sistem are nevoie de integrare a unor componente/facultăți, nevoie dictată de contexte reale; iar componentele/facultățile intenționează să rămână intacte, să păstreze *statu-quoul*, chiar dacă este în detrimentul calității.

Regula 3. Numărul de componente ale sistemului trebuie să fie minimal, dar și suficient pentru realizarea misiunii și a obiectivelor respective.

Astfel, structura organizațională universitară reprezintă conexiunea structurilor educaționale, de cercetare, economice, manageriale, financiare etc.

În acest context, trebuie menționat faptul că funcționarea a trei cicluri de învățământ superior nu presupune obligatoriu și mărirea structurilor manageriale.

Regula 4. Structura sistemului trebuie să funcționeze așa încât schimbările/modificările interconexiunilor pe verticală să nu afecteze funcționarea întregului sistem, dar și a componentelor constitutive.

Schimbarea conducerii instituției, schimbarea unor conducători ai departamentelor instituționale nu trebuie să influențeze eficiența funcționării sistemului și a subsistemelor.

Regula 5. Autonomia universității are efecte asupra tuturor participanților sistemului, stabilită prin documente reglatorii instituționale, elaborate transparent și în baza unui consens.

Regula 6. Pentru a elabora strategia dezvoltării sistemului și a componentelor constituente, este necesar a stabili arborele obiectivelor, dar și aspecte dominante și prioritare pentru o perioadă.

Regula7. Din toate obiectivele posibile, prioritatea trebuie oferită calității: procesului, rezultatului, condițiilor etc.

Regula 8. În cadrul constituirii/dezvoltării structurii manageriale și organizaționale, trebuie să se țină cont că toate procesele în sistemul universitar au un caracter continuu și „interconex". Sistemul există până când funcționează și se dezvoltă.

Regula 9. Managementul universitar instituțional trebuie să țină cont de:

- asigurarea căilor alternative de funcționare și dezvoltare;
- necesitatea funcționării pe baza normelor, standardelor respective;
- necesitatea producerii și implementării inovațiilor/schimbărilor.

Regula 10. Interconexiunea și continuitatea între cicluri ale învățământului superior din perspectiva managerială se realizează:

1) *pe verticală:* ciclul 1, ciclul 2, ciclul 3 – diagnosticare, conceptualizare, proiectare, implementare/organizare, monitorizare/evaluare, comunicare, reglare, luarea deciziilor;

2) *pe orizontală:*

ciclul 1	ciclul 2	ciclul 3
dimensiunea managerială	diagnostizare	dimensiunea educațională
dimensiunea managerială	conceptualizare	dimensiunea educațională
dimensiunea managerială	proiectare	dimensiunea educațională
dimensiunea managerială	organizare/implementare	dimensiunea educațională
dimensiunea managerială	monotorizare/evaluare	dimensiunea educațională

Realizarea eficientă a continuității și a interconexiunii dintre ciclurile ale învățământului superior este un factor determinant în realizarea calității formării specialiștilor pentru economia națională.

Referinţe:

1. COJOCARU, V. *Calitatea în educaţie. Managementul calităţii.* Chişinău, 2007. 268 p.
2. *Ghidul Comisiei pentru evaluarea şi asigurarea calităţii în unităţile de învăţământ preuniversitar*. Bucureşti: Agenţia Română de Asigurare a Calităţii în Învăţământul Preuniversitar. Disponibil: www.edu.ro/ARACIP.

Cercetarea a fost realizată cu susţinerea financiară a proiectului instituțional **15.817.06.23F *Concepţia şi metodologia de realizare a conexiunii şi continuităţii între şi intra cicluri de învăţământ superior din perspectiva cadrului calificărilor şi clasificatorului de ocupaţii.***

COMUNICAREA VIRTUALĂ. AVANTAJE ŞI DEZAVANTAJE

Aliona PALADI, Svetlana MACRINICI
Universitatea de Stat din Moldova
Centrul LIED Consulting

Trăim într-o eră a tehnologiilor moderne şi nu ne putem eschiva de la provocările care ne urmăresc zilnic. Progresul susţinut de o bază tehnologică din ce în ce mai puternică îşi face loc în viaţa cotidiană a oamenilor, obligându-i să facă mereu faţă cerinţelor actualităţii. Incontestabil, tehnologiile moderne influenţează dezvoltarea psihică şi, într-un mod deosebit, comunicarea.

Comunicarea virtuală se deosebeşte de cea tradiţională şi reală prin lipsa prezenţei fizice şi posibilităţii de atingere a interlocutorului.

Pentru a demonstra deosebirile dintre comunicarea tradiţională şi cea virtuală, au fost elaborate jocuri interactive cu ajutorul cărora actorii implicaţi în grupul de discuţii au avut posibilitatea:

- să relateze informaţii despre sine;
- să acumuleze informaţii despre alţii;
- să determine anumite caracteristici ale propriei persoane;
- să identifice rezistenţele psihice;

- să antreneze sociabilitatea;
- să dezvolte tipul de comunicare asertiv etc.

Totodată, comunicarea este prezentă în mai multe reţele virtuale precum Facebook, Yandex, Twitter, Myspace etc. Pentru persoanele sugestibile, naive şi credule, comunicarea virtuală este o adevărată provocare. Acestea postează date cu caracter personal fără a-şi da seama de pericolele la care pot fi expuse. Datele despre adresa de la domiciliu, despre bunurile, veniturile, numărul de înmatriculare al automobilului, data şi locul plecării la odihnă şi multe altele sunt cele mai răspândite greşeli ale celor care sunt analfabeţi din punct de vedere digital. Psihologii pot instrui persoanele cum ar trebui să-şi protejeze identitatea cei care comunică virtual.

În plasa lumii virtuale sunt prinşi majoritatea oamenilor, indiferent de vârstă, sex, statut social, interese politice ori religioase. Motivele aderării la reţelele virtuale în mare parte ţin de comunicare, fie că au drept scop depănarea unor amintiri, a unor evenimente din trecut, fie că e vorba de noile colaborări care tind spre menţinerea unor relaţii cu perspectivă de viitor, toate se întrunesc în reţeaua virtuală şi în reţelele de socializare [2, p.125].

Comunicarea virtuală ori digitală este convenabilă şi desigur că printre cele mai evidente *avantaje* putem menţiona:

– rapiditatea digitală;

– simplitatea în expunerea limbajului;

– nelimitarea geografică;

– accesibilitatea informativă în diferite domenii;

– intensificarea comunicării între persoanele care se cunosc în viaţa cotidiană;

– alegerea liberă pentru întreţinerea sau încetarea comunicării virtuale cu anumite persoane.

Printre *dezavantajele* comunicării virtuale putem evidenţia următoarele aspecte:

– lipsa încrederii în persoana cu care are loc comunicarea;

– necunoaşterea identităţii interlocutorului;

– imposibilitatea de a sesiza sinceritatea şi onestitatea interlocutorului;

– neputinţa în perceperea mesajelor nonverbale şi gesturilor;

– prezenţa unor iluzii referitoare la aprecierea celuilalt [1, p.7].

Comunicarea virtuală ocupă un loc important în domeniul educaţiei, având ca repere platformele educaţionale (Moodle e-learning, AeL – Advanced Elearning, iTeach etc.). În ultimele decenii, instruirea prin intermediul noilor tehnologii a devenit prioritară, parţial accesibilă şi foarte eficientă. Posibilitatea de a completa prin exemple video materialul teroretic predat elevilor ori studenţilor confirmă avantajul şi necesitatea susţinerii TIC în educaţie.

Skype-ul, messenger-ul, viber-ul, e-mail-ul etc. sunt mijloacele foarte des utilizate pentru informare, transmiterea referatelor, lucrărilor de laborator ori anunţurilor.

Pornind de la ideea că trăim înt-un mediu tehnologizat, în luna mai al anului curent a fost organizat un workshop în care elevii de la liceul teoretic „Spiru Haret" din municipiul Chişinău au avut posibilitatea să expună propriile viziuni asupra temei abordate. Participanţii au fost încadraţi în activităţi practice, prin care şi-au identificat abilităţile de comunicare, barierele cognitive şi emoţionale, factorii care stimulează ori blochează aptitudinile de sociabilitate [5]. Totodată, prin intermediul analizei tranzacţionale elevii au identificat posibilitatea de transpunere în comunicare virtuală, au identificat dimensiunile spaţiului virtual sub aspectul: social (reţele de socializare), personal (empatia, nivelul stimei de sine, perceperea Eu-lui) şi educaţional (TIC în educaţie) [1, p.9].

Cele mai generale concluzii la care au ajuns elevii încadraţi în grupul experimental au fost următoarele:

1. Comunicarea virtuală se deosebeşte de cea reală.
2. Comunicarea virtuală nemonitorizată poate duce la dependenţă.
3. Comunicarea virtuală are totuşi anumite limite (lipseşte privirea directă în ochi, tonalitatea vocii, vibrarea tonalităţii).
4. Comunicarea virtuală pentru domeniul educaţional este un avantaj.
5. Comunicarea virtuală ar fi bine să fie considerată benefică şi de către profesori.

În mediul psihologic contemporan au fost identificate multe programe şi traininguri de dezvoltare a unui proces psihic sau cognitiv, emoţional sau volitiv, dar şi programe cu tangenţă generală precum pogramul „Makaton" [3, p.327].

Programul lingvistic „Makaton" este recunoscut şi aplicat în peste 40 de ţări, destinat atât copiilor care au dificultăţi de învăţare, cât şi

utilizat în scop de stimulare a comunicării interpersonale. Comunicarea poate fi atât alternativă bazată pe metode specifice de care se foloseşte persoana fără abilităţi de exprimare verbală, cât şi augmentativă, care implică folosirea unor metode ce suplimentează existenţa unei comunicări verbale.

Deşi scopul de bază al acestui program constă în stimularea vorbirii în mediul virtual, totodată, oferă oportunităţi de comprehensiune, de exprimare adecvată, precum şi de evocare corectă. Programul ,,Makaton" asigură dezvoltarea limbajului verbal prin intermediul canalului vizual, care constă din 350 de semne gestuale grupate în tematici concrete. Recunoaşterea internaţională a eficienţei programului de dezvoltare lingvistică prin ,,spaţiul virtual" se datorează mult şi clasificării pictogramelor care elucidează o gamă de stări, atitudini, noţiuni, cantităţi, categorii, emoţii, relaţii etc.

O tendinţă modernă de învăţare şi comunicare virtuală se referă la M-learning (învăţarea mobilă), cu accesarea informaţiei prin intermediul telefonului mobil. Învăţarea mobilă susţine obiectivele educaţionale care au legătură cu administrarea eficientă a sistemelor şcolare şi îmbunătăţirea comunicării [3, p.484].

Referinţe:

1. PALADI, A., CROITOR, L., PALADI, F. Evaluarea online a cunoştinţelor: aspecte psihopedagogice, metodologice şi practice. În: *Fizica şi tehnologiile moderne,* 2007, vol.5, nr.3/4, p.6-15.
2. JOIŢA, E. *Educaţia cognitivă. Fundamente. Metodologie.* Iaşi: Polirom, 2012, p.125-136.
3. ROŞAN, A. *Psihopedagogie specială. Metode de evaluare şi intervenţie.* Iaşi: Polirom, 2015, p.484-486.
4. HORTON, W. *Designing web-based training.* John Wiley&Sons, 2002, p.312.
5. MACRINICI, S., ŞAITAN, V., PALADI, A. *Avantajele şi dezavantajele comunicării virtuale.* Moldova-Korean Information Acces Center, Chişinău 2016. [Accesat 17.05.2016] Disponibil: https://www.Facebook.com/media/set/?set=a.876824772429948.1073741970.26539329690 6435&type=3

SPECIFICUL CONFLICTULUI MUNCĂ–FAMILIE LA ANGAJAȚII DIN DIVERSE DOMENII OCUPAȚIONALE: SINTEZE TEORETICE

Viorica ȘAITAN

În ultimele decenii, în societatea contemporană se atestă o creștere a responsabilităților profesionale și familiale datorită implicării active a ambilor parteneri în câmpul muncii. În acest sens, viața privată și cea profesională interferează în multe aspecte, producând fie o îmbogățire de roluri, fie o incapacitate de a realiza cu succes responsabilitățile fiecărui rol. Interferența poate fi favorabilă sau conflictuală, generând un conflict muncă–familie. Greenhaus și Beutell (1985) definesc *conflictul familie-muncă* drept o „o formă de conflict între roluri, în care solicitările rolurilor de la locul de muncă și din familie sunt incompatibile în așa o măsură, încât participarea, fie în rolurile legate de muncă, fie în cele de familie, este mai dificilă din cauza participării în celălalt rol” [5]. Studiile privind această tematică au analizat conflictul muncă–familie din perspectiva diverselor aspecte: cauzele, consecințele organizaționale și personale, modalitățile de soluționare ș.a.

Pe lângă aceste aspecte, o preocupare constantă a studiilor ce vizează problematica în cauză au fost și implicațiile *domeniului ocupațional* în trăirea conflictului muncă–familie. În acest context, ne-am propus să analizăm felul în care este abordat acest factor (domeniul ocupațional) în diverse studii, și anume cauzele apariției conflictului muncă–familie, manifestări emoționale, cognitive și comportamentale ale angajaților în diverse domenii ocupaționale, modalități de echilibrare a solicitărilor de rol ș.a.. Analiza acestor studii ne servește drept suport conceptual în demersul empiric pe care îl preconizăm într-un studiu similar, în vederea elaborării unor programe eficiente pentru depășirea conflictului și menținerea echilibrului dintre domeniul profesional și cel privat/familial.

Unele studii arată că prezența unor situații conflictuale pot avea consecințe atât asupra comportamentului la locul de muncă, cât și asupra vieții de familie. De asemenea, conflictul muncă–familie poate avea o conotație diferită de la un domeniu ocupațional la altul.

Majoritatea studiilor evidențiază cauzalități și manifestări diverse ale conflictului muncă–familie în funcție de domeniul ocupațional.

Astfel, studiul realizat de Butnaru *et al.* [2] pe un lot experimental de 106 cadre militare din Sistemul Siguranței Naționale din România identifică la ei un conflict muncă–familie de timp. Cadrele militare depun o cantitate mare de efort fizic și psihic, având un program de cel puțin 380 de ore de lucru pe lună, în comparație cu ceea ce constituie un program normal de muncă – 180 de ore pe lună. Respectiv, situația dată limitează implicarea subiecților în activitățile casnice și parentale, producând apariția conflictului. Un alt studiu realizat de Burke [1] pe un eșantion de 828 de ofițeri de poliție din SUA identifică o serie de stresori care au un impact negativ asupra interferenței muncă–familie, precum: interacțiunea negativă și contradictorie cu societatea, munca în schimburi, amenințările violente, natura militară și birocratică în poliție [Greller și Parsons, 1988, *apud* 1]. Un alt factor stresant, prezent în activitatea ofițerilor de poliție, sunt tensiunile psihologice, fiind și unul dintre motivele polițiștilor de a renunța la cariera profesională.

Studiul realizat de Cinamon *et al.* [3] pe un lot de 230 de profesori din școlile superioare din Israel atestă prezența relațiilor dificile ale profesorilor cu elevii și părinții lor, ca un factor potențial în generarea conflictului muncă–familie, deoarece necesită investirea unor eforturi suplimentare în comportamentul problematic al unor elevi. Totuși, rezultatele sugerează unele avantaje specifice ale acestui domeniu ocupațional, spre deosebire de cadrele militare și ofițerii de poliție. Deși este prezent un conflict datorat tensiunii, cadrele didactice dispun de un program flexibil de lucru, ceea ce le permite implicarea mai mult în activitățile casnice și parentale.

Pitariu *et al*. [4] au efectuat un studiu ce vizează conflictul muncă–familie pe un grup de 327 de manageri din România, în care se constată faptul că „încărcarea muncii” (fiind etichetat în multe studii ca factor stresant) nu este considerat ca un factor stresant de către managerii români. Acest lucru este explicat prin implicarea angajaților în două sau trei slujbe, fiind o situație normală, ducând la asigurarea bunăstării economice. Conform studiului, doar conflictul muncă–familie bazat pe comportament poate determina decizia de a părăsi organizația. De asemenea, tensiunile la locul de muncă, relațiile dificile cu șefii, colaboratorii, precum și solicitările organizaționale

pot duce la un conflict muncă–familie datorat tensiunii, împiedicând realizarea cu succes a sarcinilor casnice şi parentale.

În toate studiile pe care le-am analizat am urmărit să identificăm consecinţele comportamentale, emoţionale, somatice şi cognitive asupra angajaţilor din diverse domenii ocupaţionale, produse de conflictul muncă–familie. Printre consecinţele emoţionale pot fi numite:

− Satisfacţia familială şi de viaţă mai redusă (manifestată la militari [2] şi la ofiţerii de poliţie [1]). Ca urmare, ei devin mai anxioşi, mai deprimaţi şi mai depresivi. Utilizând acelaşi lot de militari, într-un studiu anterior, realizat de R.Nicolae, în legătură cu nivelul perceput al satisfacţiei, circa 33% dintre subiecţi se plasează la nivelul „mediu" de satisfacţie, 56% se plasează peste nivelul „mediu", în timp ce numai 11% dintre aceştia prezintă un nivel superior de satisfacţie de muncă [*apud* 2].

− Din cauza conflictului muncă–familie, a plictiselii la locul de muncă, a realizării unor activităţi monotone sau demotivante, a fricii de a nu pierde locul de muncă, a fricii de suprasolicitare, la profesori şi la ofiţerii de poliţie se dezvoltă sindromul burnout. Astfel, angajaţii trăiesc stări de insatisfacţe, lipsă de entuziasm, scădere a randamentului şi a productivităţii. Autorii au demonstrat că arderea profesională afectează în special interacţiunea poliţiştilor cu partenerii de familie şi copiii [1].

Printre consecinţele comportamentale evidenţiate în studii putem menţiona:

− tendinţa de părăsire a organizaţiei sau a locului de muncă, ce poate fi determinată de comportamentul anxios şi depresiv;

− apariţia unor comportamente de evitare a responsabilităţilor în condiţii de suprasolicitare, scăderea performanţelor de muncă;

− deteriorarea relaţiilor în viaţa de familie, din pricina lipsei de acasă şi a implicării limitate în solicitările casnice, provocând şi momente conflictuale (certuri, reproşuri, contradicţii).

În afară de manifestările psihologice şi comportamentale ale conflictului muncă–familie, autorii relatează şi despre manifestările psihosomatice precum dureri de cap, ulcer etc. Studiile analizate prezintă numeroase dovezi empirice privind manifestările distructive (psihologice, comportamentale şi emoţionale), generate de conflictul muncă–familie la angajaţii din diverse domenii ocupaţionale.

Pentru a evita consecinţele conflictului, organizaţiile trebuie să ofere angajaţilor suportul organizaţional necesar şi social pentru stabilirea unui echilibru eficient între muncă şi familie, deoarece conflictul muncă–familie produce consecinţe negative atât asupra angajaţilor (depresie, anxietate, iritabilitate, părăsirea locului de muncă etc.), cât şi asupra organizaţiei (pierderea profesioniştilor, scăderea randamentului şi a productivităţii etc.).

Referinţe:

1. BURKE, R.J. Stressful events, work-family conflict, coping, psihological burnout, and well-being among police officers, York University. In: *Psychological Reports*, 1994, 75, p.787-800.
2. BUTNARU, A., SMOLIAC, L., RADU, N. Conflictul muncă–familie şi starea de bine la cadrele militare. În: *Psihologia resurselor umane*, 2004, vol.2, nr.2, p.53-58.
3. CINAMON, R. G., RICH, Y., WESTMAN, M. Teachers Occupation-Specific Work-Family Conflict. In: *The Career Development Quarterly*, 2007, vol. 55, p.249-261.
4. PITARIU, H.D., SPECTOR, P., POELMANS, S., COOPER, C.L. ş.a. Conflictul muncă–familie la managerii din România. Un studiu corelaţional. În: *Psihologia resurselor umane*, 2004, vol. 2, nr. 2, p.16-23.
5. SULEA, C.,VÎRGĂ, D., GALBEN, N. Scala Conflict Muncă–familie: Analiza proprietăţilor psihometrice ale versiunii în limba română. În: *Psihologia resurselor umane*, 2012, vol.8, nr.2, p.10-20.

Studiul a fost elaborat în cadrul proiectului de cercetare *„Interferenţe dintre viaţa profesională şi cea privată. Aspecte interculturale, experienţe locale şi strategii de intervenţie”* (proiect instituţional 2015-2018, direcţia strategică „Patrimoniul naţional şi dezvoltarea societăţii”, codul proiectului 15.817.06.06A).

ASISTENŢA PSIHOLOGICĂ A PERSOANELOR SEROPOZITIVE

Galina PRAVIŢCHI

O problemă imperativă a societăţii contemporane este infecţia HIV/SIDA, ale cărei implicaţii pot fi resimţite tot mai mult la nivel bio-psihosocial. Interesul sporit faţă de această maladie se datorează impactului negativ pe care îl are aceasta asupra dezvoltării personalităţii individului şi valorificarea potenţialui personal.

Delimităm virusul HIV ca fiind virusul care atacă în special globulele albe din sânge, dintre care importante sunt limfocitele T-CD4, ce au rolul de a produce anticorpi care să apere organismul de infecţii. El se găseşte în sângele şi fluidele sexuale ale persoanei infectate, precum şi în laptele mamelor infectate. Transmiterea HIV are loc atunci când o cantitate suficientă de fluide pătrunde în organismul altei persoane. Căile de transmitere a virusului HIV sunt următoarele: contactul sexual, contactul direct între sângele unei persoane sănătoase şi sângele unei persoane infectate, de la mama infectată la fătul ei (în timpul sarcinii sau la naştere) şi după naştere prin alăptare [4].

SIDA (Sindromul Imunodeficienţei Acute Dobândite) survine atunci când degradarea sistemului imunitar este extremă: numărul limfocitelor T4 din sânge ajunge mai mic de 200/mmc, faţă de 900/mmc la o persoană neinfectată. SIDA este ultima fază a infecţiei cu HIV, când sistemul imunitar este foarte grav afectat, numărul celulelor T4 (T-CD4) scade foarte mult, iar organismul nu mai poate face faţă infecţiilor. Din punct de vedere medical, SIDA reprezintă un ansamblu de simptome şi semne clinice (un sindrom), o boală ce atacă şi distruge în mod lent sistemul imunitar al organismului, făcându-l vulnerabil unor maladii grave şi adesea fatale [3].

Infecţia cu HIV îndeplineşte criteriile de încadrare în rândul bolilor cronice, suferinţa persoanei bolnave (sau infectate cu HIV) interferând viaţa familiei acesteia. Infecţia cu HIV nu distruge progresiv doar sistemul imunitar, ci distruge în acelaşi timp şi imunitatea psihologică a bolnavului şi a familiei sale [3].

Potrivit autorilor Rubenstein şi Sorentino (2008), modalităţile prin care un individ poate răspunde la diagnosticarea cu HIV diferă în funcţie de caracteristicile psihologice ale acestuia, precum şi de contextul de viaţă în care se află individul. Printre aceste modalităţi se numără refuzul acceptării diagnosticului, tulburări psihotice, ale afectivităţii, ale somnului sau ale personalităţii, dar şi ideaţie suicidară, cu precădere în prima jumătate de an de la aflarea diagnosticului. Individul în stare de suferinţă poate resimţi vinovăţie, ruşine, umilinţă, stigmatizare, singurătate, izolare, frică sau furie datorată neputinţei şi stării maladive în care se află organismul său, toate aceste sentimente răsfrângându-se şi în relaţiile sale cu ceilalţi. Astfel, un număr mare de persoane infectate cu HIV urmează un tratament medicamentos

adecvat bolii, căruia i se alătură psihoterapii destinate afecţiunilor psihice, acestea din urmă prezentând o incidenţă mare în rândul bolnavilor. În vederea elaborării unui plan de tratament eficient, specific persoanei, este indicat să fie evaluate o serie de aspecte, precum istoricul personal al bolilor mentale şi al abuzului de substanţe, natura actuală a relaţiilor intime, relaţiile familiale şi cu apropiaţii, suportul social, statutul la locul de muncă, satisfacţia în muncă şi starea de sănătate curentă [2].

În literatura de specialitate sunt identificate o serie de elemente necesare pentru desfăşurarea procesului terapeutic [1]. Menţionăm următoarele componente necesare:

- *Relaţia stabilită între psihoterapeut şi client* trebuie să fie o relaţie plină de încredere şi respect reciproc, o relaţie mai mult unidirecţională, în care o persoană este în stare de dificultate, iar cealaltă oferă suport în rezolvarea acesteia.
- *Cadrul terapeutic şi atmosfera de eveniment a şedinţelor psihoterapeutice* – cadrul terapeutic este şi el terapeutic. Contează locul unde se desfăşoară terapia: acesta trebuie să fie un spaţiu destinat anume terapiei şi trebuie să ofere starea de siguranţă a aflării în acest spaţiu.
- *Dorinţa de schimbare a clientului* – succesul se datorează în mare parte motivaţiei pentru schimbare; acordul pentru participare trebuie să fie benevol şi nu impus de cineva din exterior.
- *Asumarea de către pacient a responsabilităţilor pentru propria existenţă* – psihoterapeutul este doar un catalizator al procesului, toată responsabilitatea faţă de acţiunile întreprinse aparţine clientului. Orice schimbare a împrejurărilor nefaste începe de la propria schimbare, iar evenimentele negative sunt urmări ale gândurilor iraţionale, fie ale comportamentelor autoagresive sau dificile, de dependenţă, sau a unor împrejurări pe care clientul singur şi le-a creat etc.
- *Descărcarea emoţională (catharsis)* – descărcarea cathartică ia de cele mai multe ori forma plânsului, a suspinelor, a izbucnirilor de furie, de revoltă, a folosirii de gesturi sau cuvinte dure.
- *Producerea insight-urilor* – înţelegerea bruscă, intuitivă a unor conflicte şi mecanisme personale.

Din punct de vedere metodologic, psihoterapia aplicată persoanelor seropozitive s-a structurat astfel: psihoterapie suportivă, psihoterapie de relaxare, psihoterapie sugestivă, psihoterapie cognitiv-comporta-

mentală, psihoterapie experiențială, psihoterapiile de grup, art-terapie, terapia ocupațională etc.

Majoritatea tipurilor de asistenţă psihologică scurtă acordată persoanelor ce trăiesc cu HIV sunt centrate pe o manieră suportivă. Acest tip de asistență este oferit la toate etapele de postdiagnostic. Sunt diverse situații cotidiene care ar putea afecta starea emoțională a persoanei HIV-pozitive şi a rudelor acesteia. Aceste situații pot fi determinate de marginalizarea persoanei, agravarea stării de sănătate, apariția unei crize existențiale, când persoana este în căutarea scopului vieții. Asistența psihologică trebuie să se axeze pe suportul informațional şi emoțional acordat pentru a confrunta problema apărută la acel moment.

Unul din aspectele importante cel mai acut abordate în cadrul psihoterapiei persoanelor seropozitive se referă la asistența persoanei muribunde şi pregătirea pentru moarte. Acest tip de asistență este mai dificil, pentru că implică intervenții de planificare a morții persoanei.

Deoarece spectrul problemelor persoanelor care trăiesc cu HIV/SIDA este foarte divers, terapeuții folosesc cel mai frecvent forma integrativă sau eclectică a psihoterapiei, preluând tehnicile şi modelele cele mai eficiente în intervenția unor cazuri individuale.

Referințe:

1. BULGARU, M. et al. *Asistența socială în contextul transformărilor din Republica Moldova.* Chișinău, 2008.
2. RUBENSTEIN, D., SORRENTINO, D. (2008). Psychotherapy with HIV/AIDS pacients: assessment and treatment plan development. In: *American Journal of Psychotherapy*, 62(4), p.365-375.
3. SCHMIDT, M.C. *Asistența socială a persoanelor cu boli cronice și HIV/SIDA.* Note de curs. Petroșani, 2008.
4. ВИНОГРАДОВА, О.А. и др. *Социально-психологическая работа с ВИЧ-позитивными детьми и их семьями: процесс раскрытия ВИЧ-позитивного статуса ребенку.* Методическое пособие. Киев, 2010.

ASPECTE EMOŢIONALE ASOCIATE TULBURĂRILOR PSIHOSOMATICE

Valentina MIRON

Tulburările dureroase ocupă un loc important în rândul tulburărilor psihosomatice. Aproximativ 50% dintre adulţi suferă de episoade de

durere cronică sau de „discomfort dureros” care se repetă în anumite perioade de timp [2]. Durerea cronică poate fi localizată practic în orice parte a corpului [7]. Deoarece modelul biomedical s-a dovedit a fi ineficient în explicarea durerii cronice, în ultimii 30 de ani s-au iniţiat cercetări care au demonstrat rolul important al factorilor psihologici şi socioculturali în apariţia şi menţinerea durerii cronice. Aproape fiecare bolnav cu durere cronică manifestă anumite dereglări psihopatologice, preponderent simptome depresive şi anxioase [9].

Depresia însoţeşte frecvent durerea cronică şi poate amplifica experienţa dureroasă. Poate avea impact asupra calităţii vieţii, amplifică comportamentul legat de durere, reduce nivelurile de activitate şi sporeşte utilizarea serviciilor medicale [6]. Depresia poate interfera de asemenea cu tratamentul durerii cronice, făcând ca tratamentul să fie destul de dificil pentru cei care le au pe ambele [3]. Murray (1997) subliniază că în cazul durerii cronice ar trebui mai întâi să fie căutată depresia; S.Tryer (1985) aduce date statistice care confirmă prezenţa tulburărilor depresive la jumătate dintre bolnavii cu durere cronică; Mosolov (1995) afirmă că 60% dintre persoanele cu depresie au şi sindromul durerii cronice.

Depresia creează pacientului o stare de neajutorare şi o dependenţă totală de durere, generează un sentiment de inutilitate a tratamentului, duce la o „catastrofizare” a stării sale. Vorbind în sens figurat, între durere şi depresie se formează un fel de cerc vicios în care o condiţie o agravează pe cealaltă [8]. În ceea ce priveşte relaţia dintre momentul în care aceste tulburări au apărut, depresia poate preceda durerea cronică, poate fi o consecinţă a durerii cronice sau ambele merg împreună.

Mai multe cercetări au menţionat o mare răspândire a tulburărilor anxioase la persoanele cu durere cronică (Burton, 1997). Aici se includ: atacul de panică, agorafobia, fobiile simple, fobia socială, tulburarea posttraumatică, tulburarea obsesiv-compulsivă şi anxietatea generalizată. Cele mai frecvente sunt atacurile de panică şi anxietatea generalizată. Gatchel şi colab. [5] au descoperit că tulburările anxioase erau prezente deseori şi în durerea acută, şi în cea cronică, dar pacienţii cu durere cronică sunt mai des expuşi psihopatologiei decât pacienţii cu durere acută. Aceste date susţin modelul trecerii de la durerea acută la neputinţa legată de durerea cronică, frica fiind văzută

ca o reacţie obişnuită la durerea cronică, iar neputinţa şi diverse forme de psihopatologie se asociază cu durerea cronică.

În baza studiilor anterioare ne-am propus să studiem anxietatea şi depresia în cazul femeilor aflate în menopauză, care suferă de durere cronică şi anume – cefalee cronică. Potrivit specialiştilor, cercetările epidemiologice populaţionale efectuate recent în ţară au demonstrat că 52% din populaţie suferă de dureri de cap, iar rata cefaleelor cronice constituie 8% din populaţie, situând Republica Moldova în topul ratei de prevalenţă a cefaleelor din lume (Roibu, 2010).

La experimentul de constatare au participat 40 de femei aflate în menopauză, 20 cu durere cronică, internate la spitalul de Neurologie şi 20 de femei fără durere cronică. În scopul măsurii variabilelor propuse pentru cercetare au fost aplicate: Scala de Anxietate trăsătură-stare (Spielberger) şi Scala Depresie Beck.

Rezultatele experimentale ne raportează că femeile cu durere cronică aflate în menopauză sunt mai depresive şi mai anxioase decât femeile în menopauză fără durere cronică.

Valoarea medie a depresiei pentru femeile cu durere cronică este de 20,45, iar pentru cele fără durere cronică este de 11,6, $t=3,71$, $p<0,01$. Din numărul total de femei aflate în menopauză, cu durere cronică şi fără durere cronică (n=40) 70% au manifestat simptomatologie depresivă. Studiile anterioare atestă tulburări depresive la 26% dintre femei aflate în diferite perioade ale vieţii. Remarcăm, deci, că femeile în menopauză manifestă tulburări depresive mai frecvent decât populaţia generală.

95% dintre femeile cu durere cronică au manifestat simptomatologie depresivă: 15% – depresie severă, 35% – depresie moderată şi 45% – depresie uşoară, iar din numărul total de femei fără durere cronică (n=20) 45% au manifestat simptomatologie depresivă: 5% – depresie severă, 10% – depresie moderată, 30% – depresie uşoară.

Rezultatele obţinute pentru ambele grupuri indică un procent ridicat de simptome depresive, ceea ce confirmă studiile care susţin că femeile în perioada de menopauză sunt mai predispuse la depresie din cauza dereglărilor hormonale, dar şi a multiplilor factori stresogeni cu care se confruntă.

Valoarea medie a anxietăţii stabile pentru femeile cu durere cronică este de 52,8, iar pentru cele fără durere cronică este de 44,2, $t=4,73$, $p<0,01$. Din numărul total de femei aflate în menopauză, cu

durere cronică şi fără durere cronică (n=40) 100% au manifestat simptomatologie anxioasă. 100% dintre femeile cu durere cronică au manifestat simptomatologie anxioasă: 80% – anxietate sporită, 20% – anxietate uşoară, 0% – anxietate scăzută, iar din numărul total de femei fără durere cronică (n=20) 100% au manifestat simptomatologie anxioasă: 40% – anxietate sporită, 60% – anxietate uşoară, 0% – scăzută.

Ca şi în cazul depresiei, anxietatea este foarte caracteristică femeilor în menopauză, dar mult mai intensă în rândul femeilor cu durere cronică aflate în perioada de menopauză. Aceste rezultate indică faptul că menopauza devine mult mai dificilă pentru femeile cu durere cronică. Anxietatea şi depresia, care anterior s-au manifestat pe fundalul durerii cronice, în prezent se intensifică pe fundalul menopauzei. Numeroasele reacţii somatice şi emoţionale asociate perioadei de menopauză foarte frecvent intensifică durerea cronică.

Coeficientul de corelaţie ne raportează o relaţie directă semnificativă între anxietate şi depresie şi pentru grupul-ţintă ($\hat{r} = 0{,}843;\ p < 0{,}01$), şi pentru grupul de control ($\hat{r} = 0{,}47;\ p < 0{,}05$). Rezulatatele obţinute în urma calculării coeficientului de corelaţie vine să confirme rezultatele numeroaselor studii care demonstrează corelația strânsă dintre depresie şi anxietate [4]. Unele atestă că 58% dintre persoanele care suferă de depresie manifestă şi simptome anxioase.

Articolul de faţă vine să aducă noi detalii în cercetările referitoare la durerea cronică, anxietate şi depresie analizând un grup specific, şi anume – femeile în menopauză cu cefalee cronică. Asocierea dintre tulburările somatice şi disconfortul emoţional a fost demonstrată şi pentru această categorie de persoane.

Referinţe:

1. BETON, K., POLATIN, P., GATCHEL, R. Psychosocial factors and the rehabilitation of patients with chronic work-related upper extremity disorders. In: *Journal of Occupational Rehabilitation*, 1997, n.7, p.139–53.
2. CROMBIE, L. [et al.]. *Epidemiology of Pain*. Thed. ed. IASP Seattle, 1999. 223 p.
3. DERSH, P., POLATIN, P., GATCHEL, R. Chronic pain and psyhopatology: research findings and theoretical considerations. In: *Psihosom med*, 2002, n.64, p.773-786.
4. FAINMAN, D. Examining the relationship between anxiety disorders and depression. In: *African Journals Online.* Department of Psychiatry

Stellenbosch University, 2008. [Accesat 22.08.2011] Disponibil: http://www.ajol.info/index.php/cme/article/view/44023/27538.
5. GATCHEL, R., TURK, D. *Psychological approaches to pain management: A practitioner's handbook*. New York: Guilford Press, 1996, p.33–52.
6. GEISSER, M., ROTH, R., ROBINSON, M. Assessing depression among persons with chronic pain using the center for epidemiological studies-depression scale and the beck depression inventory: a comparative analysis. In: *Clin J Pain*, 1997, n.13, p.163–170.
7. LORENZO, C., YOUSSEF, N. [et al.] Visceral hyperalgesia in children with functional abdominal pain. In: *J. Pediatr*, 2007, vol.139 (6), p.838–843.
8. ВОЗНЕСЕНСКАЯ, Т., ВЕЙН, А. *Хроническая боль и депрессия*. Кафедра нервных болезней ФППО ММА им. И.М. Сеченова, 2008. [Accesat 22.08.2011] Disponibil: http://www.consilium-medicum.com/article/15464.
9. СЫРОПЯТОВ, О., ДЗЕРЖИНСКАЯ, Н., ЯНОВСКИЙ, С., ЯНОВСКАЯ, О. *Хроническая боль как психосоматическая проблема*. Київ: Наук. Світ, 2005. 57 с.

MANAGEMENTUL TIMPULUI ÎN TEORIA ŞI PRACTICA EDUCAŢIONALĂ

Viorica REABOI

Conceptul de management al timpului s-a impus drept un proces de planificare şi control al timpului utilizat pentru activităţi specifice, în special pentru a spori eficacitatea, eficienţa şi productivitatea acesteia.

Eficacitatea, eficienţa şi productivitatea pot fi sporite doar printr-o organizare a timpului educative, care este o secvenţă a timpului social specializat în pregătirea subiecţilor în a accede la învăţare, în însuşirea unei profesiuni, în formarea unor conduite prescrise de societate, în achiziţionarea unor informaţii specifice.

Timpul educativ este perioada în care subiecţii parcurg un program de formare (direct sau indirect, explicit sau implicit) la nivelul unor instanţe precum familia, şcoala, instituţiile culturale.

Unitatea de timp este percepută ca o dimensiune tehnică de amplasare a unor activităţi urgente:

- lecţii/perechi;

- activităţi extradidactice;
- consiliul facultății;
- şedinţele departamentului.

Activitatea în mediul universitar este marcată de precipitare, căci aproape totul trebuie să se consume într-o oră, într-o zi, într-un semestru, într-un an academic. Gestionarea timpului se realizează prin intermediul documentelor normativ-reglatorii şi legislative (regulamente de ordine interioară, registre, carnete de note etc.). Organizarea timpului la nivelul anului de învăţământ evidenţiază repartizarea şi succesiunea intervalelor de timp dedicate activităţilor strict didactice, pentru evaluare şi examinare, pentru vacanţe etc. [4].

Valorificarea timpului pedagogic presupune respectarea următoarelor principii metodologice aplicabile la nivelul tuturor variabilelor implicate [2]:

a) repartizarea duratei rezervate fiecărei discipline de studiu în funcţie de competenţele adoptate la nivelul programelor şcolare;

b) divizarea materiei în unităţi didactice raportabile la unităţi de timp;

c) alternarea activităţilor şcolare cu obiective prioritar intelectuale cu cele cu obiective prioritar morale, tehnologice, estetice, psihofizice şi a activităţilor de instruire formală cu cele de instruire nonformală;

d) definitivarea orarului şcolar în funcţie de interesele şi posibilităţile reale ale elevului, obiectivate în condiţiile concrete ale şcolii şi ale disciplinelor de studiu.

Principiile managementului se înscriu pe următoarele aliniamente interogative [3]:

- ce sarcini avem de rezolvat;
- care este ordinea de priorităţi;
- în cât timp trebuie rezolvată fiecare sarcină;
- în ce raport se află obiectivele pe termen scurt cu cele pe termen mediu şi rezultatele preconizate;
- care este rezistenţa la evenimentele perturbatoare şi la tendinţele de irosire a timpului;
- ce instrument avem prin intermediul căruia monitorizăm realizarea sarcinilor şi modul în care ne-am planificat activitatea.

Planificarea eficientă a timpului presupune parcurgerea a patru etape care sunt prezentate în modelul/exemplul de procedură pentru planificarea timpului în Tabelul 1:

Tabelul1

Etapele planificării timpului

Etapele planificării timpului academic	**Acţiuni concrete**
1. Fixarea obiectivelor	determinarea rezultatelor de atins pe termen scurt, mediu şi lung, la nivel individual, precum şi colectiv.
2. Identificarea sarcinilor de îndeplinit	a) precizarea sarcinilor de îndeplinit în timpul zilei, săptămânii, lunii; b) descrierea detaliată a sarcinilor; c) evidenţierea legăturii dintre sarcini şi obiective.
3. Clasificarea sarcinilor	a) identificarea sarcinilor foarte rentabile şi a celor mai puţin rentabile; b) identificarea sarcinilor urgente.
4. Ierarhizarea sarcinilor	***prioritate A:** sarcini urgente, sarcini care decurg din obiective, sarcini rentabile; ***prioritate B**: sarcini care au doar una din caracteristicile sarcinilor din categoria A; ***prioritate C:** sarcini mai puţin rentabile.
5. Estimarea duratei execuţiei	stabilirea unei limite de timp pentru îndeplinirea fiecărui obiectiv.

Programarea în timp a sarcinilor constituie o cerinţă praxiologică. Stabilirea clară a sarcinilor în raport cu reperele temporale determină eliminarea stresului, a neliniştii, constituind totodată o condiţie a succesului şcolar. Printre multele lucruri pe care le învaţă studenţii se află exigenţa utilizării timpului, gestionării acestuia într-un mod eficient.

Obişnuirea studenţilor cu structurarea unor agende zilnice, săptămânale sau chiar lunare reprezintă o cale de formare a acestora pentru raportarea la temporalitate. Plasarea subiectului învăţării în situaţia de a-şi cunoaşte rădăcinile, familiale sau comunitare, constituie, de asemenea, un prilej de interiorizare a temporalităţii [4].

Una dintre dimensiunile importante în orice decizie, acţiune este timpul. Din acest motiv, trebuie să vedem dacă studentul are predispoziţia de a utiliza eficient sau defectuos timpul. Oricare ar fi atributele sau calităţile unui student de succes, un criteriu esenţial care

stă la bază este modul de abordare a timpului. Studenţii trebuie să evite erorile în managementul timpului, cele mai frecvente fiind prezentate de către I.Ceauşu [1, p.116]:

- Să munceşti mai mult sau mai repede (în cadrul unei activităţi ce se desfaşoară într-un interval de timp determinat);
- Să reduci timpul dedicat anumitor activităţi, considerând că aceste activităţi sunt mai puţin importante decât altele;
- Să realizezi diferite sarcini în acelaşi timp, considerând că astfel utilizezi timpul în mod optim;
- Dacă eşti tot timpul ocupat, ai senzaţia că în acest mod vei obţine cele mai bune rezultate;
- Dacă ai o responsabilitate mai mare crezi că trebuie să munceşti mai mult pentru a da exemplu;
- Să acorzi mai mult timp luării unor decizii şi astfel deciziile vor fi mai bine fundamentate.

Pentru un management eficient este important să se pună accent pe dezvoltarea personală prin valorificarea propriului potențial, utilizând la maxim competențele, prin delegare, prin adoptarea unui stil de management în funcție de situația existentă.

Referinţe:

1. CEAŞU, I. *Enciclopedia Managerială*. Bucureşti: ATTR, 1999.
2. CRISTEA, S. *Managementul organizaţiei şcolare*. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1996.
3. RAȚĂ, G. *Strategii de gestionare a timpului liber*. Iaşi: Pim, 2007.
4. http://documents.tips/documents/managementul-timpului-c-cucosdoc.html

Articolul a fost realizat în cadrul proiectului instituțional **15.817.06.23F *Concepția și metodologia de realizare a conexiunii și continuității între și intra cicluri de învățământ din perspectiva cadrului calificărilor și clasificatorului de ocupații.***

REPERE ISTORICE ÎN STUDIUL CERCETĂRILOR PRIVIND MUNCA EMOŢIONALĂ

Rodica PASCARI

Emoţiile sunt experienţe zilnice ale vieţii, atât în mediul intim, cât şi la serviciu. Rolul emoţiei în context organizaţional a fost puţin

înţeles înainte de anii ’90. Pekrun şi Frese (1992) notau că există foarte puţine cercetări în domeniul emoţiilor la locul de muncă, atât în literatura de specialitate din Marea Britanie, cât şi în cea din Germania. Ulterior, în cercetarea din domeniu au apărut conceptele de muncă emoţională sau efort emoţional [7, p.378], care presupun faptul că, în organizaţii, angajatului i se cere să manifeste la serviciu numai anumite emoţii acceptate şi aceasta poate avea implicaţii asupra tonusului emoţional general al angajatului.

În primele note ale unui studiu dedicat prezentării istoriei cercetărilor realizate pe marginea experienţei afective a oamenilor la locul de muncă, Weiss şi Brief (2001) punctează că orice incursiune în literatura de specialitate este marcată de evidenţa că studiul emoţiilor în organizaţii este cu prioritate un studiu al satisfacţiei la locul de muncă.

Astfel, studiile privind viaţa afectivă a angajaţilor au început în psihologia industrială în anii ‘30. Weiss şi Brief vorbesc despre paradoxul acestei decade în cercetarea experienţei afective la locul de muncă, remarcând coexistenţa unei iniţiale bogăţii în abordarea conceptual-metodologică cu o restrângere progresivă a perspectivelor şi metodelor a subiectului satisfacţiei la locul de muncă.

Arlie Hochschild a fost primul cercetător care a studiat în mod explicit problematica controlului trăirilor afective la locul de muncă, publicând în 1983 rezultatele şi concluziile sale în lucrarea devenită cea mai citată privind munca emoţională: *The Managed Heart – The Commercialization of Human Feeling*. Ea a fost cea care a propus conceptul de muncă emoţională, definindu-l ca fiind eforturile de autoinducere sau autosuprimare a unor trăiri afective în scopul menţinerii unei înfăţişări exterioare care să producă altor persoane (în principal clienţilor) o stare de spirit adecvată. Autoarea a propus distincţia dintre jocul de suprafaţă şi jocul profund. Când angajaţii fac *joc de suprafaţă*, ei încearcă să modifice doar aspectele vizibile ale emoţiilor (mimică, gestică, postură, tonalitatea vocii) pentru a le aduce în concordanţă cu regulile organizaţionale, în timp ce trăirile afective interne rămân neschimbate.

Când vorbeşte de *jocul profund activ*, Hochschild (1983) se referă la faptul că indivizii încearcă să-şi modifice trăirile afective subiective pentru a simţi ceea ce se cere de la ei; în cadrul acestui joc profund activ, indivizii trebuie să depună efort pentru a-şi regla propriile emoţii. În alte cazuri, angajaţii pot simţi automat emoţia cerută de

politica organizaţională – este vorba despre jocul profund pasiv. Una dintre ideile centrale ale lucrării lui Hochschild [*apud* 2] este că managementul emoţiilor solicită efort. Lucrarea i-a influenţat pe cercetători şi pe public să conştientizeze faptul că gestionarea emoţiilor în contextul muncii poate avea efecte negative asupra angajaţilor. Referindu-ne la neplăcerea resimţită şi efortul necesar în menţinerea unei atitudini pozitive în cadrul interacţiunilor cu clienţi dificili, Hochschild a propus investigarea relaţiei dintre solicitările de exprimare şi gestionare a emoţiilor pe parcursul activităţii de muncă şi burnout-ul şi stresul ocupaţional [2].

Ashforth şi Humphrey [2] au definit solicitările de gestionare a emoţiilor în activitatea de muncă drept „acţiunea de exprimare a unor emoţii considerate adecvate de către organizaţie, în scopul angajării într-o formă de management al impresiei". În comparaţie cu perspectiva propusă de Hochschild, Ashforth şi Humphrey manifestă un interes mai mare pentru emoţiile muncii ca şi comportament observabil decât ca management al sentimentelor. Ashforth şi Humphrey [2] au acordat o atenţie mai scăzută managementului intern al emoţiilor prin reglarea de suprafaţă şi reglarea de profunzime, propunând în schimb o arie largă de factori care afectează exprimarea emoţională a angajaţilor. În plus, autorii argumentează că emoţiile la locul de muncă nu solicită în mod necesar un efort conştient, sugerând chiar că reglarea de suprafaţă şi reglarea de profunzime pot deveni mai degrabă rutiniere, desfăşurate fără efort, decât surse de stres.

O altă perspectivă de abordare este propusă de Morris şi Feldman [2], care au definit solicitările de gestionare a emoţiilor în cadrul muncii drept „efortul, planificarea şi controlul necesar pentru exprimarea emoţiilor considerate dezirabile la nivel organizaţional în timpul interacţiunilor interpersonale". Această definiţie este dată dintr-o perspectivă interacţionistă, în cadrul căreia emoţiile sunt exprimate în mediul social şi sunt parţial determinate de acesta. Această perspectivă este similară perspectivelor propuse de Hochschild, Ashforth şi Humphrey [2] prin recunoaşterea faptului că emoţiile pot fi modificate şi controlate de către individ, contextul social fiind cel care determină apariţia acestora.

Un alt model clasic al muncii emoţionale este cel propus de Kruml şi Geddes [5]. Ei susţin că dimensiunile definitorii ale muncii emoţionale sunt disonanţa emoţională şi efortul emoţional. Disonanţa

emoţională reprezintă gradul în care trăirile afective ale angajaţilor se potrivesc expresiilor emoţionale afişate; această dimensiune plasează conceptele de joc de suprafaţă şi joc profund pasiv la capetele opuse ale unui continuum. Efortul emoţional reprezintă încercările active ale angajaţilor de a-şi schimba trăirile subiective; această dimensiune poate fi echivalată cu jocul profund activ.

Încercând o abordare sintetică, Zapf, Vogt, Seifert, Mertini şi Isic [7] consideră că există câteva caracteristici principale ale muncii emoţionale: a) reprezintă o componentă importantă a posturilor care implică interacţiuni directe cu clienţii/beneficiarii; b) emoţiile sunt afişate pentru a influenţa atitudinile şi comportamentul clienţilor/beneficiarilor, de obicei prin influenţarea stării lor afective; c) afişarea emoţiilor respectă anumite reguli, reguli ce pot fi mai mult sau mai puţin explicite.

În prezent, cercetările asupra emoţiilor în mediul organizaţional iau trei forme principale: cercetări asupra afectivităţii pozitive şi negative ca variabile ce moderează relaţia dintre stresorii din mediul organizaţional şi atitudinile şi comportamentul angajaţilor, cercetări asupra stărilor emoţionale şi a comportamentelor pe care acestea le declanşează, şi cercetări asupra modului în care emoţiile sunt exprimate şi reglate pentru a răspunde solicitărilor organizaţionale. Cunoaşterea dinamicii diferitelor tipuri de emoţii este deosebit de relevantă la nivel organizaţional, contribuind la ghidarea gestionării consecinţelor nocive şi benefice ale acestora atât la nivel individual cât şi organizaţional [4].

Referinţe:

1. ASHFORTH, B.E., HUMPHREY, R.H. Emotional labor in service roles: The influence of identity. In: *Academy of Management Review*, 1993, nr.18 (1), p.88-115.
2. GRANDEY, A.A. Emotion regulation in the workplace: A new way to conceptualize amotional labor. In: *Journal of Occupational Health Psychology*, 2000, nr.5 (1), p.59-100.
3. HOCHSCHILD, A. Emotion Work, Feeling Rules, and Social Structure. In: *American Journal of Sociology*, 1979, nr.85, p.551-575.
4. LAZARUS, R. Cohen-Charash, Y. Discrete emotions in organizational life. In R.L. Payne, C. Cooper (coord.), *Emotions at Work. Theory, Research and Applications for Management, Wiley & Sons Ltd*., 2001, p.45-81.
5. KRUML, S.M., & GEDDES, D. Exploring the dimensions of emotional labor. In: *Management Communication Quarterly*, 2000, nr.14, 1, p.8-49.

6. ZAPF, D. Emotion Work and Psychological Well-Being. In: *A Review of the Literature and Some Conceptual Considerations, in Human Resource Management Review*, 2002, nr.12, p.237-268.
7. ZAPF, D., VOGT, C., SEIFERT, C., MERTINI, H., ISIC, A. Emotion Work as a source of Stress: The Concept and Development of an Instrument. In: *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 1999, nr.8(3), p.371-400.

CERCETARILE STIINTIFICE ALE EXPERIMENTELOR ÎN DOMENIUL PSIHODIAGNOZEI VIZUALE

Galina CULICOVSCHI

În prezent, tematica psihodiagnozei vizuale (în continuare PDV) este profund examinată, accentul fiind pus pe studiul caracteristicilor individual-psihologice şi determinarea reflectării lor în componentele externe ale aspectului uman. În literatura ştiinţifică de specialitate este acumulat material factologic şi experimental cu privire la formarea elocventă a portretului psihologic al personalităţii în baza elementelor exteriorului şi diagnosticarea elementelor structurale (emoţii şi expresii faciale, mimică, gesturi, constituţie fizică, comportament etc.), pentru a pătrunde în interiorul conţinutului psihologic al individului.

Problema PDV a fost elucidată în lucrările lui P.Ekman [2], W.Friesen [13], A. şi B.Pizov [4], A.Megrabyan, A.Kendon [3], V.Labunskaia [8], G.E. Kreidlin, E.A. Petrova [11] ş.a.

Astfel, pornind de la ideea universalităţii emoţiilor, încă în anii ′60, P.Ekman [2] a cercetat modalitatea de exprimare a emoțiilor şi aptitudinile de a le recunoaşte de către populaţia tribului ,,fore Papua" din Noua Guinee, care locuiau izolat de civilizație şi alte triburi. Cercetările sale au confirmat convingerea lui Darwin că *expresiile faciale sunt universale*.

În cartea sa ,,*Darwin and Facial Expression: A Century of Research in Review" (2006),* autorul descrie amănunțit experimentul, care a durat mulți ani. Ulterior, axându-se pe rezultatele și concluziile cercetărilor, împreună cu U.V. Friesen, pentru prima dată, a dezvoltat un instrument unic integrat de măsurare obiectivă a mișcărilor faciale, bazat pe vizualizare – ,,Sistemul de codare a mișcărilor faciale" (FACS), care a primit recunoaştere la nivel mondial.

Demonstrarea universalității emoțiilor umane ne permite să afirmăm faptul că exprimările lor, adică comportamentul nonverbal, sunt de asemenea universale. Desigur, ele sunt variabile în funcție de individualitatea persoanei. Sarcina psihologului este a elucida momentele-cheie neschimbate, stabile, care ar putea fi transpuse pe eșantioane mari de oameni.

În acest sens, T.I. Larina [9] a desfăşurat un experiment metodologic privind posibilitatea stabilirii şi evaluarea stărilor emoţionale la diferiţi stimuli (întrebări), prin analizarea comportamentului şi reacţiilor nonverbale ale respondenților, fără contact direct cu o altă persoană. Participanților la experiment, un eşantion de 42 de persoane: 13 bărbaţi şi 29 de femei, cu vârste şi studii diferite, li s-a propus o listă de întrebări la care trebuiau să răspundă, apoi să descrie stările emoţionale trăite în timpul anchetei. Totodată, fiecare dintre respondenţi a indicat în fişa de răspuns nivelul emoțional personal, identificat prin metoda „Determinarea emoționalității". Întregul proces a fost înregistrat cu o cameră video, accentul fiind pus pe manifestările exteriorizate ale intervievaților.

Apoi, informația obținută a fost examinată prin prisma exteriorizărilor: **mimică** şi **emoţii, gesturi, poziția corpului,** iar rezultatele comparate între ele – (1) răspunsurile scrise din anchetă, care au fost apoi verbalizate de către respondenți, (2) cele identificate prin metodica determinării emoţiilor şi (3) manifestările comportamentale exteriorizate ale personalității înregistrate video.

În cadrul experimentului, a fost determinată şi descrisă corespondența dintre caracteristicile individual-psihologice ale individului prin manifestarea exteriorizată a emoţiilor, gesturilor şi mimicii. Rezultatele au fost comparate cu descrierile emoțiilor prezentate în lucrările lui P.Ekman.

Concluzia principală a fost că trăsăturile individual-psihologice ale personalităţii se reflectă şi pot fi identificate prin manifestările comportamentale, care includ expresii faciale, gesturi şi postură de mâini, poziții şi diverse mișcări ale corpului sau picioarelor. Aceste varietăți de aspecte exteriorizate, nevorbite, în viziunea unui alt psiholog, A.Mehrabyan [10], constituie „comportamentul nonverbal" al individului.

O altă dimensiune a psihodiagnozei vizuale a fost abordată de

cercetătorii V.A. Barabanşcikov şi D.A. Diveev [5]. Ei au elucidat experimental faptul că în baza vizualizării imaginii fotografice a feţei, se pot recunoaşte just aproximativ două treimi din trăsăturile individuale ale persoanei reprezentate în fotografie. Ei afirmă că rezultatul depinde de raportul dintre structura personalităţii observatorului şi cea a modelului, de tipul feţei prototipului şi perspicacitatea examinatorului. În aceeaşi ordine de idei, A.A. Demidov [7] în cercetările sale ajunge la concluzia că determinarea caracteristicilor psihologice individuale ale omului prin expresia facială depinde de timpul de expoziţie, preconizat pentru vizualizare şi de indicii mecanismelor percepţiei interpersonale.

În cadrul psihologiei generale, tematica percepţiei trăsăturilor de personalitate prin intermediul psihodiagnozei vizuale a fost abordată sub mai multe aspecte:

- în căutarea unui mecanism standardizat, valid şi obiectiv (U.Neisser, J.Gibson, A.D. Logvinenko);
- pentru identificarea caracteristicilor de recunoaştere a oamenilor (V.A. Labunskaya, V.N. Panferov, G.V. Kurbatov, S.V. Kondratyev şi colab.);
- formarea primelor impresii şi a percepţiei interpersonale în contextul perceperii omului de către om (A.A. Bodalev, N.I. Babich, G.Dyakonov, L.N. Ivanskaya, I.Izard, E.L. Petrova, P.Ekman, J.Shepherd, V.Bruce ş.a.).

În ceea ce priveşte alte experimente al căror obiect de studiu a fost determinarea trăsăturilor individual-psihologice ale personalităţii prin indicii psihodiagnozei vizuale, pot fi numite şi lucrările T.N. Malkova (1981), V.N. Nosulenko (2004), L.A. Hrisanfova (2004).

Generalizând studiile consacrate psihodiagnozei vizuale, putem constata că informaţii despre caracteristicile psihologice individuale ale omului pot fi obţinute pe baza semnelor exterioare. Cel mai frecvent, rolul indicilor de referinţă îl au înălţimea, mimica, ochii, nasul, gura şi trăsăturile corporale individuale. După părerea lui I.M. Secenov [*apud 6*], conturul feţei şi constituţia fizică sunt cele mai importante semne de identificare. Dintre parametrii aspectului exterior al omului şi trăsăturile de personalitate, au fost considerate determinante următoarele elemente:

- statice – parametrii anatomici care alcătuiesc aspectul fizic al

unei persoane (constituţia corpului; capul – forma şi proporţiile; faţa – conturul, structura şi proporţiile, elementele distincte – fruntea, sprâncenele, ochii, nasul, gura, bărbia, culoarea ochilor şi a părului; forma mâinilor şi a degetelor);

- dinamice – parametrii funcţionali, axaţi pe comportamentul expresiv (gesticulaţia, mimica, privirea, mersul, maniera de comunicare, distanţa în comunicare);
- relative, de suplinire şi completare (exteriorul: îmbrăcămintea, încălţămintea, accesoriile, coafura etc.).

Trebuie menţionat că şi psihologul E.V. Rudenskii [12] a propus ca repere psihodiagnostice vizuale exteriorul, manierele, comportamentul, particularităţile de comunicare cu oamenii.

Astfel, rezultatele celor mai multe studii experimentale şi teoretice ale percepției umane sunt reduse la următoarele aspecte:

- percepția interpersonală are trei componente (subiect, obiect şi interacțiunea acestora);
- fiecare componentă a structurii are o funcţie în analiza interacțiunilor interpersonale;
- subiectul şi obiectul percepției interpersonale sunt purtători de atribuții externe (sociale, fizice) şi interne (motivaţie, valori, atitudini, caracteristici cognitive, experienţă socială şi „Eu-imagine”).

În concluzie, având în vedere varietatea materialelor examinate, se poate constata că psihodiagnoza vizuală contemporană include în sine diverse domenii şi metode de cercetare. În scopul dobândirii de noi cunoştinţe ştiinţifico-practice se elaborează noi tehnici psihologice, care ţin cont de legităţile percepţiei şi înţelegerii omului de către om, aplicate pentru aprecierea obiectivă a caracteristicilor individual-psihologice.

Referinţe:

1. EKMAN, P. *Emotions and Culture. The Nature of Emotion: Fundamental Questions,* with R. Davidson, Oxford University Press, 1994.
2. EKMAN, P. *Facial Expression and Emotion.* American Psychologist, 1993.
3. KENDON, A. *Organization of Behavior in Face-to-Face Interaction,* 1975.
4. PEASE, A., PEASE, B. *The Definitive Book of Body Language.* New York: Bantam Books, 2006.
5. БАРАБАНЩИКОВ, В.А., ДИВЕЕВ, Д.А. Роль контура лица в восприятии индивидуально-психологических особенностей человека. В: *Экспериментальная психология*. 2009, том 2, № 3, с. 47-66.

6. БОДАЛЕВ, А.А. *Восприятие и понимание человека человеком.* М.: Изд-во Моск.ун-та, 1982.
7. ДЕМИДОВ, А.А. *Оценка индивидуально-психологических особенностей человека по выражению его лица в различных ситуациях восприятия* / Диссертация канд. психол. наук., М.,ИП РАН, 2009.
8. ЛАБУНСКАЯ, В.А. *Экспрессия человека: общение и межличностное познание.* Ростов н/Д: Феникс, 1999.
9. ЛАРИНА,Т.И. Определение качества социологического инструментария на основе анализа невербальных реакций респондентов (результаты пилотажного исследования) Актуальные вопросы социологической науки: теория, методология, практика. В: III. *Материалы научной конференции* / Под ред. Н.П. НАРБУТА, И.В. ТРОЦУК. М.: Экон-Информ, 2013
10. МЕГРАБЯН, А. *Психодиагностика невербального поведения.* СПб., 2001.
11. ПЕТРОВА, Е.А. *Теоретико – методологические основы визуальной психосемиотики общения.* Диссертация канд. психол. наук, М., ИП, 2000.
12. РУДЕНСКИЙ, Е.В. *Основы психотехнологии общения менеджера.* М.: ИНФРА-М; Новосибирск: НГАЭиУ, 1998.
13. ЭКМАН, П., ФРИЗЕН, У. *Узнай лжеца по выражению лица.* СПб.: Питер, 2010.

FENOMENOLOGIA ADAPTĂRII PSIHOSOCIALE: ABORDARE MULTIDIMENSIONALĂ

Sergiu TOMA

Încercând a stabili semnificaţia noţiunii de „adaptare”, s-a constatat că în prezent îi sunt conferite o pluralitate de sensuri. Această situaţie se datorează faptului că adaptarea are un sens general, acest concept fiind folosit pentru un domeniu extins de fapte şi relaţii, fiecare dintre acestea având conţinuturi şi niveluri diferite. Dacă adaptarea a fost abordată unilateral, preponderent şi doar numai dintr-un anumit punct de vedere (psihologic, pedagogic, medical sau sociologic), a avut loc o elucidare parţială a fenomenologiei sale, aşa încât nu s-a constituit încă o viziune multidimensională asupra sa.

Diversitatea de interpretări acordate adaptării ilustrează, pe de o parte, că, într-adevăr, complexitatea acestui proces poate fi greu de surprins, dar pe de altă parte, că fiecare dintre ele au contribuit substanţial la clarificarea sensului conceptului dat. Astfel, în sens larg,

adaptarea este apreciată ca fiind acordul individului cu mediul său, în special cu cel social [1].

În sistemul general al ştiinţelor, aceiaşi autori [1, p.11] afirmă că adaptarea este concepută ca una dintre *„proprietăţile fundamentale ale organismului de a-şi modifica adecvat funcţiile şi structurile corespunzătoare schimbărilor cantitative şi calitative ale mediului înconjurător”.* Deci, presupune prezenţa capacităţii omului de a face faţă, de a răspunde favorabil solicitărilor şi exigenţelor anturajului, împlinindu-şi, în acelaşi timp, şi cerinţele individuale.

Din punctul de vedere al dicţionarului psihologic a lui Parot, „adaptarea” reprezintă „ un proces dinamic de schimbare, dezvoltat în mod voluntar sau involuntar, în scopul replasării organismului într-o poziţie mai avantajoasă faţă de mediul înconjurător şi presupunând capacitatea de a învăţa. Mijloacele puse în joc sunt de ordin psihologic sau biologic, integrat sau elementar. Comportamentul este medierea cel mai des folosită pentru plasarea organismului într-o situaţie mai puţin ameninţătoare, pentru satisfacerea trebuinţelor sale şi, nu în ultimul rând, pentru asigurarea supravieţuirii sale, precum şi a speciei sale. Un obstacol obligă la o mobilizare a organismului, care încearcă prin comportament să îşi menţină echilibrul anterior sau să se ajusteze şi să creeze un nou echilibru compatibil cu supravieţuirea sa. Căutarea acestui echilibru este o necesitate psihobiologică” [2, p.30]. În acelaşi dicţionar găsim o definiţie mai pertinentă pentru „integrarea şcolară”, care este văzută ca fiind „proces prin care sunt reuniţi în aceleaşi clase elevi până atunci şcolarizaţi în locuri diferite” [2, p.410].

În concepţia piagetiană, adaptarea desemnează *procesul de echilibrare între „asimilare” şi „acomodare”*, intervenit în cadrul interacţiunii dintre om şi realitatea înconjurătoare. Fiinţa vie dispune de această plasticitate, graţie căreia poate rămâne în acord cu mediul său. Dicţionarul pedagogic defineşte „integrarea şcolară” ca „proces de ajustare sau de simplă acomodare la condiţiile şcolii. Reprezintă etapa de consolidare şi precizare a poziţiei elevului în ansamblul condiţiilor de lucru şi al activităţilor instructiv-educative. Însuşirea psihologică a statusului de elev este rezultatul unor modificări pe plan interior, cu repercusiuni pe plan de conduită. Schematic, exprimă atitudinea favorabilă a elevului faţă de şcoala pe care o urmează.”

Dacă se transpune acest mecanism la particularităţile activităţii instructiv-educative, se poate afirma că adaptarea exprimă *calitatea şi*

eficienţa realizării concordanţei dintre personalitatea copilului şi cerinţele programei [1]. Aceasta denotă rezultatul favorabil al procesului de învăţământ, activitate care reclamă un efort în vederea realizării obiectivelor educaţiei. În virtutea acestora, adaptarea presupune compatibilitatea eforturilor, a dificultăţilor cu capacitatea copilului, cu probabilitatea subiectivă a realizării sarcinilor. Concordanţa dintre cerinţele obiectivelor instructive şi răspunsul comportamentului copilului faţă de ele reprezintă în concepţia autorilor citaţi „condiţia de bază a adaptării".

Esenţa adaptării constă în ajustarea informativ-formativă a procesului instructiv-educativ, pe de o parte, şi a caracteristicilor şi trăsăturilor de personalitate ale copilului, pe de altă parte. Dar este cunoscut faptul că perioada şcolarităţii mici este perioada formării iniţiale a personalităţii, aceasta fiind în continuă evoluţie, în timp ce exigenţele faţă de copil sunt şi ele din ce în ce mai mari.

Pregătirea copilului pentru adaptarea şcolară – parte integrantă a adaptării sociale – începe din familie, fiind continuată în anii petrecuţi în altă instituţie (creşă, grădiniţe) frecventată premergător perioadei şcolare. În această perioadă se stabilesc „jaloanele fundamentale" ale adaptării, fiindcă aceasta se completează şi este aprofundată treptat în următorii ani [1]. Prin urmare, elevii încă din perioada şcolarităţii mici, sunt supuşi mereu asimilării de noi valori şi, totodată, unei evoluţii graduale a personalităţii lor.

Datorită acestor considerente, şcoala generală este responsabilă de îndrumarea adecvată a elevului, astfel încât să-i asigure posibilitatea dezvoltării personalităţii sale multilaterale spre satisfacţia sa personală. Putem spune astfel că şcoala generală este pilonul principal în educarea şi formarea personalităţii elevului ca viitor adult, capabil de a se adapta pentru a fi apt să răspundă în orice circumstanţă cu promptitudine şi eficienţă cerinţelor social-economice. Rolul învăţământului modern este de a asigura individului în formare un caracter formativ, caracterizat prin oferirea unui orizont larg de pregătire a elevului.

În sens larg, adaptarea este definită ca fiind „acordul individului cu mediul său, în special cu cel social" [1, p.11]. Adaptarea la mediu se realizează la toate nivelurile structural-funcţionale din a căror dinamică se constituie condiţia umană (biologic, psihologic şi social), ca un proces de schimbare „dezvoltat în mod voluntar sau involuntar, în scopul replasării organismului într-o poziţie mai avantajoasă faţă de

mediul său intern sau faţă de mediul înconjurător şi presupunând capacitatea de a învăţa" [2, p.30]. Funcţia sa majoră este asigurarea supravieţuirii individului sau grupului în condiţiile date.

Adaptarea în plan social este definită ca „un proces complex de interacţiuni permanente, dinamice şi dialectice, între un individ şi membrii societăţii, care îi recunosc identitatea, capacităţile, locul şi statutul" [2, p.31]. O persoană este cu atât mai bine adaptată, cu cât sunt mai frecvente şi mai profunde schimburile interpersonale echilibrate cu cei din jur şi cu diferiţi factori ai ambianţei sociale (instituţii, organizaţii). Adaptarea în acest plan exprimă eficienţa în atingerea standardelor de independenţă personală şi responsabilitate socială cerute de grupul social căruia îi aparţine individul. O astfel de adaptare presupune o concordanţă între atitudinile individului şi cerinţele şi normele sociale, concordanţă care se obţine prin aderarea conştientă şi continuă la viaţa socială a diferitelor grupuri. Ea se realizează prin asimilarea de roluri sociale, norme morale, valori cultural-ştiinţifice, modele comportamentale.

Aşadar, majoritatea autorilor înţeleg adaptarea şcolară ca o acţiune de modificare a comportamentelor copilului pentru a fi capabil să facă faţă exigenţelor şcolii şi de a fi compatibil, sub aspectul particularităţilor bio-psihosociale, cu normele şi regulile pretinse de programa şcolară pentru asumarea statutului şi rolului de elev. Adaptarea este efortul permanent de a răspunde, pe de o parte, la dubla exigenţă a constantei interne şi, pe de altă parte, la rezistenţa lumii exterioare. Adaptarea este o dublă mişcare: de asimilare (care este un anumit fel de a aborda realitatea) şi de acomodare (care este un anumit fel de a utiliza schemele de comportament anterior elaborate, în raport cu situaţia actuală).

Referinţe:

1. COAŞAN, A., VASILESCU, A. *Adoptarea şcolară.* Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1988.
2. DORON, R., PAROT, F. *Dicţionar de psihologie.* Humanitas, 1999. 886 p.

Cercetarea a fost realizată cu susţinerea financiară a proiectului instituţional **15.817.06.23F *Concepţia şi metodologia de realizare a conexiunii şi continuităţii între şi intra cicluri de învăţământ superior din perspectiva cadrului calificărilor şi clasificatorului de ocupaţii.***

CLIMATE CHANGE EDUCATION: A 21st CENTURY PRIORITY

Gabriela DAMIAN-TIMOȘENCO

Climate change is becoming a strong presence in our lives even if humanity takes concrete steps to minimize its tremendous effects and prepare the new generations to cope with the growing pressures. Climate action has become a core effort for global sustainable development just as poverty reduction, fighting inequalities and injustice, promoting a world of security and opportunities for us all.

As evidence that humanity is aware of the rising risks is the new UN global sustainable development agenda 2016-2030. The Sustainable Development Goal (SDG) no.13 "Climate Action" calls for efforts to ,,Improve education, awareness-raising and human and institutional capacity on climate change mitigation, adaptation, impact reduction and early warning" [1]. Climate change constitutes a risk to many dimensions of sustainable development. Lack of adaptation and mitigation will make other SDGs more difficult to achieve, and problematic to sustain over time beyond 2030 [2]. The solution for meaningful climate action is in education. Climate change is a key sustainable development issue included in *Education for Sustainable Development* among others such as disaster risk reduction, biodiversity, poverty reduction, and sustainable consumption. ESD allows human beings to acquire the knowledge, skills, attitudes and values necessary to shape a sustainable future. It also requires participatory teaching and learning methods that motivate and empower learners to change their behavior and take action for sustainable development. ESD promotes competencies like critical thinking, imagining future scenarios and making decisions in a collaborative way [3].

The way the human beings can deal with climate change is two-fold: 1) take preventive measures to slow down planet destruction by reducing greenhouse gas emissions and 2) mitigate and adapt to the modifications that occur due to human activity and climate inertia. Both require a pool of skills: environment preservation is related to acquiring green competencies and building eco- consciousness whe-

reas human adaptation to environmental change is related to strengthening certain life competencies, particularly psychosocial skills.

Although ESD has been in focus for the past 10 years, still more effort is needed to mainstream it as it requires far-reaching changes in the way education is practiced today. How, when and where these skills are to be developed best is at the heart of worldwide debate. This article explores the potential of education to build up the relevant environmental and climate-resilient life skills.

Green ideas have become rather trendy lately and bear an important effect on a variety of political, social, ecological and even individual processes. There is common understanding that development of green competencies is key to sustainable growth, innovation and progress. These should be nurtured in young people to enhance their abilities to understand the processes of sustainable development, be aware of key sustainable actors, feel responsible and act in that matter.

Systematic development of eco-consciousness as well as green competencies and practices is being infused into curricula contents, teaching/learning materials, teacher training programs, development of infrastructure for education. Greening minds and behavior is also addressed by non- formal educational and civic initiatives such as „go green!" awareness campaigns, incubators of green- businesses, fairs of green solutions etc.

With *psychosocial skills* required for resilience to extreme climate conditions, the situation is different. School curricula and leisure education activities tackle generic skills such as communication, teamwork, critical thinking, responsible decision-making and problem-solving in sporadic and fragmented ways. Skills such as coping with emotions, stress management, self-efficiency, a sense of mastery in life, functional independence, social adaptability are less explored if at all, for a variety of reasons: cultural, social, etc.

Therefore, we consider that a training program – with special focus on youth – is highly needed, not only to bring cutting-edge science into the classroom but also to support development of personal and interpersonal/social skills that will be activated and function as coping strategies when facing challenging life situations. One part of the program could focus on *exploring and managing oneself* including personal perception and action in different situations, resilience and inner resources of the person, managing emotions, feedback and self-

knowledge; another part would cover *managing one's relationships with others and in groups*, and refer to communication and active listening, conflict resolution, leadership, motivation and community mobilization [4]. The important thing for this intervention is not to be a plain teaching experience, but more a counselling and mentoring one. The underlying philosophy is to shape behavior patterns, values, interpretation of events, and life outlook of individuals and reduce the maladaptive attempts to cope with the demands of the environment (e.g. home, school, workplace, extreme weather conditions etc.). That – along with tailored teacher training

– would make this kind of education finally be effective.

To conclude, education should be green (contribute to sustainable development) and should be about having good quality life (contribute to happiness and successfulness of individuals).

Education has a crucial role in combating global climate change and boosting resilience to its effects. Climate change is often thought of in terms of its effects on our physical environment: melting icecaps, rising sea levels, heat-waves and storms. But increasing evidence shows that the human impact

– and in particular the impact on human health – will be a major challenge for scientists, politicians and ordinary people in years to come. Climate change brings with it an increase in malnutrition, mental health conditions, infectious disease spread and even death [5]. That is precisely why psycho-educational counselling models are so important to be applied with youth to better prepare them for coping with existential challenges of such kind as early in life as possible.

Research shows that acquisition of personal and interpersonal life skills is mainly rooted in a peaceful, non-aggressive and balanced environment, which is undoubtedly a sound approach. However, natural disasters, terrorism attacks, epidemics, war conflicts – phenomena that have known massive spread and gained geographical proximity lately – call for a new generation of life skills. The challenge now is to enlarge the focus of *education for life* from the traditional settings and predictable situations to exceptional scenarios such as climate change consequences and other out-of-the-ordinary phenomena, and empower the young generations to pass successfully the nature's test.

Educational programs and other types of learning experiences should enlarge scope and adapt contents as to provide more exposure to the life skills needed to elevate preparedness for changing livelihoods and unstable health, encourage a green modus vivendi as well as foster a flexible, creative and adaptable mindset.

Bibliography:

1. United Nations, *Sustainable Development Goals : 17 Goals to transform the world*, 2015 http://www.un.org/sustainabledevelopment/climate-change-2/ [accessed 24.04.2016]
2. International Council for Science, *Review of Targets for the Sustainable Development Goals: the science perspective*, 2015 http://www.icsu.org/ publications/reports-and-reviews/review-of-targets-for-the-sustainable-development-goals-the-science-perspective-2015/SDG- Report.pdf [accessed 24.04.2016]
3. UNESCO website, http://www.unesco.org/new/en/education/themes/leading-the-international-agenda/education-for-sustainable-development/ [accessed 25.04.2016]
4. Meuwly, M. *Working with children and their environment: manual of psychosocial skills.*
5. Lausanne, Switzerland, Terre des Hommes Foundation, 2011. p. 9 Available on http://mhpss.net/?get=261/1394205334 Workingwithchildrenandtheirenvironment_Manual- of-psychosocial-skills.pdf [accessed 26.04.2016]
6. http://bigpictureeducation.com/how-does-climate-change-affect-human-health [accessed 26.04.2016]

MANIFESTĂRI ALE CONFLICTULUI MUNCĂ–FAMILIE ŞI STRATEGII DE DIMINUARE A ACESTUIA LA ANGAJAȚII DIN DOMENIUL EDUCAȚIONAL

Cristina CURTEAN, Natalia COJOCARU

Unul din conflictele motivaţionale întâlnite frecvent în mediul organizaţional este „conflictul familie – muncă”. Conflictul, în acest caz, derivă din nevoia de a integra în mod optim solicitările legate de rolul familial cu cele ale rolului profesional. Studiile relevă faptul că acest tip de conflict (familie – muncă) este o sursă considerabilă de distres atât pentru angajaţi, cât şi pentru organizaţie [*cf* 2], afectează starea subiectivă de bine a angajaţilor şi se soldează cu stări

emoţionale preponderent negative [*cf* 3]. În acest sens, angajaţii din domeniul educaţional nu sunt o excepţie, confruntându-se deseori cu situaţii de interferenţă conflictuală dintre muncă şi familie, deoarece activitatea lor se extinde dincolo de locul de muncă şi le cere mult efort la domiciliu [4], ca urmare a suprasolicitării de sarcini la locul de muncă şi a necesităţii de a se adapta rapid la schimbări permanente (economice, tehnologice şi sociale) pe care le suportă contextul educaţional la etapa actuală. Datele statistice arată că un număr din ce în ce mai mare de cadre didactice abandonează cariera didactică, conflictul muncă–familie fiind una din sursele de insatisfacţie şi demotivare la locul de muncă care determină această decizie. Cum se manifestă acest conflict la angajaţii din sectorul educaţional (au fost intervievate 15 cadre didactice cu vârste cuprinse între 25 şi 45 de ani din cadrul unui liceu din Chişinău) şi care sunt modalităţile de rezolvare a acestuia constituie aspecte pe care le vom discuta în acest studiu.

Conform tipologiei conflictului muncă–familie [1], situaţiile menţionate de subiecţi au fost împărţite în trei categorii separate (conflict bazat pe timp, pe tensiuni şi pe comportament). Majoritatea situaţiilor relatate de către cadrele didactice în care nu au reuşit cu succes să echilibreze munca şi familia au fost legate de prioritizarea muncii şi neglijarea parţială sau completă a familiei, în special a copiilor (de exemplu, un cadru didactic relatează: „Am neglijat atât de mult familia, dar mai ales copilul, şi anume am făcut-o în momentul cel mai nepotrivit, când el era în clasa I, atunci când avea nevoie cel mai mult de dragostea şi susţinerea mea. Acum îmi reproşează deseori acest fapt.”). Din cauza suprasolicitării la serviciu, a volumului prea mare de lucru, uneori profesorii „uită” că nu sunt doar dascăli, ci şi soţie şi mamă. Lipsa timpului pentru familie generează adesea conflicte interpersonale, dar şi intrapersonale, ceea ce determină stări deprimante şi perceperea situaţiei drept un eşec ireversibil. Conflictul amplifică în timp insatisfacţia la locul de muncă, scade motivaţia pentru desfăşurarea activităţilor profesionale şi, implicit, performanţa la locul de muncă.

Tensiunea declanşată de conflictul muncă–familie, ca urmare a volumului prea mare de sarcini la serviciu şi a lipsei de timp pentru responsabilităţile casnice, generează adesea insatisfacţii în relaţia cu ceilalţi din familie, după cum relatează un cadru didactic: „Mă irită adesea chiar venirea oaspeţilor (...), nu pot fi bucuroasă de prezenţa şi

comunicarea cu ei, care este deficitară, pe un ton nepotrivit, veşnic sunt stresată şi agitată". Lipsa timpului împiedică o comunicare eficientă şi cu copiii: „Deseori nu reuşesc să fac lucruri utile prin casă, să îi acord atenţie copilului, deoarece sâmbăta trebuie să plec la şcoală...", sau un alt cadru didactic menţionează: „Sâmbăta, duminica, atunci când ar trebui să-mi petrec timpul în familie, sunt nevoită să vin la şcoală şi să fac munca de zi cu zi, pentru că în timpul săptămânii nu reuşesc". Conflictul rezultă din incapacitatea de a îmbina reuşit munca şi familia prin repartizarea timpului suficient pentru realizarea sarcinilor de la muncă şi din cadrul familiei.

Un factor destul de important relatat de majoritatea subiecţilor este epuizarea generată de lucrul cu dosarele elevilor, pregătirea pentru lecţii, nu doar desfăşurarea acestora, întocmirea fişelor şi a proceselor-verbale, pe lângă aceasta se mai adaugă şi lucrul în weekend, desfăşurarea diverselor concursuri, seminare de perfecţionare („În domeniul învăţământului, a rămâne după program este mai degrabă o normă decât o excepţie şi nu este suficient că rămânem după ore, dar mai avem şi foarte multă muncă pentru acasă, de verificat lucrări, de citit, de pregătit pentru ore"). Aceste practici sunt destul de frecvente, pe lângă aceasta se mai adaugă şi cerinţele foarte mari faţă de profesor – numărul mare de copii într-o clasă (35), care necesită pregătire dublă sau chiar triplă, fapt relatat de un cadru didactic de la ciclul primar: „Sunt cerinţe foarte mari faţă de învăţător, faţă de pregătirea lui pentru ore, toţi doresc calitate, eu inclusiv, dar având un asemenea volum de muncă, este foarte greu să îmbini serviciul cu responsabilităţile casnice, eu nu le pot face faţă la toate".

Dacă majoritatea cadrelor didactice reuşesc să realizeze obligaţiunile profesionale, atunci eşuează în realizarea sarcinilor familiale: „Copilul meu este în clasa a IV-a şi are foarte mare nevoie să îl ajut la realizarea diverselor proiecte şi, evident, eu spun că nu pot, nu reuşesc să îl ajut, căci am foarte mult de lucru la serviciu"; „Deoarece rămân peste program sau îmi iau de lucru şi pentru acasă, uit de responsabilităţile casnice şi în situaţiile respective apare o tensiune în cadrul familiei";, „Nici nu am timp măcar pentru a discuta cu soţul, sunt epuizată, când venim seara acasă stăm mai mult în tăcere, el lucrează cu ale lui, eu sunt cu nasul în cărţi...". Este evident faptul că majoritatea cadrelor didactice dau prioritate muncii şi nu familiei, doar un singur participant dintre cei intervievaţi a spus:

„Când muncesc asupra proiectelor, fiica intervine permanent cu ale sale, solicitând atenţie, până la urmă, aleg să-mi fac munca începută doar parţial, cedând în favoarea copilului, mergând să-i satisfac dorinţele, capriciile, nevoile”. Oboseala, iritarea, anxietatea, stresul indică faptul că implicarea într-un rol asociat unui domeniu îngreunează îndeplinirea cerinţelor corespunzătoare rolului din celălalt domeniu. Se întâmplă adesea ca iritarea trăită în cadrul activităţii didactice să fie transferată partenerului de viaţă sau copiilor.

Cadrele didactice au menţionat că de multe ori se întâmplă ca, atunci când se întorc acasă, să nu aibă dispoziţia corespunzătoare, să nu dorească să comunice şi nici nu au chef pentru sarcinile casnice. Este evidentă dificultatea cadrelor didactice de a face o delimitare între serviciu şi familie, pentru că tensiunea generată de muncă nu le permite să facă acest lucru („Când mă întorceam seara acasă după o zi cu foarte multe lecţii şi activităţi, simţeam o încordare enormă, un gol, nu mă puteam detaşa de serviciu şi nici nu puteam face nimic pentru familie”). Absenţa suportului social şi organizaţional, susţin participanţii la studiu, amplifică şi mai mult conflictul muncă–familie.

Echilibrul între muncă şi viaţa personală poate fi atins prin găsirea şi menţinerea unui ritm optim între responsabilităţile profesionale şi cele personale. Principalele strategii de prevenire şi remediere a conflictului muncă–familie sunt: accesul angajatului la servicii de asistenţă individuală în managementul carierei sau al vieţii private; oferirea de informaţii printr-un sistem de intranet privind conflictul dintre viaţa profesională şi cea privată şi modalităţile de gestionare a acestuia; organizarea de workshop-uri privind echilibrul viaţă profesională – viaţă de familie/privată. Pentru a echilibra munca şi familia, cadrele didactice deseori iau decizia, în funcţie de caz, de a acorda mai puţin timp serviciului sau familiei, de a recurge la un management mai eficient al timpului destinat activităţilor specifice fiecărui rol, solicitând ajutorul colegilor, al administraţiei sau al membrilor familiei, de la care se aşteaptă să fie mai înţelegători, reflectând asupra situaţiei în încercarea de a schimba lucrurile spre bine şi, evident, adresându-se unui psiholog.

Referinţe:

1. GREENHAUS, J.H., BEUTELL, N.J. Sources of conflict between work and family roles. In: *The Academy of Management Review*, 1985; 10(1), p.76-88.

2. LOUREL, M., FORD, M., GAMASSOU, C., GUEGUEN, N., HARTMANN, A. Negative and positive spillover between work and home. Relationships to perceived stress and job satisfaction. In: *Journal of Managerial Psychology*, 2009, vol. 24, nr. 5, p.438-449.
3. ILIES, R., DE PATER, I., LIM, S, BINNEWIES, S. Attributed causes for work-family conflict: emotional and behavioral outcomes. In: *Organizational Psychology Review*, 2012, 2(4), p.293-310.
4. RACHEL, G., YISRAEL, R., WESTMEN, M. Teachers Occupation-Specific Work-Family Conflict. In: *The Career Development Quartely*, 2007, vol. 55, p.249-261.

CUVÂNTUL CONSILIERULUI

Valeriu IONAȘ

Din gura voastră să nu iasă niciun cuvânt rău, ci numai ce este bun, spre zidirea cea de trebuinţă, ca să dea har celor ce ascultă (Ef. 4, 29).

Consilierea psihopedagogică este, fără îndoială, o profesie nobilă. E bine dacă ştim să ajutăm pe cineva care a nimerit în dificultate. Instrumentul principal al unui consilier este *cuvântul,* ca mijloc de comunicare şi de transmitere a informaţiei. Mai mult ca atât, cine îşi propune o astfel de activitate trebuie să conştientizeze că nu doar iniţiază un dialog şi aplică nişte tehnici. Mai este nevoie să-şi dea seama că operează cu subtilităţi ce ţin de suflet, ca perceptibilitatea, sensibilitatea, receptivitatea, discernământul etc. Acestea în ansamblu sunt decisive, dând conţinut, sens şi direcţie tuturor strategiilor utilizate. Din incompetenţă sau neatenţie, starea celui care ne solicită ajutor poate fi şi mai mult agravată. Desconsiderând sau ignorând importanţa cuvântului, întreaga consiliere se transformă într-o pierdere de timp, în cel mai bun caz. Nimeni nu poate garanta rezultate pozitive.

Puterea cuvântului este uimitoare. Folosindu-l, putem încuraja, educa, elibera de tensiune, „curăţa", îndrepta etc. Specialiştii mai experimentaţi insistă chiar şi asupra decodificării tiparelor răului din suflet. Din Sfânta Scriptură ştim că prin Cuvânt a fost zidită lumea. Creatorul a spus: … *şi toate s-au făcut*. Aşadar, trebuie să mai înţelegemn un lucru: cuvântul ne este dat cu scop creativ, nu distructiv.

Consilierul „tratează” prin cuvânt. De aceea, cuvintele folosite au o importanță colosală. Ele trebuie să fie amabile, liniștitoare, consolatoare, entuziasmante, pacificatoare etc. Mai mult, trebuie să transmită o parte din puterea spirituală benefică a celui care consiliază. Rezultatele așteptate depind de cum sunt cuvintele întrebuințate și de impactul lor.

Fiind un gând sonorizat, cuvântul vindecă sau îmbolnăvește, în funcție de încărcătura sa energetică. Nu este o descoperire faptul că gândul are o valoare enormă. Alimentându-se din puterea omului de a face binele, dă viață. Dar poate fi și armă împotriva vieții. La fel este și cuvântul. El ne regenerează, ne bucură sau ne face disperați. Spunând cuiva: „Astăzi arăți excelent, de parcă ai fi întinerit”, îi comunicăm un gând care îl poate schimba cu adevărat. Și invers, zicând: „Ești palid ca un anemic”, îl distrugem subtil și subit, chiar dacă cuvintele rostite nu corespund realității, ci sunt doar un mijloc de răzbunare sau de manifestare a unei ostilități ascunse. Prin cuvinte, noi comunicăm energie celor cărora le sunt adresate și le proiectăm astfel o anumită stare. Cuvintele dușmănoase, grosolane, indecente nu sunt decât acte de terorism psihologic.

Se știe că totul în Univers este energie. Orice cuvânt, de asemenea, comportă energie și, fiind pronunțat, umple spațiul cu energia sa. Dacă cuvântul este bun, acesta îi revigorează pe cei din jur și îi ajută. Iar dacă cuvântul este murdar, poluează mediul ambiant și omul se poate îmbolnăvi interacționând cu această energie. Adică, poate deveni victimă a propriilor cuvinte [1, p.6].

Tot ceea ce ne înconjoară este realizat din energie și are frecvență de vibrație. Însuși *omul* este un sistem vibrant compus. În mod natural, prin calitatea gândurilor, cuvintelor și emoțiilor, el reprezintă o frecvență de vibrație. *Criteriul frecvenței unei persoane este conștiința de sine*. *Omul* conștient de sine are deja „instalată” legătura cu sufletul său în proporție de cel puțin 50%. Așadar, noi înșine ne programăm propria frecvență de vibrație, care ne determină sănătatea. De exemplu, *durerea* are vibrații de la 0,1 Hz până la 2 Hz, *frica* – de la 0,2 Hz până la 2,2 Hz, *ignoranța* – 1,5 Hz, *irascibilitatea* – 0,9 Hz, *orgoliul* – 0,8 Hz, *flash-ul de furie* – 0,5 Hz etc. Pentru comparație, planeta noastră are frecvența de vibrație de 7,8 Hz. Fizicienii o numesc frecvența lui Schumann. Prin urmare, *omul* cu frecvențe joase nu numai că este inconștient, dar și intră în conflict cu natura sa. Își face rău sie însuși. Un astfel de om este avid de cuvinte binefăcătoare. Nici nu le

poate învăța și practica, pentru că nu corespund frecvenței sale de viață. Vibrația joasă înseamnă un om involuat, imoral, cu devieri vizibile de la normal. Legătura cu sufletul, cu conștiința sa morală este deteriorată. El este mereu în contradicție cu perspectiva binelui, emană tensiune, fiind recunoscut prin starea pe care o transmite: teamă, agresivitate, conflict, nemulțumire, incompatibilitate, nefericire.

Lucrul dificil de înțeles pentru lumea modernă este că sub nivelul de rezonanță a Pământului nu poate fi decât autodistrugere și degradare. Omul se pedepsește pe sine și distorsionează totul în jurul său, având în vedere că în el este înglobată întreaga natură, ca într-o ființă conștientă și superioară celorlalte, cu potențial nelimitat de a crea. Menținându-și existența în diapazonul unor frecvențe adiacente, el nu strică nimic, dar nici nu construiește. Trăiește în conformitate cu necesitățile, emoțiile și reacțiile sale. Este remarcabil faptul că personalitatea se formează în dimensiunea care începe de la această limită – de 7,8 Hz. Idealul, armonia cea originală spre care tinde se exprimă prin următoarele cifre: generozitate – 95 Hz; vibrația mulțumirii („vă mulțumesc") – 45 Hz; mulțumiri din inimă – de la 140 Hz în sus; unitate în comunicare cu alte persoane – de la 144 Hz în sus; compătimire – de la 150 Hz în sus (în timp ce *îndurarea* numai 3 Hz); dragostea cu mintea, atunci când o persoană își dă seama că dragostea este o senzație de lumină și un sentiment înălțător, dar inima sa încă nu este capabilă să iubească după cum înțelege rațiunea – 50 Hz; dragostea generată în inimă către toate persoanele și către tot ce este viu – de la 150 Hz în sus. Iubirea necondiționată, la care ajung unii credincioși cunoscând stări supranaturale, are pragul de 205 Hz [2].

Cu totul altele sunt persoanele care trăiesc pe frecvențe înalte. Ozorul vieții umane este cu atât mai complex și mai frumos, cu cât mai înaltă este frecvența vibrației. Omul îl îmbogățește neîncetat cu tot felul de „ornamente". Din acest sumar constă personalitatea. Iată importanța stărilor în care ne aflăm.

Stările depresive dau naștere gândurilor similare. Iar acestea, la rândul lor, se transmit prin cuvinte. De aceea, una dintre sarcinile consilierului este de a lupta cu gândurile rele, de a nu le permite să-l captureze. Deseori vedem declanșări de agresiune verbală, însoțite de izbucniri nervoase, impudicitate, surescitație. Astfel de cuvinte nu fac decât să constrângă, să dezamăgească, să rănească. Pot chiar și ucide.

Toate se trag din gândurile care nu au fost îndepărtate în momentul apariției lor și li s-a îngăduit să devină dominante. Consilierul este responsabil de starea sa, creatoare de gânduri și cuvinte, din care se desprind, în cele din urmă, modele de comportament.

Prin anumite abilități consilierul poate diferenția problema care deranjează, soluția exhaustivă însă rezidă în puterea lui spirituală, în ceea ce anticipează cuvintele. Mai ales în lumea familiei și copiilor se consiliază cu sufletul. Altfel, nu poate fi înlăturată corect cauza problemei, care deseori se ascunde în subconștient. Uneori, rezultatul mulțumitor este asigurat doar de prezența consilierului, fără a mai fi spuse unele cuvintele. Semnificative sunt virtuțile sale, generatoare de frecvențe înalte.

Consilierea în domeniul psihopedagogic se referă la structura cea mai fină a organismului uman. Mai concret, la psihic. „Aici" apare problema pe care consilierul caută să o identifice și să o soluționeze. De aceea, având angajamentul să ajute, el trebuie neapărat să știe că în fiecare suflet este imprimată de la naștere *conștiința morală*. Acest dat se manifestă încă de la vârstă fragedă, înainte ca copilul să primească vreo educație specială. Embrionul din care conștiința se dezvoltă pe parcursul vieții este *inocența*. Părinții responsabili de educația copiilor lor se străduiesc să le protejeze inocența pe un timp cât mai îndelungat. Ei își dau seama că formarea identității copilului se produce într-un singur mod – dezvoltând conștiința morală a persoanei lui. Aceasta și este, de fapt, sarcina dreptei educații.

Imoralitatea este ceva nefiresc și inuman, nu doar pentru copii. În toate vremurile a fost tratată univoc – ca încălcare a legii firii omului. Într-o societate supusă dezagregării, precum cea modelată în virtualitate și transpusă în realitate, nimeni nu este protejat să audă cuvinte necuviincioase. Orice copil le poate învăța involuntar. Dacă educația este corectă, acestea îi rămân pe un timp depozitate în memorie, nu intră „mai adânc" și nu produc efecte nedorite. Ar putea în genere să nu mai fie repetate, dacă în prezența copilului părinții le trec cu vederea, ca și când nu ar avea vreo importanță. Astfel, cuvintele rele, chiar dacă au fost auzite și „înregistrate", cu timpul își pierd puterea și se uită, nefiind compatibile cu conștiința morală. Diferența principală este că cuvintele bune, de suflet ziditoare, care fortifică împotriva degradării, vin din *eul* superior, adică din conștiință. Acestea ne consolidează puterile spirituale. Iată cât de importantă este conștiința

morală. Ea este temelia omului evoluat. Subînțelegem, de asemenea, că o persoană desfrânată nu poate fi totodată și conștientă de sine.

Copilul căruia i-a fost „perforată” timpuriu conștiința morală lesne se pervertește. Chiar și depășindu-și simpla curiozitate juvenilă de a ști cât mai multe lucruri incitante, continuă să fie foarte receptiv la situații provocatoare. Fiind *sexualizat* împotriva conștiinței sale, el este axat pe instinctul animalic care îi manipulează mintea și i-o conduce. Când instinctul ajunge să fie autoritatea principală, își formează echivalentul prin care se manifestă: *egoismul*. Trecerea de la sentimente de dragoste și procreare la sex propriu-zis este efectuată de acest viciu dezumanizant căruia i s-a dat puterea de a decide. Maturizându-se în asemenea mod, copilul devine prizonier inconștient al propriului trup înfierbântat de patimi, nu discerne cu luciditate lucrurile, nu are puterea de a gândi critic, de a acționa conștient de sine și de lume. Nu este capabil să distingă valorile spirituale și culturale. Crescându-și egoismul, identifică dragostea cu sexul. Ca rezultat logic al acestei nivelări, traduse în viață de mai multe generații de tineri, a apărut oportunitatea de a promova și încetățeni deschis desfrâul. De aceasta se ocupă volens-nolens *sexologia,* care frânge limitele decenței în încercarea sa de a se autoafirma ca știință.

Unii consilieri pornesc de la ideea că, operând cu jargoane și vulgarisme, pentru a fi în cadrul unui lexic preferat de interlocutorii lor, produc schimbări pozitive. Mai mult, tolerând perversiunea (sexuală) sau chiar încurajând-o prin cuvinte obscene, consideră că sunt mai eficienți și își fac o imagine respectuoasă. Dar, de fapt, pângăresc sufletele și mai mult dăunează. Prin astfel de activități, ei promovează desfrâul și lovesc direct în integritatea persoanei. Pe de o parte, consiliază, iar pe de alta, contribuie implicit la formarea eventualilor agresori și violatori.

Referinţe:

1. КЛЮЧНИКОВ, Д. *Речь – зеркало души человека*. Большая Елховка, 2011, с. 21.
2. ЛЮБОДАР. *Повышение вибраций человека – путь к здоровью, успеху и гармонии в жизни.* http://lubodar.info/povyshenie-vibratsij-cheloveka/

УЧЕНИЕ МАКИАВЕЛЛИ: ОБЪЕКТ И ПРЕДМЕТ СОВРЕМЕННОГО ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ЗНАНИЯ

Людмила АНЦИБОР

Наиболее спорным положением теории Никколо Макиавелли представляется исходная посылка о безальтернативно деструктивном значении макиавеллизма для развития общества и отдельного индивида. Она основывается на безоговорочной критике учения Макиавелли и восприятии самого автора как «злого гения». Идеалисты и моральные абсолютисты не могут согласиться с тем, что «идеалы» – это не более чем необязательные «дополнения» к жестким условиям конкурентной жизни, что политика – это лишь «стратегическое» применение силы и обмана, а нравственность сводится к поиску практических «преимуществ». В сочинениях Макиавелли [1] речь идет, прежде всего, о ***«прагматике»,*** стратегии и тактике достижения власти в формирующейся новой политико-экономической реальности, а не о власти как таковой в целом. В историю же он вошел в большей степени как мыслитель, который во весь голос провозгласил человечеству, что «*для достижения цели человек не пренебрегает никакими средствами, вплоть до аморальных»*. Вопреки получившему широкое распространение представлению о циничном аморализме Макиавелли, он был реалистом и прагматиком, осознававшим реальные противоречия между общечеловеческой моралью и реальной политикой. Представления Макиавелли о двойственности человеческой природы в дальнейшем были поддержаны и развитием теоретического знания не только в области философии, но и в сфере психологического знания.

Главный тезис, который Макиавелли выносит на обозрение своих современников, – это *реальное общество, в котором живут реальные люди.* Он представляет человека реального, которому присуще всё сущее, а не как абстракцию или некий идеал. Тем не менее, учение итальянского мыслителя основывается на глубоком психологическом **реализме.** Он показал, что задача любого научного исследования заключается не в жизнеописании отдельного индивида в его единичности, а в том,

чтобы от *единичного* перейти ко *всеобщему*, от *случайного* – к *необходимому* и от *явления* – к *существенному* в нём. Сформулированная Макиавелли теория управления государством [2] актуализировала очень важную философско-психологическую проблему о природе человека и мироустройства в целом. Макиавелли предпринимает попытку по-новому концептуализировать ***социальную и личностную психодинамику***, способствующую интеграции самых разнообразных научных областей. Теория Макиавелли основана на знании социально-психологических закономерностей поведения человека: он показал, что миром правят не сверхъестественные силы, не случай, а человеческий дух, развивающийся согласно *законам*, которые органически ему присущи, и вывел в качестве предмета научного исследования *социального человека*. Существенным в макиавеллизме является Человек, рассматриваемый как самостоятельное и независимое существо, в природе которого заложены как его цель, так и средства её достижения. Основной тезис учения Макиавелли можно сформулировать следующим образом: в основе характера поведения человека лежит такая общая для всех людей черта, как то, что они не знают предела своим желаниям, а достаточной способностью осуществить их они не обладают. Следовательно, существует некое несоответствие между целью поведения и средствами достижения этой цели.

Наиболее значимый принцип, характеризующий эвристическую ценность положений учения Макиавелли для обоснования научной методологии современного человекознания, можно сформулировать следующим образом: во-первых, определение человека как *природного объекта* – люди и их сообщества подчиняются законам природы и управляются природной необходимостью; во-вторых, человек находится между двумя полюсами – желаемым и действительным, и между ними возникает опасное напряжение (неудовлетворенность), которое может либо сломить человека, либо возвысить его; в-третьих, Макиавелли провозгласил идеал *нового Человека* – как *активного, деятельного и целеустремленного* индивида, выделив «процесс целеполагания», определив значимость цели и действенность средств (субъект деятельности); в-четвёртых, он указал на роль и значение *личности* в истории человечества, а

также наметил первые идеи того, что впоследствии в психологии будет определено как стремление человека к самореализации (самоактуализации)**;** в-пятых**,** он обнаружил в системе межличностных отношений людей такую *модель адаптивного поведения,* как *манипуляция* (эволюционное направление исследований). Макиавелли интересует тот же вопрос, что и современных психологов, – объяснение адаптивных форм поведения. Он стремится понять поведение человека, который в трудных жизненных ситуациях оказывает воздействие на окружающий мир, преодолевая препятствия и постоянно сталкиваясь с необходимостью решать непредсказуемые изначально проблемы. Последствия человеческого поведения могут играть роль обратной связи для общественного организма. Макиавелли показал, что для того, чтобы выжить, человеку необходимо найди такое разрешение противоречия между «желаемым и действительным», которое не разрушает жизнь, а напротив, способствует росту личности, возвышая человека до уровня «героя», стремящегося к процветанию и общественному благу.

Среди заслуг Макиавелли исследователи чаще всего выделяют тот факт, что он является одним из немногих деятелей эпохи Возрождения, кто в своих работах затронул вопрос о роли ***личности правителя***. Государственный деятель – это человек, который умеет *соизмерять* свои силы, оперировать ими и подчинять их своим целям, и цели эти, вопреки толкователям, не личная выгода, а *величие Родины* и *благо Народа*. Тем самым основной вопрос, который является объектом дискуссии и спора мыслителей, можно переформулировать: «не какие средства человек использует для достижения цели», а «каковы цели, которые он преследует». Итак, Макиавелли приходит к выводу, что достойна похвалы или осуждения может быть лишь *цель*. Если она достойна осуждения, то он первый поднимет голос протеста во имя рода человеческого. Как показал Макиавелли, искусство руководить людьми опирается на ясность и осознанность цели, которую ставит перед собой лидер, а также действенность средств достижения этой цели, а под воздействием разума возрастает и мужество человека. В современном психологическом знании это обосновывается тем, что существует тесная взаимосвязь между когнитивной (познавательной), мотивационно-потребностной и

ценностно-смысловой сферами человека. Предметом спора является то, что манипулятивное поведение представляет собой не какую-то единственную черту, но сложную структуру признаков, которые не могут размещаться в соответствии с какой-то единой шкалой. Следовательно, основной принцип, на основе которого должно строиться исследование феномена макиавеллизма, – это *системный анализ* [1].

Итак, попытки переосмысления и трансформации учения о политике, которые предпринял Макиавелли, инициировали и стимулировали возникновение мощной социально-психологической традиции в изучении человека. При изучении феномена макиавеллизма в психологии следует исходить из положения о том, что методологическая рефлексия оснований психологии, присущая позднеклассическому типу мышления, способствует осознанию психологами внутренних противоречий научных знаний в понимании макиавеллизма как межличностного, так и внутриличностного феномена.

Литература:

1. АНЦИБОР, Л. *Макиавеллизм в структуре современного психологическогоо знания: проблемы теории и методологии анализа*. Монография. Кишинэу: CEP USM, 2014. 292 с.
2. МАКИАВЕЛЛИ, Н. *Сочинения*. Москва: Изд-во Эксмо; Харьков: Изд-во «Фолио», 2007, 627 с. (Антология мысли).

ДОЦИМОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ КАК ОСНОВАНИЕ ПОСТРОЕНИЯ ИНТЕГРАТИВНОЙ МОДЕЛИ ОЦЕНИВАНИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Пинхас КАНДОВ

Оценивание результатов обучения представляет деятельность/действие, предполагающее замер и оценку достижений студентов в соответствии с определенной системой критериев, а также принятие соответствующего решения как основания для реализации обратной связи.

В рамках данного определения использование инфоромацион-

ных технологий (ИТ) рассматривается как комплексное педагогическое средство и как самостоятельный инструмент с дополнительными функциями, определяемыми типом оценивания, типом результатов оценивания, целями оценивания, а также возможностями самих ИТ.

При этом важно определить как общие функции оценивания результатов обучения, так и функции ИТ в рамках этого процесса (табл.1)

Таблица 1

Общие функции оценивания и функции ИТ в процессе оценивания

Общая функция оценивания	**Специфические функции ИТ в процессе оценивания**
1 – информационная функция	• дополнения и оптимизации
2 – диагностическая функция	• дополнения и оптимизации
3– прогнозирующая функция	• дополнения и оптимизации
4 – замеряющая функция	• дополнения и самостоятельные средства
5 – оценочная функция	• дополнения и самостоятельные средства
6 – функция принятия решения	• дополнения
7 – функция школьной и профессиональной ориентации	• дополнения

Следующим важным аспектом является корреляция типов оценивания с возможностями использования ИТ в этом процессе.

- *Начальное оценивание* включает в себя операции по замеру/оценке и принятию решения и осуществляется в начале учебной деятельности с целью определения начального уровня подготовленности студентов. На данном этапе могут использоваться стандартизированные тесты, регулируемые средствами ИТ, а также методы обработки полученных данных.
- *Текущее/формирующее оценивание* включает в себя операции по замеру, оценке и принятию решений и реализуется на протяжении всей учебной деятельности. На данном этапе ИТ используются в двух качествах: как педагогическое средство обучения и как инструмент оценивания критериального, нормативного и пунктуального.
- *Итоговое/суммативное оценивание* включает операции по замеру, оценке и принятию решения, как правило – по завершении учебной деятельности, с целью определения желаемого уровня компетенций студентов в сравнении с требованием курри-

кулума. На данном этапе используются преимущественно ИТ в качестве самостоятельного средства в процессе оценивания и обработки полученных данных.

Поскольку оценивание всегда рассматривается как часть единого целого – процесса обучения, то данное положение во многом предопределяет и особенности использования ИТ в этом процессе. Итак, учебный процесс включает в себя *преподавание-учение-оценивание* и рассматривается как цельная парадигма. Вместе с тем каждый аспект условно можно рассматривать отдельно. Использование ИТ в учебном процессе, в том числе в качестве средства оценивания результатов обучения, может быть представлено в виде таблицы (см.табл. 2).

Таблица 2

Использование ИТ в учебном процессе

	Виды деятельности	**Деятельность учителя ИТ**	**Деятельность студента ИТ**
1	Преподавание	• PowerPoint ППТ	• активный участник
		• компьютерные игры	• активный участник
		• видеоряд и т.д.	• активный участник
2	Учение	• создает контактность для учения	• использует Интернет
		• направляет	• разрабатывает собственную программу
		• концентрирует и т.д.	• использует модели действия и т.д.
3	Оценивание – *начальное* – *текущее* – *итоговое*	• реализация тестов на компьютере	• активный участник
		• решение оценочных задач на компьютере и т.д.	• активный участник
			• самооценка с использованием ИТ

Использование ИТ в рамках преподавания-учения-оценивания может иметь сквозной характер, а может использоваться, например, на этапе оценивания. Кроме того, ИТ могут использоваться on-line, в аудитории, а также самостоятельно, при этом важно определить функции и способы исследования различных типов ИТ: информационно-учебные; оценочные; электронные учебно-методические комиксы; частные способы PowerPoint, ППТ, электронные игры, электронные варианты тестов, портофолио и т.д.

Итак, интегрированное использование ИТ в рамках процесса оценивания результатов обучения создает основу для реализации модульно-рейтинговой системы оценивания достижений студентов, при этом используется балльная шкала оценок, которая переводится в отметки и становится основанием для определения рейтинга того или иного студента в динамике по каждому модулю отдельно и по изучению предмета в целом. Может определяться и общий рейтинг студента.

Таким образом, концептуальная модель оценивания результатов обучения студентов с использованием ИТ имеет в своей основе:

1. Следующие принципы: *принцип синхронизации* оценивания результатов обучения с потенциальными возможностями ИТ, определяемый и реализуемый в рамках парадигмы качества образования; *принцип мониторинга* – обеспечение взаимосвязи всех компонентов процесса оценивания: замера, оценки, принятия решений, а также их связей с другими компонентами образовательной среды, при этом связующим звеном (наряду с другими факторами) выступают ИТ; *принцип парадигматического соответствия*: сущность и содержание оценивания результатов обучения предопределяется той или иной парадигмой обучения или их сочетанием, тем самым одновременно предопределяются и формы и способы использования ИТ; *принцип интегративности*: ИТ являются составной частью процесса преподавания-учения-оценивания и выступают средством их интеграции, как и интеграции: а) типов оценивания начального, текущего и итогового; б) оценочных действий: замера, оценки и принятия решений; *принцип потенциальных возможностей* ИТ в их использовании в процессе оценивания результатов обучения: используемые ИТ должны максимально обеспечивать объективность оценивания результатов обучения в их естественной форме.

2. Следующие специфические функции: дополняющие к общим функциям оценивания; самостоятельную в рамках, в первую очередь, итогового оценивания; смешанную функцию: взаимосвязь дополняющей и самостоятельной функций.

3. Следующие формы и средства: Интернет; компьютерные программы, электронные учебники и т.д.

Концептуальная модель обучения с использованием ИТ предопределяет конкретные способы и формы её внедрения в учебный процесс.

Литература:

1. СТОЙКА, А., МУСТЯЦЭ, С. *Оценка результатов обучения.* Методическое пособие. Кишинэу: Лумина, 2001. 128 стр.

Articolul a fost realizat în cadrul proiectului instituţional **15.817.06.23F *Concepţia şi metodologia de realizare a conexiunii şi continuităţii între şi intra cicluri de învăţământ superior din perspectiva cadrului calificărilor şi clasificatorului de ocupaţii.***

ВЗАИМОСВЯЗЬ ДИСПОЗИЦИОННОГО ОПТИМИЗМА И ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО БЛАГОПОЛУЧИЯ У ПОДРОСТКОВ

Стела ВЫРТОСУ

В последние десятилетия проблема оптимизма, позитивного мышления и объяснения причин собственных успехов или неудач привлекает все большее число исследователей. Это вызвано тем, что в условиях социально-экономических и социально-политических изменений и кризисов, затронувших значительное количество стран в последнее время, нестабильности, противоречивых и негативных тенденций общественного развития важную роль начинают играть личностные ресурсы человека[1]. Диспозиционный оптимизм является относительно устойчивой личностной характеристикой, отражающей позитивные ожидания субъекта относительно будущего. В свою очередь, оптимисты, усматривающие в будущем в основном положительные моменты, более склонны к активным действиям, нежели пессимисты, а следовательно, оказываются более эффективными даже в трудных и кризисных ситуациях. Основоположниками концепции диспозиционного опримизма являются Ч.Шейер и М.Карвер [2].

Одна из центральных интересующих позитивную психологию тем – благополучие (well-being). Согласно концепции К.Рифф и

ее коллег, психологическое благополучие основано на позитивном функционировании личности [3]. Такое понимание определило состав личностных особенностей, обеспечивающих психологическое благополучие. Базовыми компонентами благополучия, по К.Рифф, являются *автономность, контроль над окружением* (компетентность), *личностный рост, позитивные отношения с другими, самопринятие, цели в жизни*. Большое значение позитивная психология придает необходимости формирования способности к установлению близких, теплых, подлинных отношений между людьми, способности правильно распоряжаться своим временем и ресурсами, способности понимать и формировать смыслы собственного личного или профессионального роста, способности развивать свою автономию и свои творческие потенциалы, способности ставить цели и достигать желаемых результатов.

Оптимизм является важным психологическим конструктом, существенно определяющим поведение человека. Изучение природы оптимизма, его психологической сущности позволяет выявлять механизмы борьбы с жизненными трудностями, способы управления эмоциями, развития уверенности и принятия решений, возможности самомотивирования и многое другое. Особенно это актуально в подростковый период, характеризующийся возрастным кризисом, самым острым и самым длительным по сравнению с другими кризисами. В течение этого периода ломаются и перестраиваются все прежние отношения подростка к миру и к самому себе и развиваются процессы самосознания и самоопределения, приводящие в конечном счете к той жизненной позиции, с которой он начинает свою самостоятельную жизнь. По нашему мнению, позитивно оценивающие свои возможности подростки будут ставить и достигать поставленные цели, проявляя большую самостоятельность и автономию по сравнению с пессимистически ориентированными подростками, что в свою очередь открывает возможности для исследования и целенаправленного формирования позитивного атрибутивного стиля, способствующего личной и социальной эффективности, основанной на психологическом благополучии подростков и юношей.

Целью данного исследования было выявить, является ли диспозиционный оптимизм фактором, определяющим психологическое благополучие у подростков.

Мы предположили, что существует взаимосвязь диспозиционного оптимизма и психологического благополучия у подростков. Кроме того, мы предположили, что существуют гендерные различия в проявлении диспозиционного оптимизма и психологического благополучия у подростков. Для проверки выдвинутых гипотез нами были использованы следующие психодиагностические методики: 1) тест диспозиционного оптимизма Ч.Шейера и М.Карвера в адаптации Гордеевой, Сычева и Осина (LOT); 2) шкала психологического благополучия К.Рифф (версия Шевеленковой – Фесенко). Для статистической обработки полученных результатов были использованы метод линейной корреляции Пирсона и метод Т-критерий Стьюдента.

В исследовании приняли участие 80 старших подростков (48 девочек и 32 мальчика), учащихся 9-10 классов города Кишинёва.

Полученные результаты исследования позволяют констатировать, что явно выраженный оптимизм наблюдался у 23% старших подростков. Они ориентированы на успех, ставят реальные и достижимые цели, позитивно оценивают свои возможности и видят хорошие перспективы в жизни. У 48% подростков был отмечен средний уровень оптимизма и у 29% – низкий уровень диспозиционного оптимизма. Это говорит о том, что почти у трети исследуемых старших подростков наблюдался пессимистический настрой, они не строят перспектив, проявляют низкую надежду на успех, не ожидают ничего хорошего в будущем, что является довольно негативным результатом.

Изучив психологическое благополучие старших подростков, мы можем заключить, что у 31% испытуемых отмечено положительное отношение к другим, у 42% – среднее, у 37% – низкое. Высокие показатели по шкале автономии показали 21% подростков, средние – 46%, низкие – 33%; по шкале управление окружением у 28% – высокие результаты, у 51% –средние, у 21% – низкие. По шкале личностного роста у 29 % – высокие результаты, у 56% –средние и у 15% – низкие. По шкале цель в жизни высокие показатели у 28% исследуемых подростков,

средние – у 43% и низкие – у 29%. По шкале самопринятие высокие показатели у 24% подростков, у 39% – средние и у 37% низкие. Кроме того, обнаружена прямая взаимосвязь между оптимизмом и самопринятием подростков (при $p \leq 0,05$), то есть, чем более выражен оптимизм как черта личности, тем в большей мере подростки склонны принимать себя, понимать свои индивидуальные особенности. Кроме того, обнаружена прямая связь между диспозиционным оптимизмом и автономией у подростков (при $p \leq 0,01$), то есть, чем больше выражен оптимизм как черта личности, тем в большей мере подростки проявляют независимость суждений и поведения, меньше склонны к конформности.

Статистически значимых различий в проявлении диспозиционного оптимизма у мальчиков и девочек подростков установлено не было. Тем не менее, в отношении психологического благополучия были выявлены следующие достоверные различия: у девочек более выраженным оказалось положительное отношение к другим (при $p \leq 0,05$), это может быть обусловлено тем, что девочки больше нацелены на установление межличностных отношений, формирование дружеских отношений на основе интимно-личностного общения. У мальчиков подростков более выраженными оказались результаты по шкале автономии (при $p \leq 0,05$), что говорит о том, что они более склонны к самостоятельности мышления и поведения, являются менее конформными, нежели девочки.

Практическая значимость исследования обусловлена тем, что оптимизм и пессимизм, будучи факторами, влияющими на психологическое благополучие подростков, существенно влияют на многие сферы жизнедеятельности, личностный рост, постановку жизненных целей, отношение с окружающими и на самопринятие. Результаты исследования будут полезны специалистам в сфере возрастной и педагогической психологии, психологии здоровья подростков, а также могут послужить материалом для разработки тренинговых программ, направленных на формирование позитивного мышления и объяснения жизненных событий, постановку жизненных целей и развитие собственной личности.

Литература:

1. *Личностный потенциал: структура и диагностика* / Под ред. Д. А. Леонтьева. Москва, 2011.
2. СЫЧЁВ, О.А. *Психология оптимизма*: Учебно-методическое пособие. Бийск, 2008. 69 с.
3. БРЭДБЁРН, Н. *Структура психологического благополучия*. Ярославль: Инфа, 2005. 113 с.

REPERE CONCEPTUALE PRIVIND ORIENTAREA PROFESIONALĂ GHIDAREA ÎN CARIERĂ

Marianna SAVVA

De-a lungul evoluţiei societăţii, conceptul de orientare profesională a prins diverse contururi şi definiţii fiind susţinută de anumiţi cercetători.

Cercetătorul Butnaru menţionează că prin **orientare profesională** se urmăreşte găsirea pentru fiecare individ a ocupaţiei potrivite, respectiv asigurarea unui dublu acord între posibilităţile individuale şi exigenţele profesiilor şi între aspiraţiile individului şi nevoile societăţii [1].

Orientarea profesională într-un nou context semnifică un sistem de activităţi, ce permit să fie identificate capacităţile, interesele, abilităţile persoanei care sunt cele mai indicate pentru anumite studii şi activitate profesională; modalităţi de oferire a ajutorului/suportului în alegerea profesiei ce corespunde cel mai bine posibilităţilor ei individuale [3, p.429]. Ulterior, sintagma orientare profesională a fost redefinită în ghidare în carieră. O.Dandara susţine că **ghidarea în carieră** constă într-un sistem de acţiuni educative bazate pe repere metodologice pe care le realizează educatorul întru susţinerea discipolului în procesul de proiectare a carierei. Din această definiţie se devide un alt concept important, proiectarea carierei. **Proiectarea carierei** este un proces permanent, încadrat în limitele de viaţă conştientă a individului, un ansamblu de acţiuni subordonate unor finalităţi prosociale clar definite, orientate spre identificarea posibilităţilor de maximă valorificare a potenţialului individual în context profesional [4,p.7]. Conceptul de **carieră** reprezintă totalitatea profesiilor, meseriilor, ocupaţiilor, rolurilor sociale, familiale, funcţiilor, experienţelor de muncă, timpul liber, hobby-urile – este viaţa însăşi. Toate evenimentele care ni se întâmplă, de la naştere şi până la sfârşitul vieţii, ne afectează viaţa/cariera [1].

A obţine un loc de muncă este foarte important, iar alegerea corectă şi potrivită a viitoarei profesii necesită o analiză a propriilor disponibilităţi şi aptitudini personale intelectuale, dar şi a necesităţilor societăţii. V. Păuş enumeră un set de premise necesare pentru fiecare individ în alegerea unei cariere profesionale:

- Abilităţi intelectuale şi practice.
- Competenţele obţinute prin şcolarizare.
- Capacitatea de a transpune într-un domeniu de activitate achiziţiile obţinute în şcoală.
- Aptitudini speciale de care individul devine conştient pe parcursul educaţiei.
- Interese şi motivaţii personale.
- Modelul oferit de familie (reproducerea experienţei profesionale a familiei).
- Atitudinea comunităţii faţă de individ (eventuale prejudecăţi ale societăţii ce influenţează negativ percepţia individului în societate şi propria imagine de sine).
- Oferta profesională a societăţii [2].

Un alt termen legat indispensabil de conceptul de orientare profesională/ghidare în carieră este termenul de **consiliere** privind cariera care este din ce în ce mai des utilizat pentru a desemna activitatea de orientare profesională a tânărului sau adultului, într-un proces continuu. Literatura de specialitate tinde să substituie denumirea clasică de orientare şcolară şi profesională cu cea de consilierea carierei tânărului sau adultului.

Cariera este definită de Butnaru ca o succesiune de profesii, îndeletniciri şi poziţii pe care le are o persoană în decursul perioadei active de viaţă, inclusiv funcţiile prevocaţionale (cum sunt cele de elevi şi studenţi, care se pregătesc pentru viaţa activă) şi post-vocaţionale (pensionarii care pot avea rol de colaboratori, mentori). Mulţi autori fac o distincţie clară între cariera obiectivă şi cea subiectivă:

- *Cariera obiectivă* este o succesiune de poziţii în structurile ierarhice organizaţionale, împreună cu funcţiile asociate.
- *Cariera subiectivă* este cadrul dinamic în care un individ îşi percepe căile de orientare şi dezvoltare personală, bazându-se pe calităţi, competenţe şi experienţe personale.

Cariera profesională reprezintă evoluţia profesională a unui individ pe parcursul întregii sale vieţi. În cadrul aceleiaşi profesii, în cariera unei persoane se pot înscrie specializări, perfecţionări sau promovări profesionale. Cariera poate fi privită şi sub aspect economic, sociologic sau psihologic:

• *Sub aspect economic,* cariera constă într-o succesiune de poziţii profesionale ocupate de o persoană, ca urmare a pregătirii şi a meritelor sale profesionale;

• *Sub aspect sociologic,* reprezintă o succesiune de roluri jucate de o persoană, fiecare dintre ele stând la baza celui ce urmează;

• *Sub aspect psihologic,* alegerea de roluri şi succesul în exercitarea lor depind de aptitudinile, interesele, valorile, trebuinţele, experienţa anterioară şi aspiraţiile persoanei în cauză [1]. **Dezvoltarea carierei** este un proces de învăţare şi adaptare la diferite roluri exercitate de către o persoană pe parcursul vieţii, include diferite stadii aflate în succesiune cronologică şi presupune medierea între factorii de personalitate şi cerinţele sociale în beneficiul individului. Acest proces cuprinde totalitatea factorilor psihologici, sociologici, educaţionali, fizici, economici care, combinaţi, influenţează natura şi importanţa muncii pe parcursul întregii vieţi a unei persoane. Modelele sociale dominante „cer" adultului să aibă maturitate, capacitate de anticipare a actelor sale, eficienţă şi responsabilitate prin asumarea consecinţelor deciziilor personale [5]. În concluzie, toate aceste concepte – proiectarea carierei, consilierea privind cariera, dezvoltarea carierei sunt nemijlocit corelate cu sintagma orientare profesională/ghidare în carieră, care în ansamblu reprezintă acele activităţi ce vin să ajute individul să-şi aleagă viitoarea profesie prin punerea în aplicare a propriului potenţial intelectual, dar şi prin formarea şi dezvoltarea altor competenţe.

Referinţe:

1. *Ghid de orientare și Consiliere profesională*. Proiect cofinanţat din Fondul Social European prin Programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013: Investeşte în oameni. 56 p.
2. PĂUŞ, V. *Managementul carierei*, 2005.
3. СТОЛЯРЕНКО, Л.Д. *Педагогическая психология*. Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. 534 с.
4. DANDARA, O. *Proiectarea carierei. Dimensiuni ale procesului educaţional*. Chişinău: CEP USM, 2009. 92 p.
5. JIGĂU, M. *Consilierea carierei.* Bucureşti: Sigma, 2001

SOCIOLOGIE ŞI ASISTENŢĂ SOCIALĂ

POLITICI FAMILIALE CU IMPACT ASUPRA COMPORTAMENTULUI REPRODUCTIV

Maria BULGARU, Oleg BULGARU

Necesitatea implementării politicilor de protecţie a familiei este determinată în plan european general, inclusiv în Republica Moldova, de tendinţele de modificare a structurii şi a funcţiilor familiei, de schimbările în comportamentele reproductive, de răspândirea modelelor alternative ale vieţii de familie, de scăderea coeziunii familiei, de deteriorarea standardului de viaţă al majorităţii familiilor şi de apariţia patologiilor grave în viaţa de familie (violenţa, narcomania, alcoolismul etc.), de schimbările semnificative din structura populaţiei în majoritatea ţărilor europene etc., care pot avea o serie de consecinţe negative asupra creşterii economiei şi stabilităţii sociale.

Dat fiind faptul că politica familială are un caracter integrator şi interferează cu alte politici sectoriale (economică, a locuirii, ocupării, a tineretului, cea culturală, sanitară, fiscală, de protecţie a mediului etc.), realizând o sinteză a influenţelor acestora asupra grupului familial, este dificil a delimita măsurile ce ar forma conţinutul ei strict. Totuşi, după cum menţionează mai mulţi autori (G.Neyer etc.), conţinutul esenţial al politicii familiale, la nivelul statelor europene, este definit actualmente de **patru categorii de măsuri**: 1) beneficiile de maternitate (concediul de sarcină şi lehuzie, indemnizaţiile de naştere etc.); 2) beneficiile paternale în primii ani de viaţă ai copilului (concediile paternale plătite, timpul de lucru flexibil); 3) serviciile de îngrijire a copilului (creşe, grădiniţe, centre de zi etc.); 4) beneficiile financiare pentru copii şi familiile cu copii [1, p.14-33].

Prioritățile politicii familiale se schimbă în funcţie de schimbarea contextului social, economic, cultural şi, desigur, de cel demografic. Astfel, în condițiile declinului recent al fertilității, politicile familiale pot constitui un mijloc de contracarare a viitorului declin (Hoem [2, p.249-260] etc.), pot avea un efect simultan asupra bunăstării și fertilității familiei [3, p.38-39].

În scopul analizei factorilor ce influențează comportamentul reproductiv al femeilor din Republica Moldova, în vederea elaborării unor propuneri pentru politicile familiale, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială a Universității de Stat din Moldova, în parteneriat cu Universitatea Carol din Praga (Republica Cehă), cu suportul financiar al Agenției Cehe pentru Dezvoltare, în perioada 20 noiembrie – 8 decembrie 2015, a realizat cercetarea sociologică „Comportamentul reproductiv al femeilor din Republica Moldova". Prin metoda anchetei sociologice au fost intervievate 609 femei născute în anii 1988-1992 din 27 de raioane și 2 municipii, mediul rural și urban, ale republicii (cu excepția regiunii transnistrene). Articolul de față este axat pe o parte din rezultatele acestei cercetări.

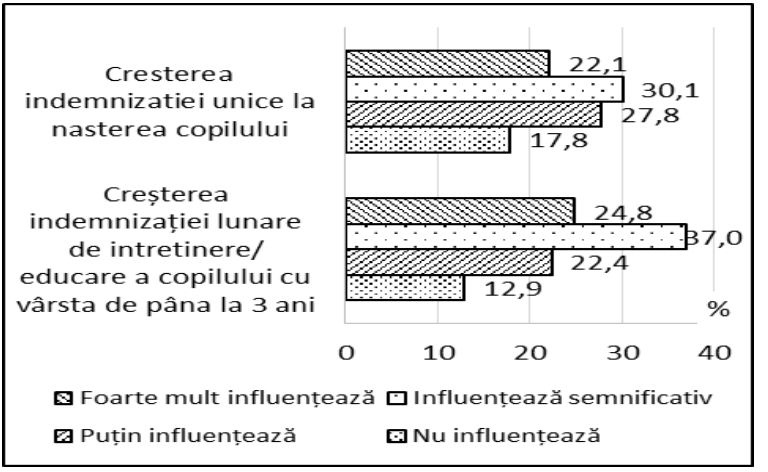

Fig.1. Influența creșterii indemnizațiilor asupra deciziei de a mai avea copii.

În Republica Moldova, principalul suport economic din partea statului este acordat familiilor cu copii prin **sistemul de indemnizații:** indemnizația de maternitate, indemnizația unică la naștere, indemnizația lunară pentru creșterea copilului. Din rezultatele cercetării observăm însă că *nu toate respondentele cunosc că statul acordă acest suport economic.* Astfel, din numărul total al respondentelor, cunosc acest lucru 68,4%, pe când 29,8% nu cunosc, iar pe o parte, ce-i drept foarte mică, nici nu le interesează problema în cauză.

Rezultatele studiului permit, de asemenea, să stabilim că, din diferite motive (respondentele nu cunosc sau au doar unele închipuiri, nu sunt asigurate etc.), *nu toate mamele beneficiază de aceste indemnizații, mici în comparație cu necesitățile creșterii unui copil.* Astfel, la naşterea primului copil, au beneficiat de *indemnizaţie de maternitate* (graviditate şi naştere) 61,8% din respondentele studiului, la naşterea celui de-al doilea copil – 71,6%, iar la naşterea celui de-al treilea copil – 100%. De *indemnizaţie unică la naşterea primului* copil au beneficiat 64,6%, la naşterea celui de-al doilea copil – 69,5%, iar la naşterea celui de-al treilea – 83,3%. Au primit *indemnizaţia lunară de întreţinere a copilului* 79,5% la primul copil, la cel de-al doilea copil – 75,8%, iar la al treilea copil – 100%.

Oricare ar fi motivele explicative ale acestei situaţii, datele prezentate indică asupra necesităţii nu doar de a majora cuantumul prestaţiilor enumerate *supra*, dar şi de a multiplica şi diversifica activi-tățile de informare (în instituțiile de învățământ, prin mass-media etc.) privind suportul statului acordat familiei pentru creşterea copilului, în special – în rândul tinerilor. Dacă starea dată a lucrurilor nu va fi depăşită, ea ar putea servi drept o sursă de delapidare, prin activități coruptibile, a fondurilor rămase neplătite beneficiarilor.

Un număr semnificativ din totalul respondentelor consideră că *creşterea cuantumului indemnizaţiei unice la naştere (52,2%), precum şi a celei lunare pentru îngrijirea copilului cu vârsta de până la 3 ani (61,8%) influenţează semnificativ şi foarte mult decizia de a naşte un copil, creşterea fertilităţii* (a se vedea *Fig.1*). Ținând cont de faptul că majorările indemnizațiilor de tot felul, efectuate în ultimii ani în Republica Moldova, rămân totuşi foarte mici în comparaţie cu cerinţele actuale reale de creştere şi de socializare a copilului, puţin posibil să se facă resimţit impactul lor pozitiv asupra comportamentului reproductiv. Acesta este, probabil, unul dintre motivele care au determinat o bună parte din respondente să considere că creşterea indemnizaţiei unice (45,6%) şi a celei lunare de îngrijire a copilului (35,3%) nu influenţează sau puţin influenţează decizia de a naşte un copil.

Printre alte măsuri importante cu influență benefică (semnificativă şi foarte mare) *asupra comportamentelor reproductive*, au fost evidenţiate de către respondente: calitatea şi costul serviciilor medicale la naşterea şi în perioada îngrijirii copilului (76,8%); asigurarea gratis cu produse alimentare a copiilor din familiile cu

venituri mici în primii 2 ani de viaţă (76,3%); ajutorul financiar familiilor tinere în scopul rambursării împrumuturilor pentru locuinţe (76,0%); majorarea scutirii fiscale anuale pentru copiii aflaţi la întreţinere (63,7%); reducerea vârstei de pensionare pentru femeile cu 3 şi mai mulţi copii (62,3%); promovarea vieţii de familie şi a familiei fericite, de succes, cu doi sau mai mulţi copii în calitate de normă socială (59,4%), împrumuturile preferenţiale pentru plata fertilizării în vitro (extracorporale) cuplurilor care suferă de infertilitate (49,9%); cursurile/instruirea în domeniul planificării familiei (44,5%) etc.

Chiar dacă este încă mare numărul respondentelor care consideră că statul trebuie în mod activ să încurajeze natalitatea prin diferite măsuri de susţinere a familiilor cu copii (83,4%), că sistemul de suport al statului trebuie să stimuleze naşterea în familii al celui de-al doilea copil şi a următorilor (70,1%), totuşi cele mai multe dintre ele (87,3%) consideră că *familia, în mare măsură, trebuie să ţină cont de propriile posibilităţi şi să ia de sine stătător decizia cu privire la naşterea copilului*, satisfacerea deplină a cerinţelor lui. Or, decizia de a naşte copii va rămâne o chestiune autonomă a fiecărui individ, a fiecărei familii. Politica familială se va limita la a facilita realizarea dorinţei existente de a avea copii şi ar putea avea la etapa actuală un efect pozitiv asupra fertilităţii din Republica Moldova, în cazul în care se va obţine o stabilitate socioeconomică şi politică a ţării, o creştere a nivelului de trai şi a calităţii vieţii oamenilor, urmate de diminuarea diverselor probleme ce ţin, în special, de factorii economici, sociali şi culturali, de cei ai sănătăţii şi educaţiei, apărute odată cu naşterea copiilor.

Referinţe:

1. NEYER, G. *Family Policies and Low Fertility in Western Europe*. Max Planck Institute for Demographic Research Working Paper WP 2003-021, p.14-33.
2. HOEM, J.M. The impact of public policies. In: *Demographic Research*, 2008, vol.19, art.10, p.249-260. [Accesat 29.07.2015] Disponibil: http://www.demographic-research.org/Volumes/Vol19/10/
3. BASTEN, S., FREJKA, T. (co-ordinating authors). Fertility and Family Policies in Central and Eastern Europe. In: *Barnet Papers in Social Research*. WORKING PAPER 15-01, February 2015, p.38-39. [Accesat 16.08.2015] Disponibil: https://www.spi.ox.ac.uk/ fileadmin/documents/PDF/150306_-Barnett_Paper_15-01.pdf

GENEROZITATE VOLUNTARĂ ŞI OBLIGAŢIE SOCIALĂ ÎN CONTEXTUL EVOLUŢIEI ASISTENŢEI SOCIALE

Stela MILICENCO

Dezvoltarea sistemelor naţionale de asistenţă socială şi constituirea identităţii profesiei de asistent social ţine de primele decenii ale secolului al XX-lea. Până în acea perioadă, asistarea indivizilor şi a grupurilor aflate în situaţii de risc a constituit preocuparea instituţiilor religioase, fiind asociată ideilor de caritate şi filantropie, ceea ce este consemnat în diverse documente şi scrieri vechi.

Printre formele principale de manifestare a filantropiei s-au evidenţiat următoarele: *pomana* (avea un caracter neorganizat şi nesistematic, având ca scop ajutorarea ocazională a anumitor categorii în dificultate), *asistarea publică* (se desfăşura în mod organizat de biserici, comunitate, persoane particulare, manifestându-se, în special, prin oferirea de adăpost şi alimentaţie săracilor), *colecta* (se adunau în comunitate produse, bani, haine, alimente şi se donau unei alte comunităţi), *agapele creştine* (se mai cunosc cu denumirea de *„mesele dragostei creştine”* şi se manifestau prin faptul că, după ce participau la cultul divin, credincioşii se aşezau toţi la aceeaşi masă şi luau împreună masa), *ofrandele* (daruri aduse de către creştini la altar, fiind de obicei împărţite în trei părţi: una destinată cultului, alta destinată preoţilor slujitori şi alta destinată săracilor), nemijlocit *slujirea* (a luat cele mai diverse forme: de la sprijinul material până la cel spiritual (îndrumarea, rugăciunea), constituind o formă semnificativă de manifestare a acţiunilor filantropice în cadrul bisericilor) ş.a.

Trebuie menţionat faptul că domnitorii şi înaltele feţe bisericeşti susţineau şi încurajau diversele activităţi filatropice, spre exemplu, împăratul Constantin cel Mare a sprijinit personal aşezămintele sociale pentru persoanele sărace, inclusiv prin oferirea scutirilor de taxe, prin promovarea legilor care impunea reguli stricte de igienă în aceste aşezăminte, prin introducerea principiului „proprietăţii bisericeşti”, ceea ce a sporit considerabil averea bisericilor, dar în acelaşi timp şi numărul persoanelor sărace ajutate de biserică. Totuşi, printre cele mai remarcabile opere filantropice se evidenţiază acţiunile desfăşurate de Sfântul Vasile cel Mare, care încă din timpul păstoririi sale ca preot a înfiinţat primele adăposturi pentru copii, orfani, văduve, bolnavi,

vârstnici etc. Prin scrierile sale şi prin exemplul personal, el îndemna oamenii să-i ajute pe cei săraci, neputincioşi, pe toţi cei care au nevoie de ajutor [3, p.10-14]. În perioada păstoririi sale, Sfântul Vasile cel Mare a inaugurat în anul 374 un complex asistenţial pe lângă Cezareea Capadochiei, care a obţinut în istorie denumirea „Vasiliada". Acest sistem cuprindea case de îngrijire a săracilor, un cămin pentru străini, un spital pentru „leproşi" şi un xenodohion, iar în cadrul acestor instituţii îşi desfăşurau activitatea medici, infirmiere, brancardieri, supraveghetori şi oameni de serviciu. Prin activităţile desfăşurate, Sfântul Vasile cel Mare *a contribuit la transformarea caracterului sporadic al acţiunilor de filatropie creştină în activităţi sistematice şi organizate*, promovând, totodată, concepţia că fiecare individ, indiferent de situaţia în care se află, are dreptul de a obţine un ajutor şi de a se afirma în corespundere cu competenţele sale.

În pofida multiplelor aspecte asemănătoare, asistenţa socială, formele de suport oferite, precum şi atitudinea faţă de persoanele în dificultate s-au manifestat totuşi diferit de la o societate la alta, fapt condiţionat de deosebirile existente în devenirea formelor de viaţă statală. Dat fiind că cea mai numeroasă categorie de beneficiari nevoiaşi o reprezentau săracii, acţiunile asistenţiale s-au întemeiat pe o concepţie „pozitivă" despre sărăcie. Existenţa sărăciei reprezenta un fapt normal în perioada feudală, deoarece se considera că viaţa săracă este o şansă pentru dobândirea vieţii veşnice după moarte (conform scrierilor biblice) şi, totodată, le oferea posibilitate celor bogaţi de a practica acţiuni de caritate şi filantropie, fără de care nu puteau spera la salvarea sufletelor lor. În context social, această concepţie conducea la justificarea ordinii sociale existente, la explicarea fenomenului de sărăcie prin cauze de natură individuală şi, respectiv, la absolvirea statului de orice responsabilitate faţă de membrii săraci ai societăţii. Odată cu trecerea timpului, atitudinea respectivă s-a schimbat: sărăcia nu mai era văzută ca o virtute, ci, dimpotrivă, ca un rezultat al leneviei, ca o greşeală morală ce trebuie reprimată. Sociologul H.Spencer a dat o formulare netă *teoriei morale a sărăciei*, care generaliza concepţia menţionată *supra* privind fenomenul sărăciei, sursa sărăciei fiind identificată în caracteristicile morale ale indivizilor (leneşi, angajaţi într-un mod de viaţă autodistructiv), vinovaţi de această stare fiind săracii înşişi. Starea lor este considerată o consecinţă a greşelilor personale şi a comportamentului deviant, ghidat de recompense uşoare şi

orientare prezenteistă, cea mai semnificativă fiind lipsa efortului pentru a depăşi starea de sărăcie.

În calitate de promotor al evoluţionismului şi devenit deja renumit pentru modul cum a interpretat celebrul principiu al lui C.Darwin de „supravieţuire a celui mai adaptat ca reglator al evoluţiei", H.Spencer considera că statul nu trebuie să intervină pentru susţinerea celor săraci. O asemenea intervenţie ar putea avea chiar efecte distructive, împiedicând funcţionarea benefică a selecţiei naturale şi fiind responsabilă de degradarea moralităţii, micşorând motivarea de a munci. Cei care nu doresc să muncească ca să-şi asigure bunăstarea nu au dreptul de a beneficia de ajutor din partea statului şi, în consecinţă, nu au dreptul să supravieţuiască [4, p.26-29]. Acuzaţiile privind greşelile săracilor se fundamentează pe orientările de valoare ale acestora, considerându-se că sunt în această stare pentru că nu depun efort în a depăşi situaţiile dificile, sunt incompetenţi, nu şi-au format abilităţi pentru a găsi soluţii etc. În contextul acestei teorii, cauzele care generează sărăcia sunt de natură *patologică* (resemnare, fatalism) şi presupun *blamarea victimei.* Propunându-şi eradicarea acestor „patologii sociale", H.Spencer şi adepţii acestei teorii condamnau comportamentul respectiv, fără a încerca a-i înţelege cauzele. În acest sens, ei utilizau evaluări cu caracter universal, potrivit cărora starea normală, sănătoasă a societăţii este un lucru dorit, aşteptat şi benefic, iar devierile de la această stare – un lucru indezirabil, negativ. Preocupările lor erau centrate nu pe înlăturarea cauzelor, ci pe suprimarea efectelor, iar introducerea variabilelor apreciative moral/imoral, benefic/negativ distorsionează conţinutul real al fenomenului sărăciei, care nu mai este analizat aşa cum este, ci aşa cum ar trebui să fie [1, p.18-25]. Treptat, şi perspectiva morală a fost înlocuită cu altele, mai adecvate, care nu mai considerau sărăcia şi dependenţa faţă de instituţiile ce acordă asistenţă drept o consecinţă a viciilor personale [2, p.38-47].

Cu toate că la începutul epocii moderne sărăcia nu era considerată încă o problemă socială, ci una individuală, totuşi statul percepea consecinţele creşterii populaţiei urbane sărace, fiind nevoit să reacţioneze. Pentru a putea răspunde presiunilor tot mai mari din partea populaţiei sărace, monarhia engleză a emis în secolul al XVI-lea o serie de legi care obligau comunităţile să se îngrijească de săracii din interiorul lor. Aceste legi, reunite în „Elisabethan Act" (1601), transformau apelul la generozitatea voluntară într-o obligaţie socială.

Tot în Anglia s-au dezvoltat şi alte forme de luptă împotriva sărăciei: *workhouses* (ateliere publice în care cei săraci, indiferent de vârstă şi sex, puteau presta diferite munci contra plată), *sistemele Roundsman* (întreţinerea şomerilor de către cetăţenii bogaţi ai parohiei din care aceştia făceau parte) şi *Speenhamland* (acordarea unor compensaţii de venit muncitorilor cu salarii mici, compensaţii ce urmăreau atingerea unui prag calculat în funcţie de numărul copiilor pe care muncitorul îi avea în întreţinere, sumele necesare compensaţiilor salariale provenind din banii publici).

Modul în care era concepută asistenţa socială a persoanelor în situaţii de risc în epoca modernă era expresia unui sistem, în care beneficiarii nu aveau niciun cuvânt de spus. Odată cu acordarea dreptului de vot unui număr mai însemnat de cetăţeni în a doua jumătate a secolului al XlX-lea şi cu difuzarea ideilor socialiste, sărăcia a început să fie tratată ca o problemă socială care îşi are originea în sistemul economic, şi nu în decăderea morală a indivizilor. În primele decenii ale secolului al XX-lea, în numeroase ţări europene au apărut legi prin care sistemul economic capitalist oferea o serie de prestaţii în favoarea persoanelor în situaţii de risc. Odată cu această schimbare de optică în percepţia problemelor sociale, se dezvoltă şi se consolidează asistenţa socială ca domeniu distinct de activitate.

Referinţe:

1. BARRY, N. *Bunăstarea*. Bucureşti, 1998. p.18-25.ISBN: 973-9246-44-3.
2. MILICENCO, S. *Abordări multidimensionale a fenomenului sărăcie.* Chişinău, 2012, p.38-47. ISBN: 978-9975-71-090-9.
3. *Sfântul Vasile cel Mare. Scrieri.* Bucureşti, 1989, p.10-14.
4. SPENCER, H. *The man versus the State*. London, 1940, p.26-29.

„REDIMENSIONAREA" PARENTALITĂŢII: UN IMPERATIV AL TIMPURILOR NOASTRE

Aliona ONOFREI

Schimbările profunde şi rapide ale mediului social, în condiţiile unor destructurări şi deconstrucţii marcate de perioada contemporană, au efecte dintre cele mai semnificative în spaţiul familial. Deprivatizarea mediului familial, acompaniată de intruziunea diverselor

instituţii în spaţiul domestic şi de influenţa mass-mediei în construirea realităţilor sociale, pune familia într-o situaţie marcată de nevoia unui sprijin extern. Prescripţiile instituţionale, generate de promovarea actualelor valori, devin norme care obligă familiile să se adapteze noilor ideologii şi să experimenteze noi practici în relaţia cu copiii.

Modificarea aşteptărilor sociale faţă de comportamentele părinţilor în raport cu copiii lor pune o presiune suplimentară asupra părinţilor, care de cele mai multe ori sunt prinşi între exigenţele adesea contradictorii ale mediului profesional şi ale celui familial. Vorbim, de exemplu, despre participarea copilului la luarea deciziilor care-l privesc, dar practicile sociale încă nu au încorporat valorile care pot modifica comportamentele adulţilor faţă de copii, în sensul încurajării participării acestora din urmă. Pentru a realiza această sarcină, este nevoie de o restructurare, inclusiv a practicilor instituţionale, care să ofere modele de exercitare a acestui drept, de pregătire a profesioniştilor care lucrează cu copiii în diverse servicii sociale, educaţionale şi medicale etc. Familia din societatea actuală are nevoie din ce în ce mai mult de un *sprijin extern* pentru a se adapta acestor cerinţe, în condiţiile în care părinţii fie dau dovadă de incapacitate de gestionare a relaţiilor cu proprii copii, fie rămân ataşaţi valorilor care s-au transmis tradiţional şi pe care le consideră ca fundamente ale modelelor valide de relaţionare intrafamilială.

În general, termenul de educaţie parentală denumeşte, în sens larg, „programele, serviciile şi resursele destinate părinţilor şi celor care îngrijesc copii, cu scopul de a-i sprijini pe aceştia şi de a le îmbunătăţi capacitatea de a-şi creşte copiii". Într-un sens mai restrâns, educaţia parentală se referă la programele care ajută părinţii să îşi dezvolte şi să îşi îmbunătăţească abilităţile parentale, să înţeleagă dezvoltarea copilului, să înveţe a reduce stresul care poate afecta funcţionalitatea parentală şi să înveţe a folosi modalităţi alternative de abordare a situaţiilor dificile cu copiii [1, p. 3].

În literatura domeniului sunt abordate multiple beneficii ale educaţiei parentale, printre care: îmbunătăţirea cunoaşterii părinţilor în domeniul dezvoltării copiilor, a nevoilor acestora şi a modului cum pot fi ele satisfăcute în aşa fel încât să susţină sănătatea fizică şi psihică a copilului; informarea părinţilor în legătură cu drepturile copilului şi modul în care acestea trebuie respectate; îmbunătăţirea abilităţilor părinţilor de a comunica cu copiii, de a-şi ajusta aşteptările faţă de ei

în mod realist; îmbunătăţirea atitudinilor responsive şi suportive ale părinţilor faţă de copii, a capacităţii lor de a sprijini autonomia copiilor prin disciplinarea pozitivă [2, p.5].

Toate aceste lucruri pot constitui soluţii posibile pentru o serie de probleme sociale importante: abuzul asupra copilului, reducerea abandonului şcolar, problemele sociale ale adolescenţilor (consum de droguri, delincvenţă etc.), eşecul şcolar, violenţa tinerilor; de asemenea, ele influenţează pozitiv adulţii la nivelul construcţiei identităţii parentale şi a demnităţii de părinte, la nivelul reţelelor lor sociale, pe care le dinamizează, le restructurează şi le consolidează, la gestionarea şi reducerea stresului parental.

Republica Moldova în ultimii douăzeci de ani s-a confruntat cu mai multe provocări şi schimbări de ordin economic şi sociocultural, care implicit au generat diverse inegalităţi, inclusiv în ceea ce priveşte asigurarea dreptului fiecărui copil la dezvoltare, bunăstare şi educaţie. Inegalitatea socioeconomică, culturală, fenomenele de migraţiune, exodul rural, dispersarea familiilor şi perturbarea sistemului de valori al familiei au afectat îngrijirea şi educaţia copiilor, precum şi posibilităţile acestora de a atinge potenţialul maxim de dezvoltare. Eforturile depuse de către stat în vederea asigurării respectării drepturilor copilului sunt considerabile, dar nu e de neglijat rolul important care îi revine familiei, modului în care părinţii sunt implicaţi în educaţia şi îngrijirea copiilor, fapt ce influenţează în mod esenţial dezvoltarea acestora, starea de sănătate, rezultatele şcolare, interacţiunile cu ceilalţi membri ai comunităţii etc.

Dacă ne referim la programele de educaţie parentală existente în Republica Moldova, observăm anumite încercări fragmentare de dezvoltare a parentalităţii întreprinse de unele ONG-uri, susţinute de către donatorii internaţionali, prin elaborarea şi implementarea unor programe de formare a specialiştilor pentru a acorda sprijin familial, dar care nu au avut o acoperire naţională („Educăm cu încredere. Ghidul facilitatorului pentru educaţia parentală" – segmentul de vârstă 0-7 ani), Programul Educaţional Pas cu Pas, Suportul de curs pentru formatorii locali în domeniul lucrului cu părinţii elevilor în prevenirea abuzului şi violenţei (CIDDC, 2013), „Îngrijire şi dezvoltare timpurie: Educaţia familiei" – Curricula şi suportul de curs adresat mediilor academice care pregătesc educatori, asistenţi sociali şi asistenţi medicali (CNETIF). Au fost create şi primele 15 Centre de Resurse,

Informare şi Educare a Părinților ca servicii de consultanță pentru familii în cadrul instituțiilor preșcolare-pilot, susținute de UNICEF și CNETIF (1996-2002), iar în cadrul proiectului IKEA-UNICEF-CNETIF (2011-2013) a fost testat modelul de educație parentală cu echipa ambulantă de specialiști din cadrul AO „Femeia şi Copilul – Protecție și Sprijin".

Există intenția de a unifica intersectorial, la nivelul practicilor locale, mesaje comune destinate părinților. Proiectul „Parteneriat Global pentru Educație", implementat de către Ministerul Educației cu sprijinul Băncii Mondiale și UNICEF (2012-2014), dezvoltă modelul echipelor comunitare de lucru cu familia (constituite din educator, asistent medical și asistent social) în problematica incluziunii socio-educaționale a copiilor cu CES. În acest scop a fost elaborat ghidul „Comunicăm eficient cu familia", care conține 21 de mesaje din domeniile educație, sănătate, protecție, precum și metodologia de comunicare cu familia pentru a transmite aceste mesaje.

Practicile elucidate sunt experienţe secvenţiale, orientate pe un anumit domeniu şi aplicate în cea mai mare parte de către ONG-uri, cele mai multe fiind puţin active în domeniul educației parentale, neavând expertiză și experiență în domeniu.

Analiza politicilor şi cadrului legal privind dezvoltarea abilităţilor și competențelor parentale în Republica Moldova constată lipsa unei viziuni unitare și intersectoriale a acțiunilor, activităților și serviciilor orientate în această direcție. Necesitatea de dezvoltare a abilităților, competențelor parentale, precum și a unor servicii specializate de educație parentală se regăsește în diferite documente de politici şi acte legislative: Strategia națională „Educație pentru toți" pentru anii 2004-2015, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr.410 din 4 aprilie 2003; Programul de dezvoltare a educaţiei incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.523 din 11 iulie 2011; Strategia pentru protecția copilului pentru anii 2014-2020, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr.434 din 10 iunie 2014; Legea nr.123 din 18 iunie 2010 cu privire la serviciile sociale; Legea nr.140 din 14 iunie 2013 privind protecția specială a copiilor aflaţi în situaţie de risc şi a copiilor separaţi de părinţi, Proiectul Strategiei Sănătatea, dezvoltarea și bunăstarea copiilor și adolescenților pentru anii 2014-2020. Cu toate acestea, viziunea de asigurare a unor astfel de servicii este sectorială și axată pe anumite categorii de beneficiari.

Educaţia parentală are nevoie de o bază solidă, nu doar de programe-pilot desfăşurate în diferite arii medicale, sociale şi educaţionale, ci de o Strategie Naţională Intersectorială privind Dezvoltarea Abilităţilor şi Competenţelor Parentale, care ar include educaţia părinţilor ca parte integrantă a educaţiei permanente, fiind un fundament în constituirea, funcţionarea şi dezvoltarea unui sistem naţional, integrat de educaţie parentală. Chiar dacă la nivel declarativ se recunoaşte de către diverse instituţii publice importanţa educaţiei parentale, nu există nicio reglementare care că stipuleze nevoia sau obligativitatea acesteia. De aceea, se impune implementarea de politici publice în domeniul educaţiei parentale şi consolidarea unei infrastructuri de formare, de finanţare, de certificare şi de supervizare, la care actualii furnizori de educaţie parentală pot contribui cu expertiză, asistenţă tehnică, modele etc.

Referinţe:

1. CARTER, N. *See how we grow: a report of the status of parent education in the US*, Philadelphia: Pew Cheritaple Trust, 1996. 121 p.
2. COJOCARU, Ş. *Educaţia parentală în România*. Bucureşti: Alpha Media Print, 2011. 62 p.

IMPLICAȚIILE TRANSCRIPTULUI ASUPRA PROCESULUI DE ANALIZĂ A DATELOR CALITATIVE

Anastasia OCERETNÎI

În cercetarea sociologică calitativă un rol deosebit de important îl are etapa de analiză a datelor, al cărei traseu investigaţional reprezintă un proces circular, dezvoltat de la o etapă la alta. Implicaţiile procesului de analiză pot fi regăsite la toate etapele cercetării calitative, context în care concluziile studiului calitativ sunt dezvoltate pe parcursul cercetării şi nu la fine, ca în cazul cercetării cantitative. Astfel, operarea cu înregistrările audio sau video ale interviurilor sau focus grupurilor îngreunează procesul de analiză şi nu pot fi utilizate ca material în procesul de prelucrare. Astfel, modalitatea cea mai reuşită şi optimă este elaborarea transcripturilor, care facilitează procesul de analiză, fiind disponibile şi uşor de manipulat comparativ cu înregistrările audio/video.

Cercetătorii P.Atkinson şi J.Heritage relevă că producerea şi utilizarea transcripturilor sunt activităţi inevitabile pentru orice demers de cercetare, care necesită ascultarea minuţioasă şi repetată a înregistrărilor, dezvăluind deseori numeroase caracteristici neremarcate până atunci cu referire la desfăşurarea discuţiei [7, p.182]. În aceeaşi ordine de idei, P.Iluţ consideră că transcrierea este o operaţie indispensabilă cercetării calitative, fiindcă ea condensează informaţii şi este un prim pas spre codarea şi prelucrarea ei [2, p.148].

Cu toate că cercetătoarea E. Ochs a abordat problema transcrierii în anul 1979 în lucrarea „Transcript as Theory", unii cercetători, precum D.G. Oliver, J.M. Serovich, T.L. Mason şi S.A. Tilley, afirmă că în literatura de specialitate dedicată cercetării calitative este acordată o atenţie insuficientă transcrierii, fiind aduse ca argument afirmaţiile cercetătorului M.Agar din lucrarea „The Professional Stranger: An Informal Introduction to Ethnography", conform căruia transcriptul era perceput ca o muncă casnică [6].

Neglijarea sub aspect teoretic a transcrierii este determinată de lipsa unor modele empirice de transcriere, de neconştientizarea implicaţiilor acesteia asupra redactării rapoartelor de cercetare şi de neinstruirea cercetătorilor. În consecinţă, o bună parte din calitativişti neglijează faptul că transcrierea este rezultatul unui proces de selecţie. În contextul în care transcrierea, ca proces, este în curs de dezvoltare şi aplicare într-un şir de ştiinţe, cercetătorii recunosc centralitatea acesteia în cercetarea calitativă, determinată de consecinţele transcrierii asupra modului în care sunt înţeleşi participanţii la cercetare, a informaţiilor pe care aceştia le transmit şi asupra formulării concluziilor studiului.

Particularităţile transcriptului sunt reflectate în abordările definiţionale ale acestuia, una dintre ele fiind descrisă de cercetătoarea E.Ochs: transcriptul este în esenţă de natură teoretică, o *construcţie selectivă* ce reflectă obiectivele şi definiţiile teoretice [5, p.44], care are un impact asupra analizei şi interpretării. Astfel, prin transcript are loc o reducere a datelor primare bogate (discuţia propriu-zisă) şi a celor secundare (înregistrarea audio/video), care sunt disponibile pentru a fi utilizate în manipulările (în sensul operării) ulterioare de către cercetători analişti.

Cercetătorii M.Bucholz, J.Green, M.Franquiz şi C.Dixon analizează transcriptul ca *un proces de reprezentare*, care cuprinde, spre

exemplu, discuția, timpul, acțiunile nonverbale, relația dintre vorbitor și participant la cercetare, orientarea fizică etc.; cine pe cine reprezintă, în ce mod, cu ce scop și rezultat; cum analiștii și participanții se poziționează pe sine în reprezentările lor ca formă, conținut și acțiune [6]. Cercetătorii S.Kowal şi D. O'Connell dezvoltă acest aspect, considerând transcriptul drept o formă de reprezentare grafică a unor aspecte comportamentale selectate ale indivizilor implicaţi într-o conversaţie [3, p.248]. Cercetătoarea Ch.Davidson în articolul „Transcription: Imperatives for Qualitative Research", făcând apel la concepțiile cercetătorilor S.Slembrouck, A.Durati ș.a., conchide că transcrierea atrage după sine o „traducere" sau o transformare a sunetului/imaginilor în text, procesul fiind unul selectiv, prin care se transcriu anumite fenomene sau caracteristici ale vorbirii și interacțiunii [1, p.37]. Analiza definiţiilor anterioare conduce spre ideea că transcriptul este un document rezultat din activitatea de cercetare, ce reprezintă conversaţia întreţinută dintre cercetător şi cel/cei cercetat/cercetaţi.

Totuși, transcrierea nu este o acțiune mecanică de selecție sau de aplicare a unui sistem de notare. În acest proces cercetătorii fac anumite alegeri, care reprezintă anumite acțiuni, ce depind exclusiv de orientările teoretice și de poziția cercetătorului în raport cu sine și cu cei cercetați.

Procesul de transcriere implică *transcriberii*, adică persoanele care transcriu materialul audio sau video (care pot fi cercetători sau asistenți); un *sistem de notare*; *transcriptul* ca produs și *cititorii de transcript*.

Dat fiind că transcriptul este un document în baza căruia vor fi efectuate reducerea și afișarea datelor, este necesar ca în procesul de transcriere să se pună un accent deosebit pe următoarele aspecte:

1. *Determinarea caracteristicilor de comportament* ce vor fi transcrise (verbal, nonverbal, paraverbal), aceasta depinzând de obiectivele și întrebările cercetate. În același timp, tipul de analiză desfășurată implică alegerea tipului de comportament transcris: analiza conversațională necesită și transcrierea limbajului paraverbal, în timp ce analiza psihologică solicită transcrierea limbajului nonverbal. Însă diversitatea de comportamente transcrise implică creșterea nivelului de complexitate și surse de erori pentru personalul implicat în transcriere.

2. *Alegerea sistemului de notare*, acest moment fiind influenţat de disponibilitatea unui repertoriu adecvat de simboluri şi uşurinţa de a fi

citit transcriptul. O condiție obligatorie în acest caz este ca toate persoanele ce vor efectua munca de transcriere să cunoască sistemul de notare. Analizele asupra sistemului de notare al cercetătoarei G.Jefferson atestă faptul că unele simboluri nu sunt actuale și fiind mai puțin utile în analiza sociologică. În prezent nu există un sistem unic de notare, fiecare cercetător sau companie de cercetare dezvoltându-și propriul sistem.

3. *Selectarea formatului transcriptului* se referă la aranjarea pe pagină, ordinea temporală a conversaţiei etc.

4. *Determinarea abilităţilor cerute persoanelor care transcriu* pentru utilizarea corectă a sistemului de notare. Deseori cercetătorii calitativişti apelează la personal în procesul de transcriere, fapt care poate atrage după sine o serie de probleme. În baza analizelor efectuate asupra interviurilor transcrise de persoane angajate special pentru această activitate (în mare parte studenți), cercetătoarele S.A. Tilley și K.D. Powick au identificat câteva dintre acestea: nerespectarea direcției stabilite de către cercetător, utilizarea de către cercetători a transcripturilor (în cazul unor necorespunderi) în schimbul revenirii la datele secundare, omisiuni sau alternare a cuvintelor de către transcriberi, dilemele etice cu referire la păstrarea confidențialității [8]. În vederea evitării erorilor datorate transcriberilor, L.M. MacLean, M.Myer și A.Estable recomandă câteva strategii: verificarea unor transcripturi pe măsură ce acestea se elaborează, oferirea unui ghid de transcriere și utilizare a sistemului de notare [1, p.43]. În același timp, este necesar ca transcriberii să fie familiarizați cu scopul, obiectivele de cercetare și terminologie pentru a putea răspunde cerințelor înaintate față de ei de către cercetători, în măsura în care analizele ulterioare să nu fie superficiale din cauza selecțiilor făcute de transcriberi.

5. *Stabilirea categoriilor de cititori* şi a abilităţilor necesare pentru citirea transcriptului (spre exemplu, oameni simpli, lingvişti, sociologi, computerul etc.) [4, p.6].

În concluzie putem menţiona că transcriptul – etapă importantă în analiza datelor – implică „observarea" atentă a datelor prin ascultarea/vizionarea repetată, care necesită timp îndelungat: de la 3 la 10 ore pentru 1 oră înregistrată, în funcţie de finețea și detalierea transcrierii. Reprezentarea unor date audio/video într-o formă scrisă este un proces interpretativ, ghidat de presupozițiile metodologice ale fiecărui proiect

de cercetare și prezentând complexitatea interacțiunilor umane cu impact asupra modelului explicativ dezvoltat.

Referințe:

1. DAVIDSON, Ch. Transcription: Imperatives for Qualitative Research. In: *International Journal of Qualitative Methods*, 2009, nr.8(2). [Accesat 17.01.2015] Disponibil: http://ejournals.library.ualberta.ca/index.php-/IJQM/article/viewFile/4205/5401
2. ILUŢ, P. *Abordarea calitativă a socioumanului*. Iaşi: Polirom, 1997.
3. KOWAL, S., O'CONNELL, D. The transcription of conversations. In: *A companian to qualitative research*, Sage Publications, 2004. p.248-252.
4. OCERETNÎI, A. Transcriptul: particularităţi de utilizare în cercetarea socială. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2015, nr.3(83), p.3-9
5. OCHS, E. Transcript as theory. In: OCHS, E., SCHIEFFLIN, B.B. *Developmental Pragmatics*. New York: Academic Press, 1979. p.43-72.
6. OLIVER, D.G., SEROVICH, J.M., MASON, T.L. Constraints and opportunities with interview transcription: Towards reflection in qualitative research. In: *Social Forces*, 2005, 84(2), p.1273-1289 [Accesat 30.05.2016] Disponibil: http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC-1400594/
7. SILVERMAN, D. *Interpretarea datelor calitative. Metode de analiză a comunicării, textului şi interacţiunii*. Iaşi: Polirom, 2004.
8. TILLEY, S.A., POWICK, K.D. Distanced data: Transcribing other people's research tapes. In: *Canadian Journal of Education*, 2002, 27(2/3), p.291-310. [Accesat 30.05.2016] Disponibil: http://www.csse-scee.ca/CJE/Articles/FullText/CJE27-2-3/CJE27-2-3-tilley.pdf

ÎNGRIJIREA – CONCEPT ÎN DEVENIRE AL POLITICILOR FAMILIALE ȘI DE GEN

Olga GRAUR

Transformările care au marcat în ultimele decenii instituția familiei precum: majorarea vârstei de căsătorie, micșorarea ratei de nupțialitate, răspândirea masivă a formelor alternative de familie, creșterea numărului de divorțuri, majorarea numărului de familii monoparentale, preponderent materne, emanciparea femeii, au modificat statutul ocupațional al acesteia, caracterizat printr-o tendință de intrare masivă a femeilor pe piața forței de muncă, ceea ce face tot mai actuală problematica concilierii vieții de familie cu activitatea profesională.

Toate aceste modificări influenţează asupra schimbării necesităţii de îngrijire. Cercetătoarea Arlie Hochschild defineşte conceptul de îngrijire drept acea legătură şi interrelaţie emoţională care apare între cel care prestează îngrijirea şi cel care o primeşte, precum şi un angajament prin care cel care prestează îngrijirea este responsabil pentru bunăstarea celorlalţi, realizând astfel o muncă de natură intelectuală, emoţională şi fizică [1, p.214]. În prezent, în pofida faptului că femeile deopotrivă cu bărbaţii sunt încadrate pe piaţa muncii, cea mai mare parte a responsabilităţilor de asigurare a îngrijirii (faţă de copii, mediul casnic) le revine, la fel, femeilor. Cercetătoarea Hochschild subliniază faptul că situaţia echilibrării vieţii de familie cu activitatea profesională şi cea a realizării diverselor roluri care îi revin femeii se complică din cauza a doi factori: absenţa obiectivă şi/sau subiectivă a partenerului de viaţă, care ar participa la împărţirea muncii domestice şi şi-ar asuma o parte din responsabilităţile de îngrijire şi educare a copiilor; condiţiile profesionale ce nu permit adoptarea unui program flexibil de muncă, munca part-time, sau, altfel spus, nu permit echilibrarea vieţii de familie cu cea profesională şi într-un final creează situaţia unei alegeri rigide între rolul de mamă şi cel profesional. Situaţiei descrise anterior cercetătoarea Hochschild îi atribuie conceptul de „revoluţie gender blocată". În spatele acestui concept stau modificările revoluţionare care au avut loc în ultimele decenii ale sec. XX în majoritatea ţărilor occidentale şi care au determinat schimbări majore ale statutului femeii, în primul rând, prin intrarea acesteia pe piaţa muncii. Această emancipare a influenţat cel mai mult femeile, în timp ce masculinitatea a rămas în mare măsură fără schimbări. Rolul de „întreţinător" al familiei reprezintă un model normativ care presupune că nu necesită o participare egală a bărbaţilor şi taţilor în realizarea muncii domestice şi a celei de îngrijire şi educare a copiilor. În majoritatea cazurilor fenomenul paternităţii responsabile rămâne a fi o inovaţie declarativă caracteristică pentru bărbaţii tineri cu studii superioare reprezentanţi ai clasei mijlocii. Conflictele între soţi apărute din cauza repartizării muncii casnice, îngrijirii şi educării copiilor, atunci când femeile-mame nu au posibilitatea de a furniza în volumul optim îngrijirea necesară membrilor familiei, cauzează apariţia deficitului de îngrijire la nivel microsocial. În discursul politic al multor state sunt prezente următoarele „idealuri" ale îngrijirii prezentate de Monique Kremer:

„maternitatea deplină” (full-time mother care), femeia își dedică tot timpul exclusiv doar copilului și responsabilităților familiale; „responsabilități parentale împărțite” (parental sharing), tatăl și mama împart responsabilitățile casnice și cele de creștere și educare a copilului; „maternitate lărgită” (intergeneration care), în procesul de educare și creștere a copiilor participă bunei și alte rude apropiate; „îngrijire maternă de tip surogat” (surrogate mother care), responsabilitățile de îngrijire a copilului sunt delegate unei persoane angajate, unei bone [2, p.275-279].

În contextul celor expuse anterior, întrebarea primordială la care doresc să găsească răspuns politicienii, cercetătorii, analiștii politicilor sociale este cine va îndeplini responsabilitățile pe care altădată le îndeplineau soțiile, mamele, fiicele în cadrul familiei? În opinia cercetătoarei Hochschild, există patru modele, fiecare dintre ele are ca bază conceptul propriu de „îngrijire”, la fel și viziunea despre faptul cine trebuie să o realizeze, în ce volum, precum și care tip de „îngrijire” este optim. Astfel distingem:

- *Modelul tradițional*, ce constă în faptul că femeile trebuie să se întoarcă în mediul casnic unde ar presta îngrijirea necesară neremunerată. În acest caz, discursul politic se bazează pe modelul tradițional de familie cu bărbatul – întreținător și femeia – casnică.
- *Modelul postmodern*, ce scoate în vizor conceptul de „mamă angajată”, care presupune îmbinarea responsabilităților familiale, părintești și profesionale fără ajutor din partea statului, angajatorului, soțului sau al altor actori sociali. Un rol important în formarea versiunii postmoderne a îngrijirii îl au prezentările media care scot în vizor modele ale copilăriei și bătrâneții corespunzătoare modelului dat. Un exemplu elocvent este filmul „Singur acasă”, care prezintă chipul unui supercopil, capabil singur să facă față multor provocări. Unele instituții din sectorul public la fel prestează servicii corespunzătoare modelului postmodern: reducerea la minim a zilelor de spitalizare după naștere sau după intervenții chirurgicale complexe pentru femei ș.a.
- *Modelul modern de „îngrijire rece”* (cold modern model), reprezentat de formele instituționale de îngrijire prestate pentru un interval lung de timp, 10-12 ore în instituțiii de îngrijire a copiilor sau 24/24 în centre de plasament, instituții specializate pentru persoanele în vârstă sau cele cu dizabilități. Modelul este conturat în jurul ideii care sugerează că necesitatea de îngrijire poate fi satisfăcută și în afara

familiei. Adepții prezentului model de îngrijire sunt corporațiile și angajatorii care tind să minimizeze obligațiile familiale ale angajaților lor, făcându-i pe cei din urmă să opteze pentru formele instituționale de îngrijire.

- *Modelul modern de „îngrijire caldă”* (warm modern model), în cadrul acestui model instituțiile asigură o parte relativ mică de îngrijire a copiilor și persoanelor în vârstă, în timp ce bărbații și femeile în mod egal participă la realizarea îngrijirii în mediul familial. În acest caz, putem trasa o analogie cu „idealul de îngrijire” al lui Kremer (parental sharing). Prezentul model poate fi considerat cel mai avantajos și adecvat, deoarece se conturează în jurul ideii de coresponsabilitate, în primul rând, instituțiile publice iau asupra lor o parte din atribuțiile de îngrijire, ceea ce corespunde cu transformările de pe piața muncii, unde femeia s-a plasat foarte sigur, permițându-i să concilieze viața de familie cu activitatea profesională. În al doilea rând, deoarece nu tot volumul de îngrijire este delegat instituțiilor publice sau private, o parte din acesta este împărțită între soți, iar relațiile dintre mebrii familiei rămân apropiate și „calde”. În al treilea rând, prezentul model este caracteristic ideologiei de egalitate gender, atunci când bărbații și femeile participă în mod egal la realizarea îngrijirii.

În concluzie, dorim să menționăm faptul că problematizarea termenului de îngrijire și a celui de deficit de îngrijire relevă importanța elucidării acestuia în analiza modelelor de politică familială. O astfel de perspectivă va permite înțelegerea procesului de realizare a îngrijirii față de membrii dependenți prin prisma unui sau altui model. Anume îngrijirea privită drept o categorie analitică permite înțelegerea negocierilor în relațiile dintre indivizi, familie, piață și stat. Cercetările în domeniul îngrijirii sociale, al importanței acesteia, metodele de instituționalizare a îngrijirii și furnizorii de bază sunt surse de informație capabile să ofere o imagine relevantă despre diferențele gender nu numai de pe piața forței de muncă, dar și din mediul familial, părintesc.

Referințe:

1. HOCHSCHILD, A. elab. *The Commercialization of the Intimate Life: Notes from Home and Work.* Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 2003. 324 p.
2. KREMER, M. The Politics of Ideals of Care: Danish and Flemish Child Care Policy Compared. In: *Social Politics: International Studies in Gender, State and Society*, 2006, vol. 13, no.2, p.261-285.

3. ЧЕРНОВА, Ж. Кто, о ком и на каких условиях должен заботится? Гендерный анализ режимов заботы и семейной политики. В: *Журнал исследований социальной политики.* 2011, том 9, №3, с. 295-318.

TENDINŢE ÎN REVENIREA ÎN MOLDOVA A MIGRANŢILOR ÎN DIFICULTATE

Diana CHEIANU-ANDREI

În Republica Moldova există diverse surse de date cu referire la migraţie. Datorită diverselor metodologii de colectare a datelor şi a nivelului de cuprindere a acestor date, există divergenţe atât în cifre absolute, cât şi în variabile ce ţin de componenţa fluxurilor de migranţi [1, p.27]. Registrul de Stat al Populaţiei[1] oferă date cu privire la un număr limitat de emigranţi (emigranţii documentaţi) care s-au scos oficial de la evidenţă înainte de a pleca peste hotare şi au oferit date cu privire la noua ţară de reşedinţă. Biroul Naţional de Statistică, prin intermediul cercetării Anchetei Forţei de Muncă, estimează numărul de lucrători migranţi în vârstă de 15 ani şi peste (persoane care în perioada de referinţă se află peste hotare la muncă sau în căutare de lucru) în baza cercetării realizate la nivel naţional în mod reprezentativ[2]. Datele Poliţiei de Frontieră cu privire la trecerea frontierei oferă posibilitatea cunoaşterii perioadei de şedere atât în Republica Moldova, cât şi peste hotarele ei pentru toate persoanele care traversează frontiera de stat în mod legal. EUROSTAT[3] furnizează date importante cu privire la migranţii moldoveni cu cetăţenie şi şedere regularizată în ţările de destinaţie. Însă niciuna din instituţiile nominalizate *supra* nu deţine o diferenţiere a migranţilor

[1] Registrul de Stat al Populaţiei este întreţinut de Întreprinderea de Stat Centrul Resurselor Informaţionale de Stat „Registru".

[2] În trimestrul IV, 2012, Biroul Naţional de Statistică a realizat un modul complementar la cercetarea AFM. S-a estimat numărul persoanelor care se află peste hotare la lucru sau în căutare de lucru (migraţia curentă) sau care au fost peste hotare în acest scop în ultimele 24 de luni în momentul realizării interviului (migraţia de reîntoarcere).

[3] Baza de date EUROSTAT oferă informaţii colectate în 30 de ţări din cadrul zonei economice europene care găzduiesc migranţi moldoveni, oferă date importante în scopul comparării acestora cu datele furnizate de sursele de informaţii din Republica Moldova.

după criteriul de dificultate. Astfel de date deţine doar Ministerul Muncii, Protecţiei Sociale şi Familiei.

Datele prezentate de această instituţie relevă identificarea, în ultimii ani, a unui număr mare de migranţi în dificultate repatriaţi în ţara de origine (Fig.1).

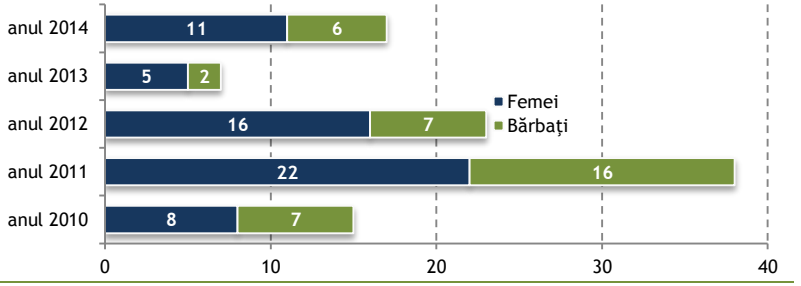

Fig.1. Numărul migranţilor în dificultate repatriaţi, anii 2010-2014, conform repartizării pe sexe

Cazurile identificate şi repatriate sunt destul de complexe şi dificile în opinia celor care se ocupă de aceste proceduri. Există cazuri de repatriere a migranţilor în dificultate (nedocumentaţi, cu dizabilităţi, cu probleme grave de sănătate etc.). Problema migranţilor în dificultate a apărut în atenţia prestatorilor de servicii sociale în ultimii 5-6 ani – *„Am început să ne ciocnim de cazuri foarte serioase de migranţi în dificultate. Primele au fost femeile care veneau cu schizofrenie, după insult şi care nu erau primite acasă, în familie, după ce au lucrat peste hotare 5-7 ani. Soţii nu le primeau acasă, chiar dacă cu banii trimişi au construit castele şi aveau şi copii comuni. Ei nu-şi doreau acasă femei bolnave."*

Începând cu luna septembrie 2015, migranţii în dificultate reveniţi cu probleme grave sunt plasaţi în *Serviciul de Plasament de Urgenţă pentru migranţii în dificultate reveniţi şi persoanele în situaţie de criză din Republica Moldova*. Până în septembrie 2015 cazurile cele mai grave ale migranţilor reveniţi în stare de dificultate erau referite la Centrul de Asistenţă şi Protecţie pentru victimele şi potenţialele victime ale traficului de fiinţe umane din Chişinău, Centrul pentru persoanele fără adăpost din Chişinău, Centrul pentru persoanele fără adăpost „Renaştere" din Bălţi, Centrul de criză familială „SOTIS" din Bălţi.

Analiza datelor prin prisma variabilei de sex relevă un număr mai mare al femeilor care au fost repatriate decât al bărbaţilor. În acelaşi

timp, semnalăm că pentru femei sunt mai mari şansele de reintegrare în familia de origine sau cea lărgită, ele ajungând mai rar în instituţiile care oferă plasament migranţilor în dificultate reveniţi.

Datele Unităţii de Coordonare a Sistemului Naţional de Referire indică un număr mai mare de migranţi în dificultate asistaţi în perioada anilor 2010-2014. O parte dintre migranţii în dificultate revin singuri în Republica Moldova şi ulterior se adresează autorităţilor pentru a beneficia de unele servicii (Fig.2).

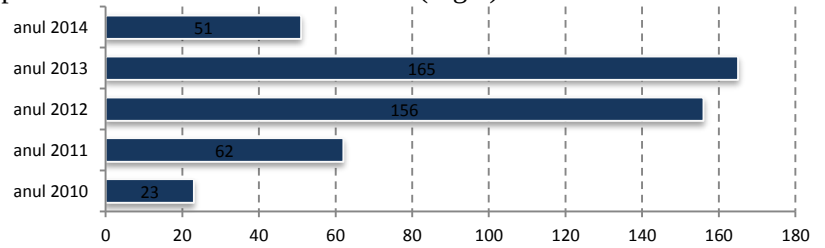

Fig.2. Numărul migranţilor în dificultate asistaţi de Unitatea Naţională de Coordonare a Sistemului Naţional de Referire, anii 2010-2014

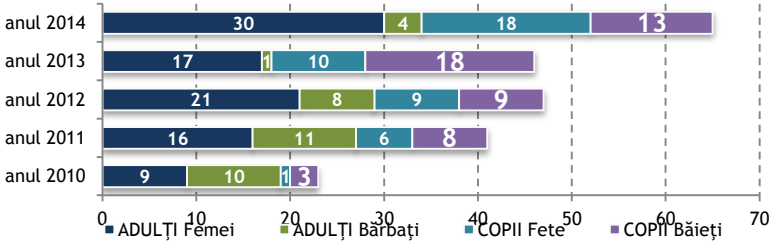

Fig.3. Numărul migranţilor în dificultate asistaţi de Centrul de Asistenţă şi Protecţie pentru victimele şi potenţialele victime ale traficului de fiinţe umane din Chişinău, anii 2010-2014

Statistica Centrului de Asistenţă şi Protecţie pentru victimele şi potenţialele victime ale traficului de fiinţe umane din Chişinău scoate în evidenţă creşterea numărului migranţilor în dificultate pentru care au oferit servicii în perioada anilor 2010-2014. Pornind de la specificul acestei instituţii şi a beneficiarilor ajutaţi, constatăm asistarea mai multor femei (Fig.3).

Datele referitoare la migranţii în dificultate repatriaţi şi migranţii în dificultate asistaţi de către Sistemul Naţional de Referire relevă că

Republica Moldova se va confrunta şi în continuare cu problema migranţilor în dificultate care au nevoie de asistenţă la repatriere şi protecţie socială. Această problemă cere conlucrarea atât a reprezentanţilor ţărilor de origine, cât şi a celor de destinaţie, precum şi necesitatea asigurării protecţiei sociale adecvate pentru reintegrarea socială a acestora în societatea moldovenească. Actualmente însă, posibilităţile migranţilor în dificultate de a fi încadraţi pe piaţa forţei de muncă legată din Republica Moldova sunt extrem de reduse. Există mai multe cauze care determină situaţia dată: (i) este necesară dorinţa migrantului de a se angaja; (ii) migrantul trebuie să-şi soluţioneze problemele de sănătate; (iii) în lipsa actelor de identitate, angajarea este practic imposibilă; (iv) migrantul poate beneficia de ajutor la angajare doar în unitatea teritorial-administrativă în care îşi are viza de reşedinţă, respectiv ei nu pot beneficia de serviciile de angajare în mun. Chişinău şi Bălţi, unde există mai multe şanse de a găsi un loc de muncă etc.

Referinţe:

1. VREMEŞ, M. ș.a. *Extended Migration Profile of the Republic of Moldova 2005-2010.* Chişinău: IOM, 2012. 308 p.

SISTEMUL DE MONITORIZARE A POLITICILOR ȘI STATISTICILOR FENOMENULUI SUICIDAR ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Oxana ISAC

Republica Moldova promovează o politică în scopul modernizării şi aducerii în corespundere cu standardele europene a sistemului protecției sociale, sănătăţii şi de drept, depunând în acelaşi timp eforturi susţinute în asigurarea, în toată măsura posibilului, a dreptului inerent la viaţă, supravieţuire şi dezvoltare a copilului în corespundere cu prevederile *Convenţiei ONU cu privire la drepturile copilului în vigoare din 25.02.1993,* cu accent pe prevenirea fenomenului suicidar şi promovarea politicilor de susținere a familiilor în vederea creșterii bunăstării, prevenirii plecării peste hotarele țării a membrilor familiilor cu copii.

Cu toate acestea, în pofida acestor eforturi, Republica Moldova se confruntă în prezent cu un nivel înalt al mortalităţii prin suicid, iar în ultimii ani, conform datelor statistice, chiar cu o creștere semnificativă. Statisticile oficiale ale Republicii Moldova, precum și alte infor-

maţii, analize, rapoarte au scos în evidenţă principalele repere ce conturează tendinţele fenomenului suicidului şi tentativelor de suicid în ţară. E de remarcat că în procesul de colectare şi monitorizare a datelor s-a constatat că există abordări diferite în politicele Ministerului Afacerilor Externe, Ministerului Sănătăţii şi Biroului Naţional de Statistică. Actualmente lipseşte un sistem unic de colectare a datelor în domeniu, evidenţiindu-se anumite discrepanţe în bazele de date.

Hotărârea Guvernului RM nr.33 din 11.01.2007 cu privire la „Regulile de elaborare şi cerinţele unificate faţă de documentele de politici" prevede la p.34, pe de o parte, că „*Activitatea de monitorizare are un caracter permanent, fiind desfăşurată pe toată perioada de implementare a unei politici publice, care include atât colectarea şi prelucrarea datelor de monitorizare, identificarea erorilor sau efectelor neprevăzute, cât şi propunerea eventualelor corectări de conţinut şi de formă în politica publică implementată*", pe de altă parte, la p.39 stipulează că „*În activitatea de monitorizare urmează a fi aplicat mecanismul de control al executării documentelor de politici cantitativ (statistic) şi calitativ (cu analiza impactului), asigurând realizarea consecutivă şi deplină a politicilor*" [1]. Documentul de faţă înaintează cerinţe şi faţă de Rapoartele de monitorizare care au drept scop evaluarea rezultatelor înregistrate la stadiul corespunzător al implementării politicii în ceea ce priveşte obiectivele specifice, costurile/cheltuielile suportate, atingerea indicatorilor de performanţă specifici fiecărei activităţi şi formularea propunerilor de îmbunătăţire/corelare a politicilor.

Structura rapoartelor este determinată de structura documentului de politici, dar poate fi perfecţionată ca urmare a sincronizării procesului de raportare al instituţiilor privind documentele de politici în vigoare în vederea eliminării dublării procesului de raportare. Frecvenţa rapoartelor de monitorizare trebuie să fie conformă stadiului implementării politicii în raport cu rezultatele intermediare tangibile.

Raportul de monitorizare trebuie să identifice cel puţin următoarele aspecte [1]:

a) remanierile instituţionale care au survenit în urma implementării;

b) modificarea situaţiei grupurilor-ţintă vizate de document, atât pe parcursul implementării, cât şi la finalizarea acesteia;

c) impactul în urma implementării (economic, juridic, social, ecologic etc.);

d) costurile implementării;

e) gradul de respectare de către responsabili pentru implementare a termenelor, costurilor şi conţinutului acţiunilor din cadrul planului de implementare;

f) motivele neexecutării sau executării parţiale.

Din această analiza, rezultă că la momentul de faţă există un cadru legal care direct sau indirect reglementează procedurile de monitorizare a statisticii cu privire la suicid şi tentativele de suicid în RM, însă e de menţionat că procesul de monitorizare deloc nu corespunde Hotărârii Guvernului RM nr.33 din 11.01.2007. Nicio instituție nu și-a asumat responsabilitatea de monitorizare şi evaluare a politicilor şi statisticilor din domeniul suicidului, astfel creând o discrepanță semnificativă între datele înregistrate despre suicide.

În Hotărârea de Guvern nr. 710 din 20.09.2011 cu privire la aprobarea Programului strategic de modernizare tehnologică a guvernării (e-Transformare), la p.147 este indicat expres că „*Pentru asigurarea unui proces eficient de colectare, verificare, raportare şi diseminare a datelor pe indicatorii generali de progres (la nivel naţional şi internaţional) care sunt monitorizaţi de alte instituţii şi, respectiv, solicită o coordonare a eforturilor de către Cancelaria de Stat şi instituţiile-partenere de implementare a prezentului Program strategic, entităţile implicate în procesul de implementare vor institui un mecanism interinstituţional de comunicare a datelor, colaborare şi monitorizare în comun a indicatorilor care presupun această necesitate, pentru a nu se dubla în activităţile sale*” [2].

În acelaşi act normativ, menţionat *supra* se indică expres: colectarea de date va fi automatizată pe cât e posibil, va avea drept surse rapoartele de progres din partea instituţiilor selectate, sondajele interne şi externe (de nivel naţional şi internaţional), rapoartele automatizate generate de modulele de monitorizare a numărului de vizitatori, proceduri parcurse în regim online, durata de deservire înregistrată în mod automat etc. Deci, serviciile publice digitalizate, portalul guvernamental unic şi platforma tehnologică comună sunt astfel construite încât să facă posibilă colectarea automatizată a datelor.

Pe baza datelor primare primite din partea instituţiilor implicate, a partenerilor externi şi locali în implementarea e-Transformării,

precum şi pe baza datelor extrase din sondajele interne, externe, în rândurile cetăţenilor şi în rândurile instituţiilor selectate, Cancelaria de Stat va elabora rapoarte periodice de progres, rapoarte de evaluare la mijloc de termen şi la încheiere, note informative pentru instituţiile relevante, la solicitare şi necesitate, precum şi va disemina rapoarte, note informative, comunicate de presă cu privire la rezultatele obţinute la diverse etape de implementare a proiectelor din cadrul agendei. Astfel, se mizează pe asigurarea unei informaţii exhaustive, transparente şi accesibile cetăţenilor, mediului de afaceri şi autorităţilor administraţiei publice centrale [2].

Modul actual de înregistrare a datelor despre suicide relevă, în primul rând, indiferenţa societăţii moldoveneşti faţă de atare problemă. E de subliniat faptul că la nivel naţional există o neclaritate în privinţa instituţiei responsabile de monitorizarea şi evaluarea politicilor şi statisticilor din domeniul suicidului. Interpretarea datelor este posibilă doar în baza unor indicatori, deoarece în momentul de faţă instituţiile guvernamentale nu colectează datele cu referire la următoarele aspecte: nivelul de instruire, statutul profesional, starea civilă, mărimea familiei, starea materială, naţionalitate, modalităţi de realizare a suicidului, factorii ce au stat la baza suicidului/tentative etc. Nu este indicat dacă una şi aceeaşi persoană a avut mai multe tentative de suicid şi dacă a beneficiat de vreun suport psihologic în vederea prevenirii altor tentative, sau, în genere, dacă s-a lucrat cu ea. Majoritatea subiecţilor cu comportament suicidar sau cu tentative de suicid care totuşi au rămas în viaţă, de regulă, nu sunt luaţi la evidenţă de către specialişti şi nu beneficiază de asistenţa psihologului şi/sau a psihoterapeutului. Astfel, putem spune cu fermitate că în ţara noastră nu sunt elaborate măsuri fundamentale de profilaxie a acestui fenomen, deoarece putem întreprinde măsuri de prevenire a astfel de cazuri doar având o imagine clară despre situaţia din domeniu. În acest context, subliniem necesitatea şi importanţa unei decizii prin care se va propune o instituţie de coordonare şi monitorizare a politicilor şi statisticilor din domeniul suicidului şi tentativelor de suicid.

Referinţe:

1. Hotărârea de Guvern RM, nr.33 din 11.01.2007 cu privire la „Regulile de elaborare şi cerinţele unificate faţă de documentele de politici”. În: *Monitorul Oficial,* nr. 006.
2. Hotărârea de Guvern RM nr.710 din 20.09.2011 cu privire la aprobarea Programului strategic de modernizare tehnologică a guvernării (e-Transformare). În: *Monitorul Oficial,* nr.156-159.

RELAȚII INTERNAȚIONALE, ȘTIINȚE POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE

PARADIGMA PIEȚEI POLITICE – O PERSPECTIVĂ EPISTEMOLOGICĂ ACTUALĂ

Alexandru SOLCAN

Procesele de globalizare, sfidând timpul şi spaţiul, creează un nou tablou al lumii. Astăzi, constatăm o reconfigurare a întregului sistem social global, inclusiv a domeniului politic. Schimbările profunde au cuprins atât forma cât şi conţinutul politicii. În statele cu democraţie liberală, politica este supusă unui proces de tehnologizare şi marketizare fără precedent. Elaborarea unui cadru conceptual şi metodologic adecvat înţelegerii şi conştientizării noilor realităţi devine un imperativ pentru ştiinţa politică.

Marea provocare a demersului ştiinţific în domeniul disciplinelor socioumane derivă din faptul că obiectul cercetării este, în esenţă, un subiect – omul în calitatea lui de fiinţă socială. Comportamentul uman în toată complexitatea, subtilitatea şi dinamica sa face ca obiectivitatea să rămână doar un deziderat, practic imposibil de realizat. „O întreagă dimensiune a socialului – cea a comportamentelor sau a acţiunilor umane – se cere abordată dintr-o altă perspectivă decât cea prin care explicăm „comportamentele" obiectelor fizice: accentul cade acum pe finalitate, pe scopuri, în timp ce în lumea neumană el cade pe legalitate şi cauzalitate" [8, p.28].

Unii autori propun a începe cu paradigma: „Fără a nominaliza o paradigmă, ca prim pas, nu există nicio bază pentru alegerile ulterioare privind metodologia, metodele, literatura sau design-ul cercetării" [5]. Totodată, constatăm o mare varietate de interpretări şi de utilizare a termenului „paradigmă". Părintele conceptului, Thomas Kuhn, într-un Post-scriptum din 1969 la lucrarea „Structura revoluţiilor ştiinţifice", apărută în 1962, scria despre folosirea termenului „paradigmă" în două sensuri diferite: „Pe de o parte, el desemnează o întreagă constelaţie de convingeri, valori, metode etc., împărtăşite de membrii unei comunităţi date. Pe de altă parte, el denotă un tip de element din acea constelaţie, soluţiile concrete ale puzzle-urilor care, folosite ca modele sau exemple, pot înlocui reguli explicite ca bază pentru rezolvarea celorlalte puzzle-uri ale ştiinţei normale" [4, p.242].

Pornind de la specificul obiectului de studiu menționat *supra*, vom constata că știința politică este o disciplină multiparadigmică. Earl Babbie, în cunoscuta lucrare „Practica cercetării sociale" (2007), constată: „Paradigmele științelor sociale oferă o diversitate de perspective, fiecare oferind informații care altora le lipsesc și ignoră aspecte ale vieții sociale pe care celelalte le dezvăluie" [1, p.67]. În fine, E.Babbie conchide: „paradigmele nu sunt nici adevărate, nici false; sunt doar, mai mult sau mai puțin folositoare. Fiecare paradigmă … privește diferit viața socială… fiecare oferă noi înțelegeri, sugerează diverse tipuri de teorii și inspiră diferite modalități de cercetare" [1, p.67].

Extinderea metodelor economice la cercetarea fenomenelor politice, ca modalitate de realizare în practica cercetării a principiului interdisciplinarității are drept urmare apariția teoriilor economice ale democrației care „au demarat aplicarea serioasă a conceptelor de raționalitate și interes individual în studiul comportamentului cetățeanului" [3, p.205]. Unul din instrumentele fundamentale folosite este acela „de-a modela comportamentul actorilor politici după chipul și asemănarea lui homo economicus" [6, p.40]. Succesele aplicării tradiției economiei politice în cercetarea comportamentului politic al individului (teoria alegerii raționale) a permis inițierea și a altor orientări de perspectivă în utilizarea instrumentarului economic la cercetarea politicului. Una din direcții care prinde tot mai mult teren este aplicarea conceptului de piață politică în calitate de paradigmă pentru analiza domeniului politic.

Paradigma pieței este o direcție elaborată relativ recent în cadrul teoriei politice și dezvoltată tot mai mult la ora actuală în cadrul științei politice. Conceptul de piață este unul vast, transpus în domeniul politic, acesta cunoaște diferite interpretări. Un punct de vedere general este exprimat de Cristina Pripp: „Conceptul de piață politică unifică ideea de relație sau alianță interumană durabilă în timp cu orice variantă de plasament abstract (ușor concretizat sub forma programelor) într-un anume spațiu al societății, privită singular sau globalizat. Iar ceea ce ne este accesibil se regăsește în comportamente și atitudini, atât din partea „consumatorilor", cât și a „producătorilor" de politică" [7, p.164].

În calitate de model, conceptul de „piață politică" facilitează investigarea procesului democratic la ora actuală. Filosoful și sociologul român Mihail Radu Solcan este de părere că: „Din perspectivă economică, democrația este o formă a unei pieţe politice" [9]. Politicienii fiind asemuiți producătorilor care vin cu mărfurile lor pe o piață, iar marfa

pe care o vând ia forma unor propuneri cu finalitate electorală. Alegătorii, la rândul lor „cumpără marfa cu ajutorul voturilor” [9]. După cum observăm, tabloul descris este desprins din realitățile societăților democratice din zilele noastre.

Perspectiva dată asupra democrației își are rădăcinile în teoria politică. Anthony Downs încă în 1957 a scris la acest subiect o carte devenită clasică – „An Economic Theory of Democracy”. Downs „își propune să construiască un model în care să descrie regulile de comportare rațională ale „actorilor” de pe scena politică democratică, guvern (partid sau coaliție de guvernământ), celelalte partide, cetățeni și grupuri de interese, reguli similare cu cele referitoare la producătorii și consumatorii dintr-o economie de piață liberă” [2, p.61]. Plasând în centrul modelului elaborat de Downs participanții la viața politică, care în stabilirea și atingerea scopurilor se conduc de raționalitate și propriile interese, Simona Bușoi vine cu următoarea apreciere:„lumea în care își desfășoară activitatea actorii politici în modelul downsian conține incertitudine, în aceste condiții abordarea problemelor fiind mai interesantă, mai complexă și mai aproape de realitate” [2, p.61]. Analiza comportamentului subiecților politici inclusiv prin prisma conceptului de „interes” o găsim pertinentă și relevantă, odată ce această noțiune, în accepția multor autori importanți, este una centrală în definirea politicii.

Prin urmare, conceptul de „piață politică” reprezintă un model explicativ coerent, care poate servi drept paradigmă în procesul de cercetare a proceselor politice la etapa actuală. În cadrul acestei abordări, sistemul politic democratic este privit ca un mecanism de piață care exercită funcția de coordonare, balansare și soluționare a multiplelor interese din societate, aflate deseori în relații conflictuale. Problema marketizării politicii, care încă mai poartă deseori cu sine conotația peiorativă, rămânând un subiect discutabil, o consideră un proces obiectiv, legat de nivelul actual de dezvoltare a societăților, influențat profund de procesele comunicării de masă. Analiza realităților din domeniul politic prin prisma pieței politice, în cazul Republicii Moldova, facilitează înțelegerea proceselor legate de transformarea societății postcomuniste, precum și realitățile și tendințele actuale din societate.

Referințe:

1. BABBIE, E. *Practica cercetării sociale*. Iași: Polirom, 2010. 744 p.
2. BUȘOI, S. *Piața politică: Paradigme și realități*. București: Editura ASE, 2012. 254 p.

3. GOODIN, ROBERT E., KLINGERMANN, H.D. (coord.). *Manual de ştiinţă politică.* Iaşi: Polirom, 2005. 734 p.
4. KUHN, THOMAS S. *Structura revoluţiilor ştiinţifice.* Bucureşti: Humanitas, 2008. 278 p.
5. MACKENZIE, N., KNIPE, S. *Research dilemmas: Paradigms, methods and methodology.* [Accesat 10.05.2016] Disponibil: http://www.iier.org.au/iier16/mackenzie.html
6. MIROIU, A. Fundamentele politicii, vol.1. Iaşi: Polirom, 2006. 317 p.
7. PRIPP, C. *Marketingul politic.* Bucureşti: Nemira, 2002. 288 p.
8. ROTARIU, T. *Fundamentele metodologice ale ştiinţelor sociale*. Iaşi: Polirom, 2016. 235 p.
9. SOLCAN, M.R. *Instituţii politice şi economice.* [Accesat 10.05.2016] Disponibil: http://www.ub-filosofie.ro/~solcan/shelf/ipe/ipehtml.html

ROLUL INSTITUŢIEI PARLAMENTULUI ÎN SISTEMUL POLITIC AL REPUBLICII MOLDOVA

Igor BUCATARU

Ştiinţa politică este „povestea instituţiilor” [1, p.128]. Instituţiile politice sunt entităţi atât empirice (abordarea tradiţională), cât şi normative (raportate, în special, la comportamentul politic). Studiul de faţă se axează pe cazul uneia dintre cele mai importante instituţii empirice, formalizate ale democraţiei – instituţia parlamentară. Parlamentarismul ca fenomen reprezintă chintesenţa guvernării democratice.

În conformitate cu prevederile Constituţiei, Republica Moldova este un stat suveran şi independent, unitar şi indivizibil [2]. Forma de guvernământ a statului este republica, deci guvernarea este realizată prin reprezentanţii aleşi de către cetăţenii cu drept de vot. Voinţa poporului constituie baza puterii de stat. Această voinţă se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret şi liber exprimat.

Suveranitatea naţională aparţine poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct şi prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituţie. Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova şi unica autoritate legislativă a statului, cu un mandat de patru ani. În componenţa Parlamentului se aleg 101 deputaţi, care, în exercitarea mandatului, sunt în serviciul poporului, orice mandat imperativ fiind considerat nul. Parlamentul se întruneşte în două sesiuni ordinare pe an. Prima sesiune începe în luna

februarie şi nu poate depăşi sfârşitul lunii iulie. A doua sesiune începe în luna septembrie şi nu poate depăşi sfârşitul lunii decembrie. Parlamentul se întruneşte şi în sesiuni extraordinare sau speciale, la cererea Preşedintelui Republicii Moldova, a Preşedintelui Parlamentului sau a unei treimi din deputaţi [3].

Conform legislaţiei în vigoare, alegerile parlamentare în Republica Moldova se desfăşoară în baza scrutinului reprezentării proporţionale, tot teritoriul ţării constituind o circumscripţie electorală [4]. Acest tip de scrutin se bazează pe principiul că mandatele din Parlament sunt distribuite în mod proporţional în funcţie de voturile exprimate de alegători pentru un concurent electoral sau altul. Parlamentul devine astfel o reflexie politică a opţiunilor electoratului. Existenţa pragului de reprezentare împiedică fragmentarea politică excesivă a legislativului. Rolul principal în cursa electorală le revine partidelor politice.

Dizolvarea Parlamentului Republicii Moldova survine în următoarele circumstanţe: în cazul imposibilităţii formării Guvernului (în decursul de 45 de zile de la prima solicitare şi numai după respingerea a cel puţin două solicitări de învestitură); în cazul blocării procedurii de adoptare a legilor timp de 3 luni; dacă nu este în stare să aleagă Preşedintele Republicii Moldova. Atunci când survind circumstanţele menţionate *supra*, se organizează alegeri parlamentare anticipate.

Sistemul politic din Republica Moldova parcurge o perioadă de regândire a coordonatelor sale funcţionale. Deşi revenirea la alegerile directe ale şefului de stat este prezentată drept o chestiune tehnică, cu siguranţă este vorba de un impact cu mult mai semnificativ. În pofida acestui fapt, Parlamentul rămâne a fi instituţia politică decizională decisivă în cadrul „jocului puterii”.

Rolul instituţiei este determinat de funcţiile acesteia. Funcţia de reprezentare a poporului este una fundamentală pentru un stat de drept. Primordial, această funcţie este pregnantă în condiţiile regimului politic parlamentar, când şeful de stat este ales prin vot indirect, legislativul fiind unica autoritate politică centrală a statului împuternicită de către popor prin vot direct să exercite suveranitatea din numele său. Dar funcţia de reprezentare rămâne a fi una perfect valabilă şi în situaţia celorlalte tipuri de regimuri politice democratice.

Funcţia de desemnare a autorităţilor publice executive şi de recrutare a personalului guvernamental este o următoare activitate proprie legislativului din Republica Moldova. Parlamentul este acel care învesteşte

Guvernul. Programul de activitate şi lista Guvernului se dezbat în şedinţa Parlamentului. Acesta acordă încredere Guvernului cu votul majorităţii deputaţilor aleşi. În baza votului de încredere acordat de Parlament, Preşedintele Republicii Moldova numeşte Guvernul.

Funcţia legislativă reiese din însăşi misiunea instituţiei parlamentare în calitate de unica autoritate legislativă a statului. Parlamentul elaborează şi aprobă legi (constituţionale, organice şi ordinare) prin care se exprimă voinţa generală a poporului. Trăsăturile funcţiei legislative sunt: caracter complex, caracter permanent, caracter politic.

Funcţia de control parlamentar se numără printre activităţile de bază ale legislativului [5, p.333-339]. De exemplu, în relaţia cu Guvernul există următoarele mecanisme de control parlamentar: informarea şi documentarea; audieri parlamentare; întrebări şi interpelări; ancheta parlamentară. În relaţia cu instituţia Preşedintelui Republicii Moldova, controlul parlamentar se exprimă prin următoarele oportunităţi: de a monitoriza respectarea incompatibilităţii Preşedintelui Republicii Moldova; de a pune sub învinuire Preşedintele Republicii Moldova pentru săvârşirea de infracţiuni; de a veghea asupra respectării normelor constituţionale de către Preşedinte. Funcţia de control poate fi completată cu cea de sancţionare. De exemplu, Parlamentul, la propunerea a cel puţin o pătrime din deputaţi, îşi poate exprima neîncrederea în Guvern, cu votul majorităţii deputaţilor.

Printre principalele atribuţii ale Parlamentului, deduse din conţinutul Constituţiei Republicii Moldova, ar putea fi menţionate: adoptă legi, hotărâri şi moţiuni; declară referendumuri; interpretează legile şi asigură unitatea reglementărilor legislative pe întreg teritoriul ţării; aprobă direcţiile principale ale politicii interne şi externe a statului; exercită controlul parlamentar asupra puterii executive, sub formele şi în limitele prevăzute de Constituţie; aprobă bugetul statului şi exercită controlul asupra lui; declară mobilizarea parţială sau generală; declară starea de urgenţă, de asediu şi de război; îndeplineşte alte atribuţii, stabilite prin Constituţie şi legi.

În concluzie, Parlamentul este principala autoritate reprezentativă a sistemului politic din cadrul unei societăţi democratice, şi în special în contextul unui regim politic parlamentar. În virtutea calităţii sale de organ reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova şi unica autoritate legislativă a statului, Parlamentul ocupă un rol central în sistemul relaţiilor de putere în activitatea statului. Misiunea majoră a

legislativului este determinată nu doar de caracterul său reprezentativ şi de mandatul oferit de cetăţenii cu drept de vot, ci şi de funcţiile, şi de atribuţiile acestuia.

Referințe:

1. ROHSTEIN, B. Instituţiile politice: o perspectivă de ansamblu. În: *Manual de Ştiinţă Politică* (coord. GOODIN, R., KLINGEMANN, H.-D.). Iaşi: Polirom, 2005.
2. Constituţia Republicii Moldova din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial,* 1994.
3. Lege cu privire la adoptarea Regulamentului Parlamentului nr.797 din 02.04.1996. În: *Monitorul Oficial,* 2007, nr.50/237.
4. Codul electoral, nr.1381 din 21.11.1997. În: *Monitorul Oficial,* 1997.
5. POPA, V. *Drept public.* Chişinău: AAP, 1998.

O NOUĂ ORDINE INTERNAȚIONALĂ – SCHIMBAREA SPRE PACE

Elena MURSA

Ideea de ordine internaţională are o importanţă deosebită. Teoreticienii moderni ajung, de obicei, la această concluzie studiind esenţa politicii externe sau a tipurilor de sisteme. Când vorbim însă despre ordine ca fiind opusă dezordinii, în viaţa socială, avem în vedere nu orice model sau aranjament metodic între fenomenele sociale, ci model de un gen aparte. Prin ordine internaţională se înţelege un model de activitate ce susţine scopurile elementare sau primare ale societăţii de state sau ale societăţii internaţionale. Interacţiunile dintre actori, prin care se defineşte un sistem internaţional, pot lua forma cooperării, dar şi a conflictului sau chiar a neutralităţii, sau a indiferenţei faţă de obiectivele celuilalt. Interacţiunile pot fi prezente într-o gamă întreagă de activităţi – politice, strategice, economice, sociale – aşa cum sunt astăzi, sau numai într-una sau două; ar fi suficient, aşa cum sugerează definiţia propusă de Raymond Aron, sistemului internaţional, ca aceste comunităţi politice independente ,,să menţină relaţii permanente unele cu altele" şi „să fie toate capabile să se implice într-un război general" [1].

Martin Wight, clasificând diferitele feluri de sisteme de state, distinge ceea ce el numeşte sistem internaţional de state de sistemul de state suzerane. Cel dintâi este un sistem compus din state suverane, al doilea este un sistem în care un stat îşi afirmă şi îşi menţine dominaţia

sau supremaţia asupra restului [2]. Din punctul de vedere al societăţii internaţionale, adică al valorilor, regulilor şi instituţiilor comune acceptate de către sistemul de state în ansamblu, războiul are un aspect dual. Pe de o parte, el este o manifestare a dezordinii în societatea internaţională, care aduce cu sine ameninţarea unei prăbuşiri a societăţii internaţionale, într-o stare de pură duşmănie sau război general. Prin urmare, societatea statelor este preocupată să limiteze şi să înfrâneze războiul, să-l menţină în cadrul regulilor stabilite de însăşi societatea internaţională. Pe de altă parte, războiul, ca instrument al politicii statului şi determinant de bază al configuraţiei sistemului internaţional, este un mijloc în care societatea internaţională simte necesitatea în vederea realizării propriilor obiective [3]. În mod concret, din perspectiva societăţii internaţionale, războiul este un mijloc de aplicare a dreptului internaţional, de menţinere a raportului de forţe şi, ceea ce este contestabil, de promovare a unor schimbări ale legii, care sunt, în general, considerate juste. Regulile şi instituţiile elaborate de societatea internaţională reflectă tensiunea dintre perceperea războiului ca o ameninţare la adresa societăţii internaţionale, care trebuie ţinută în frâu, şi înţelegerea lui ca un instrument pe care societatea internaţională îl poate exploata pentru a-şi atinge scopurile [4].

Ordinea mondială este mai fundamentală şi primordială în raport cu ordinea internaţională, deoarece unităţile ultime ale marii societăţi a întregii omeniri nu sunt statele (sau naţiunile, triburile, imperiile, clasele, partidele), ci fiinţele umane individuale, ce sunt permanente şi indestructibile în sensul în care nu sunt grupări ale lor, de un fel sau altul. Acesta este un aspect ce vizează relaţiile internaţionale, dar problema ordinii internaţionale apare indiferent de structura politică sau socială a globului.

În procesele integraţioniste societatea internaţională a permis ca independenţa statelor individuale să dispară, la fel ca în marele proces de divizare şi absorbţie a micilor puteri de către cele mari, cel puţin din perspectiva marilor puteri care se consideră paznicii ei, tratează independenţa anumitor state ca subordonată conservării sistemului ca întreg, atunci când tolerează sau încurajează limitarea suveranităţii sau independenţei micilor state prin astfel de mijloace cum sunt înţelegerile asupra sferelor de influenţă sau acordurile de creare a statelor-bufer sau neutralizate. Pacea, în acest sens, a fost considerată de către societatea internaţională ca un scop subordonat celui de conservare a însuşi sistemului de state, pentru care s-a susţinut amplu că poate fi drept să

se poarte război: subordonat, de asemenea, păstrării suveranităţii sau independenţei statelor individuale care au insistat asupra dreptului de a purta război de autoapărare şi de a proteja şi alte drepturi. Statutul subordonat al păcii, în raport cu alte scopuri, este reflectat în expresia pace şi securitate, ce apare în Carta Naţiunilor Unite [5].

Securitatea în politica internaţională înseamnă nimic mai mult decât siguranţă: fie siguranţă obiectivă, siguranţă ce există în fapt, fie siguranţă subiectivă, cea care e simţită sau cunoscută. Ceea ce încearcă statele să asigure nu este doar pacea, ci şi independenţa lor, şi existenţa continuă a înseşi societăţii de state pe care o cere acea independenţă; pentru aceste obiective, ele sunt gata să recurgă la război şi la ameninţarea cu războiul.

În încheiere, din punct de vedere moral, mijloacele paşnice de rezolvare a conflictelor interne şi respectul pentru statul de drept sunt considerate de ordin superior faţă de comportamentul violent. În relaţii internaţionale, această atitudine se manifestă în interiorul regimurilor democratice şi la nivelul relaţiilor dintre astfel de regimuri. Libertatea de expresie şi comunicarea neîngrădită promovează înţelegerea reciprocă la nivel internaţional şi permite existenţa unor mecansime prin care reprezentanţii politici să acţioneze în conformitate cu dorinţele cetăţenilor pe care îi guvernează. Mai mult, pacea între democraţii ar fi consolidată de cooperarea politică, culturală, socială, economică, prin crearea unor sisteme complexe de interdependenţe.

Referințe:

1. RAYMOND, A. Peace and War: A Theory of International Relations (Garden City, NY: Doubleday & Company, 1966), p. 591-600.
2. HEDLEY, B. Martin Wight and the Theory of International Relations: The Second Martin Wight Memorial Lecture. In: *British Journal of International Studies*, vol. 2, no. 2 (Jul., 1976), p. 101-116.
3. WALTZ, N. KENNETH. *Teoria politicii internaţionale*. Iaşi: Polirom, Collegium, 2006, p.51-54.
4. KRAHMANN, E., Conceptualizing Security Governance, Cooperation and Conflict. In: *Journal of the Nordic International Studies Association,* vol. 38 (1): 5-26, p.12 [accesat 04.05.2016] Disponibil: www.sagepublications.com
5. *Carta Națiunilor Unite,* Art. 1 Scopurile Natiunilor Unite. [Accesat 04.05.2016] Disponibil: http://www.un.org/en/charter-united-nations/index.html.

REGLEMENTĂRI EUROPENE PRIVIND VIOLENŢA FAŢĂ DE FEMEI ÎN FAMILIE

Violeta GHERASIMENCO

Violenţa faţă de femei şi violenţa în familie prevalează în întreaga lume, nici Republica Moldova nu este o excepţie la acest capitol. Violenţa în familie este una dintre cele mai grave probleme cu care se confruntă societatea contemporană. În ciuda faptului că violenţa în familie şi, în special, violenţa împotriva femeii constituie de câteva decenii un subiect de dezbatere, comunitatea internaţională nu a reuşit, până în prezent, să pună capăt acestei forme de violenţă extrem de distructive, care de fapt a devenit problema secolului al XXI-lea.

Prin urmare, violenţa faţă de femei continuă să fie percepută în contextul importanţei pe care o are familia ca structură principală a societăţii. Din acest considerent, sistemul general legal, instituţional şi de politici se bazează pe conceptul violenţei în familie. Acest fapt se explică prin rolurile tradiţionale de gen, care mai persistă în societatea moldovenească, iar Republica Moldova nu a încetăţenit încă o tradiţie pe termen lung în ceea ce priveşte democraţia şi respectarea drepturilor omului.

Violenţa faţă de femei în familie de cele mai multe ori presupune violenţa din partea soţului/partenerului şi acest fapt, la rândul său, stă la baza inegalităţii de gen. Pentru a asigura exercitarea drepturilor egale de către femei şi bărbaţi în sfera politică, economică, socială, culturală, şi în alte sfere ale vieţii, drepturi garantate de Constituţia Republicii Moldova, în vederea prevenirii şi eliminării tuturor formelor de discriminare după criteriul de sex, în 2006 a fost adoptată Legea cu privire la asigurarea egalităţii de şanse între femei şi bărbaţi. Totuşi, în realitate distingem o situaţie contrară reglementărilor expuse în această lege.

Conform prevederilor pct.17 al Directivei 2012/29/UE a Parlamentului European şi a Consiliului Europei din 25 octombrie 2012, violenţa îndreptată împotriva unei persoane din cauza genului, a identităţii de gen sau a exprimării de gen a acesteia sau care afectează în mod disproporţionat persoane aparţinând unui anumit gen este înţeleasă ca fiind violenţă bazată pe gen [1, pct.19] Violenţele de acest tip ar putea include violenţe fizice, sexuale, psihologice, spirituale sau economice şi pot avea drept rezultat vătămarea fizică, mentală sau emoţională ori un prejudiciu economic [2, art.2]. Conform datelor sondajelor realizate, rata totală de prevalenţă a violenţei din partea soţului/partenerului pe parcursul vieţii (psihologică, fizică sau sexuală) este de 63,4% [3, p. 60].

Din punct de vedere istoric, violenţa domestică a fost mereu o realitate a vieţii, dar atenţia publică sau sancţiunile au apărut nu de mult timp. Drept răspuns la aceste provocări au fost adoptate legi şi alte acte normative ce vizează prevenirea şi combaterea lor. Acest fenomen a fost prezentat public în Statele Unite şi în Europa Occidentală drept o problemă generală gravă a societăţii abia în ultimele trei decenii ale secolului al XX-lea. Anii ’90 au adus recunoaşterea violenţei domestice ca o încălcare a drepturilor omului.

Principalul instrument elaborat în cadrul Consiliului Europei pentru garantarea drepturilor fundamentale ale omului este Convenţia Europeană a Drepturilor Omului la care Republica Moldova este parte începând cu 12 septembrie 1997, Declaraţia privind eliminarea violenţei împotriva femeilor, adoptată de Adunarea Generala a Naţiunilor Unite la 23 februarie 1994; Recomandarea Rec(2002)5 cu privire la protecţia femeilor contra violenţei, Recomandarea CM/Rec(2007)17 cu privire standardele şi mecanismele egalităţii gender, Raportul special al Naţiunilor Unite pentru violenţa împotriva femeilor, cauzele şi consecinţele acesteia, vizita din 4 până în 11 iulie 2008 etc.

Un pas important al statului în prevenirea şi combaterea fenomenului violenţei în familie a fost adoptarea Legii nr. 45-XVI cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie, iar odată cu intrarea ca vigoare, a fost armonizată şi legislaţia naţională (au fost operate modificări şi la Codul penal, Codul de procedură penală, Codul civil, Codul familiei etc.).

Legea cu privire la asigurarea egalităţii de şanse între femei şi bărbaţi adoptată în 2006, al cărei scop constă în asigurarea exercitării drepturilor egale de către femei şi bărbaţi în sfera politică, economică, socială, culturală şi în alte sfere ale vieţii, drepturi garantate de Constituţia Republicii Moldova, în vederea prevenirii şi eliminării tuturor formelor de discriminare după criteriul de sex. În realitate însă, distingem o situaţie contrară reglementărilor expuse în această lege.

Pe parcursul ultimilor ani, au fost elaborate o serie de acte normative strategice menite să redreseze situaţia cu privire la garantarea şi respectarea drepturilor omului. Totodată, în domeniul prevenirii şi combaterii violenţei în familie, a fost recomandată armonizarea cadrului legal naţional la standardele europene.

Ţinând cont de această recomandare, considerăm că este primordial să enunţăm noutatea si valoarea primului instrument obligatoriu din

punct de vedere juridic din Europa, *Convenţia privind prevenirea şi combaterea violenţei împotriva femeilor şi violenţei domestice*, adoptată de Consiliul Europei la data de 7 aprilie 2011, deschis pentru semnare în Turcia la 11 mai 2011, în vigoare de la 1 august. „Convenția de la Istanbul" este un tratat internaţional nou, cel mai amplu care abordează această gravă violare a drepturilor omului şi care creează un cadru legal cuprinzător în scopul protecţiei femeilor împotriva tuturor formelor de violenţă. Ea a fost semnată, până în prezent, de 32 de state şi ratificată de 14 state (Albania, Andorra, Austria, Danemarca, Bosnia şi Herţegovina, Franţa, Italia, Muntenegru, Portugalia, Serbia, Spania, Suedia, Turcia, România).

Scopul convenţiei este de a proteja femeile împotriva tuturor formelor de violență și prevenirea, incriminarea și eliminarea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice; contribuția la eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor, promovarea egalității între femei și bărbați și emanciparea femeilor; protejarea și sprijinirea tuturor victimelor violenței împotriva femeilor și a violenței domestice.

Conform prevederilor Convenţiei, violenţa de gen împotriva femeilor va însemna violenţa care este direcţionată împotriva unei femei pentru că ea este o femeie sau care afectează femeile în mod disproporţionat.

Convenţia le cere statelor-părţi să incrimineze ori să sancţioneze mai dur faptele: violenţa domestică (fizică, sexuală, psihică ori economică); urmărirea; violenţa sexuală, inclusiv violul; hărţuirea sexuală etc., în cazul când făptuitorul este partenerul de viaţă.

Ea recunoaşte fenomenul violenţei împotriva femeilor drept o *violare a drepturilor omului* şi o formă de discriminare, fiind primul tratat internaţional care conţine o definiţie a *genului,* introducerea unei serii de *infracţiuni*, precum sterilizarea forţată, mutilarea genitală a femeilor sau violenţa psihică.

Totodată, Convenția interzice soluționarea extrajudiciară a litigiilor obligatorii, inclusiv medierea și concilierea, referitoare la toate formele de violență [4, art.2].

Deocamdată Republica Moldova nu a ratificat Convenţia, însă aderarea Republicii Moldova ar însemna pentru ţara noastră abordarea problemelor legate de violenţa domestică cu totul la un alt nivel, ar oferi instrumente juridice internaţionale care ar soluţiona eficient cazurile de violenţă domestică şi mai ales conştientizarea calitativ nouă de către

oameni a problemelor cu care se confruntă victimele violenţei domestice, a procedeelor de combatere a violenţei domestice. Ratificarea Convenției de la Istanbul este una din solicitările constante adresate autorităților de către Centrul de Drept al Femeilor și de către membrii Coaliției Naționale „Viața fără violență în familie", fiind unul din mesajele-cheie din Agenda Egalității de Gen: Propuneri pentru programul de guvernare în domeniul promovării egalităţii de gen pentru perioada 2014-2018.

Referinţe:

1. Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea şi protecţia victimelor criminalităţii şi de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* L 315/57, 14.11.2012. Disponibil: http://aleg-romania.eu/wp-content/themes/Aleg/documents/directiva%20UE%20protectia%20victimelor%20unei%20infractiuni_2012.pdf [accesat: 10.05.2016].
2. Legea Republicii Moldova cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie, nr.45 din 01.03.2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr.55-56.
3. *Violenţa împotriva femeilor în familie în Republica Moldova*. Chişinău: „Nova Imprim" SRL, 2011, p. 150
4. Convenţia Consiliului Europei privind prevenirea şi combaterea violenţei împotriva femeilor şi a violenţei domestic. Disponibil: www.coe.int/conventionviolence. Accesat [10.05.2016].

TAX POLICIES IN ROMANIA AND MOLDOVA IN VIEW OF MOLDOVA'S INTEGRATION IN THE EUROPEAN UNION

Christian NASULEA
Department of International Relations and Universal History, Faculty of History, University of Bucharest
Diana Florentina SPINU
Faculty of History, University of Bucharest

The prospect of Moldova joining the European Union presents a completely new set of challenges for its government and for the institutions of the European Union. As the EU, and with it the common market, expands, new opportunities arise for businesses and citizens of new and old member countries alike. New members find themselves competing on the common market not only with their products but also

with their taxes and incentive systems. As its closest neighbour and primary land access route to the rest of the EU, we can expect Romania to be Moldova's primary competitor on the tax market and perhaps also the primary exogenous force shaping the Moldovan tax system.

While individual consumer behavior in the face of changing economic systems is impossible to predict with complete accuracy, past experience stemming from the European integration of countries such as Poland, Hungary, Romania, Bulgaria and Croatia offers us valuable insight that should prove extremely useful in preparing Moldova's economy for some of the upcoming changes. In order to benefit from this insight, we must firstly compare taxation in the two countries in order to identify those opportunities that will determine consumer and producer behavior in a post-integration scenario.

Our research starts with a comparative analysis of taxation policies in Romania and Moldova. Based on this analysis, net results of taxation are computed for both businesses and individuals. The results are compared with data from countries in 3 previous waves of EU integration. Finally, several scenarios identified as a result of those waves are evaluated for statistical likelihood.

COUNCIL OF EUROPE ACTION AGAINST TERRORISM

Cristina EJOV

Currently, the Council of Europe plays an important role in the implementation of regional and international cooperation in the fight against terrorism. The Council of Europe has been protecting human rights, the rule of law and pluralist democracy since 1949, as well as stands for the need to combat terrorism, that denies these fundamental values. Thus, the Council of Europe is closely involved in this issue since the 1970s [3]. The Council of Europe develops legal standards to prevent and suppress acts of terrorism through criminal law and other measures, while respecting human rights and in full respect of the rule of law, and is continuously working to improve international co-operation in bringing terrorists to justice [1] .

As a regional organization, the Council of Europe seeks to ensure the implementation of Resolution 1373 (2001) of the UN Security Council by providing a forum for the review and adoption of regional

standards and best practices, as well as helping its member-countries to improve their ability to combat terrorism. In addition, the Council of Europe has strengthened its cooperation with other international organizations that deal with this issue, specifically with the European Union, OSCE, UN [3].

The activities of the Council of Europe on the fight against terrorism are based on three fundamental principles*: reinforcement of the legal actions against terrorism; preservation of core values; carrying out of activities aimed at the elimination of the causes of terrorism* [3].

Within the framework of the Council of Europe were adopted a series of international instruments against terrorism, among which are the European Convention on the Suppression of Terrorism in 1977, the Protocol on Amendments to the said Convention in 2003, Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism in 2005, Additional Protocol to the Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism in 2015, Action Plan on the fight against violent extremism and radicalization leading to terrorism in 2015.

The amended Protocol to the European Convention on the Suppression of Terrorism was opened for signing on May 5, 2003. The Protocol contains a number of important amendments to the Convention:

- It significantly expanded the list of offenses, which are not qualified as political or politically motivated; now it includes all the offenses specified by the UN anti-terrorism conventions;
- It simplified the amendment procedure, which allows to add to that list another new violations;
- The Convention was open for accession by the observer countries and other states that are not members of the Council of Europe. They can become members of the Convention after receiving the consent of the Committee of Ministers;
- It provides the possibility of refusing to extradite offenders to the countries where they could face the death penalty, torture or life imprisonment without parole;
- It significantly reduced the possibility of rejection of extradition on the basis of reservations of the Convention. Thus, any refusal is subject to control procedure, which also applies to all obligations, listed in the text of the amended Convention [5].

The Resolution "On Combating Terrorism", adopted at the 25th Conference of European Ministers of Justice, held on 9-10 October

2003 in the Bulgarian city of Sofia, highlights the need of strengthening the international cooperation among member states in this area.

The purpose of the Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism (2005) is to prevent terrorism by the signing parties and to intensify the efforts aimed at the elimination of its negative impact on the protection of human rights, particularly of the right to life. Article 4 of the Convention established the rules regarding the forms of international cooperation in the field of counter-terrorism.

The Additional Protocol to the Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism was meant to solve the problem of "foreign terrorist fighters" and was signed on October 22 in the Latvian capital Riga by the 18 countries. The Additional Protocol is designed for early prevention of terrorism, and includes the restriction of foreign terrorist flows to such countries as Syria and Iraq, qualifying participation in a terrorist group, or travel abroad for terrorist purposes, as well as the preparation, organization and funding of travel for this purpose as a criminal offense [4].

The Action Plan on the fight against violent extremism and radicalization leading to terrorism has two objectives: to reinforce the legal framework against terrorism and violent extremism; to prevent and fight violent radicalization through concrete measures in the public sector, in particular in schools and prisons, and on the Internet [2].

Also, it should be noted that there are several specialized structures in the Council of Europe that carry out the fight against terrorism. Among them are the Committee of Experts on Terrorism (CODEXTER), the Committee on Foreign Terrorist Fighters and Related Issues (COD – CTE).

Committee of Experts of The on Terrorism (CODEXTER) follows the implementation part of the Council of Europe legal-Instruments Against Terrorism and coordinates the Council of Europe activities Insider in Combating Terrorism. For 2016-2017, CODEXTER established three priorities: Terrorism and the Internet; Links between terrorism and organised crime; Assessment of possible gaps in the legal framework provided by Council of Europe international legal instruments in the area of the prevention and suppression of terrorism, including with respect to International Humanitarian Law and terrorism and also in relation to the absence of a common definition of “terrorism” in International Law [1].

The Committee on Foreign Terrorist Fighters and Related Issues (COD-CTE) was established on 21 January 2015 by the Committee of Ministers of the Council of Europe to prepare a draft Additional Protocol supplementing the Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism (CETS No. 196). The COD-CTE, composed of experts from all Member and Observer States of the Council of Europe, as well as from other relevant international organisations, and working under the authority of the CODEXTER, is mandated to examine the criminalisation of the following acts: being recruited for terrorism; receiving training for terrorism; traveling to another state for the purpose of the perpetration or preparation of terrorist acts; providing or collecting funds for such travels; organising and facilitating such travels.

The efforts of the Council of Europe are aimed at strengthening legal measures against terrorism and are based on the principle that it is possible and necessary to fight against terrorism, while supporting the human rights, fundamental freedoms and the rule of law.

Today the European Community cannot feel satisfied by the efforts made in the fight against international terrorism. The main thing that is required in order to stop the growth of terrorism is the unification of the whole European community against terrorist ideology to deprive terrorism of its ideological reasons and to reduce its social base. This should be a main priority in the future activities of the Council of Europe.

Bibliography:

1. *Action against terrorism*. [Accesat 08.03.2016] Disponibil: http://www.coe.int/t/ dlapil/codexter/default_en.asp
2. *The fight against violent extremism and radicalisation leading to terrorism – Action Plan*. [Accesat 08.03.2016] Disponibil: https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CM%282015%2974&Language=lanEnglish&Ver=addfinal&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383&direct=true
3. *Борьба с Терроризмом деятельность Совета Европы*. [Accesat 08.02.2016] Disponibil: http://www.antiterunity.org/ru/ incolab/booklet.php
4. *В Риге подписан протокол к Конвенции Совета Европы о предупреждении терроризма*. [Accesat 08.03.2016] Disponibil:http://azertag.az/ru/xeber/V_Rige_podpisan_ protokol _k _ Konvencii_Soveta_Evropy_o_preduprezhdenii_terrorizma-895071
5. *Европейская система предотвращения терактов.* [Accesat 08.03.2016] Disponibil: http://studies.agentura.ru /tr/reform/eurocounterterrorism/

SOFT POWER OF CHINA

Alexandr EJOV

The policy of "soft power" plays an important role at the beginning of XXI century. It can be argued that this concept has become one of the most popular in the international political discourse, as well as in the struggle for power and influence in the international arena in the past two decades. The category of "soft power" is widely used outside the US in the conceptual constructs and strategic initiatives, particularly by the new contenders for leadership in world politics such as the People's Republic of China. The Chinese vision of "soft power" is based on the moral and ethical values and national traditions of Confucianism and its toolkit is implemented in following basic directions: investment, humanitarian aid, educational exchange programs, diplomacy, participation in activities of international organizations and cooperation with the Diaspora.

The term “soft power” is relatively new for the Chinese scientific community, however many Chinese authors find its essence in the examples of the “soft” conquest methods used in the early periods of Chinese history. Indeed, the idea of "soft power" can be found in the teachings of Confucius, Lao Tzu and Sun Tzu, but it has not yet it took the form of a coherent theory. Even though the term "soft power" is mentioned in the Chinese literature since the 90s. XX, but the process of full understanding of this concept started after the official report, presented at the XVII Congress of the CCP in October 2007. During this event were mentioned the specific objectives needed to increase the use of "soft power" of the state in four areas in the construction of socialism: 1) "to create a system of core socialist values and to increase the attractive force of the socialist ideology"; 2) "to form a harmonious culture, cultivate civilized manners"; 3) "to disseminate the national culture, to build a common spiritual focus of the Chinese nation"; 4) "to promote innovation in culture, enhance the vitality of cultural development" [3 , p.124].

The first references to "soft power" appeared in Chinese literature were linked to the so-called "Shanghai School" of International Studies, characterized by deep interest in theoretical researches regarding the future of the US-China relationship. Wang Huning determined the

structure of "soft power" that includes the following components: the political system and the political leadership, the national spirit, the international image of the society, the international strategy of the state, the level of development of science and technology. One of the main sources of Chinese "soft power" should become its "harmonious" diplomacy, built on the ideas of diversity of development models, maintenance of global stability and creation of conditions for "shared prosperity" [7, p.191].

The scientific literature specifies seven basic policy directions of Chinese "soft power": 1) the distribution and promotion of the language; 2) the promotion of traditional and contemporary culture; 3) the expansion of educational contacts; 4) the development of economic ties and scientific and technical cooperation; 5) the international development assistance; 6) the development of public diplomacy; 7) the broad support of compatriots [6, p.97].

The promotion and distribution of the language. The spread of Chinese language as one of the aspects of culture, is also one of the main objectives of public diplomacy. The Confucius Institute is the leading organization, which seeks to "establish friendly relations with other countries and deepen understanding of Chinese culture and language among the students of the Chinese language". The fact that China is actively developing this project is proved by the rapid increase in the number of its affiliate institutions around the world. By the end of 2010 in the world operated 322 Confucius Institutes and 369 Confucius schools in 96 countries. The number of secondary and higher education institutions that offer the learning Chinese language increases each year [4, p. 96].

The promotion of traditional and modern culture. The Chinese culture is going global, as China is developing extensive plans in the field. It was put a lot of effort over the past 60 years in order to gradually spread Chinese cultural practices around the world. Such events as "The Year of Chinese Culture in France", " The Year of China in Russia", "The Year of Sino-Japanese exchanges in the field of culture and sports" and other major events of cultural diplomacy drew a lot of attention of Chinese missions and foreign governments, as well as the public [1].

The expansion of educational contacts. One of the most effective directions of "soft power" in the field of education is the attraction of

students. The Chinese Ministry of Education established an information system CUCAS (China's University And College Admission System) in order to raise awareness of foreign students about the desired training places in China,. The main task is of CUCAS is to become a bridge between Chinese universities and colleges and foreign students, minimizing the loss of time for those, who want the find the necessary program and university [6].

The development of economic ties and scientific and technical cooperation. China is highly interested in maintaining and expanding its own presence in the economies of the target countries. In order to increase awareness of the international business cooperation opportunities, China holds on its territory a large number of business forums. For example, 311 different business forums and conferences was carried out in China in 2012. Also China became the host of 1685 similar events during 2008-2012, taking the 7th place in the world ranking. For comparison, during the previous five years, from 2004 to 2007 in China were held only 1159 similar events [6].

The international development assistance. The aid to other countries has become an essential component of Chinese foreign policy ever since the establishment of the People's Republic of China. In the past decade, Beijing has significantly intensified its donor efforts, which can be seen in the increase of aid volumes, the expansion of its geography, diversity of forms and methods. China provides assistance to the outside world on the basis of several groups of principles of foreign policy and international relations, elaborated independently or jointly with the other developing countries. The most important of them are the famous "five principles of peaceful co-existence": mutual respect for sovereignty and territorial integrity; mutual non-aggression; non-interference in the internal affairs of one another; equality and mutual benefit; peaceful coexistence [5, p. 96].

The development of public diplomacy. China's system of public diplomacy, which was in its formative stages over the past decades, gained clear outlines only in the beginning of the 2000s. At that time the main structure engaged in the development and decision-making process in the field of public diplomacy, became the Publicity Department of the Communist Party of China, which in 1998 changed its English name from the Propaganda Department to more neutral connotation to remove the negative associations, connected with the word

propaganda. The second important body in the development of public diplomacy is the Information Office of the State Council [4, p. 87].

The support of compatriots. Chinese tradition is extremely loyal to the Chinese Diaspora abroad (Hua Qiao), considering them and their descendants no matter what the citizens of China, who are far away from home only due to circumstances. That is why the cooperation between the mainland Chinese and expatriates of Chinese origin has always been actively developed through horizontal links. The tradition of special treatment towards the Hua Qiao gained new momentum today. According to it, China is where there is at least one Chinese [2, p.91].

Bibliography:

1. ГАЛЕВА, А. *Китай: планы новой культурной революции*. [Accesat 18.02.2016] Disponibil: infoculture.rsl.ru/NIKLib/.../2013-02_r_kvm-s3.pdf
2. ЕМЕЛЬЯНОВА, Н. Особенности государственной имиджевой политики в Китае и Индии: уроки для России. В: *Имидж России: стратегия, тактика, технологии*. Материалы науч. конференции МГУ имени М.В. Ломоносова 26 ноября 2013 г. Пушкино, 2014. с. 84-96.
3. КОВАЛЕВА, Д. Концепт *soft power* как предмет изучения современной политической науки и теоретическая основа внешнеполитических стратегий. В: *Научный ежегодник Института философии и права Уральского отделения РАН*. 2013. Том 13. Вып. 1 с. 118-132.
4. КРИВОХИЖ, С. *Публичная дипломатия Китайской Народной Республики: становление и развитие*. Диссер. на соиск. уч. степ. канд. истор. наук. Санкт-Петербург, 2014. 165 с.
5. МАРДАШЕВ, А. Китайская модель помощи международному развитию. В: *Вестник МГИМО Университета,* № 6, 2011, с.96-106.
6. МИХНЕВИЧ, С. Панда на службе Дракона: основные направления и механизмы политики «мягкой силы» Китая. В: *Вестник международных организаций*. Т 9. № 2, 2014, с. 95-129.
7. ТИМОФЕЕВ, О. «Мягкие» методы международного влияния и трансформация внешнеполитической парадигмы в КНР. В: *Вестник Тихоокеанского государственного университета.* 2009. № 4. с.189-198.

FUNDAMENTUL PATRIMONIAL AL AUTONOMIEI LOCALE, LA 10 ANI DE LA ADOPTAREA LEGILOR NR.435/2006 ŞI NR.436/2006

Gheorghe GUŢU

Conform certificatului de naştere (fişa actului juridic), la 28 decembrie, Legea administraţiei publice locale [1] şi Legea privind descentralizarea administrativă [2], fac 10 ani. Zece ani de aplicabilitate, de dispute şi viduri legislative.

La elaborarea acestui studiu, am pornit de la o ***constatare*** – că ne luptăm de un deceniu pentru respectarea descentralizării şi a autonomiei locale, sub toate formele în care aceasta se prezintă (decizională, financiară şi patrimonială), – dar şi de la o ***evidenţă*** – că există şi o Strategie [3] adoptată de statul Republica Moldova care, aşa cum rezultă din Preambulul acesteia, a derivat din necesitatea planificării strategice a procesului de descentralizare, pentru a consolida capacităţile autorităţilor administraţiei publice locale, a îmbunătăţi managementul şi calitatea serviciilor publice prestate cetăţenilor.

Aşa cum ne sugerează şi titlul acestui studiu, în cele ce urmează vom scoate în evidenţă câteva teze legate de patrimoniul colectivităţilor locale, de administrarea bunurilor care îl compun, prin prisma principiilor descentralizării şi a autonomiei locale.

Autonomia autorităților descentralizate pretinde în primul rând ca aceste organizațiuni să aibă un patrimoniu. Problema aceasta se pune atât la descentralizarea teritorială, cât și la descentralizarea pe servicii. Statul când voiește să organizeze o administrație descentralizată, este obligat să afecteze acelei administrațiuni un patrimoniu propriu [8, p.78]. În consecință, statul trebuie să-i recunoască administrației descentralizate personalitatea juridică, ea fiind titulara unui patrimoniu. Afectarea patrimoniului este o condiție esențială pentru garantarea autonomiei autorităților descentralizate. Fără acest patrimoniu și în consecință și fără de venituri proprii, autoritățile descentralizate ar depinde de autoritățile statului și n-ar mai putea să gireze serviciile publice în mod autonom [8, p.79].

După cum este cunoscut, exercițiul efectiv al autonomiei locale este de neimaginat în absența unor resurse și instrumente financiare, patrimoniale, amintite în paragraful precedent, care susțin și asigură

executarea deciziilor şi proiectelor de dezvoltare locală. Aceasta presupune următoarele: colectivităţile locale trebuie să aibă la dispoziţie, în proprietate sau în regim de administrare autonomă bunuri materiale (mobile şi imobile), precum şi mijloace financiare suficiente, pe care să le administreze potrivit intereselor colectivităţii. În caz contrar, în lipsa fundamentului material şi al libertăţii de a-l gestiona, pe de o parte, împiedică o dezvoltare economică stabilă şi consecventă a colectivităţilor locale, iar, pe de altă parte, transformă principiile constituţionale, în baza cărora trebuie organizată administraţia publică locală, în principii teoretice şi declarative, fără relevanţă pe planul acţiunilor practice [7, p.106].

Fiecare unitate administrativ-teritorială dispune de un patrimoniu propriu care-i aparţine în exclusivitate şi pe care îl administrează numai prin intermediul propriilor organe abilitate prin lege, la gestionarea acestuia. Unităţile administrativ-teritoriale de nivelul doi dispun şi ele de patrimoniu propriu şi nu pot afecta sub nicio formă proprietatea publică care aparţine satelor, comunelor, oraşelor care fac parte din componenţa judeţului/raionului. Dreptul de proprietate publică a unităţilor administrativ-teritoriale de orice nivel al organizării administrativ-teritoriale este garantat prin normă constituţională.

Unităţile administrativ-teritoriale, singurele înzestrate cu capacitate juridică deplină, prin autorităţile administraţiei publice locale, sunt titulare ale dreptului de a administra domeniul public şi domeniul privat al comunei sau al oraşului. Ele gestionează serviciile publice locale prin regii autonome, instituţii şi operatori economici de interes local, înfiinţate prin hotărâri proprii şi exercită în condiţiile legii şi controlul asupra activităţii acestora [5, p.107].

Pe de o parte, Legea administraţiei publice locale din Republica Moldova prevede că unităţile administrativ-teritoriale de nivelul întâi administrează domeniul public şi domeniul privat local, iar unităţile administrativ-teritoriale de nivelul al doilea administrează domeniul public raional. Legea Republicii Moldova privind proprietatea publică a unităţilor administrativ-teritoriale în dispoziţiile finale şi tranzitorii prevede efectuarea unei delimitări a proprietăţii unităţilor administrativ-teritoriale până la 01 ianuarie 2000. Pe de altă parte, legislaţia Republicii Moldova nu prevede clar care bunuri sunt în proprietatea statului, care sunt în proprietatea raionului şi care sunt în

proprietatea unităților administrativ-teritoriale de nivelul întâi (sate, comune, orașe). În acest sens, există o incertitudine pronunțată în privința regimului juridic al diferitelor categorii de bunuri ce se găsesc pe teritoriul diferitelor unități administrativ-teritoriale: terenuri subacvatice și împădurite, pădurile, edificiile și construcțiile diferitor instituții publice (din domeniul medicinii, educației, culturii etc.), edificiile fostelor comitete raionale de partid etc.

În pofida faptului că Legea privind proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale prevede delimitarea domeniului public de cel privat, domeniul statului de cel al colectivităților locale, astfel de delimitare până în prezent nu s-a efectuat conform tuturor regulilor. Actualitatea efectuării unei astfel de delimitări rezultă și din prevederile Codului Civil al Republicii Moldova [4], și ale Legii privind administrația publică locală deoarece, fără o delimitare a bunurilor domeniului public de bunurile domeniului privat, se păstrează incertitudinea privind regimul juridic al diferitor categorii de bunuri proprietate municipală: nu este clar care bunuri se află în circuitul civil (pot fi folosite liber, inclusiv pot fi înstrăinate) și care sunt scoase din circuitul civil. Conform legilor sus-amintite (Legea administrației publice locale și Legea privind proprietatea publică a unităților administrativ-teritoriale), numai bunurile domeniului privat pot fi înstrăinate și urmărite de creditori, iar cele din domeniul public – nu. Apare astfel întrebarea dacă nu există o delimitare clară a bunurilor respective, cum știm care bunuri pot fi supuse înstrăinării? Mai mult ca atât, dacă nu există și o delimitare clară între domeniul statului și cel al colectivității locale (delimitare pe titulari) – cine va avea calitatea de vânzător al bunurilor aprobate spre vânzare? Iată doar câteva întrebări, la care vom încerca să răspundem pe parcursul avansării în cercetarea respectivă.

În afară de aceasta, nu sunt clar stabilite nici condițiile și procedura de trecere a bunurilor din domeniul public în domeniul privat și invers. Trecerea bunurilor din domeniul public în domeniul privat și invers duce la schimbarea regimului juridic al acestora. În urma acestui transfer, bunurile domeniului public trecute în domeniul privat sunt incluse în circuitul civil, aceasta făcând posibilă înstrăinarea lor, iar bunurile domeniului privat, fiind transferate în domeniul public, devin inalienabile. De aceea, pentru a evita diferite confuzii și abuzuri în acest

domeniu (transferarea nejustificată a bunurilor dintr-un domeniu în altul), este foarte important de a stabili condiții și proceduri clare și precise de efectuare a transferului bunurilor din domeniul public în cel privat și invers.

În concluzie, aspectele patrimoniale ale activității administrației publice locale din Republica Moldova au fost și continuă să fie reglementate în mod arbitrar, sumar, selectiv, confuz și contradictoriu, astfel, devenind practic, inaplicabile. Mai mult ca atât, actualmente se constată că marea majoritate a actelor normative din domeniul dat nu sunt adaptate la sistemul de administrație publică locală și contravin principiilor autonomiei locale [6].

Referinţe:

1. Legea nr.436 din 28.12.2006 privind administraţia publică locală. În: *Monitorul Oficial al R.M.,* 2007, nr.32-35.
2. Legea nr.435 din 28.12.2006 privind descentralizarea administrativă. În: *Monitorul Oficial al R.M.,* 2007, nr.29-31.
3. Legea nr.68 din 05.04.2012 pentru aprobarea Strategiei naţionale de descentralizare şi a Planului de acţiuni privind implimentarea Strategiei naţionale de descentralizare pe anii 2012-2015. În: *Monitorul Oficial al R.M.,* 2012, nr.143-148.
4. Codul civil al Republicii Moldova, Legea nr.1107-XV din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al R.M.,* 2002, nr. 82-86/661.
5. DINCĂ, D. *Sistemul administrativ românesc: inspirație franceză și adaptare autohtonă*, București: Ed. Economică, 2012.
6. FURDUI, V. *Protecția autonomiei patrimoniale locale din Republica Moldova, Analiză de sistem,* p.1, accesat de pe site-ul http://viitorul.org/doc.php?l=ro&idc=306&id=749&t=/STUDII-IDIS/Administrare-publica/Politici-PublicePROTECTIA-AUTONOMIEI-PATRIMONIALE-LOCALE-IN-REPUBLICA-MOLDOVA/
7. ROTARU, M. *Dreptul colectivităților locale la administrarea domeniului public* / Teză de doctor în drept, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău, 2014, p.106.
8. TARANGUL, E.D. *Tratat de drept administrativ*. Cernăuți: Tipografia Glasul Bucovinei, 1944, p.78.

ŞTIINŢE ECONOMICE

INFORMAŢIA: ASPECT TEORETIC

Ala GARŞTEA, Raisa GRIGOR, Maximilian SILVESTRU

Termenul „informaţie” (informatico) frecvent este identificat cu date statistice. Formularea unei definiţii a „informaţiei” este dificilă. De aceea, în continuare, vom recurge la interpretări. De exemplu, „informaţia” sunt date care reduc incertitudinea. Dar „datele” nu întotdeauna sunt destinate pentru reducerea incertitudini. O altă interpretare a „informaţiei”: datele care satisfac condiţiile:

1) există generator de date; 2) datele sunt veridice; 3) există consumatori, utilizatori de date; 4) utilizatorul de date are acces la date; 5) datele sunt necesare pentru adoptarea unor decizii; pot fi considerate „informaţie” [2]. Lipsa uneia din cele 5 condiţii este identică cu lipsa informaţiei, adică datele respective, în asemenea cazuri, nu pot fi considerate informaţii [2]. Conform lui N.Viner, informaţia este noţiunea de bază a ciberneticii, ea (informaţia) nu este nici materie nici energie [3]. Informaţia este un resurs fără dimensiuni, fără miros dar este cel mai necesar în procesul de utilizare a resurselor materiale, umane, în procese de eficientizare a tuturor activităţilor umane. Termenul „informaţie” are sens doar în procesele decizionale. Informaţia despre un eveniment, inclusiv despre activităţile economice, poate fi prezentată în formă discretă, în profilul unor perioade, continuă pentru perioada respectivă. În economie deosebim indicatori calitativi, cantitativi. Informaţia poate fi informaţie numai dacă ea este şi calitativă. Informaţie necalitativă nu există. Dacă se admite existenţa informaţiei necalitative, apoi ea va genera şi decizii „necalitative”. Însă pentru „informaţie” există indicatorul cantitativ. Cantitatea informaţiei este cel mai important indicator din teoria informaţiei. Admitem o acţiune, un eveniment A poate avea una şi numai una dintr-un număr finit de consecinţe, fie acestea $C_i, i = 1,2,...m.$ Nu ştim dinainte care din aceste C_i va avea loc, dar se ştie: consecinţa C_i poate apărea cu probabilitatea p_i , unde $\sum_{i=1}^{m} p_i = 1.$ Ştim că atunci când evenimentul A se va produce,

va avea loc în mod sigur una din $C_i, i = 1,2,...m.$, dar nu știm care, rezultatul poate fi incert, dar nu complet necunoscut. Estimarea cantitativă a incertitudinii consecinței (rezultatului) i o notăm prin H_i. Estimarea este o funcție de probabilitățile p_i, adică $H_i = f(p_i)$, unde p_i – probabilitatea că evenimentul A va genera rezultatul C_i. Lesne de înțeles că funcția $f(\mathrm{p}_i)$ trebuie să satisfacă condițiile: (1) dacă consecința C_i este cunoscută, atunci incertitudinea este egală cu zero ($f(1) = 0$); (2) cu cât este mai mare argumentul (probabilitatea evenimentului) cu atât mai redusă incertitudinea (pentru $p_i<p_j$, $f(p_i)> f(p_j)$); (3) incertitudinea rezultatului constituit din două rezultate reciproc independente cu probabilitățile p_i și p_j este egală cu suma incertitudinilor ($f(\mathrm{p}_i, \mathrm{p}_j) = f(\mathrm{p}_i) + f(\mathrm{p}_j)$; (4) H este funcție de toate probabilitățile posibile; (5) H devine maximă în cazul când toate consecințele, rezultatele posibile sunt echiprobabile. Acestor condiții le corespunde funcția logaritmică:

$$H=f(n)=\log n,\ n\in R_+^{*}.$$

Pentru $n = 1, H = \log 1 = 0$; pentru două evenimente α și β care se pot solda cu două rezultate echiprobabile m și n ,

$$H_\gamma = \log nm = \log m + \log n = H_\alpha + H_\beta \ .$$

Dacă baza logaritmului este egală cu 2, atunci $H_1 = \log_2 2 = 1$ este unitatea de măsură a incertitudinii, numită bit. Un bit este unitatea de măsurare a incertitudinii unei acțiuni, a unui eveniment care se poate solda cu două rezultate, consecințe echiprobabile. (Unitatea bit provine de la englezimele binary unit, adică unitate binară). Dacă evenimentul A se poate solda cu n rezultate echiprobabile, incertitudinea va fi determinată de funcția

$H = \log n = n \cdot \frac{1}{n} \log n = n \cdot \frac{1}{n} \log(\mathrm{n}^{-1})^{-1} = n(-\frac{1}{n} \log \frac{1}{n}) = n(-p \log p)$ unde $\frac{1}{n} = p$ – probabilitatea soldării unui rezultat. Dacă rezultatele posibile nu sunt echiprobabile, atunci $H_\alpha = -(\sum_{i=1}^{n} p_i \log p_i)$, numită entropia evenimentului, acțiunii α .

Proprietățile entropiei: 1) $H_\alpha \geq 0,$ fiindcă $0 \leq p_i \leq 1, \log p_i < 0;$

2) $\lim\limits_{p_i \to 0}(\mathrm{p}_i \log \mathrm{p}_i) = 0$, (expresia $p_i \log p_i$ poate fi scrisă:

$$\lim_{p_i \to 0} \frac{\log p_i}{\frac{1}{p_i}} = \lim_{p_i \to 0} \frac{(\log \mathrm{p}_i)'}{(\frac{1}{p_i})'} = \lim_{p_i \to 0} \frac{\frac{1}{p_i \ln 2}}{-\frac{1}{p_i^2}} = \lim_{p_i \to 0}(-\frac{p_i}{\ln 2}) = 0 \ );$$

3) pentru $p_i \to 1$ expresia $p_i \log p_i$ este descrescătoare, pentru $p_i = 1$ avem $p_i \log p_i = 0;$

4) H_α este maximă când rezultatele posibile ale evenimentului α sunt echiprobabile.

Dacă evenimentele α și β sunt independente, atunci entropiile acestora sunt determinate de formulele

$$H_\alpha = -(\sum_{i=1}^{m} p_{\alpha_i} \log p_{\alpha_i}); H_\beta = -(\sum_{i=1}^{n} p_{\beta_j} \log p_{\beta_j}).$$

Dacă însă evenimentul γ este complex, componentele acestuia α și β constituie evenimente reciproc dependente. În asemenea cazuri $H_\gamma = H_\alpha + H_{\beta/\alpha}$, $H_\gamma = H_\beta + H_{\alpha/\beta}$, unde $H_{\beta/\alpha}$ – entropia evenimentului β cu condiția că este cunoscută entropia evenimentului α; $H_{\alpha/\beta}$ – entropia evenimentului α cu condiția că este cunoscută entropia evenimentului β.

Tabelul 1

Entropia $H_{\alpha/\beta}$

A \B	B_1	B_2	...	B_j	...	B_n	
A_1	$-p_{A_1/B_1} \log p_{A_1/B_1}$	$-p_{A_1/B_2} \log p_{A_1/B_2}$	...	$-p_{A_1/B_j} \log p_{A_1/B_j}$	...	$-p_{A_1/B_n} \log p_{A_1/B_n}$	
A_2	$-p_{A_2/B_1} \log p_{A_2/B_1}$	$-p_{A_2/B_2} \log p_{A_2/B_2}$	...	$-p_{A_2/B_j} \log p_{A_2/B_j}$	...	$-p_{A_2/B_n} \log p_{A_2/B_n}$	
⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	
A_i	$-p_{A_i/B_1} \log p_{A_i/B_1}$	$-p_{A_i/B_2} \log p_{A_i/B_2}$	...	$-p_{A_i/B_j} \log p_{A_i/B_j}$	...	$-p_{A_i/B_n} \log p_{A_i/B_n}$	

⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	
A_m	$-p_{A_m/B_1}\log p_{A_m/B_1}$	$-p_{A_m/B_2}\log p_{A_m/B_2}$	...	$-p_{A_m/B_j}\log p_{A_m/B_j}$	...	$-p_{A_m/B_n}\log p_{A_m/B_n}$	
	p_{B_1}	p_{B_2}	...	p_{B_j}	...	p_{B_n}	
	$-p_{B_1}(p_1)$	$-p_{B_2}(p_2)$	...	$-p_{B_j}(p_j)$	...	$-p_{B_n}(p_n)$	$-\sum_{j=1}^{n} p_{B_j}\, p_j$

Unde $p_j = \sum_{i=1}^{m} p_{A_i/B_j}\log p_{A_i/B_j}\,;\; j=\overline{1;n}.$

Tabelul 2

Entropia $H_{\beta/\alpha}$

$A_i \setminus B_j$	B_1	B_2		B_j		B_n	$H_{\beta/\alpha}$	p_{A_i}
A_1	$-p_{B_1/A_1}\log p_{B_1/A_1}$	$-p_{B_2/A_1}\log p_{B_2/A_1}$	...	$-p_{B_j/A_1}\log p_{B_j/A_1}$	...	$-p_{B_n/A_1}\log p_{B_n/A_1}$	p_1	p_{A_1}
A_2	$-p_{B_1/A_2}\log p_{B_1/A_2}$	$-p_{B_2/A_2}\log p_{B_2/A_2}$	...	$-p_{B_j/A_2}\log p_{B_j/A_2}$	...	$-p_{B_n/A_2}\log p_{B_n/A_2}$	p_2	p_{A_2}
...	...	...	...	...	...	...	...	...
A_i	$-p_{B_1/A_i}\log p_{B_1/A_i}$	$-p_{B_2/A_i}\log p_{B_2/A_i}$	...	$-p_{B_j/A_i}\log p_{B_j/A_i}$	...	$-p_{B_n/A_i}\log p_{B_n/A_i}$	p_i	p_{A_i}
...	...	...	...	...	...	...	...	...
A_m	$-p_{B_1/A_m}\log p_{B_1/A_m}$	$-p_{B_2/A_m}\log p_{B_2/A_m}$	...	$-p_{B_j/A_m}\log p_{B_j/A_m}$	...	$-p_{B_n/A_m}\log p_{B_n/A_m}$	p_m	p_{A_m}
								$-\sum_{i=1}^{m} p_{A_i}\, p_i$

Unde $p_i = \sum_{j=1}^{n} p_{B_j/A_i}\log p_{B_j/A_i}$, $i=\overline{1;m}$.

Coloana B_1 , tabelul 1, constituie entropia H_{α/B_1} ; coloana B_2 – entropia H_{α/B_2} ; ... ; coloana B_j entropia H_{α/B_j} ;...; coloana B_n – entropia H_{α/B_n} . Pentru determinarea entropiei condiționate

$$H_\gamma = H_\beta + H_{\alpha/\beta} = -\sum_{j=1}^{n} p_{B_j}\log p_{B_j} - \sum_{j=1}^{n}\sum_{i=1}^{m} p_{B_j}\, p_{A_i/B_j}\log p_{A_i/B_j} \ .$$

Similar, linia A_1, tabelul 2, constituie entropia H_{β/A_1}; linia A_2 – entropia H_{β/A_2} etc. Fiecare din aceste entropii, ponderate fiind cu probabilitățile p_{A_i} obținem entropia condiționată

$$H_\gamma = H_\alpha + H_{\beta/\alpha} = -\sum_{i=1}^{m} p_{A_i} \log p_{A_i} - \sum_{i=1}^{m}\sum_{j=1}^{n} p_{A_i} p_{B_j/A_i} \log p_{B_j/A_i}.$$

În toate cazurile posibile au loc relațiile $0 \le H_{\alpha/\beta} \le H_\alpha$; $0 \le H_{\beta/\alpha} \le H_\beta$. Adică entropia condiționată se găsește în intervalul zero și valoarea entropiei necondiționate. Altfel spus, cunoașterea unui rezultat al unui eveniment poate doar reduce incertitudinea. Din relațiile de mai sus rezultă

$$H_\gamma \ge H_\alpha; H_\gamma \ge H_\beta; H_\gamma \le H_\alpha + H_\beta.$$

Pentru două evenimente reciproc dependente α și β entropia ponderată a evenimentului β cu condiția că a avut loc evenimentul α, de regulă $H_{\beta/\alpha} \le H_\beta$. Diferența $H_\beta - H_{\beta/\alpha}$ descrește odată cu reducerea interdependenței dintre evenimentele α și β până la realizarea $H_{\beta/\alpha} = H_\beta$ când evenimentele α și β devin totalmente independente. Altfel spus, $H_\beta - H_{\beta/\alpha}$ este o exprimare cantitativă a reducerii entropiei, a incertitudinii evenimentului β după realizarea evenimentului α. Diferența $H_\beta - H_{\beta/\alpha}$ reprezintă informația despre evenimentul β, $I_{\alpha\beta} = H_\beta - H_{\beta/\alpha}$.

Informația economică este un resurs necesar în toate activitățile economice. „Longevitatea” vieții acestui „resurs” este extrem de scurtă, „resursul” sistematic trebuie actualizat. Economistul în activitățile sale are nevoie de două teorii: teoria deciziilor optime [1],[2] și teoria informației. Nu este secundă nici „iscusința” economistului de a selecta din mulțimea datelor informaționale informația minim necesară pentru adoptarea deciziilor.

Referințe:

1. OSCAR, L. *Decizii optime. Bazele programării*. București: Editura Științifică, 1970.

2. MAXIMILIAN, S. *Modelarea proceselor economice*. Chișinău, USM, 2013.
3. VINER, N. *Cibernetica*. Moscova: Sovetscoe radio, 1958.
4. CRAVCENCO, R.G., Scripca, A.G. *Osnovî kibernetiki*. Moscova, 1974.

CICLUL DE VIAȚĂ AL ÎNTREPRINDERII: PARTICULARITĂȚI MANAGERIALE

Svetlana MIRONOV

Întreprinderile parcurg în decursul vieții lor mai multe etape, care, succedându-se, formează ciclul de viață al acestora. Succesiunea etapelor ciclului de viață al întreprinderii relevă o logică bine determinată și o serie de modificări în managementul acesteia și în caracteristicile cognitive, profesionale și de personalitate ale întreprinzătorilor. În Tabelul 1 au fost sintetizate caracteristicile principale ale managementului și ale întreprinzătorilor, în etapele incipiente ale activității unei întreprinderi.

Tabelul 1

Caracteristicile managementului întreprinderii în primele etape ale ciclului de viață

Etapa ciclului de viață al afacerii	**Caracteristici**
Lansare	Desfășoară activitatea atent, riguros, cu respectarea legislației. Sistemul organizatoric simplu, neformalizat. Funcțiile de bază sunt de organizare și control. Structura organizatorică este nedefinită ca formă. Preocuparea principală constă în asigurarea supraviețuirii afacerii. Întreprinzătorul este lipsit de experiență, curajos, ambițios, muncitor, dornic de reușită, înfruntă riscurile și incertitudinea, creativitate și imaginație, răbdător și perseverent.
Dezvoltare/ creștere	Atingerea unui nivel substanțial al producției, vânzărilor și veniturilor. Se angajează personal suplimentar și manageri specializați pe domenii. Se pun la punct sistemul organizatoric, informațional și decizional. Întreprinzătorul este sigur de reușită, centrat pe scopuri, disponibilitate pentru asumarea riscurilor, inițiativă, capacitate de a lua decizii.
Consolidare	Este prezentă o intensitate ridicată a activității firmei. Sistemul de management se conturează și se dezvoltă în continuare. Întreprinzătorul este mulțumit de rezultatele obținute, experimentat, dornic să extindă afacerea, perseverență, încredere în forțele proprii.

Sursa: Elaborat de autor.

Intrarea afacerii în etapa de expansiune confirmă rezultatele pozitive ale viziunii, intuiției, cunoștințelor și eforturilor depuse de întreprinzători [1, p.72]. Expansiunea poate fi în domeniul de bază al activității întreprinderii și în alte domenii (afaceri), generată de observarea absenței de pe piață a unor produse/servicii pe care, cu puțin efort, întreprinderea le-ar putea oferi. În această etapă, se conturează și se dezvoltă sistemul organizatoric, informațional, decizional și metodologico-managerial. Cu toate că întreprinzătorul își menține poziția dominantă în organizație, există un sistem managerial care funcționează de sine stătător și în mod eficace [2, p. 319].

Etapa de maturitate este faza în care întreprinderea își încetinește ritmul de dezvoltare și ,,savurează" efectele rezultatelor din trecut. Întreprinzătorii nu mai au spiritul antreprenorial și entuziasmul din etapele inițiale ale afacerii. Fiind siguri că întreprinderea va înregistra rezultate pozitive și în continuare, întreprinzătorii nu mai întreprind măsuri de import al inovațiilor și know-how tehnic și tehnologic. Aceasta este eroarea principală, care transferă întreprinderile în etapa finală de declin al afacerii și dispariție de pe piață.

Caracteristicile întreprinzătorilor și managementului întreprinderilor în etapa lor de maturitate și stabilitate economică sunt prezentate în Tabelul 1.2.

Tabelul 2

Caracteristicile managementului întreprinderii
în etapele mature ale ciclului de viață

Etapa ciclului de viață al afacerii	**Caracteristici**
Expansiune	Se asigură lichiditățile necesare pentru a satisface cerințele mari de resurse financiare, implicate în expansiunea afacerii. Organizația este descentralizată. Crește competitivitatea întreprinderii și se caută oportunități pentru afacere. Întreprinzătorul are inițiativă și dinamism, capacitate de a negocia, explorator al altor piețe, nișe, consumatori.
Maturitate	Sistemul de management este bine conturat și modernizat. Volumul de activitate stagnează. Importul de know-how este redus. Întreprinzătorii se implică în activități ce nu țin de afacere. Întreprinzătorul este un bun profesionist al afacerii, este conștiincios, deține autoritate, abilități de preveziune și organizare, este prudent în probleme financiare, leader veritabil, are capacitate de

	a motiva şi rezolva probleme.
Declin	Capacitatea întreprinzătorilor de a obține lichidități scade. Se reduce calitatea managementului. Întreprinzătorul are răbdare şi stăruință redusă, nivel scăzut de creativitate şi imaginație, este lipsit de inițiativă şi dinamism, lipsă de motivație proprie.

Sursa: Elaborat de autor.

Din ambele tabele, se observă diferența sesizabilă a evoluției în timp a caracteristicilor, atât a managementului întreprinderii, cât şi a întreprinzătorilor. De unde deducem că este necesar a corela cunoştințele, aptitudinile şi calitățile întreprinzătorilor cu particularitățile fiecărei etape a ciclului de viață. Iar pentru formarea competitivității şi dezvoltării durabile a întreprinderii, se recomandă alegerea selectivă a strategiilor în funcţie de etapa ciclului de viață la care se află întreprinderea. Respectiv, în ***etapa lansării,*** întreprinzătorul poate opta către una dintre următoarele alternative strategice:

a) iniţierea unei noi afaceri (este cea mai frecventă modalitate de iniţiere a afacerilor, ca urmare a independenţei în ce priveşte alegerea naturii afacerii şi posibilităţii selectării mediului competitiv în limitele dorite);

b) **cumpărarea unei afaceri existente** (este necesar de menționat că jumătate dintre afacerile aflate în cursul negocierii procesului de achiziţionare eşuează şi peste 50% dintre cele care în final sunt achiziţionate nu corespund aşteptărilor cumpărătorilor);

c) **achiziţionarea unei francize**.

În ***etapele de dezvoltare şi maturitate*** se poate recurge la:

a) strategii de concentrare prin dezvoltarea pieței, produsului sau integrare orizontală;

b) integrare verticală în amonte sau în aval;

c) diversificare concentrică. Spre exemplu, diversificarea concentrică bazată pe produs se poate realiza în situaţia în care o firmă care comercializează confecţii îşi extinde gama produselor prin includerea în sortiment a articolelor de marochinărie. În mod similar, diversificarea concentrică având drept obiect piaţa poate avea loc, atunci când o firmă care comercializează articole pentru nou-născuţi decide să desfacă şi jucării pentru acelaşi segment-ţintă;

d) diversificare conglomerată.

Adoptarea acestor strategii se poate realiza pe baza eforturilor proprii firmei (creştere internă) sau prin intermediul fuziunilor, achiziţiilor sau alianţelor.

În ***etapa declinului*** se poate opta pentru:

a) strategii de restrângere, care includ:

– strategii de redresare;

– strategii de lichidare parţială sau totală;

b) strategii de restructurare a portofoliului, ce constau în eliminarea integrală sau parţială a unui domeniu de activitate strategică din portofoliul de afaceri prin lichidarea sau vânzarea acestuia;

c) strategii de renunţare.

În condiţiile unei abordări complexe şi sistemice a elementelor managementului, proceselor şi relaţiilor din întreprindere, luând în considerare specificul lor la fiecare etapă a ciclului de viaţă, întreprinderea va deveni competitivă, asigurându-şi o dezvoltare durabilă atât pe piaţa internă, cât şi pe cea externă.

Referinţe:

1. ISTOCESCU, A. Etapele de viaţă ale unei întreprinderi mici sau mijlocii. În: *Economia, seria Management,* vol. 11, nr. 2/2008, p.62.
2. NICOLESCU, O. *Managementul întreprinderilor mici şi mijlocii: concepte, metode, aplicaţii, studii de caz.* Bucureşti: Ed. Economică, 2001. 447 p.
3. http://www.economiaintreprinderii.ro/cap11/s3_1.htm (vizitat la 10.06.2016).

METODE DE ADOPTARE A DECIZIILOR

Ala GARŞTEA

În concepţia modernă a ştiinţei conducerii, organismul economic se caracterizează prin coexistenţa a trei domenii cu caracteristici deosebite, şi anume: domeniul producţiei, domeniul structurii umane, domeniul informaţional-decizional. Acest din urmă domeniu include procesul de culegere, transmitere, prelucrare şi stocare a informaţiilor, finalizat prin actul elaborării deciziilor. Procesele decizionale, alături de cele informaţionale, ocupă o pondere însemnată atât la nivel macro-, cât şi microeconomic.

Odată cu apariţia şi dezvoltarea sferei IT se promovează informaţia şi decizia printre elementele de bază ale etapei ce se parcurge. În

legătură cu procesele decizionale apar probleme noi, se doreşte mai multă rigurozitate, decidentul să adopte decizii optime sau apropiate de cele optime, utilizând alături de procedeele tradiţionale, bazate pe intuiţie şi experienţă, o serie de procedee ştiinţifice moderne de luare a deciziilor. Procedeele ştiinţifice se caracterizează prin fundamentare teoretică, bazată în general pe metode matematice, cu păstrarea unei orientări generale, practice şi realiste.

O decizie trebuie să posede anumite caracteristici: să fie fundamentată ştiinţific; să fie adoptată de persoane abilitate în acest sens, care au cunoştinţe, calităţi şi aptitudini necesare fundamentării deciziilor respective; să fie clară, concisă, necontradictorie şi realistă; să fie oportună; să fie eficientă; să fie completă, adică să cuprindă toate elementele necesare înţelegerii corecte şi, mai ales, implementării deciziei.

Procesul de adoptare a deciziei implică răspundere şi asumarea unui risc. Acest risc poate fi micşorat, formalizând procesul decizional prin folosirea unor metode şi modele matematice.

Modelul, ca instrument al cunoaşterii ştiinţifice, este folosit în numeroase discipline teoretice şi practice. În ultima perioadă se observă o tendinţă a utilizării modelelor de tip matematic, datorită capacităţii acestora de a condensa riguros esenţialul, precum şi posibilităţii lor de a fi programate cu ajutorul calculatoarelor, alcătuind împreună un instrument puternic pentru investigaţii ştiinţifice.

Modelul este un obiect material sau imaginar, care în procesul cercetărilor înlocuieşte obiectul original, astfel încât studierea lui oferă cunoştinţe noi despre obiectul original. Modelele pot fi: verbal-descriptive (utilizate în toate disciplinele matematizate), matematice; fizice analogice (de tipul machetelor statice sau dinamice), grafice.

Înainte de utilizarea unui model este important să se ţină cont de următoarele: costul modelului, timpul necesar construirii, utilitatea propriu-zisă.

Modelarea subînţelege procesul de construire, studiere şi aplicare a modelului. Procesul de modelare include în sine construirea abstracţiilor, raţionamente analogice, construirea ipotezelor ştiinţifice. Necesitatea utilizării modelării reiese din faptul că multe obiecte, situaţii, probleme nu pot fi studiate la propriu sau studierea lor necesită mult timp şi este prea costisitoare.

Construirea unui model este un proces, ale cărui etape de bază sunt: formularea problemei, construirea, testul de fiabilitate, aplicarea şi actualizarea modelului.

Referitor la modelarea matematică în economie, Abraham-Frois considera: „Un model este, pur şi simplu, o reprezentare simplificată a unui proces, a unui sistem. Cu toate că acesta nu este, în mod necesar, compus din ecuaţii, nu este mai puţin adevărat că, la ora actuală, construirea de modele face, în mod frecvent, apel la formalizări matematice; un model apare, deci, ca un ansamblu de ecuaţii, fiind o construcţie simplificată a unui sistem economic, care este folosit mai ales pentru a arăta acţiunea reciprocă, interdependenţa anumitor fenomene".

Economistul rus S.Vîşnev consideră că modelul este informaţia teoretică şi empirică strict ordonată, care include abstractizarea, simplificarea, formalizarea logică şi matematică, interpretarea transformărilor şi a soluţiilor matematice.

Esenţa modelării economico-matematice constă în descrierea proceselor şi sistemelor socioeconomice în forma modelelor economico-matematice. Metodele economico-matematice trebuie înţelese ca un instrument, iar modele economico-matematice ca un produs al modelării.

Metodele economico-matematice reprezintă un complex de discipline economico-matematice (din domeniile economie, matematică, cibernetică): cibernetică economică; statistică matematică; analiză dispersională, analiză corelaţională, analiză regresională; analiză factorială; matematică economică; econometrie; metode de luare a deciziilor.

Modelarea matematică este folosită de manager ca o alternativă a experimentului, utilizat în ştiinţele exacte. Experimentul în sensul strict al cuvântului nu este posibil sau este iraţional atunci când este vorba de probleme economice sau organisme militare, guvernamentale, sisteme care nu pot fi supuse experimentării. În industrie, de exemplu, o companie nu-şi poate permite riscul unui faliment de dragul unui experiment.

Modelarea oferă managerului latura riguroasă a acţiunilor sale, modalităţi multiple de punere de acord a resurselor (materiale, umane, financiare) existente cu obiectivele formulate pentru o anumită perioadă de timp, oferindu-i posibilitatea de a gândi şi a decide mai

bine şi mai repede fără a denatura realitatea. Aceste mărimi reprezintă elemente ale vectorului de intrare în modelele economico-matematice care pot fi deterministe sau probabiliste.

Ştiinţele economice utilizează cu precădere cercetarea operaţională, prin care raţionamentul obişnuit care este mai mult sau mai puţin empiric sau intuitiv, se completează cu raţionamentul matematic, rezultând modelele matematice.

Fundamentarea, adoptarea şi aplicarea deciziilor manageriale au repercusiuni economice, sociale, ecologice pentru entităţile economice, salariaţi şi mediul natural. Efectul deciziilor poate fi resimţit în prezent sau pe termen mai lung şi uneori are impact chiar şi asupra carierei celui care le adoptă.

Prin urmare, administrarea eficientă a organizaţiilor contemporane impune competenţă decizională susţinută de procedee ştiinţifice moderne de rezolvare a problemelor. Rezolvarea problemei decizionale antrenează două mari grupe de acţiuni:

– stabilirea şi definirea problemei decizionale;

– alegerea soluţiei optime care, în conjuctura dată, să satisfacă în cel mai înalt grad obiectivele urmărite de decident.

Pentru a fi eficientă, o decizie managerială trebuie realizată pe baza principiului optimizării, care are în vedere:

1) transformarea fenomenului real într-un model matematic;

2) stabilirea factorilor determinanţi ai fenomenului şi interacţiunea lor;

3) determinarea criteriului de apreciere a optimului şi cuprinderea lui într-o funcţie matematică de eficienţă economică;

4) construirea modelului matematic care defineşte modelul economic cu ajutorul factorilor care pot fi influenţaţi, rămânând ca pentru factorii asupra cărora nu se poate acţiona să se aprecieze global probabilitatea de apariţie şi sensul de influenţă;

5) aplicarea principiului delegării autorităţii de a lua decizii, decizia să se ia la un nivel cât mai jos posibil, compatibil cu calitatea şi volumul necesar de informaţii.

Referinţe:

1. CALIN, I., COJUHARI, E., GARŞTEA, A. ş.a. *Matematici pentru economişti*: Ghid metodic. Ed. a 3-a, Chişinău: CEP USM, 2013. 296 p.
2. Тронин, Ю.Н., Масленченков, Ю.С. *Управленческие решения*: Учебное пособие для вузов. Москва: Юнити-Дана, 2004. 310 с.

3. ПЛАНКЕТТ, Л., ХЕЙЛ, Г. *Выработка и принятие управленческих решений*: Сокр. Пер. с англ. Москва: Экономика,1984.168 с.
4. КАРНАДСКАЯ, Н.Л. *Принятие управленческого решения*. Москва: ЮНИТИ, 1999. 265 с.
5. КРАСС, М.С., ЧУПРЫНОВ, Б.П. *Математика для экономистов*: СПб.: Питер, 2010. 464 с.

NECESITATEA ADAPTĂRII SISTEMULUI DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR LA PIAȚA MUNCII

Natalia STEFANCO

Schimbarea epocilor, de la industrială la cea postindustrială, a impus spaţiului ex-sovietic un şir de reforme menite să facă faţă vitezei metamorfozelor din societate. Scopul oricărei reforme este obţinerea unui progres în domeniul în care se aplică. Dacă ne referim la reforma învăţământului, remarcăm faptul că în orice condiţii social-economice ea începe cu revizuirea finalităţilor angajate la nivel de sistem şi de proces educaţional. Se urmăreşte perfecţionarea managementului, modificarea structurii sistemului de învăţământ, în ultimă instanţă, modernizarea acestuia, calitatea fiind criteriul fundamental în aprecierea gradului de reuşită al reformei. Începând cu anii 90 ai sec. XX, învăţământul din republica noastră a intrat într-un proces de schimbări radicale, având drept bază componentele enumerate anterior. În acest sens, am progresat de jure, declarând trecerea la învăţământul formativ, elaborând curricula, noi manuale etc.

Tranziția de la studii la muncă este negativ afectată de câțiva factori, inclusiv: calitatea joasă a învățământului, dezechilibrul dintre cererea şi oferta de forță de muncă, lipsa experienței de muncă a tinerilor absolvenți şi posibilitatea migrării pentru lucru necalificat, dar mai bine plătit peste hotare [1, p.103].

Universitățile trebuie să asigure piața muncii cu personal calificat potrivit necesităților. În situația în care acest obiectiv nu este atins de către instituțiile de învățământ superior – devine actuală problema încadrării absolvenților pe piața muncii, asigurarea lor cu locuri de muncă. În acest context, devine actuală şi primordială buna şi eficienta cooperare dintre învățământul superior şi piața mincii, pentru care este destinat produsul instituțiilor de învățământ superior.

Deseori însă, instituțiile de învățământ superior se orientează, preponderent, spre necesități și cerințe concrete în oferta de servicii educaționale, iar problema calității se soluționează cu întârziere. Cauza acestei „întârzieri" rezidă în slabul sau inexistentul feedback dintre învățământul superior și piața muncii. Aceasta generează disfuncționalități și disproporții în sistemul educațional, decalaje în raporturile dintre piața serviciilor educaționale și cea a muncii, ce influențează în mod negativ calitatea pregătirii specialiștilor cu studii superioare [2, p.11].

În ultimul timp tot mai mult se vorbește despre faptul că sistemul de învățământ profesional trebuie să satisfacă permanent cererea schimbătoare a pieței muncii cu specialități. Situația mediului academic demonstrează altă tendință – alegerea specialității și instituției de învățământ deseori nu este corelată cu perspectiva de angajare (sau este orientată doar parțial). În asta și constă, de fapt, **problema:** piața muncii cere de la sistemul de învățământ superior satisfacerea necesităților sale socioeconomice în resurse umane calificate, iar piața învățământului superior satisface nevoile individuale ale persoanelor în obținerea studiilor superioare.

Cerințele societății față de rezultatele sistemului de învățământ, din punctul de vedere al eficienței, crește. În epoca în care fiecare vrea să aibă studii superioare finanțarea bugetară nu poate asigura satisfacerea acestor nevoi în totalitate. O parte din cheltuielile pentru învățământ statul este nevoit să o transmită societății. În așa fel societatea într-o măsură tot mai mare devine clientul direct al serviciilor educaționale. Studentul, care cheltuie mijloacele bănești ale familiei sale pentru învățământ, este interesat într-o măsură mai mare de rezultatele finale ale studiilor. Așteptările tinerilor în obținerea unui loc de muncă demn și a bunăstării în baza utilizării în practică a rezultatelor studiilor trebuie să fie satisfăcute. Cheltuielile surselor familiilor, precum și a timpului și a eforturilor indivizilor în învățământ trebuie să fie compensate cu obținerea unui loc de muncă, cu un salariu adecvat și întărirea statutului social al absolvenților. Dacă aceasta nu are loc pe o perioadă îndelungată, în societate inevitabil se nasc reacții negative: crește neîncrederea față de instituțiile de stat, incapabile să asigure calitatea necesară a pregătirii, se evidențiază dezamăgirea în însuși sistemul de învățământ, are loc reorientarea spre instituțiile de învăță-

mânt şi programe din afară, apare nesiguranţa tinerei generaţii în viitorul său. Şi invers, obţinerea unui loc de muncă decent în baza unor studii calitative, creşterea bunăstării indivizilor şi a familiilor lor în urma muncii depuse în baza profesiei alese consolidează considerabil societatea.

Nivelul orientării programelor de învăţământ spre piaţa muncii devine principalul indicator al eficienţei învăţământului superior şi al calităţii pregătirii. Orientarea spre piaţa muncii se realizează prin colaborarea sistematică a învăţământului şi angajatorilor şi se formalizează sub forma unor criterii şi cerinţe faţă de absolvenţi din punctul de vedere al pregătirii practice curente în momentul angajării. În afară de aceasta, instituţiile de învăţământ superior trebuie să reacţioneze adecvat la schimbările previzibile ale structurii pieţei muncii. În acest sens datele monitorizării pieţii muncii şi prognozarea aprecierii schimbării cererii trebuie să servească pentru ei o importantă orientare. Capacitatea însăşi de a reacţiona adecvat depinde de nivelul de autonomie a instituţiilor de învăţământ superior în luarea deciziilor privind introducerea schimbărilor necesare în programele de pregătire şi de stimularea pentru realizarea acestor schimbări. Desigur că concurenţa dintre instituţiile de învăţământ superior pentru student este o stimulare importantă. Dar este total insuficient să se limiteze doar la una singură.

Se schimbă strategia instituţiilor de învăţământ superior în ceea ce priveşte asigurarea absolvenţilor cu competenţe profesionale, ce corespund cerinţelor pieţei muncii. În această legătură este necesară reflectarea inovaţiilor în metodele de predare şi de organizare a procesului de învăţământ. Creşterea eficienţei lecţiilor practice şi a practicii petrecute de studenţi la fel reprezintă o resursă a noii strategii, în folosirea căreia este interesată nu numai instituţia de învăţământ superior, dar şi angajatorii.

Angajatorul este partea interesată în stabilirea scopurilor şi rezultatelor pregătirii universitare. Astăzi a crescut considerabil actualitatea aportului businessului, angajatorului în determinarea problemelor şi conţinutului studiilor. De fapt întrebarea este pusă în aşa fel, încât în dezvoltarea învăţământului superior trebuie să participe două părţi egale – angajatorii şi comunitatea academică. Ambele părţi trebuie să cunoască bine nevoile şi interesele fiecăruia, să acţioneze comunicând

și cooperând în vederea pregătirii lucrătorilor. Pentru aceasta sunt necesare forme și instituții de cooperare corespunzătoare timpului. Conducerea țărilor participante la procesul de la Bologna remarcă participarea insuficientă a angajatorilor și a partenerilor sociali în formularea cerințelor în pregătirea specialiștilor.

Munca are o importanță primordială în timpul actual, precum și lipsa ei la fel. Este una din principalele elemente ale economiei și o considerabilă sursă de venit. Este calea principală de integrare în societate și sinonimul propriei realizări. Consecințele crizei economice actuale și-au pus amprenta pe piața muncii. Anume tinerii sunt mai mult decât alții nevoiți să resimtă toate greutățile acestei crize.

Dezvoltarea noilor relații socioeconomice în R. Moldova a dus la necesitatea reformării sistemului de învățământ, în special a celui superior. Scopul modernizării sistemului de învățământ superior este intensificarea aportului acestuia în modernizarea socială și culturală a R. Moldova în vederea creșterii competitivității globale a țării.

Referinţe:

1. POSTOLACHI, V. *Strategii de dezvoltare a pieții muncii din Republica Moldova.* Chișinău: CEP USM, 2009, p. 229.
2. JALENCU, M., NICULIȚĂ, A., PALADI, F. *Sistemul inovativ al universității: intraprenoriatul mediului universitar.* Chișinău: CEP USM, 2015, p. 288.
3. Reflecţii ale membrilor echipei de Experţi Naţionali în Reforma Învăţământului Superior din cadrul Programului Erasmus+. Tendințe actuale în învățământul superior din Republica Moldova. Ediția 2015.
4. BACIU, S. *Paradigma managementului calității în instituțiile de învățământ superior*. Chișinău: ASEM, 2014, p. 437.

TENDINȚE ALE PREȚURILOR LA PRODUSELE ŞI INPUTURILE AGRICOLE ŞI FENOMENUL „FOARFECA PREȚURILOR” ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Maria COJOCARU

Aderarea Republicii Moldova la Organizația Mondială a Comerțului, în condiţii de posibilităţi limitate ale statului de susţinere a agriculturii, a actualizat sarcina de a îmbunătăți competitivitatea producătorilor din sectorul agrar pe piața internă. Nivelul mondial al

preţurilor la produsele agroalimentare a crescut foarte mult în ultimul deceniu. Astfel, indicele preţurilor alimentelor calculat de către FAO (Food and Agriculture Organization) atestă o creştere fără precedent a nivelului agregat al preţurilor la alimente [3].

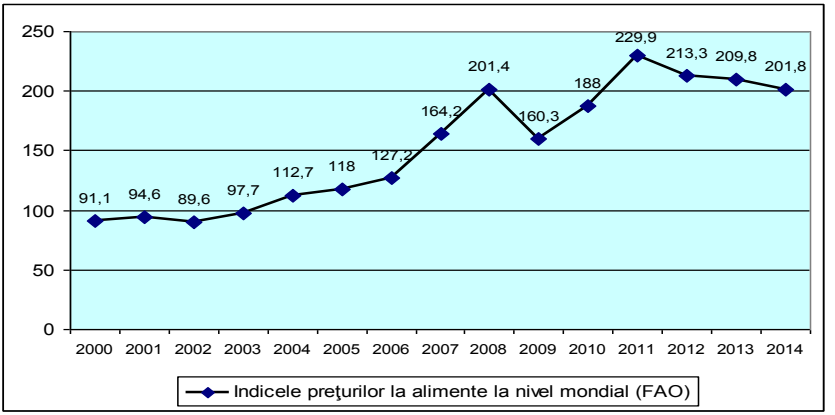

Fig. 1. Evoluţia indicelui preţurilor la alimente
calculat de FAO în perioada 1990 – 2013
Sursă: *elaborat de autor în baza datelor statistice ale FAO*. www.fao.org

Tendinţa de evoluţie a indicelui preţurilor la alimente este crescătoare şi se accentuează începând cu anul 2007, atingând cel mai înalt nivel în anul 2011. Analiza evoluţiei pe plan mondial a preţurilor, începând cu anul 2007 arată creşteri la toate grupele de produse agricole utilizate ca bază pentru analiză – cereale, zahăr, uleiuri. Cele mai mari creşteri de preţuri au fost înregistrate la zahăr. La această majorare au reacţionat şi preţurile interne. În pofida acestui fapt, veniturile producătorilor agricoli din ţările în curs de dezvoltare nu se majorează proporţional cu majorarea preţurilor mondiale. Presiunea din partea intermediarilor din sfera comerţului, dar şi a celor din sfera industriei de prelucrare a materiei prime agricole a condus la reducerea însemnată a ponderii preţului producătorului în preţul de vânzare cu amănuntul a produsului final de origine agroalimentară.

Decalajele de preţ în defavoarea producătorilor agricoli se observă şi în economia altor ţări. Experienţa agricultorilor din ţările cu o economie dezvoltată arată că pentru realizarea funcţiilor agriculturii şi asigurarea unei creşteri echilibrate, este necesară dezvoltarea reciproc

susţinută a ştiinţei, industriei şi agriculturii. Între dezvoltarea ştiinţei, industriei şi a agriculturii există o dependenţă directă. Atât ştiinţa, cât şi industria, prin mijloacele şi tehnologiile inovatoare, asigură valorificarea superioară a producţiei agricole, aceasta fiind promotorul modernizării tehnologice a agriculturii. Între industria prelucrătoare şi agricultură există relaţii de dependenţă directă, dar şi relaţii de condiţionare şi influenţare reciprocă. Nivelul de dezvoltare şi diversitatea industriilor prelucrătoare depind nemijlocit de volumul şi sortimentul de materii prime furnizate de agricultură.

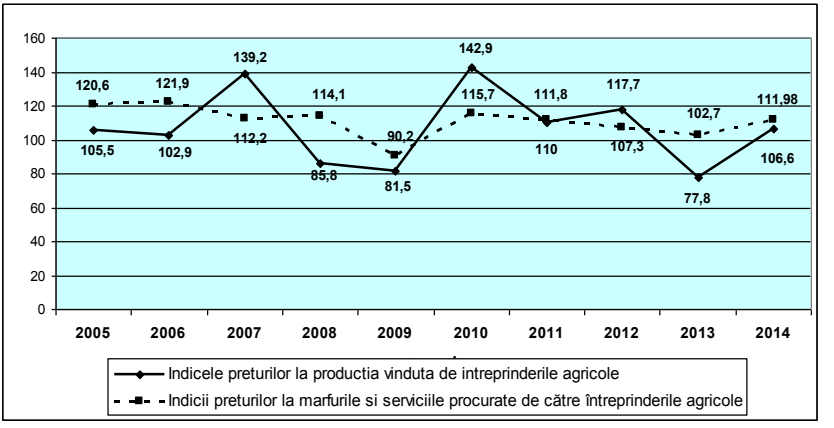

Fig. 2. Indicii preţurilor la producţia agricolă şi la mărfurile şi serviciile procurate de către entităţile economice, în % faţă de anul precedent, anul 2001 = 100 p.p.

Sursă: elaborat de autor în baza datelor B.N.S. / www.statistica.md

Relaţiile de interdependenţă dintre industrie şi agricultură se reflectă în raporturile dintre preţurile din industrie şi agricultură. Relaţiile de urmărire a evoluţiei raportului de preţuri industrie – agricultură se apreciază prin „foarfeca preţurilor" sau determinarea cantităţii de produse agricole necesară a se vinde pentru a se putea cumpăra un produs industrial sau a unei unităţi de servicii necesare agriculturii.

Evoluţia preţurilor la mărfurile industriale şi serviciile procurate de către agricultori are o influenţă hotărâtoare asupra rentabilităţii întreprinderii agricole, asupra capacităţii sale de a crea valoare. Nivelul preţurilor ridicate ale *input-urilor* industriale şi ale serviciilor utilizate diminuează resursele disponibile pentru dezvoltarea entităţilor agricole.

Analiza figurii 2 reflectă o tendinţă de creştere a indicilor de preţ atât la produsele agricole, cât şi la serviciile şi mărfurile procurate de către agricultori în ultimii 10 ani. Indicele mediu anual de creştere a preţurilor la producţia agricolă constituie 4,95%, pe când la serviciile şi mărfurile industriale procurate de agricultori preţurile cresc în mediu anual cu 10,38%. Se manifestă deci fenomenul numit ,,foarfeca preţurilor", care îi afectează într-o anumită măsură pe producătorii agricoli.

De asemenea, un decalaj esenţial se atestă la produsele agricole şi între modificarea preţurilor de vânzare a produselor agricole la producător şi cele de consum (preţul pe care îl plăteşte consumatorul final). Astfel, valoarea adăugată de verigile care nu produc este foarte mare. Spre exemplu, la ouă, care vând direct de la producător în reţeaua de comerţ, valoarea adăugată constituie între 50 şi 75%. La celelalte produse, având în vedere că trec prin procesul de procesare şi comercializare, decalajul este şi mai mare. O asemenea situaţie avem şi în cazul produselor de origine vegetală, decalajele dintre preţul la producător şi cel în reţeaua de comerţ fiind şi mai mari. Practic, consumatorul plăteşte un preţ de 3-4 ori mai mare decât preţul la care producătorii agricoli îşi vând produsele lor pe piaţă [1].

Existenţa şi menţinerea disparităţii preţurilor se soldează cu consecinţe economice defavorabile, iar mecanismul preţurilor are un rol tot mai redus în reglementarea pieţei. Apare astfel necesitatea de a contracara acest fenomen, prin coordonarea acţiunilor producătorilor mici şi compensarea fluctuaţiilor nefavorabile ale preţurilor prin intervenţia organelor guvernamentale. Reglementarea de către stat a ofertei preţurilor şi veniturilor din agricultură ar trebui să împiedice disfuncţionalităţile pieţei, supraproducţia, să atenueze fluctuaţiile preţurilor, compensarea diminuării veniturilor ca rezultat al acestor fluctuaţii şi punerea în aplicare a funcţiilor organizaţionale, dată fiind concentraţia relativ scăzută a producţiei în agricultură, dar în niciun caz, să nu intervină în restructurarea permanentă sistemică a raporturilor dintre preţuri.

În concluzie:

1. Nivelul de concentrare realizat în sfera industriei de prelucrare a producţiei agricole şi în sfera comerţului cu amănuntul defavorizează foarte mult producătorii agricoli.

2. În aceste condiţii, statului îi revine rolul de organizare şi reglementare a pieţei produselor agricole prin măsuri care să asigure producătorilor agricoli un profit suficient pentru reproducerea lărgită. Totodată, susţinerea statului trebuie să evite supraproducţia şi să constituie un stimul pentru eficientizarea valorificării potenţialului de producţie.

3. Reducerea veniturilor producătorilor agricoli din cauza devierii raporturilor de paritate trebuie să fie compensate prin determinarea nivelului prețului-țintă după criterii economice și de dezvoltare sustenabilă a agriculturii.

Referinţe:

1. COJOCARU, M., Disparitatea preţurilor în Republica Moldova şi efectele acesteia. În: *Revista Studia Universitatis, Ştiinţe exacte şi economice*, nr. 2 (52), 2012, p. 126-130, 0,3 c.a.
2. *Economie rurală.* [accesat 20.08.2015] Disponibil: http://www.managusamv.ro/fisiere/file/ECONOMIE%20RURALA.pdf
3. FAO Food Price Index. [accesat 02.09.2015] Disponibil: http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/
4. The CAP towards 2020. *Implementation of the new system of direct payments. DG Agriculture and Rural Development*. http://ec.europa.eu/agriculture/direct-support/direct-payments/docs/implementation-ms-notifications-slides_en.pdf
5. www.statistica.md [accesat 22.08.2015]

INTEGRAREA REPUBLICII MOLDOVA ÎN UE PRIN ŞTIINŢA ECONOMICĂ ŞI RENOVAREA TEHNOLOGICĂ

Gheorghe RUSU, Mihai BUMBU, Tudor ROBU

Integrarea economică a R.Moldova în sistemul UE s-a realizat, începând cu anii 90, prin doctrine şi politici bazate pe consum, pseudoştiinţifice, contradictorii, fragmentare. Realizarea proceselor de dezvoltare şi integrare europeană, nebazate pe principiile elaborate şi promovate de teoriile economice de creştere moderne au condus la stagnarea integrării economiei naţionale cu UE, la adâncirea instabilităţii şi vulnerabilităţii, la constrângeri sociale şi la incapacitatea statului de a-şi defini propriile obiective şi priorităţi de renovare social-economică, precum şi la legitimarea continuă a tranziției și integrării în UE.

În articolul dat este propusă o schimbare reală a doctrinei de integrare social-economică a R.Moldova în UE, de dezvoltare prioritară a complexului agroindustrial exportator, prin fortificarea activității de cercetare prin transfer tehnologic și inovare a acestui domeniu, orientate spre prelucrarea aprofundată a producției agricole eficiente şi competitive pentru export, bazată pe principiile înaintate de teoriile sintezei neoclasice şi neoconservatoare şi de doctrina naționalismului economic. Politicile de integrare economică promovate de aceste teorii presupun stimularea integrării consumului productiv, a progresului tehnic şi creşterii productivităţii muncii, precum şi atragerea investiţiilor străine în prioritățile interaţioniste pentru dezvoltarea inovațională a economiei ţării. Realizarea acestei doctrine și priorități va dezvolta esențial potențialul economic autohton, va scoate economia din instabilitate și criză.

Politicile de inovare a economiei naţionale, de depăşire a recesiunii social-economice şi de integrare în UE, adoptate şi realizate de către guvernanţi, şi-au demonstrat ineficienţa din cauză că acestea nu s-au bazat pe principiile elaborate şi promovate de curentele ştiinţifice economice. Demonopolizarea şi deoligarhizarea circuitului economic şi politic, depăşirea recesiunii economice, impulsionarea procesului de asociere şi integrare economică europeană resuscită necesitatea implementării unor **politici de renovare a aparatului tehnico-tehnologic** şi corectarea deformărilor negative construite în urma abaterilor de la principiile ştiinţei economice, ale teoriilor economice moderne şi actuale şi de la vectorul european de dezvoltare.

Se constată necesitatea elaborării şi adoptării unei Strategii de renovare şi transfer tehnologic în domeniul agroindustriei de prelucrare a producţiei agricole profunde şi de export, de anticipare a dezechilibrelor și de dezvoltare prioritară a acestui domeniu, care ar servi drept program de depăşire a perioadei de instabilitate economică.

Această recomandare presupune evaluarea condiţiilor de recesiune economică şi a deformaţiilor relaţiilor care au condus la crizele economice anterioare, precum; adaptarea politicilor anticriză şi de integrare economică la condiţiile social-economice naţionale; evidențierea și implementarea principiilor înaintate de teoria sintezei neoclasice și neoconservatoare, drept bază a Strategiei pentru minimalizarea efectelor crizei globale și regionale asupra R.Moldova.

Totodată este necesar a implementa un sistem de acţiuni de stimulare a consumului productiv, precum şi de atragere a investiţiilor străine în prioritățile complexului agroindustrial şi integrarea acestuia în sistemul economic european.

Propunem ca în cadrul guvernului să fie creată o Subdiviziune economică pentru supravegherea, coordonarea şi anticiparea dezechilibrelor inovaţionale pentru fortificarea activităţii de cercetare, pentru transfer tehnologic şi inovarea a agro-industriei, orientate spre prelucrarea aprofundată a produselor agricole eficiente şi competitive pentru export.

Reformarea structurii şi funcțiilor Ministerului Agriculturii şi a complexului agroindustrial în întregime, accentul principal fiind pus pe implementarea Strategiei de renovare pe termen mediu şi lung, pe reforma justiției şi combaterii corupției, mai ales în sistemul bancar, asigurarea transparenţei şi răspunderii faţă de noua structură a statului şi a domeniului agroindustrial, precum şi a procedurilor nou implementate. Totodată, a acorda încrederea businessului în sistemul agroindustrial prioritar de dezvoltare. Efectuarea reformelor necesare în vederea trecerii definitive la un sistem economic inovaţional bazat pe ştiinţa economică de piaţă, al cărui rol este de a promova climatul necesar pentru difuzia prin acționare şi dezvoltare a proprietăţii agenţilor economici, prioritar din sistemul agroindustrial. Stabilirea cadrului regulatoriu ce va facilita şi va simplifica procedurile de licenţiere, creare şi faliment al întreprinderilor de prelucrare, inclusiv al băncilor mici din sistemul agroindustrial.

Crearea unui mediu macroeconomic stabil prin redefinirea rolului agenţiilor guvernamentale care se preocupă de politica de renovare şi integrare a R.Moldova în UE în domeniul economic, inclusiv financiar şi monetar-creditar în acest context, acordarea BNM a rolului de a-şi exercita independent funcţiile sale de implementare a politicii monetare şi de monitorizare a proceselor valutare. Ar fi necesar ca Ministerul Economiei şi Ministerul Finanţelor să renunţe la acordarea garanţiilor şi creditelor şi la controlul ratei de schimb.

De asemenea, se recomandă concentrarea eforturilor la supravegherea dezechilibrelor în relaţiile de asociere şi integrare economică, la monitorizarea şi prognozarea economiei, de a controla eficacitatea proceselor ce ţin de cheltuieli şi venituri bugetare, de a întări

administrarea fiscală. Optimizarea presiunii fiscale şi direcţionarea politicii bugetar-fiscale spre concentrarea alocărilor direct la buget şi asigurarea facilităţilor firmelor incluse în programele de renovare agroindustrială. Crearea unui sistem financiar modern prin descentralizarea şi demonopolizarea acordării creditelor, deoligarhizarea şi deraidizarea pieţei bancare şi crearea unei transparenţe financiare. Adiţional, băncile comerciale trebuie să activeze în bază de risc şi profitabilitate ţinând cont de necesitatea dezvoltării competitivităţii în sistemul de piaţă.

Referinţe:

1. DĂIANU, D. *Echilibrul economic și moneda: keynesism si monetarism*, Ed. Humanitas, București, 1993 p. 143.
2. WALRAS, L. *Elements of Theoretical Economics: Or the Theory of Social Wealth,* Cambridge University Press, 2004, p. 483.
3. KEYNES, J.M. *Teoria generală a ocupării forței de muncă, a dobânzii și a banilor*, Publica, 2009.
4. Strategia Națională de Dezvoltare Moldova 2020, http://particip.gov.md/public/files/strategia/Moldova_2020_ROM.pdf
5. Acordul de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană, 2014, http://gov.md/en/advanced-page-type/documente+utile.

DOCTRINELE CONTEMPORANE PRIVIND CONTROLUL DE GESTIUNE

Aliona BÎRCĂ
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași

Evenimentele din ultima perioadă la scară mondială au confirmat semnificația deosebită a controlului de gestiune. Parafrazându-l pe profesorul român Teodor Ștefănescu: „ Ordinea este lumină: unde se administrează fonduri fără contabilitate – care nu e decât știința ordinii – acolo nu e decât întuneric". „Ordinea în administare" în secolul al XXI-lea nu ar fi posibilă fără utilizarea instrumentelor de control, evident în forma lor empirică din secolele precedente.

Controlul de gestiune (M.Gervais, 2005) desemnează ansamblul proceselor prin care managerii se asigură că resursele sunt obținute și utilizate cu eficiență, eficacitate și pertinență, conform obiectivelor organizației, iar acțiunile se desfășoară în sensul strategiei definite.

Punerea la îndoială a actualității definiției este incontestabilă, dar în demersul științific ideile prezente semnifică valorificarea ideilor din trecut [5, p. 375].

Definiția dată de renumitul profesor M.Gervais se consideră deopotrivă cu definiția lui R.Anthony (1965): Controlul de gestiune este procesul prin care managerii se asigură că resursele sunt dobândite și utilizate cu eficacitate (în raport cu obiectivele) și eficiență (în raport cu mijloacele alocate) pentru realizarea obiectivelor entității [1, p. 11]).

Într-o manieră puțin diferită față de cercetătorii precedenți, C.Grenier (1990) precizează „Controlul de gestiune urmărește să elaboreze și să pună în aplicare instrumente de informare destinate managementului în realizarea coerenței economice globale a obiectivelor, a mijloacelor și a rezultatelor. Poate fi considerat ca un sistem de informare util în pilotarea întreprinderii, întrucât un control eficient și eficace al acțiunilor și mijloacelor contribuie la realizarea obiectivelor" [1, p. 11].

Mai târziu, J.J. Duby (1997) restrânge semnificația controlului de gestiune la „calcularea costurilor" și la „gestiunea bugetară ". Adevărat este faptul că managerii asigură, prin intermediul cifrelor, extinderea la scară mondială a activității marilor întreprinderi, dar nu înainte de a ține cont de eventualele eșecuri [4, p. 9].

În examinarea evoluției noțiunii de control, P.Boisselier (2013) a remarcat două direcții: prima (M.Gervais, R.Anthony) se caracterizează printr-o viziune tehnică orientată spre utilitate; cea de-a doua (C.Grenier, J.J. Duby*)* se înscrie printr-o viziune mai largă în care efectele controlului marchează o funcție a comportamentului managerial.

Conceptele de „eficiență" și „eficacitate" sunt prezente în marea majoritate a definițiilor atribuite controlului. În concepția lui P.Boisselier (2013) „eficiența" reprezintă capacitatea de atingere a obiectivelor (a unor rezultate.), iar „eficacitatea" se referă la capacitatea de reducere a mijloacelor în obținerea de rezultate. J.L. Malo și Mathé (2002) diferențiază conceptul de „eficiență" și conceptul de „a fi eficient" și, respectiv, „eficacitate" de „a fi eficace". Eficiența semnifică producerea unei anumite mărimi (cantități) date cu intrări minime de resurse și maxim de avantaje (ieșiri). Spre exemplu, randamentul unei mașini sau al unui proces din cadrul entității. A fi eficient se referă la obiectivele de realizat din cadrul entității.

Eficacitatea ține modalitatea prin intermediul căreia au fost atinse obiectivele. De exemplu, o entitate poate fi eficace fără a fi eficientă: în ciuda uitării unor detalii, serviciile au fost prestate la timp datorită folosirii unor mijloace adecvate. A fi eficace presupune utilizarea mijloacelor disponibile în mod economicos, prin evitarea de rebuturi [4, p. 11].

Controlul de gestiune furnizează informații managerilor și angajaților necesare în atingerea obiectivelor principale și secundare. Instrument util în pilotarea întreprinderii, deoarece pune accent pe eficiența și eficacitatea acțiunilor și a mijloacelor, precum și pe economicitatea resurselor.

P. Boisselier susține că **obiectivele generale ale controlului de gestiune** sunt următoarele:

- Controlul de gestiune – mijloc util în pilotare prin abordarea sistemică a entității;
- Controlul de gestiune – mijloc util în realizarea sistemului de informare și ghidare a consiliului de administrație, management și angajați [1, p. 13].

N.Guedj menționează că obiectivele controlului de gestiune trebuie să contribuie la soluționarea următoarelor probleme:

- inexistența unei relații permanente dintre controlul de gestiune strategic și cel operațional;
- incoerență între calitatea informației furnizate de controlul de gestiune și modul cum aceasta influențează performanțele individuale ale angajaților;
- incapacitatea controlului de gestiune de sprijinire a procesului decizional și a celui previzional.

Eventualele soluții pentru rezolvarea dificultăților anterioare constituie următoarele condiții: repartizarea rolurilor sau a implicațiilor generale și modalitățile de punere în aplicare [3, p. 69-77].

Asociaţia Contabililor Autorizaţi Certificaţi (ACCA-Association of Chartered Certified Accountants) susține idea că auditul reprezintă domeniul de vârf al profesiei contabile. Dorim să aducem unele completări, prin propunerea de a include și controlul prin formarea unei „trilogii“: contabilitate, audit și control.

De cele mai multe ori se confundă auditul cu controlul. Investigarea elementelor sistemului de control ne determină să

afirmăm faptul că există unele **similitudini** între audit și control. **Auditul** a apărut cu scopul de a crea o încredere că datele din situațiile financiare reflectă obiectiv realitatea economică și sunt întocmite în conformitate cu standardele de contabilitate. Istoria auditului este mult mai recentă decât cea a contabilității și desemnează toate formele de **control** foarte variate exercitate în cadrul întreprinderii. Auditul a fost utilizat pentru prima dată de către țările anglofone, însă provine de la cuvântul latinesc „audire" care înseamnă a asculta și „auditor" persoană care ascultă. Deși marea majoritate a cercetătorilor moderni se orientează spre audit, totuși nu trebuie neglijat faptul că auditul este un element ce ține de control, iar etimologia cuvântului **control** provine de la expresia latinească „contra rolus" ceea ce semnifică „verificarea unui act duplicat după original".

Economia de piaţă a condiţionat apariţia auditului – ca urmare a divizării intereselor celor ce nemijlocit se ocupă de gestionarea firmei (administraţie, manageri) şi a celor ce investesc banii în această entitate (proprietari, acţionari, investitori). Cei din urmă nu pot şi nici nu doresc, într-un fel, să se bazeze numai pe informaţia financiară prezentată de conducătorii şi contabilii întreprinderii. Acţionarii vor să fie convinşi că nu sunt duşi în eroare, iar dările de seamă prezentate de administraţie reflectă complet starea financiară şi reală a activităţii economice.

În concluzie dorim să afirmăm că controlul de gestiune reprezintă un element esențial al sistemului de control managerial. Entitățile sunt obligate să privească controlul de gestiune prin prisma: auditului intern și extern, controlului intern și extern. Pentru o entitate, auditul reprezintă o vedere critică realizată de profesioniști independenți, care trebuie să-și îndeplinească misiunea și să țină seama de posibile conflicte de interese existente între utilizatorii externi și unitatea auditată. Controlul intern este un atribut al guvernanței corporative, în timp ce controlul extern se efectuează de către organele administrației publice locale sau centrale.

Referințe:

1. BOISSELIER, P., CHALENÇON, L., DORIOL, D., JARDIN, P., MARD, Y., MAYRHOFER, U. *Contrôle de gestion*, Magnard-Vuibert-Août, 2013. 665 p.
2. GERVAIS, M. *Contrôle de gestion*, 8 éd. Paris: Ed. Economică, 2005. 774 p.

3. GUEDAJ, N. (coord.). Le *contrôle de gestion pour améliorer la performance de l'entreprise*. Paris: Éditions d'Organisation, 2000. 710 p.
4. MALO, J., MATHÉ, J. *L'essentiel du contrôle de gestion,* Éditions d'Organisation, deuxième édition, 2002. 309 p.
5. TABARA, N., BRICIU, S. *Actualităţi şi perspective în contabilitate şi control de gestiune*. Iaşi: Tipo Moldova, 2012. 626 p.

AVANTAJELE ŞI DEZAVANTAJELE AUDITULUI INTERN ÎN ENTITĂŢILE PUBLICE

Vasile SECRIERU

Funcţia de audit intern reprezintă un element de bază al bunei guvernări în sectorul public. Auditul intern şi auditul extern, reprezentate în RM de Curtea de Conturi, sunt activităţi care se completează reciproc, de aici reiese importanţa interacţiunii eficiente dintre acestea. Astfel, pe de o parte, auditul intern reprezintă un sprijin pentru auditul extern, deoarece acolo unde există funcţia de audit intern, auditorul extern este în mod natural înclinat să pornească în auditare de la constatările şi recomandările auditului intern. Pe de altă parte, auditul extern reprezintă un suport pentru auditul intern, având în vedere că acolo unde un profesionist şi-a exercitat meseria, avem un control mai bun şi un element profesional de comparaţie. Auditorul intern poate ajunge să profite de pe urma unor lucrări ale auditului extern pentru a-şi formula recomandările şi a-şi susţine concluziile [1, p.180].

Activitatea de audit intern se bazează pe următoarele principii:

- independenţă;
- integritate;
- obiectivitate;
- competenţă profesională;
- confidenţialitate;
- respectarea standardelor profesionale [2].

Implementarea auditului intern în sectorul public din Republica Moldova prezintă un şir de avantaje şi dezavantaje. Avantajele de bază sunt următoarele:

• *funcţia de audit intern reprezintă un element de bază al bunei guvernări* – activitatea de audit intern ajută managerul entităţii să-şi

atingă obiectivele prin elaborarea și introducerea unei abordări strategice sistematice, standardizate și disciplinate, utilizată pentru evaluarea independentă și raportarea privind eficacitatea sistemului MFC, inclusiv a managementului riscurilor, cu scopul îmbunătățirii generale a proceselor de guvernare;

• *ajută atât entitatea în ansamblu, cât și structurile sale prin opinii și recomandări* – rolul auditului intern este de a oferi asigurări cu privire la funcționarea adecvată a sistemelor manageriale, precum și de a oferi recomandări pentru îmbunătățirea acestora; prin urmare, comunicarea corespunzătoare a constatărilor și recomandărilor de audit este esențială pentru a asigura că funcția de audit intern aduce o valoare adăugată entității publice;

• *promovează un mediu de control adecvat întru realizarea unui management eficient și eficace în cadrul entității* – natura activității de audit intern se definește printr-o abordare sistematică și metodică de evaluare și îmbunătățire a proceselor de management al riscurilor, de control și al guvernării, precum și prin nivelul de calitate atins în exercitarea atribuțiilor de activitate;

• *oferirea unui sprijin eficient managerilor în atingerea succesului* — prin care crește responsabilitatea managerială și rezidă în răspundere pentru realizarea obiectivului general prin economicitate, eficiență a activităților în conformitate cu legea și reglementările interne;

• *ajută entitatea publică să-și îndeplinească obiectivele propuse* – o activitate eficace de audit intern va avea o contribuție semnificativă la reducerea nivelului de risc financiar, care este inerent tuturor entităților, indiferent de domeniul, locația sau dimensiunea acestora;

• *oferă managerului entității siguranța că procedurile de control intern există și funcționează* – obiectivul evaluării proceselor de management al riscurilor, de control și al guvernării este de a oferi o asigurare rezonabilă că acestea funcționează după cum s-a prevăzut și că vor permite entității publice să-și atingă obiectivele;

• *ajută conducerea, în calitate de consultant, în administrarea entității publice* – auditul intern efectuează și misiuni de consiliere, care constituie activități cu caracter consultativ și sunt desfășurate la solicitarea specifică din partea beneficiarului misiunii de consiliere;

• *este o soluție ce oferă posibilitatea optimizării resurselor entității publice* – în urma recomandărilor de audit oferite pot fi optimizate

resursele, dar nu în detrimentul calităţii şi oricum decizia finală îi aparţine managerului, deoarece auditorul intern doar recomandă;

• *îmbunătăţeste calitatea managementului prin oferirea consultaţiilor în procesul adoptării deciziilor* – opinia auditorului intern poate ajuta managerul entităţii să ia o anumită decizie corectă din punctul de vedere al cost-eficienţei;

• *oferă instituţiilor o asigurare, precum că în entitatea publică există un sistem de evaluare diagnostică a procedurilor de control intern* – prin evaluările permanente pe care le face auditorul intern, managerul entităţii publice este asigurat că sistemul de control intern este funcţional.

Pe lângă avantajele enumerate *supra*, menţionăm şi unele dezavantaje sau puncte slabe ale implementării auditului intern în entităţile publice din Republica Moldova:

- *neconştientizarea din partea unităţilor auditate a beneficiilor auditului intern* – auditul intern este privit ca un element de pedeapsă dar nu ca unul de ajutor, pentru a fi uşoară munca, deoarece mai persistă elementul de teamă – să nu fie pedepsit;

- *abordare nedefinită de dezvoltare profesională continuă a auditorilor interni* – în prezent nu este elaborată nicio strategie de dezvoltare profesională continuă a auditorilor interni, iar instruirile au loc haotic şi neregulat;

- *comunicare insuficientă/necorespunzătoare cu părţile interesate* — comunicarea este parte la toate etapele efectuării misiunii de audit şi de ea depinde calitatea raportului de audit, cu părere de rău ea este insuficientă.

Ţinând cont de tendinţele actuale de dezvoltare a auditului intern în sectorul public, formulăm principalele concluzii şi recomandări:

- Activitatea de audit intern din sectorul public din ultima perioadă s-a caracterizat prin continuarea procesului de consolidare a funcţiei de audit şi de îmbunătăţire a metodologiei de audit. Consolidarea funcţiei de audit intern a înregistrat progrese, în general, în ceea ce priveşte realizarea misiunilor de audit intern.
- Republica Moldova nu este unica ţară care tinde să implementeze conceptul controlului financiar public intern. Conform practicilor altor ţări, implementarea acestuia durează, în mod normal, între 7 şi 10 ani. Pentru implementarea totală, completă a controlului financiar

public intern este necesară o modificare fundamentală a culturii administrative şi aceasta nu poate fi realizată în termen scurt.

Referinţe:

1. CIBOTARU, I. *Armonizarea sistemului financiar la exigenţele integrării europene*. Teza de dr. în economie, 2010. 180 p.
2. Legea Republicii Moldova cu privire la controlul financiar public intern, nr.229 din 23.09.2010. În: *Monitorul Oficial*, 2010, nr. 231-234/730.
3. Legea Republicii Moldova cu privire la activitatea de audit, nr.61 din 16.03.2007. În: *Monitorul Oficial*, 2007, nr. 117-126/530. Republicat în: *Monitorul Oficial*, 2012, nr. 72-75/230.
4. Ordinul ministrului finantelor nr.113 din 15.09.2011, cu privire la aprobarea Regulamentului privind raportarea activităţii de audit intern în sectorul public. În: *Monitorul Oficial*, 2011, nr. 166-169/1518.

EFICIENTIZAREA CONTROLUL FINANCIAR ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII

Daniel ISAC

Prin acest articol urmărim să contribuim pe patru paliere: a) ştiinţific – prin prezentarea stadiul cunoaşterii în domeniu, dar şi prin contribuţii personale la diseminarea rezultatelor cercetării; b) teoretic – prin fundamentarea şi operaţionalizarea nevoii de eficientizare a controlului financiar public în contextul globalizării; c) metodologic – prin maniera de prezentare a metodelor şi tehnicilor de cercetare uzitate, identificarea şi adecvarea instrumentelor de lucru şi interpretarea rezultatelor; d) practic – lucrarea putând servi drept ghid decidenţilor de la nivel micro- şi macroeconomic.

Scopul primordial al cercetării este acela de a identifica fundamentele, factorii determinanţi şi efectele eficientizării controlului financiar în contextul globalizării. Obiectivele operaţionale avute în vedere sunt: a) delimitarea sferei, particularităţilor şi a mecanismelor controlului financiar, respectiv, instituţiile de control financiar; b) identificarea efectelor globalizării asupra finanţelor publice în general, dar şi asupra controlului financiar în special; c) identificarea căilor, metodelor şi a mijloacelor de eficientizare a controlului financiar public. Prin îndeplinirea acestor obiective ne propunem să oferim soluţii pe două paliere: cel al formării şi administrării resurselor

financiare publice, pe de o parte, şi cel al alocării resurselor financiare publice, pe de altă parte.

Marea majoritate a cercetărilor de profil au ca punct de plecare faptul că finanţele publice apar în ipostaza de mijlocitor al controlului financiar (acestora fiindu-le atribuite două funcţii: de repartiţie şi de control) [3, p.63]. Din perspectiva finanțelor publice, controlul financiar are drept scop identificarea erorilor, abaterilor, lipsurilor, a deficienţelor pentru a le remedia și evita în viitor. Atât la nivel național, cât şi la nivel global, controlul financiar constituie expresia unei necesități obiective ca formă de cunoaştere, fiind „un factor de securitate şi autonomie pentru societate" [2, p. 12]. Caracteristicile esențiale ale sistemelor de control sunt: identificarea riscurilor, dezvoltarea unor sisteme de control de contracarare a riscurilor și înființarea unor proceduri de audit intern pentru asigurarea faptului că sistemele de control intern sunt eficiente [1, p.265].

La nivel național, necesitatea eficientizării controlului financiar se justifică prin faptul că resursele financiare publice puse la dispoziţia statului aparţin întregii societăţi, deci trebuie administrate corect; mai mult, resursele financiare publice contribuie la formarea produsului intern brut, iar o bună cunoaştere a acestora reprezintă premisa eficientizării controlului. Efectele eficientizării controlului la acest nivel se traduc în: creşterea gradului de predictibilitate a efectelor politicii privind finanțele publice; diminuarea evaziunii și fraudei; adecvarea comportamentului financiar-fiscal, creşterea nivelului de adaptabilitate la noile condiţii/riscuri.

În contextul globalizării și al liberalizării circulației capitalurilor, persoanelor și bunurilor, aria de cuprindere a finanțelor publice, respectiv a controlului financiar, depăşeşte cadrul național. Complexitatea economiilor contemporane, diversificarea şi specializarea, progresul tehnic, crizele, dar și amplificarea preocupărilor de reducere a riscurilor, concomitent cu cele de maximizare a câştigurilor/beneficiilor, au reconfigurat circuitele financiare internaționale.

Drept consecință a acestor transformări globale, s-au diversificat metodele și mijloacele de formare a resurselor și de realizare a alocărilor guvernelor statelor lumii.

Pe linia formării resurselor financiare publice, controlul financiar se focalizează cu precădere pe prevenirea sustragerii de la plata

obligațiilor fiscale. Studiile [4, p.132] arată că firmele transferă 20% din profiturile lor în paradisuri fiscale; pe fondul scăderii sarcinii fiscale cu cca. 20-30%, în ultimii 15 ani intensitatea transferării profiturilor către paradisurile fiscale a crescut de zece ori. Aceleași studii mai relevă că, la nivel global, 8% din averea financiară personală este realizată prin intermediul unor companii offshore, păgubind guvernele statelor lumii cu mai mult de 200 miliarde de dolari pe an, două treimi din această sumă fiind deturnată pe seama evaziunii fiscale internaționale.

Pe linia alocărilor (a cheltuielilor publice), controlul financiar vizează o mai bună gestionare a banului public, evitarea utilizării incorecte sau risipirea resurselor publice (interne/externe) și asigurarea respectării principiilor contabilității (publice).

În lumina noilor coordonate, controlul financiar trebuie analizat prin prisma organizării (interne şi internaționale), a politicilor şi procedurilor utilizate, pentru ca guvernele statelor lumii să-şi atingă, în mod echitabil, obiectivele asumate. Modul de exercitare a controlului financiar variază considerabil de la o țară la alta; în unele state (Franța, Portugalia, Spania) controlul se exercită de o organizație terță, aflată la centrul guvernului (o agenție a ministerului finanțelor sau chiar ministerul însuși); în alte state (Olanda, Marea Britanie, Suedia, Norvegia, Danemarca), responsabilitatea pentru problemele de control a fost descentralizată către șefii ministerelor de resort sau ai unor subdiviziuni ale acestora [1, p. 266].

Dincolo de modul de organizare și exercitare diferențiat, caracteristicile esențiale ale sistemelor de control rămân aceleași: identificarea riscurilor, dezvoltarea unor sisteme de control de contracarare a riscurilor și înființarea unor proceduri de audit intern pentru asigurarea faptului că sistemele de control intern sunt eficiente. În acest sens, o prioritate a statelor lumii este normalizarea contabilă prin Standardele Internaţionale de Contabilitate (IAS) şi Standardele Internaţionale de Raportare Financiară (IFRS).

Subsumând rezultatele cercetărilor teoretice şi empirice se desprinde ideea că, la nivel global, efectele eficientizării controlului financiar se traduc în: o mai bună cooperare transfrontalieră între administrațiile fiscale, reducerea volatilității la crize, prevenirea crizelor finanțelor publice, limitarea sustragerii de la plata obligațiilor

fiscale (evaziunea fiscală internațională), limitarea consumului păgubos de resurse, sprijinirea/îmbunătăţirea fluxurilor de numerar în cadrul bugetelor naţionale; corectarea dezechilibrelor fiscale prin îmbunătăţirea colectării veniturilor şi controlul cheltuielilor în administraţia guvernelor statelor etc.

Referinţe:

1. ALLEN, R., TOMMASI, D. *Managing Public Expenditures: A Reference Book for Transition Countries.* OECD, 2001.
2. BOSTAN, I. *Control financiar*. Iași: Polirom, 2000, p. 12.
3. VĂCĂREL, I. *Finanțe publice*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2007, p. 63.
4. ZUCMAN, G. Taxing across Borders: Tracking Personal Wealth and Corporate Profits, In: *Journal of Economic Perspectives,* 28(4), 2014, p. 132.

CONTROLUL FINANCIAR PUBLIC ÎN ROMÂNIA

Liliana ISAC

Din perspectivă organizatorică, controlul financiar este o componentă a controlului economic, oferind informațiile care asigură funcţionarea eficientă, corectă și sigură a finanțelor publice. Premisa primordială pentru aprecierea controlului financiar din România este cunoașterea, sub toate aspectele, a modului cum se formează, se repartizează și se utilizează resursele financiare publice. De asemenea, se mai pot invoca aspecte precum contextul economico-social, dificultățile induse de recenta criză economică (respectiv, criza finanțelor publice), nivelul ridicat de evaziune, diversificarea căilor de sustragere de la îndeplinirea obligațiilor legale (pe linie financiar-fiscală), respectiv, prin urmare, necesitatea îndeplinirii obligațiilor asumate prin diferite programe/planuri de guvernare.

Scopul esențial al cercetării este acela de a înfăptui o evaluare teoretică, metodologică şi empirică a *rolului, eficienței și efectelor controlului financiar public*. Obiectivele operaționale avute în vedere sunt: a) conceptualizarea și identificarea fundamentelor teoretice, respectiv, punctarea mobilurilor care au antrenat cercetările; b) caracterizarea formelor, mecanismelor și instituțiilor de control financiar public; c) identificarea căilor de eficientizare a controlului financiar public. Prin

îndeplinirea acestor obiective ne propunem să oferim soluţii pentru: îmbunătăţirea administrării resurselor financiare publice; creşterea nivelului de adaptabilitate la noile condiţii; creşterea gradului de predictibilitate a afectelor politicii privind finanțele publice; diminuarea evaziunii şi fraudei; adecvarea comportamentului financiar-fiscal.

Bogata paletă a dezbaterilor (teoretice şi practice) pe tema controlului financiar relevă că – sub aspect procedural – controlul financiar reprezintă acţiunea de determinare a stării unor activităţi economice reprezentate de documente financiare şi contabile prin raportarea acestora la prevederile legale. Obiectul controlului financiar se rezumă la examinarea modului în care se realizează (s-a realizat) programul fixat anticipat, precum şi a modului cum se respectă principiile stabilite. Scopul acestui tip de control este de a releva erorile, abaterile, lipsurile, deficiențele pentru a le remedia și evita în viitor.

Din perspectiva rolului pe care îl îndeplinește, controlul financiar constituie expresia unei necesități obiective ca formă de cunoaștere. Prin urmare, „controlul este un proces de cunoaștere a trecutului, de apreciere a prezentului și de descifrare a viitorului” [1, p.19].

În aceeași ordine de idei, subscriem opiniei conform căreia „controlul este un factor de securitate și autonomie pentru societate, un instrument de reglementare a activității agenților economici, precum și un ghid pentru cei ce iau hotărâri la orice nivel” [2, p.12].

Prin prisma celor menţionate anterior, admitem premisa conform căreia controlul financiar nu este un scop, ci un mijloc de perfecționare a activității executive, inclusiv a procesului de conducere a acestuia. Activitatea de control financiar facilitează realizarea actului de conducere la nivel prin efectele benefice pe care le induce în utilizarea eficientă a resurselor materiale şi băneşti, prin [3, p.106]:

a) instituirea ordinii în utilizarea fondurilor;

b) creşterea răspunderii factorilor de decizie în angajarea şi efectuarea cheltuielilor;

c) evitarea oricăror forme de risipă înainte de a produce efecte negative;

d) supravegherea modului de respectare a normelor privind gestiunea agenţilor economici.

Sintetizând dezbaterile teoretice şi empirice, am putut identifica aspectele-cheie ale controlului: este o activitate (de verificare),

respectiv, o necesitate obiectivă; este un proces de cunoaștere (responsabilitatea fiind atribuită managementului); este un mijloc de corectare a erorilor, un ghid pentru factorul decizional, un factor de securitate și autonomie pentru societate și un mijloc de perfecționare a activităților.

Rolul controlului financiar se poate aprecia prin prisma manierei în care acesta își îndeplinește funcțiile (Tabelul 1).

Tabelul 1

Funcțiile controlului financiar

Funcții de bază	***Funcții specifice***
1. Funcția de evaluare	1. Funcția de măsurare a ecarturilor
2. Funcția preventivă	2. Funcția de diagnosticare a erorilor
3. Funcția de documentare	3. Funcția de revizuire a obiectivelor sau previziunilor
4. Funcția recuperatorie	4. Funcția de a interveni în cadrul competențelor date
5. Funcția pedagogică	5. Funcția de reglementare a activității
	6. Funcția de pregătire pentru adoptarea deciziilor
	7. Funcția de învățare și autoînvățare a realităților

Sursa: Prelucrare proprie.

Structura controlului financiar public din România poate fi redată astfel:

I. controlul financiar intern: a) controlul intern la nivelul entităților publice (care poate fi managerial operațional, financiar preventiv propriu sau audit intern); b) controlul financiar preventiv delegat; c) inspecția guvernamentală;

II. controlul financiar extern (control parlamentar).

Din punct de vedere organizatoric, sistemul actual de control financiar cuprinde:

I. controlul financiar-contabil în sfera de acţiune a legislativului (realizat prin Curtea de Conturi);

II. controlul financiar din sfera de acţiune a executivului (denumit şi controlul financiar public), realizat prin Ministerul Finanţelor Publice şi Agenţia Naţională de Administrare Fiscală;

III. controlul financiar-contabil propriu realizat de instituții/entități/compartimente/persoane.

Sub aspectul momentului în care se realizează, controlul poate fi: a) preventiv (anticipat) – exercitat pe operațiuni/documente; urmărește realitatea, regularitatea și legalitatea; servește la adoptarea deciziilor; b) operativ-curent – intervine pentru corectarea, diminuarea/eliminarea eventualelor deficiențe/ilegalități; c) ulterior (post-operativ) – eva-

luează starea unor operațiuni economice efectuate. În raport cu interesele entității controlate, se identifică următoarele forme de control [4, p.76]: a) control financiar propriu (preventiv şi auditul public intern); b) auditul financiar extern (auditul performanței, auditul de regularitate); c) controlul fondurilor comunitare.

În cadrul abordărilor privind structura controlului financiar, o atenție aparte este acordată manierei de tratare a două concepte: controlul financiar şi auditul financiar (Tabelul 2).

Tabelul 2

Control financiar vs. audit financiar

Controlul financiar	**Auditul financiar**
1. Este un control efectuat de o persoană dependentă de conducerea entității (făcând parte din personalul acesteia, având atribuții pe treptele ierarhice prevăzute de lege şi concretizate prin regulamentele interne de organizare şi funcţionare).	1. Presupune o independenţă a auditorului financiar faţă de conducerea entității auditate. Este efectuat de o persoană specializată.
2. Se organizează de sus în jos (pe verticală), de regulă în sistem piramidal, întregul aparat de control având ca ţintă finală verificarea tuturor activităţilor din unitatea patrimonială.	2. Este focalizat pe îndeplinirea obiectivelor definite de managementul entității (realizează un diagnostic general al entităţii). Impune existența unui sistem de control financiar intern.
3. Este un control concomitent sau operativ curent.	3. Are caracter concomitent sau ulterior.
4. Controlul financiar este un ***mijloc*** pentru auditul financiar extern şi un ***obiectiv*** pentru auditul financiar intern.	4. Auditul este un control al „controalelor”.
5. Controlorii financiari sunt interesați de: existența scriptică şi faptică a resurselor/mijloacelor; valoarea şi corespondența cu listele de inventar.	5. Auditorii financiari sunt interesaţi dacă resursele/mijloacele aparțin entității; dacă sunt corect utilizate, întreținute, exploatate, amortizate; dacă au fost periodic inventariate.

Sursa: Prelucrare proprie

Fondurile de resurse financiare publice se constituie ca fiind o parte considerabilă a produsului intern brut. Din aceste considerente, pledăm pentru organizarea unui control riguros asupra modului de formare, repartizare şi utilizare a fondurilor de resurse financiare publice.

Referinţe:

1. BOULESCU, M., GHIȚĂ, M. *Control financiar*. Bucureşti: Eficient, 1997, p. 19.
2. BOSTAN, I. *Control financiar*. Iaşi: Polirom, 2000, p. 12.

3. FLOREA, I., şi CHERSAN, C. *Controlul economic, financiar şi gestionar*, ediția a II-a. București: CECCAR, 2011, p. 106.
4. LEPĂDATU, GH., JALBĂ L. *Audit și control financiar*. București: Pro Universitaria, 2015, p.76.

ASPECTE CONCEPTUALE MODERNE AFERENTE OPERAȚIUNILOR DE CREDITARE ÎN BĂNCILE COMERCIALE

Victoria LISNIC

Operațiunile de creditare stau la baza operațiunilor bancare active şi, în pofida nivelului înalt al riscurilor aferente, anume ele sunt cele mai atractive pentru bănci, deoarece din contul lor se formează sursa de bază a veniturilor procentuale [6, p.336].

Însă pentru înțelegerea esenței lor, pentru început, trebuie examinată însăşi noțiunea de „operațiuni de creditare", care în sursele bibliografice se prezintă prin prisma mai multor aspecte diferite:

✓ *Operațiunile de creditare* reprezintă acordarea (plasarea) de către bancă a mijloacelor băneşti atrase şi (sau) proprii din numele şi contul ei în condiții de rambursabilitate, plată, termen şi asigurare [7, p.336], [8].

✓ *Operațiunile de creditare* reprezintă acordarea de către bancă a numerarului în baza contractului de credit în condiții de rambursabilitatea, termen şi plată [10, p.317].

✓ *Operațiunea de creditare* este operațiunea prin care banca pune la dispoziția clienților sau se obligă sa pună la dispoziția clienților fondurile solicitate [4].

✓ Către *operațiunile de creditare* a clienților se referă toate formele relațiilor de creditare, care apar în cadrul procesului de atragere şi plasare a resurselor şi care sunt întreținute cu instituțiile financiare nebancare, organizațiile comerciale şi necomerciale, întreprinzători particulari, organele publice şi populație [8].

✓ *Operațiunile de creditare* ale băncii comerciale reprezintă un gen de activitate, care aduce partea principală a venitului. Ele reflectă

esența activității bancare și sunt forma de bază a executării funcțiilor instituției bancare. Sunt caracterizate prin riscul de credit, care, la rândul său, este un pericol pentru lichiditatea și capacitatea de plată a băncii comerciale. Prin urmare, în procesul desfășurării operațiunilor de creditare fiecare bancă comercială trebuie să depună eforturi orientate spre minimizarea pierderilor posibile din cauza neîndeplinirii angajamentelor asumate de către clienți [9].

Unii autori, pornind de la lucrările în domeniu, consideră noțiunile de „credit" și „operațiuni de creditare" drept echivalente [7].

În alte surse, operațiunea de creditare adesea este folosită drept identică noțiunii de *activitate de creditare*, care înseamnă acordarea sau deschiderea (cuiva) a unui credit [1].

Diferența principială dintre aceste noțiuni constă în aceea că activitatea de creditare înglobează toate genurile de servicii de creditare prestate de către băncile comerciale, iar operațiunile de creditare exprimă modalitățile realizării lor.

De asemenea, noțiunea de operaține de creditare este confundată cu noțiunea de credit care, la rândul său, are mai multe semnificații:

✓ *Creditul bancar* – sumă de bani acordată de o bancă în calitate de împrumutător (creditor) unei persoane fizice sau juridice în calitate de împrumutat (debitor), pe o anumită perioadă de timp, cu o anumită destinație, contra unei dobânzi. Creditul bancar se acordă contra unor garanții și în baza unor contracte încheiate între părți, care reglementează drepturile și obligațiile părților [2].

✓ *Creditul bancar* – credit prin care banca pune la dispoziția solicitantului sume de bani ce vor fi restituite la un termen determinat (împrumut de bani). Creditul bancar are la bază un contract între bancă și un client, care poate fi o persoană fizică, o persoană juridică sau instituție de stat [3].

Produsul bancar reprezintă un complex de operațiuni bancare și financiare pentru satisfacerea unei necesități anumite a clientului, care poate fi poziționat ca un serviciu bancar nou sau combinația de servicii tradiționale ale băncii, aranjate într-un lanț tehnologic, care permite soluționarea unei probleme concrete a clientului și satisfacerea cererii sale în cadrul unei deserviri complexe [5].

În mod schematic, legătura dintre noțiunile analizate este prezentată în Fig. 1.

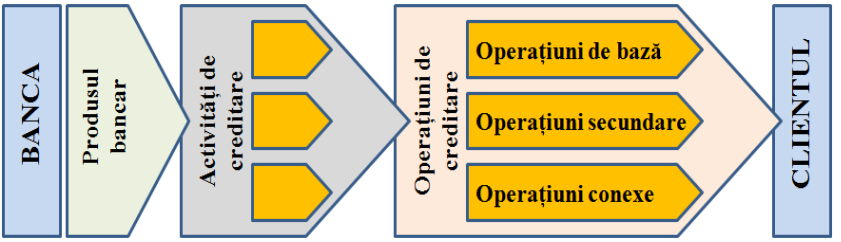

Fig. 1. Structura activităților de creditare ale băncilor comerciale
Sursa: Elaborată de autor

Prin urmare, creditul bancar urmează să fie tratat în calitate de produs bancar, a cărui ofertă este legată de derularea unui complex de operațiuni de creditare adaptat la forma specifică a procesului de satisfacere a nevoilor temporare ale clienților.

La fel, operațiunile active de creditare pot fi divizate în trei grupuri:

- *Operațiuni de creditare de bază* – sunt legate de desfășurarea nemijlocită a activității de creditare a băncii. Este vorba de primirea solicitărilor de credite, examinarea cererilor de creditare și luarea deciziilor asupra lor, contractarea creditelor și eliberarea lor, exercitarea supravegherii activității debitorului, urmărirea procesului de rambursare a creditelor, încasarea dobânzilor, comisioanelor și altor plăți, formarea provizioanelor necesare.
- *Operațiuni de creditare secundare* – sunt legate de completarea și eficientizarea operațiunilor de creditare de bază. Acestea sunt legate de prestarea serviciilor de consulting, eliberarea cardurilor bancare, prestarea serviciilor de informare, inclusiv prin internet ș.a.
- *Operațiuni de creditare conexe* – nu sunt legate funcțional de activitatea de creditare, însă sunt necesare pentru garantarea securității financiare a băncii în cadrul activității bancare de creditare. Este vorba de evaluarea, contractarea, supravegherea garanțiilor și realizarea lor în cazul neonorării angajamentelor asumate de către clienți.

Referinţe:

1. *A credita*. [Accesat la 25.03.2016] Disponibil: https://dexonline.ro/definitie/creditare
2. *Credit bancar*, [Accesat la 26.03.2016] Disponibil: http://www.vreaudepozite.ro/dictionar-financiar-bancar/litera-c

3. *Definitie Credit bancar*. [Accesat la 24.03.2016] Disponibil: http://www.comunicatedepresa.ro/credit-bancar/definitie/
4. *Operaţiune de creditare*. [Accesat la 28.03.2016] Disponibil: http://imobiliare.topestate.ro/lumea-imobiliara/dictionar-de-termeni/operatiune-de-creditare/
5. *Банки и банковское дело*, [Accesat la 28.03.2016] Disponibil: http://mobile.studme.org/1494080719733/bankovskoe_delo/innovatsii_bankovskoy_sfere
6. БЕЛОГЛАЗОВА, Г. Н. *Деньги, кредит, банки: учебник*. Москва: Высшее образование, 2009.
7. КОРОБОВА, Г.Г. *Банковское дело*. Москва: Экономистъ.
8. *Кредитные операции банка, их классификация.* http://www.zavtrasessiya.com/index.pl?act=PRODUCT&id=1772. [Accesat la 24.03.2016]
9. *Кредитные операции банков и их классификация*. http://8cent-emails.com/kreditnye-operacii-bankov-ih-klassifikacija/.
10. ЖУКОВ, В.Ф. *Деньги, кредит, банки*. Москва: Юнити-Дана, 2011.

SUPRAVEGHEREA PRUDENŢIALĂ A ACTIVITĂŢII BANCARE

Mihail GÎRLEA

Dată fiind importanţa sistemului financiar pentru buna funcţionare a economiei în ansamblul său, asigurarea funcţionării corespunzătoare a acestuia reprezintă o prioritate a factorilor de decizie. În acest sens, trebuie să fie definite clar reguli şi norme de comportament şi activitate, atât pentru instituţiile financiare, cât şi pentru restul agenţilor economici implicaţi în activităţi financiare şi economice, dar şi de instituire a unui sistem de supraveghere permanentă a respectării acestora.

Până în anii '90 supravegherea bancară era exercitată, de regulă, de băncile centrale. Celelalte segmente ale pieţei financiare (piaţa de capital şi cea a asigurărilor, în principal) erau monitorizate de structuri distincte. Majoritatea specialiştilor au apreciat, la vremea respectivă, că supravegherea prudenţială a instituţiilor de credit trebuia să fie un atribut al băncilor centrale, deoarece acesta era esenţial atât pentru elaborarea şi implementarea politicii lor monetare, cât şi pentru asigurarea stabilităţii sistemelor bancare, în ansamblul lor.

În ultimii 15-20 de ani au sporit însă preocupările pentru stabilirea unui cadru adecvat de supraveghere bancară ca efect al schimbărilor profunde care s-au produs la nivelul pieţelor financiare şi care s-au concretizat, în principal, în integrarea şi globalizarea acestora şi în diminuarea graniţelor între activităţile bancare, de asigurări şi de tranzacţionare a titlurilor financiare. Drept urmare, unele ţări au decis externalizarea funcţiei de supraveghere a băncilor centrale către entităţi independente şi plasarea acesteia într-o agenţie unică (integrată) de supraveghere a tuturor segmentelor sistemului financiar [3, p.212].

În general, supravegherea prudenţială reprezintă unul din mecanismele cele mai importante prin care una sau mai multe autorităţi naţionale contribuie la asigurarea stabilităţii financiare, implicit a celei bancare. Activitatea de supraveghere are, deci, misiunea de a preveni manifestarea riscului sistemic printr-o atentă şi eficientă monitorizare a instituţiilor de credit, în măsură să asigure stabilitatea şi viabilitatea sectorului bancar în ansamblul său.

Iniţial supravegherea prudenţială a fost orientată pe verificarea conformităţii cu normele care guvernează activitatea instituţiilor de credit. În prezent, vizează, cu precădere, analiza profilului de risc al instituţiilor de credit, a metodelor, strategiilor şi a politicilor utilizate de acestea pentru administrarea eficientă a riscurilor cu care se confruntă în activitatea lor [3 p.189].

Supravegherea prudenţială are rolul de a diminua externalităţile negative ale activităţii bancare asupra economiei. Permisiunea evoluţiilor bancare caracterizate printr-un ridicat apetit la risc cu scopul obţinerii de profituri mari în detrimentul stabilităţii bancare nu dovedeşte existenţa unei activităţi de supraveghere bancară eficace. Rezultatul supravegherii bancare inadecvate se traduce în costuri economico-sociale enorme determinate de ultima criză financiară, precum şi în faptul că majorarea volumului şi a complexităţii sistemului financiar global nu au condus la dezvoltarea proporţională a economiei mondiale [1, p.189].

În acelaşi timp, în sens restrâns, supravegherea prudenţială are ca scop protejarea clienţilor prin asigurarea stabilităţii instituţiilor financiare.

În sens larg, scopul supravegherii este de a asigura sănătatea sectorului bancar. Mario Draghi, guvernatorul BCE, în anul 1999 a definit sănătatea sectorului bancar prin trei trăsături:

✓ flexibilitatea, ce reprezintă capacitatea sistemului de a se adapta eficient la modificările rapide ale mediului economic;

✓ reziliența, ce reprezintă capacitatea sistemului de a continua să funcţioneze chiar în condiţii de şocuri economice;

✓ stabilitatea internă, ce reprezintă capacitatea sistemului de a nu genera el însuşi şocuri economice majore care să conducă la o criză financiară [2, p.37].

Altfel spus, prin intermediul supravegherii prudenţiale este monitorizată situaţia financiară a fiecărei instituţii de credit, verificându-se totodată şi nivelul în care acestea aplică şi respectă reglementările bancare în vigoare.

Scopul primordial al supravegherii prudenţiale este asigurarea stabilităţii sistemului bancar, care se află însă într-un conflict latent cu funcţionarea eficientă a acestuia. O siguranţă maximă a sistemului ar putea fi atinsă în condiţiile în care toate depozitele atrase de bănci ar avea în contrapartidă active cu grad de lichiditate şi de siguranţă de 100%. Singurele active care ar îndeplini această condiţie ar fi deţinerile de monedă efectivă ceea ce ar împiedica însă obţinerea de profituri. Ca atare, autoritatea de supraveghere este nevoită să accepte faptul că băncile trebuie să îşi asume riscuri şi chiar să falimenteze.

Pentru a-şi atinge scopul, supravegherea are nevoie să obţină un mare volum de informaţii. O parte dintre acestea sunt obţinute prin eforturi proprii ale supraveghetorilor sau din surse terţe. Cea mai mare parte, însă, este furnizată chiar de instituţiile supravegheate. Acest lucru face necesară punerea la punct a unui sistem de raportare care să asigure, pe de o parte, omogenitatea datelor furnizate, iar pe de altă parte, prelucrarea rapidă a unui volum mai mare de informaţii [3, p.191].

Principiul supravegherii prudenţei bancare constă în delegarea de competenţe unei autorităţi de a superviza, în virtutea unor reguli şi principii legale, modul în care se organizează şi se desfăşoară activitatea bancară în economie.

Supravegherea prudenţială bancară urmăreşte atingerea unor obiective, cele mai importante fiind:

– menţinerea încrederii publicului în sectorul bancar, însăşi existenţa autorităţii de supraveghere bancară constituie un factor psihologic care contribuie la creşterea încrederii în sistemul bancar;

– protejarea fondurilor clienţilor, prin limitarea riscului asumat de către aceştia în momentul constituirii depozitelor, pe durata păstrării şi utilizării lor, ca sursă atrasă de către bănci;
– dezvoltarea unui sistem bancar viabil şi stabil, în măsură să ofere clienţilor produse şi servicii bancare de calitate şi la un cost rezonabil;
– respectarea legilor şi reglementărilor privind activitatea bancară.

În scopul realizării obiectivului principal al supravegherii prudenţiale, şi anume acela de menţinere a stabilităţii şi a încrederii în sistemul bancar, instituţiile de credit sunt monitorizate pe toată durata funcţionării lor în ceea ce priveşte modul în care evoluează acestea şi îndeplinesc criterii de prudenţă şi performanţă bancară.

Importanţa supravegherii are atât o *dimensiune naţională*, cât şi una *internaţională*. *Dimensiunea naţională* este dată de rolul esenţial pe care sistemul bancar îl are în alocarea resurselor în economie; practic, prăbuşirea sistemului bancar conduce la un blocaj economic total. *Dimensiunea internaţională* este determinată de interdependenţele crescânde care caracterizează astăzi economia mondială. În contextul globalizării, problemele manifestate într-un sistem bancar naţional pot contamina cu uşurinţă alte sisteme. O supraveghere prudenţială de calitate reprezintă o condiţie necesară, dar nu şi suficientă pentru a avea un sistem bancar sănătos.

Indiferent de posibilitatea de analiză și cercetare a esenței supravegherii bancare din diverse perspective și la diverse niveluri de profunzime, obiectivul-cheie al supravegherii prudenţiale este de a menţine stabilitatea şi încrederea în sistemul financiar. Un rol important în realizarea unei supravegheri financiare şi implicit şi a unei supravegheri bancare îi revine existenţei unui cadru regulator de calitate, așa cum reglementarea oferă cadrul legislativ necesar supravegherii prudenţiale, care are rolul de a asigura îndeplinirea regulilor şi un climat favorabil pe pieţele financiare.

Totodată, o supraveghere prudenţială de calitate reprezintă o condiţie necesară, dar nu şi suficientă pentru a avea un sistem bancar şi un sistem financiar sănătoase.

Referinţe:

1. BALOGH, P. *Supravegherea macroprudenţială bancară – obiective, mijloace şi tehnici specifice*/ Rezumat al tezei de doctorat. Cluj Napoca, 2013. 26 p.

2. BELOBROV, A., COCIUG, V., MISTREAN, L. *Certificat European Bancar. Manual de curs*. Chişinău, 2015. 520 p.
3. DARDAC, N., BARBU, C. *Instituţii de credit*. Bucureşti, 2012. 334 p.
4. Spulbăr, C., Niţoi, M. *Sisteme bancare comparate*. Craiova, 2012. 525 p.

INVESTIȚIILE STĂINE DIRECTE ÎN REPUBLICA MOLDOVA, ÎNTRE TEORIE ȘI PRACTICĂ

Dmitri POPA

În condiţiile dezvoltării economice globale, Republica Moldova este direct influenţată de nivelul Investiţiilor Străine Directe, astfel încât devine tot mai important modernizarea şi dezvoltarea standartelor naţionale în raport cu sporirea atractivităţii faţă de investitorii străini.

Reieşind din metodele de cercetare abordate, care reprezintă un mix dintre analiza teoretico-ştiinţifică efectuată în baza literaturii de specialitate şi metoda calitativă: interviu cu experţi, ceea ce asigură o cercetare amănunţită atât din aspect teoretic cât şi cel practic.

Atât în Europa Centrală cât şi de Est din 1990 până în 2000, investiţiile străine directe (FDI) nu erau în vogă, nu doar datorită faptului că investitorii străini răspund raţional la indicatorii economici, ci mai degrabă pentru că investitorii sunt constrânşi şi influenţaţi/atraşi de reţele sociale, acţiunile de stat şi nivelului cultural a înţelegerii. Investiţiile străine directe sunt un proces relaţional care leagă investitori de ospitalitatea ţărilor ce tind spre dezvoltare [1, p. 354-355].

Mai mult decât atât, liberalizarea investiţiilor străine directe (FDI) influenţează asupra creării costului forţei de muncă, care cu timpul devine o sursă importantă ce rămâne în ţară şi dezvoltă pe termen lung creşterea cererii forţei de muncă [2, p.764-782].

Investiţiile străine directe promovează nu doar creşterea economică în sine, dar, de asemenea, pot influenţa indirect factorii de creare şi gestionare a termenilor de interacţiune. Interacţiunea dintre investiţiile străine directe cu capitalul uman stabilesc un puternic efect pozitiv asupra creşterii economice în curs de dezvoltare [3, p.393-407].

Investiţiile străine directe, de altfel, reprezintă un motor important ce duce la transferul tehnologic, care contribuie relativ la o creştere economică substanţială în raport cu investiţiile interne. Cu toate acestea, o productivitate mai mare a investiţiilor străine directe poate

exista numai în cazul în care ţara-gazdă deţine un stoc minim de capitalului uman.

Astfel, investiţiile străine directe contribuie la creşterea economică numai în cazul în care există o capacitate de absorbţie suficientă a tehnologiilor avansate care este disponibilă în ţara-gazdă [4, p. 115-135].

Un alt rezultat pozitiv generat de investiţiile străine directe sunt ameliorarea nivelului de corupţie în ţara-gazdă. Investitorii străini, în general, evită corupţia, pentru că se consideră un fenomen greşit într-un mediu de afaceri sănătos care poate duce lejer spre crearea de ineficienţe operaţionale [5, p. 291-307].

De asemenea, un efect direct ce duce la crearea cererii şi a sporirii atractivităţii asupra investiţiilor străine directe este mediul de guvernare. Aici pot fi identificate trei tipuri ale mediului de guvernare:

1) pe bază de reguli (politici publice puternice ale statului de drept);
2) pe baza de relaţii (stat de drept slab şi puternic în reţelele informale);
3) bazat pe principiul de familie (lipsa normelor publice şi de reţelele informale).

În această direcţie, servesc drept principal argument în stabilirea atractivităţii faţă de investiţiile străine directe tipurile de protecţie a proprietăţii private asociate cu varietatea modurilor de guvernare. Astfel, ţările pe bază de reguli atrag cel mai scăzut nivel al investiţiilor străine directe în raport cu valoarea totală a investiţiilor străine şi au cea mai mare parte a volumului pieţei de desfacere relativ economiei acesteia [6, p.643-670].

Investiţiile străine directe din ţările occidentale, în special din Uniunea Europeană, spre Europa Centrală şi de Est, au cele mai frecvente influenţe asupra costurilor forţei de muncă, factorilor determinanţi ai competitivităţii economice, dimensiunii pieţei şi de proximitate.

Odată ce o nouă ţară tinde să adere la UE, acest fenomen duce la sporirea nemijlocită a numărului de investiţii străine directe asupra membrului viitor al UE [7, p. 775-787].

După cum bine știut este vectorul de integrare al Republicii Moldova, acesta asigură oportunități unice de dezvoltare ale economiei, pornind de la strategii pe termen scurt și lung la propuneri de legi în domeniul atragerii investițiilor străine directe în economia națională.

Modernizarea sistemului de atragere și menținere se elaborează cu suportul Irlandei și al Cehiei, care în viziunea experților reprezintă un

exemplu demn de urmat, pentru că în prezent aceste țări au cele mai mari rate de atragere, precum și de menținere din ultimii ani. Astfel, cum a fost specificat, Republica Moldova are nevoie să învețe de la lideri, prin a putea înregistra succese în domeniul atragerii investiţiilor străine directe, care tind de a spori numărul investitorilor.

Schimbările din ultimii ani în sistemul politic din Republica Moldova au reprezentat un atu în atragerea de investitori străini, ceea ce reprezintă un aspect forte pentru economia națională. Clasa politică, prin abilităţile ei de a-și exercita activitatea, reprezintă o cale spre modernizare și sporire a dezvoltării mediului de afaceri.

Stabilitatea politică reprezintă un avantaj pentru investitorii străini, pentru că prin aceasta au garanția că investițiile lor peste noapte nu vor ajunge să se piardă. Odată ajunși în MD, investitorii tind să beneficieze de avantajele geografice puse la dispoziție, ceea ce le permite export atât la Est cât și la Vest. Cunoscând ultimele schimbări pe planul extern al orientării RM și parafarea Acordului de Asociere cu EU, RM are obligația de a acționa transparent în schimbările pe care le va întreprinde. Unele schimbări în legislație sunt mai mult decât bine-venite de a fi întreprinse după anumite consultări cu mediul de afaceri la fel, utilizând un mod transparent.

Astfel, cum a fost menționat mai sus, RM dispune de o amplasare geografică favorabilă, precum și de un climat prietenos. De asemenea, în acest teritoriu se găseşte cea mai ieftină forță de muncă din Europa, și cu o rată de creştere relativ mică în comparație cu alte țări din aceeași categorie. Odată ce vine cu un astfel de avantaj, următorul este distanța dintre locul de producere și locul de desfacere al mărfii. Avantajul este că RM este poziționată în apropierea piețelor de desfacere vizate de mediul de afaceri, ceea ce permite livrarea mărfii ,,just in time", fără a pierde timp prețios cum ar fi de a întreprinde livrarea de marfă din China, care este una din cele mai vizate zone de producție. Facilitățile fiscale puse la dispoziția investitorilor în zonele libere, amplasate în zonele cele mai favorabile din țară, în funcție de alegerea investitorilor.

Instituțiile guvernamentale prin activitatea lor creează un mediu atractiv și de dezvoltare a zonelor libere, care pun la dispoziție taxe speciale de activitate și consiliere.

Referinţe:

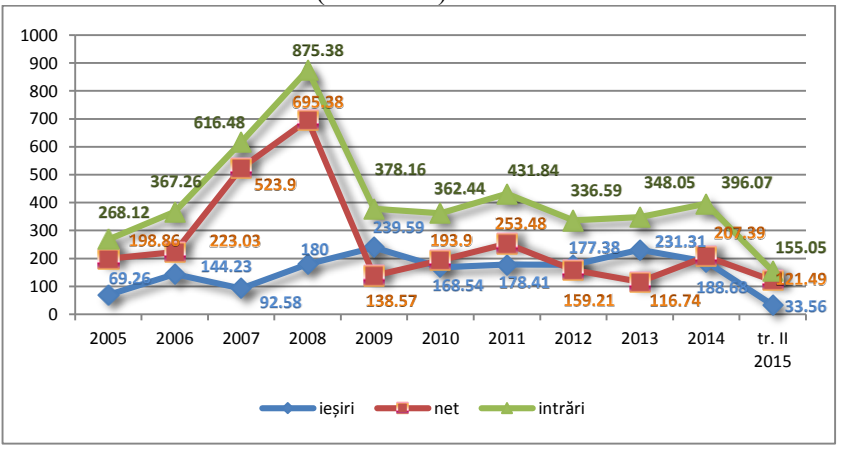
1. GUTHRIE, D. From Communists To Foreign Capitalists: The Social Foundations Of Foreign Direct Investment In Postsocialist Europe. In: *Adm. Sci. Q.*, Vol. 54, No. 2, P. 354-355, 2009.
2. BALASUBRAMANYAM, V. Foreign Direct Investment. In: *Direct*, Vol. 30, No. 5, J.H.J. Bourgeois, F. Berrod, And É. Gippini Fournier, Eds. Edward Elgar, 2008, P. 764-782.
3. LI X., LIU, X. Foreign Direct Investment And Economic Growth: An Increasingly Endogenous Relationship'. In: *World Dev.*, Vol. 33, No. 3, P. 393-407, 2005.
4. BORENSZTEIN, E., De GREGORIO, J., LEE, J.W. How Does Foreign Direct Investment Affect Economic Growth?. In: *J. Int. Econ.*, Vol. 45, No. 1, Pp. 115-135, 1998.
5. HABIB M., ZURAWICKI, L. Corruption And Foreign Direct Investment. In: *J. Int. Bus. Stud.*, Vol. 33, No. 2, Pp. 291-307, 2002.
6. WU, J., LI, S., SELOVER, D.D. Foreign Direct Investment Vs. Foreign Portfolio Investment: The Effect Of The Governance Environment. In: *Manag. Int. Rev.*, Vol. 52, No. 5, Pp. 643-670, 2012.
7. BEVAN A. A., ESTRIN, S. The Determinants Of Foreign Direct Investment Into European Transition Economies. In: *J. Comp. Econ.*, Vol. 32, No. 4, P. 775-787, 2004.

EXTINDEREA AFACERILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA ȘI IMPORTANȚA ECONOMICĂ A INVESTIȚIILOR STRĂINE DIRECTE

Manşuc JOLDÎBAEVA

Activitatea antreprenorială cu participarea capitalului străin constituie o formă rapidă de relansare eficientă a economiei naționale și contribuie la sporirea capacității de concurență a mărfurilor și serviciilor prin utilizarea tehnologiilor avansate, precum: tehnologia informațiilor, electronică și industria telecomunicațiilor, automatizări, robotică; dar și stimulează activități de cercetare în domeniile tehnologiilor de vârf; crearea de noi locuri de muncă cu valoarea adăugată mare; susține dezvoltarea economică prin crearea infrastructurii moderne.

Diagrama Evoluția intrărilor, ieșirilor și a fluxului net de investiții străine directe (mil. USD) între anii 2005-2015

Sursa: elaborat de autor în baza rapoartelor BNM

Începând cu anul 2008, se atestă evoluția general descendentă a fluxurilor de ISD. În trimestrul II al anului 2015, fluxurile nete de investiții directe au însumat $121,49 mil., majorându-se față de trimestrul precedent cu 19,7% și cu 17,5% față de trimestrul II al anului trecut. Investițiile în capitalul acționar și veniturile reinvestite în ianuarie-iunie 2015 au constituit $158,5 mil., comparativ cu anul trecut, când ajungeau la $130,65 mil. Ieșirile de capital aferente investițiilor străine directe în economia națională au înregistrat în trimestrul II al anului curent $33,56 mil., ca rezultat al rambursărilor de împrumuturi intragrup contractate anterior de la investitorii străini direcți ($27,54 mil. dolari) și al retragerii capitalului acționar din alte sectoare ($6,02 mil. dolari) [1]. Totuși, analiza arată că planurile investitorilor străini au fost în mod crucial influențate de evoluția crizei financiare globale din 2008-2009 și cu reflecții în anii 2010-2015, ceea ce demonstrează că criza dată a avut un impact semnificativ asupra gradului de atractivitate investițională a țării.

Majoritatea investitorilor țin cont de poziția Moldovei în clasamentele internaționale, poziționarea mediului de afaceri a statului în ratingul mondial, precum și estimează locația propriu-zisă pentru plasarea investițiilor, și urmăresc succesul altor investitori care au

reuşit să se stabilească cu afacerea pe acest teritoriu. Alegerea definitivă a destinației pentru amplasarea capitalului în afacere depind de **fluctuațiile politice** și **influența fiscalității.**

De menționat este faptul că investitorului, prin intermediul cadrului legislativ și instituțional privind investițiile străine directe, i se permite realizarea anumitor activități cu scop economic pe teritoriul Republicii Moldova. Însă în cea mai mare măsură anume de nivelul de implicare al guvernului în proiectele strategice cu participarea capitalului străin depinde nivelul de dezvoltare economică și joacă o importanță enormă în a se determina un investitor să aleagă în favoarea țării noastre.

O politică în domeniul investițiilor străine este determinată nu numai prin urmărirea unor proiecte strategice de atragere a capitalului străin și determinarea unui set de acte legislative ce stabilesc sub ce condiții își desfășoară activitatea investitorul străin, care sunt instituțiile cu care acesta intră în contact, dar și se ține cont de pârghiile economice care pot facilita desfășurarea activității economice, dar și pot determina restricții pentru aceasta.

Modul în care vor fi folosite diferite pârghii economice pentru a îndrepta investițiile spre atingerea nivelului înalt de dezvoltare economică va genera asigurarea stabilității financiare prin menținerea ratei inflației la nivel redus; va promova mai intens exporturi, diversificarea acestora, inclusiv pe piețele UE și ale altor țări; dezvoltarea și susținerea sectorului real al economiei etc.

Principalele sectoare cu potențial pentru export și atragere a investițiilor străine directe vor fi industriile prelucrătoare și serviciile. Printre acestea se numără industria textilă, automotivă, serviciile de consultanță și IT. În opinia cercetătoarei Ana Popa, „facilitățile fiscale nu pot crea în mod artificial un climat economic favorabil, nu pot compensa gradul redus al bazei industriale sau rezolva problemele privind stabilitatea politică. Aceasta este mai mult importantă în etapa a doua a deciziei investiționale, când din lista posibilelor amplasamente pentru investiții stabile la etapa I, existent stimulentelor poate înclina deja balanța în favoarea uneia din ele. Rolul stimulentelor devine cu atât mai important, cu cât condițiile de operare pe piață se apropie de standardul internațional, unde aspectele de condiționare a deciziilor de investire sunt relative stabile” [2].

Dacă vom defini varietatea de acțiuni prin care structurile promovează politica investițională, atunci se pot evidenția două modalități:

- ***politica pasivă la nivelul minimului necesar***, fiind o serie de tehnici specifice utilizate de guvernare pentru oferirea posibilității investitorilor de a extinde afacerile cu caracter economic.
- ***politica activă de promovare și atragere a investițiilor străine directe,*** ce se referă la utilizarea marketingului; oferirea de stimulente necesare pentru o amplasare a proiectelor economice a investitorilor; asigurarea unui suport administrativ şi de consulting; acordarea unui sprijin real investitorilor străini, oferind informații cel puțin în limba engleză, informații relevante, sintetice și transparente despre mediul economic concurențial; prezența politicii fiscale reduse; crearea parcurilor industriale; ZEL (zonele economice libere); promovarea parteneriatului public–privat (clustere).

În prezent, economiștii consideră că evoluțiile economice din ultimii ani au dus la schimbări semnificative în pozițiile și tranzacțiile financiare înregistrate de ISD și că țările dezvoltate nu își distribuie capitalul lor altor țări, ci se află într-o concurență acebră între ele pentru atragerea lor.

Cei mai mari investitori străini în economia Republicii Moldova au o proveniență diversificată. Fluxurile relativ mari de investiţii străine din Uniunea Europeană astăzi constituie circa ¾ din volumul total de investiţii străine atrase în Republica Moldova.

Cele mai mari intrări de investiţii directe în capitalul social al întreprinderilor rezidente au sunt din Italia, Elveția și Marea Britanie. Economia Republicii Moldova riscă să devină una falimentară în cazul în care statul nu va elabora de urgență o Strategie viabilă de atragere a investiţiilor şi promovare a exporturilor.

Ministerul Economiei a lansat recent spre consultări publice proiectul Strategiei Naţionale de Atragere a Investiţiilor pentru Dezvoltarea Exportului 2016-2020. Potrivit acesteia, Republica Moldova va putea să atragă din anul 2020 investiții în sumă de 600 de milioane de dolari anual și astfel să atingă o majorare a exporturilor cu 33 la sută [3].

Atragerea investițiilor străine în economia țării este o cerință majoră a timpului și necesară pentru relansarea activității de

antreprenoriat atât timp, cât nu vor începe să funcționeze satisfăcător propriile mecanisme de piață și nu vor apărea investitori naționali [4].

Dificultățile investitorilor străini ce astăzi își desfășoară afacerile pe teritoriul Republicii Moldova continuă a fi: instabilitatea politicilor economice continue, instabilitatea legislației economice, emigrația masivă a forței de muncă superior calificată, scumpirea resurselor energetice și instabilitatea socială profundă, gradul înalt de birocratism și corupție (procedura complicată de înregistrare a întreprinderilor cu capital străin), diferențierea puternică în dezvoltarea sectoarelor economiei, precum și imaginea nefavorabilă a Republicii Moldova.

Trebuie să recunoaștem că rolul decisiv în creșterea economică îl are ajustarea și perfecționarea instrumentelor de gestiune macroeconomică, ceea ce este determinată de influența autorităților propriuzise ce asigură, încurajează și amplifică potențialul înalt de atragere a investițiilor străine directe.

Inevitabil, ușurința derulării afacerilor în Republica Moldova va duce la ameliorarea climatului investițional, va crea condiții favorabile spre extinderea relațiilor țării cu UE, va duce la îmbunătățirea indicatorilor macroeconomici etc. Totodată, una dintre sarcini constă în depunerea efortului pentru îmbunătățirea poziționării Republicii Moldova în clasamentele internaționale, ceea ce ar asigura o creștere considerabilă a volumelor investițiilor străine în economie. Unele recomandări ce pot îmbunătăți relațiile cu potențiali investitori străini sunt: întâlnirile de afaceri; evenimentele de business, precum și forumurile de afaceri; crearea de website-uri Moldova Business; crearea centrelor de orientare profesională, ce va contribui la modernizarea sistemului de orientare profesională și consiliere; colaborarea cu instituții de învățământ superior, procesul care o să activeze furnizarea de informații specifice ce vizează pregătirea personalului calificat etc.

Referințe:

1. InfoMarket Agenția Informațională de Business [Accwsat 12 mai 2016]. Disponibil:http://www.infomarket.md/ro/investment/Investiile_straine_directe_nete_n_economia_Moldovei_n_prima_jumatate_a_anului_2015_sau_majorat_de_18_ori_ajungnd_la_16255_mil.
2. POPA, A. elab. *Investițiile străine directe în economia Republicii Moldova și perspectivele creșterii acestora în contextul vecinătății cu UE.* Chișinău: Bons Offices, 2007.

3. MOLDPRES – Agenția Informațională de Stat. [Accesat 14 mai 2016]. Disponibil: http://www.moldpres.md/news/2015/10/02/15006560.
4. CATAN, P. Administrarea publică. În: *Revista trimestrială medico-științifică, nr. 2 (38),* aprilie-iunie 2003.

COEFICIENTUL MODIFICAT DE VARIAŢIE ŞI APLICAŢIILE SALE

Dmitri TERZI

În studierea oricăror indicatori statistici (producție a anumitor tipuri de produse, disponibilitatea anumitor resurse, distribuirea investiţiilor, veniturilor, profit) există o problemă reală de determinare a valorilor maxime posibile pentru acest indicator al sistemului în studiu și raportul dintre valorile observate la maxim posibil. Un astfel de indicator este coeficientul modificat de variație, $VM = V : \mathrm{V}_{\max}$ – raportul dintre coeficientul de variație la maxim posibil, care are multe aplicații, de exemplu, pentru a selecta opțiunea de a investi, în scopul de a obține venituri maxime sau a estima concentrația de producție (de piață, populația ocupată, costul mijloacelor fixe, suprafața cultivată etc.).

Evident, valoarea minimă posibilă a indicatorilor de variație se realizează prin distribuție strict uniformă a caracteristicii de volum între toate unitățile colectivităţii, de exemplu, pentru aceeași cantitate de investiții în fiecare dintre cazuri. În această distribuție-limită (puțin probabilă în practică), nu există nicio variație şi variația tuturor indicatorilor este egală cu zero.

Valoarea maximă posibilă a variaţiei indicatorului se atinge atunci când o astfel de distribuție a caracteristicii în colectivitatea în care volumul total aparţine unei unităţi a colectivităţii; de exemplu, volumul total al investiţiilor este de la o întreprindere din colectivitatea dată în condiţiile în care nu sunt investiţii în alte întreprinderi.

Considerăm indicatorii variaţiei când în cazul indicat limita ei este maximă. Notăm prin n – numărul unităţi colectivităţii, $\overline{x}$, – valoarea medie a caracteristicii. Atunci volumul total al caracteristicii în colectivitate este egal cu $\overline{x}n$. Acest volum total este concentrat într-o

unitate a colectivităţii, de aceea $x_{max} = \bar{x}n, x_{min} = 0,$ de aici avem că amplitudinea maximă de variaţie egală cu $R_{max} = \bar{x}n - 0 = \bar{x}n,$ iar coeficientul de oscilaţie $\rho_{max} = R_{max} : \bar{x} = n.$

Pentru a calcula valorile medii ale abaterilor maxime, construim un tabel de abateri (Tabelul 1). Folosind expresii de pe linia de jos, obţinem cele mai mari valori posibile ale indicatorilor de variaţie.

Tabelul 1

Modulele şi pătratele abaterilor de la media pentru variaţia maxim posibilă

Numărul unităţii colectivităţii	Valoarea caracteristicii x_i	Abaterile de la medie $x_i - \bar{x}$	Modulele abaterilor $\lvert x_i - \bar{x} \rvert$	Pătratele abaterilor $(x_i - \bar{x})^2$
1	$\bar{x}n$	$\bar{x}(n-1)$	$\bar{x}(n-1)$	$\bar{x}^2(n-1)^2$
2,..., *n*	0	$-\bar{x}$	$\bar{x}$	$\bar{x}^2$
Total	$\bar{x}n$	0	$2\bar{x}(n-1)$	$\bar{x}^2[(n-1)^2 + (n-1)]$

Media modulului abaterilor sau abaterea medie liniară:

$$a_{max} = \frac{2\bar{x}(n-1)}{n} = 2\bar{x} - \frac{2}{n}\bar{x}.$$

Abaterea medie pătratică:

$$\sigma_{max} = \sqrt{\frac{\bar{x}^2[(n-1)^2 + (n-1)]}{n}} = \bar{x}\sqrt{n-1}.$$

Abaterea relativă liniară:

$$m_{max} = a_{max} : \bar{x} = 2 - \frac{2}{n}.$$

Coeficientul de variaţie:

$$v_{max} = \sigma_{max} : \bar{x} = \sqrt{n-1}.$$

Formulele obţinute pentru cele mai mari valori ale indicatorilor de variaţie posibile indică dependenţa lor de volumul *n* colectivităţii. Această dependenţă este reflectată în Tab. 2.

Tabelul 2

Valorile maxime ale indicatorilor de variaţie caracteristici la diferite volume ale colectivităţii

Volumul colectivităţii, n	$R_{max}.\bar{x}n$	$\rho_{max}, n.$	$a_{max}, 2\bar{x}-\frac{2}{n}\bar{x}$	$m_{max}, 2-\frac{2}{n}$	$\sigma_{max}, \bar{x}\sqrt{n-1}.$	$v_{max}, \sqrt{n-1}.$
4	$4\bar{x}$	4	$1,5\bar{x}$	1,5	$1,73\bar{x}$	1,73
7	$7\bar{x}$	7	$1,71\bar{x}$	1,71	$2,45\bar{x}$	2,45
20	$20\bar{x}$	20	$1,90\bar{x}$	1,90	$4,36\bar{x}$	4,36
100	$100\bar{x}$	100	$1,98\bar{x}$	1,98	$9,95\bar{x}$	9,95

Modulul de mediu şi abaterea liniară relativă relevă limitele cele mai înguste de variaţie şi o dependenţă slabă de volumul *n* al colectivităţii. Prin contrast, abaterea standard şi coeficientul de variaţie depind foarte mult de numărul de unităţi ale colectivităţii. Aceaste relaţii trebuie să fie luate în considerare atunci când se compară variaţiile de intensitate între colectivităţi cu volume diferite. De exemplu, în cazul în care o colectivitate constă din şapte întreprinderi, coeficientul de variaţie a volumului de producţie s-a ridicat la 0,6, şi în totalul celor 20 de companii – 0,72, atunci ar fi greşit să încheie cu concluzia că o cantitate mare de neuniformitate a produsului în a doua colectivitate, ce se confirmă prin coeficientul modificat de variaţie. Într-adevăr, în prima colectivitate coeficientul modificat de variaţie este de 24,5% (0,6 : 2,45), iar în a doua colectivitatea este doar de 16,5% (0,72 : 4,36).

Se consideră şi altă situaţie. Se cere varianta punerii capitalului din datele conform Tabelului 3. Criterii: 1) venitul mediu general cel mai mare; 2) variaţia venitului cea mai mică.

După primul criteriu calculele sunt următoarele. Media variantei A:

$$\bar{x}_A = \sum_{i=1}^{4} x_i * m_i \,/\, \sum_{i=1}^{4} m_i = (40*18+30*12+20*13+10*17)/60 = 25{,}167$$

Media variantei B: $\bar{x}_B = 23{,}3$

Venitul variantei A este mai mare decât venitul variantei B, adică după primul criteriu se aleg varianta A.

Indicatorii variaţiei venitului (dispersia şi coeficientul de variaţie):

$$\sigma_A^2 = \sum_{i=1}^{4}(x_i - \bar{x}_A)^2 m_i / \sum_{i=1}^{4} m_i = 8498,333 / 60 = 141,639$$

$$\sigma_B^2 = \sum_{i=1}^{5}(x_i - \bar{x}_B)^2 m_i / \sum_{i=1}^{5} m_i = 6080,4 / 40 = 152,01$$

$$\sigma_A = 11,901, \sigma_B = 12,329$$

$$\mathrm{v}_A = \sigma / \mathrm{x}_A * 100 = 47,3\%$$

$$v_B = \sigma / x_B * 100 = 52,9\%$$

Coeficienții de variație modificați:

$$\mathrm{vm}_A = v_A / \sqrt{n-1} * 100 = 0,473 / \sqrt{4-1} * 100 = 27,3\%$$

$$vm_B = v_A / \sqrt{n-1} * 100 = 0,529 / \sqrt{5-1} * 100 = 26,5\%.$$

Astfel, în conformitate cu al doilea criteriu, folosind un coeficient de variație modificat, ar trebui să se aleagă B (cu un risc mai mic).

Tabelul 3

Nr.eveniment	Număr cazuri	Venituri primite (u.m.)	Nr.eveniment	Număr cazuri	Venituri primite (u.m.)
1	18	40	1	8	15
2	12	30	2	12	35
3	13	20	3	6	40
4	17	10	4	4	8
			5	10	12

Relațiile valorilor reale ale indicatorilor de variație cu valorile de variație maximă posibilă pot fi utilizate în calitate de analiză structurală cu scopul de a măsura gradul de concentrare.

Pentru a măsura gradul de concentrare, se utilizează indicatorul $C_{n,p}$, $C_{n,p} = \sum_{i=1}^{n} d_i^p$, definit ca suma gradelor p de d_i, unde d_i – cota (greutatea specifică) a unității i în volumul total al colectivității studiate; k – numărul de unități din colectivitate pentru care se

calculează indicatorul. Cu cât este mai mare valoarea acestui indice, cu atât mai mare este şi gradul de concentrare pe piaţă. Coeficientul de concentrare $C_{n,p}$ (când *p=1*) mai des se calculează pentru cel mult 3 sau 4 unităţi de mari dimensiuni ale colectivităţii. Indicele Herfindal $C_{n,p}$ (când *p=2),* spre deosebire de coeficientul de concentrare, nu caracterizează cota de piaţă, controlată de câteva companii mari, şi distribuirea cotei de piaţă între toţi actorii pieţei [1].

Dezavantajul indicelui Herfindal constă în dependenţa limitei sale inferioare sa de numărul organizaţiilor. În cazul în care toţi controlează aceeaşi cotă, atunci valoarea indicelui este invers proporţională cu numărul de companii din această piaţă: $\frac{1}{k} \le C_{n,2} \le 1$. Cu cât mai mare este numărul de organizaţii din colectivitatea studiată, cu atât mai mică este valoarea minimă a indicelui. Acest lucru înseamnă că la distribuţia uniformă între organizaţiile, indicele Herfindal va fi cu atât mai mare, cu cât mai mic numărul de organizaţii din colectivitatea studiată. Această dependenţă poate provoca dificultăţi în situaţii când se compară indicele Herfindal pentru colectivităţile cu numere diferite de unităţi. Coeficientul modificat de variaţie în acest caz calculat pentru ponderi ale întreprinderilor din volumul total al caracteristicii studiate, se determină prin formula:

$VM_d = V_d : \mathrm{V}_{d\max} = (\sigma_d : \bar{d}) : \mathrm{V}_{d\max}$,

unde

$$\sigma_d = \sqrt{\sum_{i=1}^{n} d_i - \bar{d})^2 : n},\ \bar{d} = 1/n,\ \mathrm{V}_{d\max} = \sqrt{n-1}.$$

Coeficientul de variaţie modificat elimină unul dintre dezavantajele, care limitează utilizarea indicatorilor de variaţie, în care valorile-limită (superioară sau inferioară) sunt mobile.

Indicatorul VM_d se schimbă de la 0 la 1: va fi egal cu 0 când distribuţia caracteristicii colectivităţii este uniformă între toate unităţile şi egal cu 1 când întregul volum al caracteristicii colectivităţii este concentrat într-o singură unitate a colectivităţii; de exemplu, întreaga producţie a mărfii – într-o singură întreprindere în absenţa producţiei sale către alte întreprinderi. Atunci când *n* tinde la infinit

(pentru un număr suficient de mare de unităţi ale colectivităţii) indicatorul VM_d va tinde la $\sqrt{C_{n,2}}$. Bazată pe valorile scalei pentru $C_{n,2}$, scara propusă de valori VM_d poate fi caracterizată prin următoarele tipuri de piețe: nu s-a concentrat la $VM_d \le 0,2;$ moderat concentrat – $0,2 < VM_d \le 0,4;$ foarte concentrat – $VM_d > 0,4.$

Referinţe:

1. ТОЛМАЧЕВ, М. Н. Методология расчета показателей концентрации сельскохозяйственного производства. В: *Вестник НГУ. Серия: Социально-экономические науки,* 2010, т. 10, вып. 2, с. 103-111.

ANALIZA STRUCTURII SURSELOR DE FINAȚARE ALE ORGANIZAȚIEI NECOMERCIALE CONFORM NOILOR REGLEMENTĂRI CONTABILE

Nelea CHIRILOV
Academia de Studii Economice a Moldovei

În contextul implementării noilor reglementări contabile naționale, în cadrul organizațiilor necomerciale, apare necesitatea prezentării unor informații veridice și complexe privind mărimea și structura surselor de finanțare ale activelor, ceea ce impune perfecționarea analizei structurii acestuia.

De menționat că pentru realizarea reuşită a analizei structurii surselor de finanțare la organizațiile necomerciale se vor aplica prevederile Recomandărilor metodice privind tranziția la noile Standarde Naționale de Contabilitate (SNC) și Indicațiilor metodice privind particularitățile contabilității în organizațiile necomerciale [1].

Această direcție de analiză se efectuează exclusiv în baza datelor reflectate în pasivul bilanțului. În bilanț sursele de finanțare ale organizației necomerciale sunt divizate în [1]:

1) *capital propriu* – mărimea surselor de finanțare aflate în dispoziția organizației necomerciale, rămase în activele acesteia după scăderea datoriilor;

2) *datorii* – obligații existente ale organizației necomerciale, inclusiv finanțările cu destinație specială, provenite din fapte economice

trecute a căror stingere contribuie la o reducere a resurselor, purtătoare de beneficii economice. De remarcat că în bilanț datoriile sunt prezentate în funcție de gradul exigibilității, și se împart în [1]:

- *datorii curente*, care includ datoriile ce se așteaptă să fie achitate sau decontate în termen de 12 luni din data raportării;
- *datorii pe termen lung*, care cuprind toate celelalte datorii, cu excepția celor curente.

În teoria și practica economică se aplică diverse modalități tehnice de efectuare a analizei structurale a surselor de finanțare ale activelor. În particular, recomandăm să se utilizeze în cadrul organizațiilor necomerciale *metoda de analiză pe verticală*. Esența acestei modalități constă în calcularea ponderii fiecărui element component în suma totală a surselor de finanțare ale activelor.

Prin urmare, în Tabelul 1 va fi prezentată analiza structurii surselor de finanțare ale activelor după natură, prin metoda verticală, la asociația obștească „E-R" în anul 2015. În calitate de sursă informațională servește pasivul bilanțului.

Tabelul 1

Analiza structurii surselor de finanțare ale activelor după natură prin metoda verticală

Grupe de active	Începutul anului		Sfârșitul anului	
	Suma, lei	Ponderea, %	Suma, lei	Ponderea, %
1. Capital propriu	81490	32,99	63010	57,10
2. Datorii pe termen lung	87189	35,29	33276	30,15
3. Datorii curente	78395	31,72	14077	12,75
Total surse de finanțare	247074	100	110363	100

Din datele Tabelului 1 rezultă că principalul component al surselor de finanțare ale activelor la sfârșitul anului de gestiune a fost capitalul propriu. Capitalul propriu deținea cota de 32,99% în totalul pasivelor la începutul anului majorându-se până la 57,10% la sfârșitul anului. În același timp se observă că pe parcursul anului de gestiune s-a diminuat ponderea datoriilor pe termen lung cu 5,14 (de la 35,29% la începutul perioadei la 30,15% la sfârșitul) puncte procentuale în totalul surselor de finanțare. De asemenea, s-a redus și cota datoriilor curente cu 18,97 (12,75%-31,72%) puncte procentuale în totalul pasivelor.

Pentru studierea structurii surselor de finanțare ale activelor în teoria și practica economică pe larg se folosește *metoda ratelor*.

Ratele de structură ale surselor de finanțare permit aprecierea rapidă a unor modificări structurale, precum și ajută la diferite comparații între organizațiile necomerciale.

În cadrul analizei structurale a surselor de finanțare ale organizației necomerciale pot fi calculate și interpretate următoarele rate de structură:

$$\textit{1) Rata de autonomie} = \frac{\textit{Capital propriu}}{\textit{Total pasive}} \times 100$$

Această rată reflectă, pe de o parte, cota capitalului propriu în suma totală a surselor de finanțare ale organizației necomerciale, iar pe de altă parte – ponderea patrimoniului format pe seama mijloacelor proprii în suma totală a activelor organizației necomerciale. Nivelul de siguranță al acestui coeficient, după părerea preponderentă a specialiștilor, alcătuiește cel puțin 50%. În acest caz patrimoniul organizației necomerciale, care este format din surse proprii, servește drept garanție pentru achitarea tuturor datoriilor.

$$\textit{2) Rata de concentrare a datoriilor} = \frac{\textit{Datorii pe termen lung și curente}}{\textit{Total pasive}} \times 100$$

Indicatorul nominalizat caracterizează structura surselor de finanțare a activelor din punctul de vedere al cotei surselor împrumutate. De menționat că rata de concentrare a datoriilor se află în dependența opusă cu rata de autonomie. În mod normal, această rată trebuie să oscileze în limitele 0-50%.

$$\textit{3) Rata brută generală de îndatorare} = \frac{\textit{Datorii pe termen lung și curente}}{\textit{Capital propriu}} \times 100$$

După conținutul economic această rată măsoară suma mijloacelor atrase revenită la 1 leu capital propriu. Cu cât mărimea acestei rate este mai mare, cu atât mai riscantă este situația financiară a organizației necomerciale. Nivelul minim al ratei de corelație este 100%.

$$\textit{4) Rata solvabilității generale} = \frac{\textit{Total pasive}}{\textit{Datorii pe termen lung și curente}} \times 100$$

Rata reflectă gradul de acoperire a surselor împrumutate cu activele totale de care dispune organizația necomercială. În mod normal, nivelul acestei rate trebuie să nu fie mai mic de 200%.

$$\textit{5) Rata generală de acoperire a capitalului propriu} = \frac{\textit{Total pasive}}{\textit{Capital propriu}} \times 100$$

Rata generală de acoperire a capitalului propriu (rata pârghiei financiare) arată că la primele 100%, activele organizației necomerciale se finanțează pe seama surselor proprii, iar la celelalte procente – prin atragerea mijloacelor împrumutate. Sporirea acestui coeficient peste 200% reflectă situația dificilă în cadrul organizației necomerciale privind independența financiară.

Este de menționat că utilizarea simultană a coeficienților nominalizați mai sus la analiza structurii surselor de finanțare nu se consideră rațională. Deși denumirea, formula de calcul, sensul economic și parametrii de apreciere a ratelor diferă, rezultatul aprecierii o să fie absolut identic.

În cele ce urmează, se va analiza ratele de structură a surselor de finanțare ale organizației necomerciale. În calitate de sursă informațională servește pasivul bilanțului.

Tabelul 2

Analiza ratelor de structură a surselor de finanțare ale activelor în dinamică

Nr. d/o	Indicatori	Sursa de informații: Bilanțul	Începutul anului	Sfârșitul anului
1.	Rata de autonomie, %	$\text{rd.260} \div \text{rd.400} \times 100$	32,99	57,10
2.	Rata de concentrare a datoriilor, %	$\frac{(\text{rd.300+ rd.390}) \times 100}{\text{rd.190}}$	67,01	42,90
3.	Rata brută generală de îndatorare, %	$\frac{(\text{rd.300+ rd.390}) \times 100}{\text{rd.260}}$	203,20	75,15
4.	Rata solvabilității generale, %	$\frac{\text{rd.400} \times 100}{\text{rd.300+ rd.390}}$	149,21	233,06
5.	Rata generală de acoperire a capitalului propriu, %	$\text{rd.400} \div \text{rd.260} \times 100$	303,20	175,15

Din analiza datelor prezentate în Tabelul 2 constatăm la sfârșitul anului nivelul destul de înalt al independenței financiare a organizației necomerciale de sursele împrumutate atrase. Această concluzie rezultă din faptul că în structura pasivelor absolut prevalează sursele proprii de finanțare. Aceasta se explică prin faptul că la începutul anului de gestiune capitalul propriu a constituit 32,99%, iar la sfârșitul anului – 57,10% din totalul surselor de formare a activelor. În dinamică se observă modificarea proporției în direcția micșorări cotei surselor împrumutate. De remarcat că aceeaşi concluzie se desprinde şi din analiza celorlalte rate prezentate în tabelul 2.

Din cele expuse mai sus, putem menționa că analiza structurii surselor de finanțare ale activelor prin metoda ratelor nu presupune neapărat determinarea tuturor ratelor prezentate. În viziunea autorului, pentru diferiți utilizatori ai informației, pot fi determinate diferite rate în funcție de scopul urmărit, deoarece nu numărul ratelor aplicate determină calitatea analizei, ci reprezentativitatea ratelor pentru luarea deciziilor adecvate. Considerăm că rezultatul obținut în urma determinării unei rate nu trebuie absolutizat, ci trebuie interpretat în strânsă legătură cu evoluția altor indicatori economico-financiari ai organizației necomerciale.

În final, remarcăm faptul că perfecționarea analizei structurii surselor de finanțare ale activelor la organizațiile necomerciale, prezintă multiple avantaje şi pot contribui la obținerea informațiilor necesare pentru fundamentarea unor decizii economice optime şi raționale.

Referinţe:

1. Indicații metodice privind particularitățile contabilității în organizațiile necomerciale. Aprobat prin ordinul ministrului finanţelornr.188 din 30 decembrie 2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr. 11-21 (5053-5063).
2. SPĂTARU, L. *Analiza economico-financiară. Instrument al managementului întreprinderilor*. Ed. a II-a. București: Ed.Economică, 2010. 600 p.
3. VÂLCEANU, GH., ROBU, V., GEORGESCU, N. *Analiză economico-financiară.* Ediția a 2-a. București: Ed. Economică, 2005. 448 p.

ROLUL INFORMAȚIEI CONTABILE ÎN PROCESUL DECIZIONAL

Cristina DOLGHI

În condițiile mediului concurențial, informaţia contabilă a devenit un limbaj universal al afacerilor, deoarece, indiferent de sursa de transmitere, destinație, utilizatori, aceasta poate contribui la optimizarea calității deciziilor adoptate la diferite nivele. Şi, astfel, devine strict necesară selectarea celor mai eficiente forme de organizare a contabilității, inclusiv perfecționarea tehnicilor raportării contabile necesare în fundamentarea deciziilor economice.

Informaţiile furnizate de rapoartele contabile în scopul primirii deciziilor manageriale sunt influențate de anumiți factori, dintre care:

- structura şi componenţa informaţiei contabile;
- identificarea caracteristicilor şi principiilor informaţiei contabile;
- corelarea informaţiei contabile cu activităţile economice şi necesităţile utilizatorilor.

După natura, modul de obţinere, prelucrare şi prezentare a informaţiilor pe care le furnizează, entităţile economice ţin evidenţă operativă, statistică şi contabilă [1, p.271].

Evidenţa operativă include diferite tipuri de evidenţă a proceselor de producţie şi a altor activităţi ale entităţii, care se ocupă cu înregistrarea şi acumularea informaţiei. Este numită operativă, deoarece obţinerea şi folosirea informaţiilor cu ajutorul ei se efectuează, de regulă, în momentul şi la locul producerii fenomenelor şi proceselor economice. Informaţia dată este utilizată de conducerea entităţii în scopuri de control, are natură temporară şi de obicei este preluată şi prelucrată de contabilitate şi statistică.

Statistica este un instrument de cunoaştere a fenomenelor şi proceselor economice, care serveşte necesităţilor de administrare a entităţii economice. Ea este bazată pe metode statistice de colectare, prelucrare, sistematizare, estimare curentă a informaţiei, în baza căreia se analizează activitatea entităţii. Rapoartele statistice se formează în diferite secţii ale entităţii (cadre, muncă, salariu, contabilitate) şi includ un sistem de forme bazate pe diferite aspecte aparte ale activităţii entităţii. Statistica are o sferă de cuprindere mult mai largă decât celelalte forme ale evidenţei, ea studiază fenomenele naturale, demografice, culturale, sportive etc.

Ca formă principală a evidenţei, *contabilitatea* înregistrează, urmăreşte şi controlează numai acele laturi ale activităţii care pot fi exprimate valoric. Indiferent de forma sau obiectul de activitate al întreprinderii, ea este principalul sistem de informaţii al acesteia.

Informaţia contabilă este o informaţie economică specifică, rezultată din prelucrarea prin metode, procedee şi instrumente proprii a datelor din contabilitate. Ea este reală, precisă şi completă, reprezentând tabloul de bord, suportul deciziilor economice, financiare şi gestionare ce sunt luate de către managerii întreprinderilor.

Astfel, actualmente, rolul contabilităţii constă în asigurarea unei informaţii obiective şi veridice tuturor utilizatorilor, mai ales proprietarilor şi conducătorilor entităţilor economice.

Informaţia economică este prezentată în toate domeniile de activitate şi prezintă un element important al progresului. Obţinerea informaţiei economice integrale este posibilă numai cu ajutorul sistemului informaţional cunoscut ca un mijloc de culegere, prelucrare, generalizare şi transmitere a datelor. Acest sistem se numeşte contabilitate şi este principalul subsistem în sistemul informaţional [3, p.9].

Datele privind activitatea economică a entităţii mai întâi se includ în sistemul contabil, apoi se prelucrează de acesta şi, în final, informaţia utilă se generalizează în vederea utilizării acesteia.

Distingem două categorii de informaţii contabile: financiare şi de gestiune.

Informaţia contabilă financiară este destinată utilizatorilor externi, cum sunt investitorii, creditorii, salariaţii, şi este prezentată acestora prin raportarea situaţiilor financiare ale entităţii, care cuprinde: bilanţul contabil, situaţia de profit şi pierdere, situaţia modificărilor capitalului propriu, situaţia fluxurilor de numerar şi notele explicative la situaţiile financiare.

Informaţia contabilă de gestiune este destinată utilizatorilor interni, respectiv conducerii entităţii, şi cuprinde informaţii privind costul produselor, profitabilitatea pe produs etc.

Pentru ca informaţia să fie utilă în cadrul procesului decizional, trebuie să îndeplinească patru caracteristici calitative principale: inteligibilitatea, relevanţa, credibilitatea şi comparabilitatea [2, p.24].

Inteligibilitatea – calitate esenţială a informaţiei furnizate din situaţiile financiare care trebuie să fie uşor înţeleasă de utilizatori. În acest scop, se presupune că utilizatorii dispun de cunoştinţe suficiente pri-

vind desfăşurarea afacerilor şi a activităţilor economice, de noţiuni de contabilitate.

Relevanţa (pertinenţa). Pentru a fi utilă, informaţia trebuie să fie relevantă pentru luarea deciziilor de către utilizatori. Ea este relevantă atunci când influenţează deciziile economice ale utilizatorilor, ajutându-i pe aceştia să evalueze evenimente trecute, prezente sau viitoare, să confirme sau să corecteze evaluările lor anterioare.

Credibilitatea (fiabilitatea). Pentru a fi utilă, informaţia trebuie să fie şi credibilă. Ea este credibilă atunci când nu conţine erori semnificative, nu este părtinitoare, iar utilizatorii pot avea încredere că reprezintă corect ceea ce şi-a propus să reprezinte sau ceea ce se aşteaptă să reprezinte. Pentru ca informaţia să prezinte credibil evenimentele şi tranzacţiile pe care îşi propune să le reprezinte, este necesar ca acestea să fie contabilizate şi prezentate în concordanţă cu sursa şi realitatea lor economică, şi nu doar cu forma lor juridică.

Comparabilitatea. Utilizatorii trebuie să poată compara situaţiile financiare raportate ale unei entităţi în timp, pentru a identifica tendinţele în poziţia financiară şi performanţele acesteia. De asemenea, utilizatorii trebuie să poată compara situaţiile financiare între diverse entităţi, pentru a evalua rezultatele activităţii acestora şi compara indicatorii economico-financiari.

La toate etapele procesului decizional se utilizează diferite informaţii şi în aceste situaţii rolul contabilităţii este semnificativ, deoarece anume contabilitatea controlează dacă informaţia corespunde cerinţelor înaintate pentru a fi utilă şi necesară în procesul decizional managerial, pentru a lua decizii calitative. Astfel, oferta şi cererea în rapoarte contabile a crescut considerabil, ceea ce conduce la majorarea cerinţelor faţă de informaţia furnizată de contabilitate, necesară utilizatorilor în procesul decizional.

Prin urmare, pentru a generaliza şi conştientiza rolul şi importanţa informaţiei contabile în procesul decizional, este necesară corelarea acesteia cu activităţile economice şi necesităţile utilizatorilor în procesul fundamentării deciziilor economice. Informaţia contabilă este cea mai reală, precisă, completă şi operativă. Utilizarea ei conduce la fundamentarea unor decizii economice optime în scopul asigurării şi desfăşurării unei activităţi eficiente în condiţiile actuale de dezvoltare a afacerilor.

Referinţe:
1. DOLGHI, C., cap. IX Contabilitatea afacerii. În: *Antreprenoriat: iniţierea afacerii/* L. BUGOIAN, (coord.). Chişinău: „Elena V.I.” SRL, 2010, p. 344.
2. DOLGHI, C., MACOVEI, T. *Organizarea contabilităţii, rolul acesteia în sistemul de management al entităţii economice.* Chişinău: CEP USM, 2013, p. 78.
3. ŢURCANU, V., BAJEREAN, E. *Bazele contabilităţii*. Chişinău: Tipografia Centrală, 2004, p. 268.

CONEXIUNEA „MANAGEMENTUL RESURSELOR UMANE – SĂNĂTATEA OCUPAȚIONALĂ” ÎN CADRUL ORGANIZAȚIILOR

Alic BÎRCĂ
Academia de Studii Economice a Moldovei

În ultimii ani, schimbările majore care au loc în societate sub aspect economic și social, precum și creșterea instabilității locului de muncă și suprasolicitarea profesională au condus la acordarea unei atenții sporite sănătății ocupaționale din partea managementului resurselor umane. Una din cele mai importante probleme ale sănătății ocupaționale din ultimii ani este stresul profesional care afectează tot mai mulți angajați. Potrivit unui studiu, în Europa mai mult de 40 de milioane de oameni sunt afectați de stresul profesional. În ultimul sondaj anual al Industrial Society, realizat în țările membre ale Uniunii Europene, s-a relevat că 76% din angajații comunitari consideră că stresul profesional este cea mai mare problemă de sănătate și siguranță cu care se confruntă și se vor confrunta în următorii 2 ani cel puțin [3].

În afară de aceasta, stresul profesional este „alimentat” și de presiunile venite din partea managementului superior. Pentru a face față unei concurențe globale mai intense și mai evidente, care a devenit tot mai acerbă în ultimii ani, managementul superior înaintează pretenții din ce în ce mai mari față de performanțele angajaților. Or, suprasolicitarea angajaților sau orice efort suplimentar depus de angajat poate afecta starea de sănătate a acestuia. Astfel de

situații au condus la dezvoltarea mai rapidă a unui domeniu conex managementului resurselor umane, cel al ***sănătății ocupaționale.***

Potrivit Organizației Mondiale a Sănătății, ***sănătatea*** reprezintă „o bună stare fizică, psihică și socială" [4]. Există o relație reciprocă între starea de sănătate și capacitatea de muncă, individul sănătos prezentând o adaptare la muncă și o productivitate optimă, iar pe de altă parte, munca reprezintă sursa bunăstării sociale care influențează starea fizică [1, p.258].

Promovarea sănătății în mediul profesional este o activitate derulată prin diferite programe, cu scopul de a ajuta angajații să mențină o stare optimă de sănătate, prin conștientizarea importanței problemei și adoptarea de schimbări benefice în stilul și în mediul de muncă.

Elaborarea și implementarea din partea subdiviziunii de resurse umane a programelor de promovare a sănătății în mediul profesional demonstrează faptul că managementul superior al organizațiilor conștientizează rolul și semnificația acestora, deoarece au efecte economice benefice, și anume:

- reducerea cheltuielilor legate de serviciile medicale;
- scăderea absenteismului;
- creșterea productivității muncii;
- sporirea moralului angajaților;
- atragerea mai rapidă a candidaților necesari;
- menținerea angajaților cu performanțe înalte;
- îmbunătățirea imaginii organizației;
- contribuția la sănătatea și bunăstarea resurselor umane etc.

În ultimii ani, a apărut un nou domeniu de activitate – ***psihologia sănătății ocupaționale*** – aflat la interferența dintre sănătatea ocupațională și psihologia organizațională. Domeniu relativ nou, psihologia sănătății ocupaționale capătă tot mai mult contur în cadrul organizațiilor, pornindu-se de la problemele cu care se confruntă angajații în mediul profesional. Potrivit cercetătorului englez M.Adkin, obiectul de studiu al psihologiei sănătății ocupaționale îl reprezintă **„mediile de muncă sănătoase, definite ca fiind acelea în cadrul cărora angajații, folosindu-și abilitățile și talentele, obțin performanțe înalte, satisfacții mari și o stare de bine din punct de vedere psihologic"** [3].

Interesul funcțiunii de resurse umane față de psihologia sănătății ocupaționale pornește de la premisa că rezultatele recente obținute în acest domeniu contribuie la modernizarea politicilor de management al resurselor umane. Dacă organizațiile consideră că resursele umane sunt cea mai valoroasă investiție, acestea dovedesc nu doar interesul față de performanța angajaților, ci și interesul față de sănătatea și starea lor de bine.

În opinia specialiștilor Tetrick și Quick, puntea de legătură între psihologia ocupațională și managementul resurselor umane a devenit actuală datorită interesului comun care nu vizează doar aspectele negative ce duc la boală, absenteism sau insatisfacție în muncă, ci și aspectele pozitive, ce îmbunătățesc calitatea vieții la locul de muncă și promovează sănătatea, siguranța și buna stare psihologică a angajaților [2, p.105]. Din cele menționate, putem deduce că obiectivul managementului resurselor umane și al psihologiei sănătății ocupaționale îl reprezintă optimizarea atât a activităților angajaților, cât și ale organizației. Acționând convergent, managementul resurselor umane și psihologia sănătății ocupaționale permit obținerea anumitor beneficii legate de starea de sănătate a angajaților, în particular, și a organizației, în general. Adică, ceea ce este benefic pentru sănătatea și starea de bine a angajaților, este benefic și pentru organizație, și invers. În vederea realizării obiectivului comun – ***angajați sănătoși într-o organizație sănătoasă și de succes*** – considerăm că cea mai bună strategie este de a integra psihologia ocupațională în managementul resurselor umane în organizațiile din Republica Moldova.

În afară de sănătatea angajaților, în ultima perioadă se vorbește tot mai mult de ***starea de bine a personalului.*** În anul 2006, cercetătorii americani în domeniu M.J. Grawitch, M. Gottschalk și D.C. Munz defineau starea de bine ca *„fațete fizice, mentale și emoționale ale sănătății angajatului în interacțiune complexă, acționând pentru a afecta persoanele”* [1, p.167]. În context organizațional, starea de bine cuprinde dimensiuni generale legate de muncă, cum ar fi satisfacția în muncă, atașamentul față de muncă etc., precum și dimensiuni specifice legate de relațiile interpersonale armonioase cu colegii, satisfacția față de salariul primit etc. În anul 2007, Chartered Institute of Personnel and Development definește starea de bine la

locul de muncă prin crearea unui mediu care să promoveze o stare de mulțumire ce ar permite angajaților să se dezvolte și să-și atingă potențialul cel mai înalt pentru beneficiul lor și al organizației [2, p.107].

Sănătatea și starea de bine la locul de muncă sunt elementele-cheie ale strategiei Europa 2020 pentru creștere, competitivitate și dezvoltare durabilă [3]. O economie sănătoasă depinde de o populație sănătoasă. Fără aceasta, angajatorii pierd din nivelul de productivitate al angajaților, iar cetățenii sunt lipsiți de o potențială longevitate și calitate a vieții. Acest lucru este deosebit de important având în vedere dezbaterea în curs privind îmbătrânirea demografică a populației europene. Pornind de la cele menționate, putem constata că tot mai multe organizații la nivel mondial își orientează eforturile, prin funcțiunea de resurse umane în vederea creării unui echilibru între maximizarea productivității și riscul de epuizare din partea angajaților, care poate genera erori profesionale, având drept consecințe costuri financiare suplimentare sau demisii. Adoptarea unei abordări holistice ce stă la baza stării de bine, precum și dezvoltarea inițiativelor legate de aspectul dat și integrarea acestora cu alte politici de resurse umane, pot asigura un anumit echilibru psihic și fizic al tuturor angajaților organizației. Regăsirea stării de bine printre prioritățile managementului superior face ca organizația să fie mai productivă, mai atractivă și mai responsabilă pentru starea angajaților săi.

Așadar, rezultatele investigațiilor ne permite să constatăm că sănătatea ocupațională are implicații directe asupra activității angajaților, în special asupra performanței acestora. De aceea managementul resurselor umane din cadrul organizațiilor nu trebuie să fie indiferent față de acest aspect, ci, dimpotrivă, să elaboreze acțiuni și politici concrete care să aibă implicații directe asupra vieții profesionale a angajaților, precum și asupra performanțelor economice ale organizațiilor.

Referințe:

1. ABORD DE CHATILLON, E., BACHELARD, O., CARPENTIER, St. (coord.). *Risques psychosociaux, santé et sécurité au travail: une perspective managériale*. Paris: Vuibert. 2012. 366p.
2. BÎRCĂ, A. *Redimensionarea managementului resurselor umane în contextul integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană.* Chișinău: ASEM. 2015. 334 p.

3. DARABONT, A., PECE, Şt., DĂSCĂLESCU, A. *Managementul securităţii şi sănătăţii în muncă,* vol. I, II. Bucureşti: Agir, 2002. 800p.
4. ZLATE, M. Tratat de psihologie organizaţional-managerială, vol I. Iaşi: Polirom. 2004. 417p.
5. http://www.oamr.ro/organizatia-mondiala-a-sanatatii
6. http://www.ohpedu.ro/

DIVERSITATEA CULTURALĂ – PREOCUPARE A MANAGEMENTULUI RESURSELOR UMANE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Alic BÎRCĂ, Olga BUICLI
Academia de Studii Economice a Moldovei

Diversitatea culturală reprezintă un element al dimensiunii sociale pe care trebuie să-l ia în consideraţie managerii de resurse umane. Este o problemă care nu a fost abordată de cercetătorii autohtoni în mediul profesional, dar care poate avea implicaţii deosebite asupra comportamentului profesional al tuturor angajaţilor. Necesitatea abordării diversităţii culturale a resurselor umane în organizaţiile autohtone porneşte de la ideea că Republica Moldova reprezintă un stat multietnic care îmbină culturi diferite. Prin urmare, forţa de muncă afiliată diferitor etnii, respectiv culturi, se regăseşte în acelaşi mediu profesional care poate avea consecinţe dacă nu este abordată corect de managerii de resurse umane.

În afară de faptul că Republica Moldova reprezintă un stat multietnic, pe măsura continuării procesului de globalizare şi sporirii migraţiei internaţionale a forţei de muncă, necesitatea abordării culturii la nivelul organizaţiilor devine iminentă, deoarece diversitatea culturală va spori şi mai mult. Necesitatea abordării diversităţii culturale trebuie privită şi din perspectiva repatrierii forţei de muncă autohtone care, activând de mai mulţi ani în străinătate, a însuşit noi valori, atitudini şi comportamente. Organizaţiile autohtone care vor dori să recruteze această categorie de resurse umane vor trebui să ţină cont şi de acest aspect în procesul de administrare a personalului. În acest context, organizaţiile vor trebui să dezvolte politici pentru a le ajuta să integreze respectiva forţă de muncă şi să beneficieze de

aceasta, obținând performanțe cât mai mari. La fel, necesitatea abordării diversității culturale în organizațiile autohtone va deveni și mai relevantă, pe măsura sporirii numărului resurselor umane din străinătate care activează în Republica Moldova. În afară de aceasta, necesitatea abordării culturale la nivel organizațional este determinată și de „apropierea" Republicii Moldova de Uniunea Europeană, spațiu în care coexistă o multitudine de etnii, culturi și sisteme de valori.

În contextul Uniunii Europene, diversitatea culturală are un impact mult mai mare asupra practicilor managementului resurselor umane, pe de o parte, și asupra evoluției pieței muncii, pe de altă parte. Problema diversității culturale la nivel comunitar pornește de la dificultățile de comunicare dintre culturi. Or, șocul cultural și adaptarea la o altă cultură, eșecurile comerciale și frustrările personale derivate din acestea sunt doar câteva exemple de provocări ce însoțesc organizațiile, fie publice sau private, în drumul lor spre performanță. Indiferent de domeniul de activitate al unei organizații, este evident că mediul cultural diferit în care aceasta operează (cu alte cuvinte, mediul extern), precum și diversitatea culturală a angajaților (altfel spus, mediul intern) joacă un rol decisiv asupra bunului mers al afacerii.

Luând în considerație importanța acestui aspect, pentru început vom prezenta conceptul de cultură. În opinia cercetătorului elvețian E.Schein, **cultura** „reprezintă modalitatea prin care un grup de persoane rezolvă problemele cu care se confruntă în mod obișnuit sau în situații limită" [4, p.29]. La rândul său, cercetătorul olandez G.Hofstede menționează: „cultura poate fi considerată ca o programare colectivă a gândirii care ne face să acceptăm norme și valori împreună cu membrii unui grup (organizație, națiune) și să nu acceptăm alte norme și valori împreună cu membrii altui grup (organizație, națiune) [4, p.29]. Totodată, cercetătorul român M.Năstase definește cultura ca „totalitatea valorilor, simbolurilor, ritualurilor, ceremoniilor, miturilor, atitudinilor și comportamentelor dominante care sunt transmise generațiilor următoare, întrucât reprezintă modul firesc de a gândi, simți și de a acționa și care au o influență determinantă asupra rezultatelor și evoluției acesteia" [1, p.63].

Analizând diversitatea culturală, cercetătorul olandez în domeniu G.Hofstede consideră că diferențele culturale dintre țări, națiuni, regiuni geografice, organizații și grupuri de persoane sunt generate de o multitudine de factori de influență, pe care i-a analizat și i-a grupat,

rezultând în final ideea că toate culturile pot fi caracterizate prin intermediul a cinci dimensiuni: individualism/colectivism; distanţă mare faţă de putere/distanţă mică faţă de putere; evitarea puternică a incertitudinii/evitarea redusă a incertitudinii; feminitate/masculinitate; viziune lungă asupra timpului/viziune scurtă asupra timpului [3, p.138]. Abordând aceeaşi problemă, cea a dimensiunilor culturale, specialistul olandez F.Trompenaars consideră că diferenţele culturale dintre ţări, naţiuni, regiuni geografice, organizaţii şi grupuri de persoane sunt generate de: relaţiile dintre oameni; concepţia asupra timpului; relaţia omului cu natura [2, p.71]. Ca urmare a cercetărilor, F.Trompenaars a sintetizat şapte dimensiuni culturale: individualism/colectivism; universalism/particularism; specific/difuz; neutru/ afectiv; statut câştigat/statut atribuit; atitudinea faţă de timp; relaţiile omului cu natura [1, p.66].

În plus, trebuie admis faptul că fiecare individ şi grup (indiferent de criteriile pe care acesta este constituit: profesie, educaţie, sex, religie etc.) sunt purtătorii propriilor valori, aptitudini şi convingeri, ce deschid calea către identificarea metodelor şi instrumentelor menite a pune aceste elemente în valoare, în vederea creării şi păstrării avantajului concurenţial al organizaţiei. În cazul dat, intervine rolul decisiv al factorilor de conducere care, prin calităţi personale şi tehnici manageriale adecvate, trebuie să realizeze acest lucru.

În contextul Uniunii Europene, obiectivul managementului resurselor umane constă în crearea unor condiţii favorabile, având la bază principiile de respectare a drepturilor omului şi recunoaşterea membrilor diferitor culturi ca parteneri egali. Astfel, angajaţi de diferite etnii, rase, religii etc. să nu fie nevoiţi să aştepte până când vor fi acceptaţi în cultura dominantă, ci, invers, cea din urmă acceptă şi evaluează noii membri. Atingerea acestui obiectiv va conduce la înlocuirea paradigmelor, adică la trecerea de la cultura dominării la cea axată pe relaţii de parteneriat.

Datorită multiculturalităţii europene, se refuză cunoştinţele proprii unei culturi, specifice unei ţări terţe, fiind apreciate ca inferioare faţă de cele ale ţării-gazdă. În consecinţă, tot ce este nou se consideră „straniu”, nu se analizează, ci se refuză. De cele mai multe ori, această practică nu corespunde principiului drepturilor egale care este promovat la nivelul Uniunii Europene. În prezent, companiile

europene atrag personal din mai multe țări, din mai multe culturi, iar fiecare individ are un comportament specific, în funcție de cultura din care face parte. Prin urmare, companiile europene trebuie să administreze un personal foarte eterogen din punct de vedere cultural, ceea ce necesită o foarte bună cunoaștere a fiecărei culturi în parte.

Așadar, necesitatea abordării interculturale a resurselor umane în organizațiile din Republica Moldova este determinată de mai multe aspecte. În primul rând, este vorba de accelerarea procesului de migrație internațională a forței de muncă autohtone, care are posibilitatea să asimileze noi culturi și sisteme de valori în țările de imigrare. În perspectiva repatrierii acesteia, organizațiile autohtone vor trebui să modeleze politicile de personal ținând cont și de acest aspect. În al doilea rând, se înregistrează o tendință de emigrare a tinerilor în vederea continuării studiilor în străinătate, având posibilitatea formării profesionale a acestora într-un mediu cultural și sistem educațional diferit de cel existent în Republica Moldova. Acesta este un element foarte important pe care trebuie să-l ia în considerație managerii de resurse umane din organizațiile autohtone în dorința atragerii și angajării acestei categorii de persoane la anumite posturi de muncă. În al treilea rând, crește numărul persoanelor străine angajate în Republica Moldova, ce aparțin diferitor etnii și culturi, respectiv se ghidează de un sistem de valori diferit, fapt de care trebuie să țină cont managerii funcțiunii de resurse umane ai organizațiilor autohtone.

Referințe:

1. BÎRCĂ, A. *Managementul resurselor umane în context internațional*. Chișinău: ASEM, 2013. 330 p.
2. BÎRCĂ, A. Diversitatea culturală – domeniu de activitate al managementului resurselor umane în organizaţiile multinaţionale. În: *Analele Academiei de Studii Economice din Moldova.* Chişinău, 2008, ed. a VI-a, p.71-74.
3. HOFSTEDE, G. *Managementul structurilor multiculturale.* Bucureşti: Economica, 1996. 326p.
4. ISTOCESCU, A. *Management comparat.* Bucureşti: ASE, 2006. 413p.

INTEGRAREA FINANCIARĂ EUROPEANĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Artur CORCODEL
Universitatea Academiei de Ştiinţe a Moldovei
Institutul Naţional de Cercetări Economice

În unanimitate este recunoscut faptul că Republica Moldova este un stat european, atât geopolitic, economic, cât şi cultural, care pe parcursul secolelor a fost influenţat de diverse culturi. Obiectivul esenţial îl reprezintă integrarea în UE, structură care antrenează într-un proces dinamic de transformare şi consolidare economică, politică şi militară statele membre.

Avantajele integrării Republicii Moldova în UE ar fi:

- aplicarea standardelor europene, care cel puţin înseamnă civilizaţie;
- mijloace financiare alocate prin intermediul programelor;
- investiţiile care ar da posibilitate creşterii bunăstării [1, p. 61].

Din punct de vedere conceptual, implicaţiile pozitive la nivel macroeconomic ale integrării financiare europene se referă, în principal, la susţinerea creşterii economice. Este evident că pentru Republica Moldova hotărâtoare vor fi alocările din fondurile europene, ce se realizează diferenţiat, în funcţie de forma pe care o vor îmbrăca aceste investiţii.

În cazul unei investiţii „pe loc gol", creşterea economică se datorează creării unei noi capacităţi de producţie, locurilor de muncă suplimentare, apariţiei unui nou consumator şi plătitor de taxe. În cazul participării la privatizare, efectele pozitive apar în situaţia eficientizării activităţii agentului economic şi creşterii competitivităţii acestuia, permiţând supravieţuirea pe termen lung a întreprinderii privatizate.

Fluxul de capital străin stimulează investiţiile interne, întrucât producătorii autohtoni vor fi interesaţi în creşterea eficienţei activităţii şi îmbunătăţirea calităţii output-urilor fie pentru a face faţă concurenţei datorate prezenţei investitorilor străini în sectorul de activitate respectiv, fie pentru a dobândi calitatea de furnizori ai investitorului străin.

În plus, firmele locale pot dobândi acces la canalele de distribuţie ale investitorului străin, caz în care vor fi interesate de creşterea producţiei şi a calităţii bunurilor realizate.

Fondurile europene corect direcţionate cu siguranţă vor sprijini restructurarea şi privatizarea, aspect care prezintă o importanţă deosebită în cazul economiei naţionale a Republicii Moldova, în special în cazul firmelor care necesită un volum mare de capital şi capacitatea de a reorganiza şi eficientiza activitatea. Astfel, investitorii străini pot contribui nu numai cu resursele financiare necesare privatizării, în măsura în care efectuează ulterior investiţii în vederea eficientizării rapide a activităţii firmei [1, p.70].

Efectul integrării financiare europene este amplificat de susţinerea creşterii investiţiilor de capital, datorită accesului investitorilor străini la sursele externe de capital. În cazul în care pieţele locale de capital nu dispun de resurse pentru finanţarea unor proiecte importante, investiţiile străine pot acoperi acest deficit deoarece reprezintă o sursă directă de capital străin. Astfel, pot avea efecte pozitive asupra balanţei de plăţi externe, prin finanţarea deficitului de cont curent.

Avantajele sunt consolidate prin creşterea veniturilor la bugetul statului datorită apariţiei de noi contribuabili în economia Republicii Moldova. Chiar şi în cazul în care se acordă anumite stimulente fiscale, veniturile bugetare cresc ca urmare a creşterii încasărilor din impozitele pe salarii.

Multiple cercetări confirmă că integrarea financiară este benefică pentru dezvoltarea economică a economiilor naţionale, oferind investitorilor posibilitatea de a obţine profituri mai mari, precum şi a micşora riscurile din contul diversificării, permiţând beneficiarilor de împrumuturi să atragă o finanţare mai credibilă, cu cheltuieli mai mici, pe pieţe mult mai voluminoase şi de succes [1, p. 74].

Fluxurile internaţionale de capital generează şi beneficii aferente integrării financiare, în particular, deschiderea financiară contribuie la dezvoltarea sectorului financiar intern, asigură disciplina în politica macroeconomică, sporeşte eficienţa activităţii firmelor autohtone, situându-le în condiţii de concurenţă cu noii participanţi străini şi eliberând puteri ce conduc spre îmbunătăţirea calităţii administrării de stat şi corporative.

În prezent, în practică, investiţiile străine directe (ISD) devin sursa principală a fluxurilor capitalului particular în ţările cu pieţe în formare. ISD şi investiţiile de portofoliu în capitalul acţionar sunt mai stabile şi mai puţin supuse modificărilor bruşte ale direcţionării, ele aduc cu sine o mulţime de beneficii indirecte integrării financiare: constituie un mecanism pentru transmiterea cunoştinţelor în administrare şi a celor tehnologice, ajută la implementarea tehnologiilor înaintate, renovarea fondurilor de producţie, sporirea calificării angajaţilor.

Deoarece ISD, de obicei, se concentrează în ramurile orientate spre export, ele exercită o influenţă pozitivă asupra exportului net al ţării şi asupra capacităţii acesteia de a obţine încasări valutare: profitul respectiv contribuie la creşterea încasărilor din taxe în bugetul ţării; ISD sunt relativ stabile în perioada crizelor financiare globale şi aceasta este deosebirea lor radicală de alte fluxuri de capital particular, în special pe termen scurt [2].

Până recent, depistarea, modelarea şi evaluarea cantitativă a efectelor dinamice din integrarea financiară era o sarcină complicată. În ultimii ani a fost obţinut un important progres în elaborarea unor metodici mult mai eficiente de analiză a rolului integrării financiare în dezvoltarea economică.

Cercetările bazate pe aceste metodici demonstrează mărturiile influenţei pozitive a integrării financiare asupra creşterii economice. În particular, cu suportul Comisiei Europene, în ultimul deceniu s-a efectuat un şir de cercetări, scopul lor fiind evaluarea impactului integrării europene asupra creşterii economice.

Ca rezultat al cercetărilor s-a depistat că în urma integrării, pe pieţele financiare europene a fost înregistrată o creştere pe termen lung a PIB-lui în mărime de 1,1%, precum şi o creştere a gradului de ocupare populaţiei în mărime de 0,8%.

Aportul maximal la creşterea obţinută (circa 45% din totalul efectului produs) îi revine micşorării valorii capitalului atras pe piaţa valorilor mobiliare. Cel mai mic aport la creşterea economică îi revine finanţării bancare, a cărei cotă în termen de lungă durată a fost mult mai redusă decât cota pieţei de obligaţiuni [3].

În baza celor expuse, ajungem la următoarele concluzii: doar prin integrarea economică şi financiară europeană este posibil de trans-

format economia naţională, bazată pe consum şi susţinută în mare măsură de remitenţele din exterior, într-o economie bazată pe investiţii, inovaţii, şi competitivitate.

Integrarea pieţelor financiare influenţează pozitiv dezvoltarea economică: creşte oferta globală de capital şi se asigură dezvoltarea concurenţei pe pieţele financiare interne, se creează atât noi instrumente financiare, precum şi se îmbunătăţeşte calitatea serviciilor financiare.

Implementarea eficientă a integrării europene va permite încadrarea ţării într-un sistem de securitate, stabilitate şi prosperitate, construit pe principii democratice şi respectul faţă de libertăţile fundamentale ale omului.

Referinţe:

1. Program de activitate al Guvernului RM Integrare Europeană: *Libertate, Democraţie, Bunăstare.* Chișinău, 2011-2014.
2. www.agora.md.
3. www.gov.md.

CAUZELE DE ECONOMIE INFORMALĂ ÎN SECTORUL AGRAR

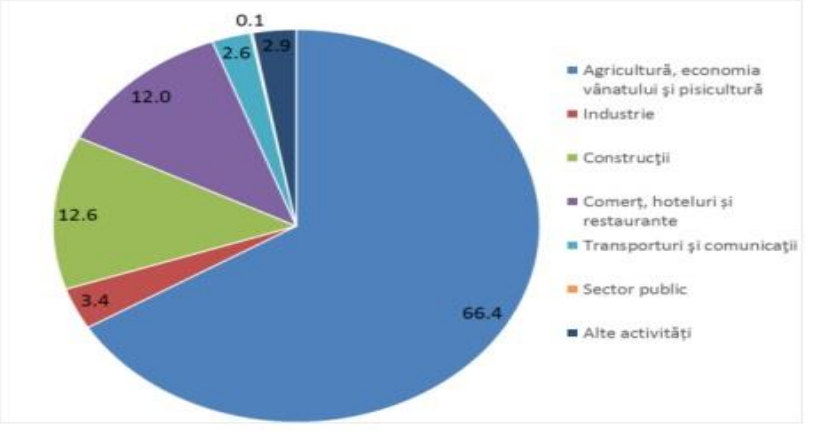
Iulia CAPRIAN

Economia tenebră reprezintă o urmă a economiei reale, care se realizează conform fiecărei țări în parte. Aceasta apare ca lipsa unui sistem de evidență statistică, lipsa unui sistem de indicatori economici din economia reală, care ar permite evaluarea cantitativă a indicatorilor din economia tenebră. Economia tenebră include majoritatea activităților economice legale, care nu sunt supuse proceselor de impozitare, de asemenea procesele ilegale, obscure, antiumane, și antisociale. Fenomenul dat apare în perioadele de criză economică. Produsul Național Brut nu poate oglindi situația adevărată a economiei. La creşterea economiei tenebre, cadrul instituțional, sancțiunile destinse, acțiuni provizorii ai legii, şi cel mai important apariția unor situații de spălare de bani care creează situații favorabile pentru dezvoltarea economiei tenebre.

Conform unor autori volumul economiei tenebre depinde direct de nivelul impozitărilor. Acesta este generat de moralul guvernanților, a

politicienilor, de sistemul de sancționare a activităților economice ilegale [2]. Ponderea economiei tenebre în Republica Moldova, conform unor evaluări, depășește deja 30% din PIB. Indicatorul dat are influență directă asupra situației economico-financiare și investiționale, chiar și asupra prosperității populației. Agenții economici care își desfășoară activitatea se află într-o competiție necinstită din cauza celor care se eschivează de la plata impozitelor și taxelor.

Cauzele principale ale economiei tenebre constă în faptul că agentul economic în lupta pentru a-și mări profitul profită de orice oportunitate de a încălca legea într-o oarecare măsură. Întreprinzătorii parcurg la situația de a angaja personal total legal, acest lucru fiind profitabil pentru afacerea sa. Acesta alege mai bine ocuparea informală pentru că permite o angajare și concediere a lucrătorilor mai ușoară. Economia tenebră mai este numită și economia informală. Ocuparea informală a reprezentat mereu un moment de nelipsit din cadrul economiei moldovenești. Astfel, un procent mare în ocuparea informală o constituie sectorul agricol, care în 2014 a înregistrat o pondere de 66,4%, contribuția de bază constituind-o gospodăriile casnice. (Fig.1.).

Sursa: Biroul Național de Statistică

Fig.1. Distribuția ocupării informale pe principalele sectoare economice 2014, %

Procentul ocupării informale în total se diminuează, ca influență a tuturor sectoarelor economice, pe când agricultura și construcțiile au făcut contrariul, acestea în 2014 au ajuns la 79% [4].

Ocuparea informală prezintă o influență specifică asupra economiei, care este influențată de economia neobservată. Această ocupare informală reprezintă un element nefavorabil asupra economiei, deoarece se caracterizează printr-o productivitate scăzută, și prezența competitivității în cadrul sectoarelor economiei în ansamblu. Ca rezultat al unor oportunități economice scăzute, o mulțime de persoane activează în domeniul agriculturii pe cont propriu. Conform unor cercetări efectuate de către Ministerul Muncii, Protecției Sociale și a Familiei în anul 2014 s-a constat o pondere de 57% de populație, care preferă să nu-și declare salariul real, acest fapt a condus la o scădere în cadrul Bugetului Public Național de circa 4,7 mlrd lei, ce reprezintă aproximativ 6,5% din Produsul Intern Brut [7]. Caracteristic mai mult pentru remunerarea în plic este în rândul bărbaților care constituie un procentaj de 53,8%, iar în cazul femeilor un procentaj de 49,7%, de asemenea un nivel înalt alt plăților în plic sunt înregistrate în cazul persoanelor cu un nivel de studii scăzut și un nivel socioeconomic mai înalt, de asemenea și cei din mediul urban [5]. În vederea luptei cu salariile în plic putem considera următoarele intervenții politici:

- Impunerea unor amenzi severe și imediate asupra companiilor care practică ocuparea informală, dar penalitatea să includă în sine echivalent a tuturor contribuțiilor și impozitelor neachitate la stat și de asemenea penalizarea pe fiecare angajat în parte;
- Consolidarea capacităților instituționale ale Inspecției Muncii, pentru a mări acoperirea și eficiența inspecțiilor;
- Menținerea transparenței și responsabilității în vederea aplicării sancțiunilor;
- Înregistrarea unor rezultate cât mai favorabile dintre Inspecția Muncii și instituțiilor specializate pentru a combate ocuparea informală și a o preveni.

Economia neobservată reprezintă o parte indispensabilă din cadrul oricărei economii. Efectuarea controlurilor și analizarea rezultatelor dau posibilitatea autorităților de a lupta cât mai eficient, cu elementele ce țin de producția ascunsă și cea ilegală, de asemenea, de a supraveghea unele elemente din cadrul economiei [1]. Republica

Moldova, din păcate, înregistrează un procentaj înalt al economiei tenebre, ajungând în 2014 la 28% din cadrul Produsului Intern Brut, care prezintă o creştere continuă, în majoritatea cazurilor aceasta apare ca rezultat al impozitelor şi taxelor înalte, ce nu dau posibilitatea antreprenorilor de a se putea dezvolta mai uşor. Ca rezultat al analizei economiei tenebre se poate elabora politica fiscală [8].

Republica Moldova poate fi caracterizată prin faptul că ocuparea informală este un fenomen destul de întâlnit, care cuprinde economia tenebră. Pentru a stabili condiţii cât mai bune în ceea ce priveşte evaluare economiei tenebre şi elaborarea unor politici de scădere a acesteia, este necesar ca Oficiul Naţional de Statistică şi organele abilitate în domeniul dat să realizeze evaluarea componentei producţiei ilegale. O altă condiţie ar fi ca să se efectueze înlăturarea elementelor ce ţin de clasificaţia bugetară, pentru trecerea căreia este necesar a reanaliza aceasta, în vederea faptului ca să coincidă cu standardele internaţionale [6].

Economia tenebră sau neobservată creşte în cadrul Republicii Moldova, ca rezultat al creşterii discrepanţei fiscale, mai exact a diferenţei dintre veniturile fiscale colectate şi cele potenţial. În 2014 discrepanţa fiscală a ajuns la 9% din Produsul Intern Brut în cadrul sectorului ilegal.

Factorii care determină în mare măsură economia neobservată sunt constituiţi din moralitatea fiscală şi povara fiscală, în sumă factorii daţi determină circa 60% din factorii explicativi. Pentru a estima nivelul real al economiei tenebre din Republica Moldova, este foarte greu uneori chiar imposibil de realizat, ca rezultat al unui nivel înalt al corupţiei, şi nu în ultimul rând al faptului că cei ce încalcă activitatea economică legală sunt protejaţi [3].

Economia tenebră în Republica Moldova există şi nu putem nega faptul dat în niciun caz, acest fenomen este normal în cadrul ţărilor în tranziţie, cum este şi ţara noastră. Pentru ca agenţii economici să prezinte o concurenţă sănătoasă între ei autorităţile, trebuie să se ia măsurile necesare.

În pofida momentelor negative ale economiei date, aceasta aduce populaţiei venituri în plus, ceea ce pentru unii reprezintă chiar unica sursă de existenţă, de asemenea oferă locuri de muncă, scăzând rata şomajului, însă tot ajungem la faptul că acestea nu completează

pierderile provocate în cadrul bugetului de stat prin intermediul evaziunilor fiscale.

Referinţe:

1. Codul Fiscal al Republicii Moldova, Lege Codul Fiscal nr. 1163-XII din 24.04.1997.
2. Hotărîre nr. 135 din 24.02.2014 cu privire la modul de repartizare a mijloacelor fondului de subvenţionare a producătorilor agricoli.
3. Hotărîre nr. 352 din 10.06.2015 cu privire la modul de repartizare a mijloacelor din fondul de subvenţionare a producătorilor agricoli pentru anul 2015.
4. DOGA-MÎRZAC, M., NAWAF, A. Tendinţele macroeconomice la etapa actuală a Republicii Moldova. Direcţii de sporire a eficienţei economice a sectorului agrar. În: *Conferinţă ştiinţifică a profesorilor şi doctoranzilor. UASM*. Chişinău, 2010
5. DOGA-MÎRZAC, M. Direcţii de sporire a eficienţei economice a sectorului agrar. În: *Conferinţă ştiinţifică a profesorilor şi doctoranzilor.* Chişinău, 2012.
6. BESLEY, T. and TORSTEN, P. *Taxation and Development, in Handbook of Public Economics.* Volume 5, edited by Alan J. Auerbach, Raj Chetty, Martin Feldstein and Emmanuel Saez. Oxford: Elsevier, 2013, p. 51-110.
7. www.statistica.md
8. www.micb.md

ASPECTUL METODOLOGIC DE INDICATORI ŞI CRITERII STATISTICI ÎN ASIGURĂRI

Iulia CAPRIAN, Maria COJOCARU

O activitate economică poate fi caracterizată printr-un şir de indicatori şi indici. Fiecare dintre aceştia servesc în calitate de cuantificare a calităţii activităţii respective. Sunt mulţi indicatori şi indici care pot servi în calitate de criterii. Soluţionând problema după un criteriu, se obţine o valoare a indicelui-criteriu. Pentru soluţionarea problemei şi în baza unui alt criteriu, este necesar să fie suplimentat sistemul de restricţii cu o nouă restricţie referitor la valoarea primului criteriu. În astfel de cazuri problemele de asigurări pot fi bicriteriale, multicriteriale. Soluţionarea problemelor în baza mai multor criterii în cursul de programare matematică este bine algoritmizată. Beneficiile care pot fi realizate depind de un şir de actori, de riscuri [3].

Asigurările și riscurile constituie teme de discuții și pentru teoreticieni, analiști și practicieni. Frecvent, unii agenți economici ocolesc asigurările (economisesc niște mijloace financiare), preferă să accepte „prețul de riscuri". Bazele teoriei riscurilor constau în următoarele: cuantumul profitului, beneficiul scontat; mărimea fluctuațiilor posibile ale acestor indicatori (profitul, beneficiul, venitul etc.). Dacă, de exemplu, există două variante posibile de investiții, care dau același profit sperat, scontat, întreprinderea alege acea variantă de investiții în care fluctuațiile profitului scontat sunt mai mici. Deci, un agent economic acceptă un anumit risc, dar trebuie să conștientizeze că profitul scontat poate fi obținut cu probabilitatea P, însă acest agent să fie gata și să suporte consecințele nefavorabile cu probabilitatea (1-P). Asigurările de tot felul atenuează pierderile aduse agentului economic cu probabilitatea (1-P). Asigurările și beneficiile pot fi exprimate într-un limbaj formalizat. În acest scop, notăm prin $\{B_{ij}\}$ – matricea beneficiilor realizate în activitatea economică i, i = 1, 2, … , n. Asigurările sunt notate prin A_j, j = 1, 2, … , n. Activitățile economice se pot solda cu beneficiile și în cazul când asigurările sunt nule (fără asigurare). Lipsa asigurărilor este notată prin A_{n+1}; beneficiile realizate fără asigurări – $B_{i,n+1}$, i = 1, 2, … , m. Problema poate fi soluționată în baza câtorva criterii:

- criteriul maximin: B_{i0j0} = max min $\{B_{ij}\}$, unde A_{j0} – asigurare optimă; $1 \le i \le m$ $1 \le j \le n+1$;
- criteriul maximaxi: B_{i0j0} = max min $\{B_{ij}\}$; $\le i \le m$ $1 \le j \le n+1$
- criteriul minimax: B_{i0j0} = min max { max $\{B_{ij}\}$ - B_{ij}}; $1 \le i \le m$ $1 \le j \le n+1$ $1 \le j \le n+1$;
- criteriul verosimilității maxime: B_{i0j0} = max $\{B_{i0j} \mid P_{i0} = \max\{P_i\}\}$, $1 \le i \le m$ $1 \le j \le m$, unde P_i – repartiția probabilistică a stărilor activităților economice;
- criteriul profitului mediu: B_j = max { $\sum_{i=1}^{m}$ Pi Bij}}, j = 1, 2, … , n+1 ; $1 \le i \le n+1$;
- criteriul repartiției uniforme: $B_j = \frac{1}{m}$ max { $\sum_{i=1}^{m}$ Bij}}; $1 \le i \le n+1$;
- criteriul informației simple: maximum cantitatea de informație H = - ($\sum_{i=1}^{m} Pi \ln Pi$);
- criteriul informației ponderate : G = - ($\sum_{i=1}^{m} UiPi \ln Pi$) , $U_i > 0$, i = 1,2,3, ... , m.

Criteriile enumerate pot fi utilizate la cele mai diverse probleme din activitățile economice, inclusiv la programarea investițiilor cu cost cert şi beneficii riscante cu testarea pieței; la determinarea portofoliilor investiționale riscante; la diversificarea titlurilor și riscurilor în activitățile economice; la repartizarea antropico-optimală a titlurilor activităților economice: la elaborarea modelelor de creditare cu o rezervare-risc [5].

Selectarea criteriilor în baza cărora ține de voința, de iscusința subiectului economic, care nu acceptă să suporte pierderi uriașe, în schimb este de acord la niște „cotizații" moderate, relativ reduse, dar sistematic. Asigurările client (agent economic, firmă) pot (și trebuie) să-și calculeze indicatorii economici realizați cu valorile acestora (a indicatorilor) pentru cazul că ar fi avut loc unul din riscurile potențiale. Pentru Republica Moldova, de exemplu, 3 din 5 ani sunt secetoși. Dacă într-un an bun fermierul a profitat de condiții climaterice favorabile, apoi nu trebuie „să regrete" că nu s-a folosit de serviciile agenților de asigurare. În baza datelor statistice s-a observat că ($\sum_{t=1}^{5} Yt$): S > ($\sum_{i=1}^{5} Ye$): S, unde $Y_{i,}$ Y_i – recolta asigurată, neasigurată în anul *t*; S – suprafața agricolă. Riscul care trebuie „atenuat" prin intermediul aigurărilor poate fi intrepretat grafic [1]. Pe axa absciselor vom depune mărimile dispersiei σ^2 care reprezintă măsura riscului pe care firma intenționează să-l accepte; pe axa ordonatelor depunem speranța matematică a profitului scontat (EY) .

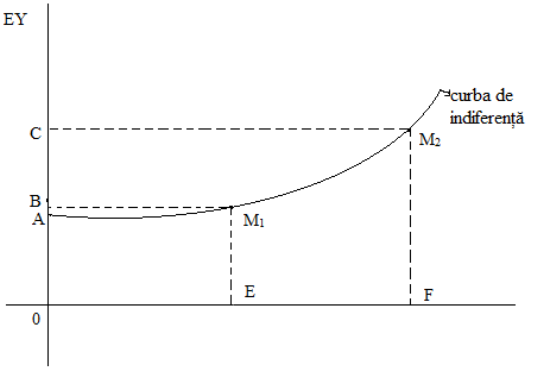

Fig. 3. Curba de indiferență
(litera E se citește: speranța matematică)

Să examinăm varianta în care riscul este egal cu OF = σ_1^2, iar speranța profitului scontat – OB. Acestei variante de funcționare a agriculturii îi corespunde punctul M_1, Dacă firma acceptă riscul OF= σ_1^2, firma trebuie să realizeze un profit mai mare, adică un profit egal cu OC>OB, mai mare ca OC – OB = BC (Fig.3). Punctul M_2 corespunde variantei „mai riscant". Punctul A de pe curba de indiferență îi corespunde profitul sperat garantat, cu dispersia $\sigma^2 = 0$. Segmentul BC din Fig. 3 este un „preț" pentru asumarea riscului suplimentar de către fermier egal cu EF = $\sigma_2^2 - \sigma_1^2$, adică o primă pentru riscul cuantificat cu ajutorul dispersiei. Segmentul OC este „prețul" pentru riscul OE = σ_2^2. Concavitatea curbei ne „sugerează" că „prețul" pentru risc crește mai repede decât riscul σ^2. Altfel spus, riscurile devin tot mai „scumpe", iar acceptarea economic acceptarea serviciilor de asigurare. Faptul stabilit pe cale intuitiv-empirică, că curba de indiferență devine din ce în ce mai „abruptă", mai „concavă", înseamnă că riscul crește, „prețul" asumării acestui risc crește mai repede. Acest proces a fost numit de către economistul polonez Kalecki M. „LEGEA PREȚULUI CRESCÂND al RISCULUI". Un fermier, cumpărător de materie primă, dacă nu dorește să rişte, trebuie să plătească mai mult, şi invers: dacă riscul pe care-l comportă achiziția materiilor prime crește, atunci costul materiei prime se reduce. Deci, asigurările pot fi interpretate: sunt suplimente la produsele, resursele procurate pentru ca acestea (procurările) să fie cu certitudine calitative. Dezvoltarea asigurărilor, ca metodă de gestiune a riscurilor, va condiţiona protecţia drepturilor patrimoniale ale agenţilor economici şi ale populaţiei, siguranţa şi stabilitatea activităţii de întreprinzător. Impactul dezvoltării asigurărilor se va releva şi prin faptul că fondurile acumulate în acest sector vor deveni o sursă importantă de investiţii pentru economia ţării [1]. Contribuind la redistribuirea riscurilor între subiecţii economici şi la recuperarea daunelor din contul rezervelor, asigurarea va spori eficienţa economiei în ansamblu şi a segmentelor sale separate.

La etapa actuală, activitatea de asigurare în Republica Moldova necesită o sporire operativă şi calitativă a volumului serviciilor de asigurare în funcție de cerințele pieței, dispunând concomitent şi de o evaluare cât mai precisă a consecințelor care se pot produce ca urmare a acestor acțiuni. Aceasta se referă la punerea în aplicare a noilor

tipuri de asigurare, efectuarea unor modificări esențiale a condițiilor asigurărilor care au fost puse în aplicare anterior, la sporirea facilităților asiguraților, simplificarea modalităților de achitare a despăgubirilor de asigurare, extinderea volumului de răspundere a asiguratorului etc. [4]. Lipsa unor evaluări de perspectivă ale rezultatelor economice scontate de la modificările operate poate cauza o instabilitate financiară imprevizibilă a operațiilor de asigurare, cauzând, astfel, dezavantajele considerabile societăților de asigurări provenite de la aplicarea unor tipuri de asigurare. Este important să fie luate în considerație toate modificările posibile pentru asigurat și asigurator. Într-un șir de cazuri ar fi necesar să fie specificați noi indicatori de eficiență, fiind, astfel, produsă o sporire sau o reducere a acestor indicatori.

Referinţe:

1. CATARANCIUC, S., CAPAȚINĂ, G., MAXIMILIAN, S. *Matematici aplicate în economie*. Chișinău: CEP USM, 2013.
2. УЛИЯН, Г., КАПРИАН, Ю. Государственное регулирование страховой деятельности. În: *Revista ştiinţifică, Studii economice.* Chişinău, ULIM, nr.VI, nr.3-4 (decembrie) 2012.
3. ULIAN, G., CAPRIAN, I, VIȘANU, T. Piața de asigurări în Republica Moldova. În: *Studia Universitatis, Seria Științe exacte și economice.* Chișinău: CEP USM, 2012, nr.7(57), p.161-166.
4. CAPRIAN, I. Originea şi gestiunea asigurărilor cargo privind practica europeană. În: *Studia Universitatis, Seria Științe exacte și economice.* Chișinău: CEP USM, 2014, nr.7(77), p.35-40.
5. PURCARU, I. *Matematici financiare*. Vol.II. Bucureşti, 1993.

MANAGEMENTUL CRIZELOR ECONOMICO-POLITICE – FACTOR DETERMINANT AL STABILITĂŢII

Dan CORCODEL

Criza este o fază în evoluţia unei societăţi, marcată de mari dificultăţi economice, politice, sociale, perioadă de tensiune, de tulburare, de încercări, adesea decisive, care se manifestă în societate. Criza economico-politică începută şi cu termen de finalizare incert reprezintă un subiect preocupant pentru multă lume. Ea este rezultatul unui proces îndelungat, iată de ce trecutul istoric a creat o conjunctură

specifică, a cumulat într-o arie relativ restrânsă din punct de vedere geografic popoare foarte diferite din perspectivă culturală şi cu niveluri de dezvoltare inegală.

Stagnarea economică, sărăcia, distribuţia resurselor, guvernarea nedemocratică, discriminarea, îngrădirea drepturilor minorităţilor, migraţia ilegală, fluxurile de refugiaţi, disensiunile de natură etnică, intoleranţa culturală şi religioasă sunt principalii factori interni care au capacitatea de a lua forma unei crize de durată.

Viaţa unei societăţi cunoaşte momente simetrice, disimetrice şi asimetrice, evoluţii rapide şi stagnări, progrese şi regrese, situaţii normale, dar şi anormalităţi, crize şi conflicte. Avem o explicaţie oficială a crizei, furnizată de instituţiile publice, potrivit căreia problema îşi are originea în comportamentul nepotrivit al agenţilor, cuvintele-cheie fiind egoismul, lăcomia, speculaţia şi imposibilitatea de a funcţiona lin, asigurând alocarea corespunzătoare a resurselor. Totodată majoritatea cercetătorilor, dar şi analiştii din sectorul privat susţin că tocmai intervenţia statului a sădit seminţele turbulenţelor financiare pe care le traversăm în prezent. Potrivit acestora, reţeta prescrisă de autorităţi nu poate duce la atenuarea dificultăţilor ci, din contră, provoacă agravarea lor. Criza economico-politică este rezultatul unui complex de factori, care includ în principal: distorsionarea stimulentelor agenţilor economici şi patologia politicii.

Managementul situaţiilor de criză este o acţiune specializată de mare complexitate, dirijată şi susţinută pe multiple planuri: politic, diplomatic, militar, economic, social, religios etc., pentru diminuarea şi menţinerea sub control a efectelor negative. Esenţa managementului în situaţiile de criză o constituie reacţia promptă şi adecvată la evenimentele care ameninţă sau afectează direct securitatea naţională ori, în cazul dezastrelor, starea de normalitate. Pornind de la aceasta, se poate spune că managementul situaţiilor de criză cuprinde ansamblul de măsuri şi acţiuni stabilite de Guvern, ministere, prefecturi şi primării, în vederea garantării securităţii naţionale şi a ordinii. Adică un factor determinant al stabilităţii este democraţia, care reprezintă contextul social-politic spre care tinde şi societatea, iar cazul particular al democratizării societăţilor postcomuniste, în care se încadrează şi exemplul singular al Republicii Moldova, este unul destul de complicat, iar condiţiile instituţionale nu sunt suficiente.

Pornind de la studiile semnate de L.Diamond, la aspecte instituţionale ale democratizării urmează să fie adăugate şi altele pentru consolidarea democraţiei ca: cultura politică participativă, conştiinţa politică pluralistă, viziune economică de piaţă [1, p. 34].

Practica transformărilor democratice din Republica Moldova, vine să susţină completarea setului de cerinţe prezentate de R. Dahl. Pe lângă aceste condiţii de design instituţional, un aspect extrem de important pentru democratizarea societăţii îl constituie instituţionalizarea conştiinţei democratice a populaţiei. Cu siguranţă, existenţa instituţiilor încă nu înseamnă existenţa democraţiei. Este necesară şi „democratizarea" cetăţeanului. Prin urmare, obiectivele managementului situaţiei de criză sunt:

1) de a contribui la reducerea tensiunilor, în scopul prevenirii transformării lor în criză;
2) de a gestiona efectiv crizele apărute, pentru a preveni transformarea lor în conflicte între elementele sistemului;
3) de a organiza pregătirea civilă şi militară în mod corespunzător pentru diferite tipuri de criză, inclusiv capacitatea de a descuraja acţiunile împotriva elementelor implicate;
4) de a controla reacţia, iar dacă izbucnesc conflicte, de a preveni escaladarea lor [2, p.16].

R.Dahl nu introduce în mod expres în setul de instituţii „minim necesare" existenţa unei opoziţii politice libere în cadrul relaţiilor de putere, însă necesitatea şi cadrul de funcţionarea a acesteia sunt vizibile în practic toate condiţiile înaintate, chiar şi acel control din partea oficialilor aleşi a politicilor guvernamentale, libera exprimare care fundamentează opinia publică democratică, şi acceptarea ideii de opinie diferită de cea guvernamentală, dreptul de a se constitui în asociaţii politice sau apolitice pe interese, dezvoltarea societăţii civile [2, p.43]. Ceea ce se întâmplă azi, în Republica Moldova, nu este altceva decât faptul că oamenii au avut aşteptări enorme, iar tot ceea ce s-a petrecut i-a dezamăgit.

Componentele esenţiale ale managementului crizei sunt următoarele:

- metodele şi procedeele de culegere, transmitere şi evaluare a informaţiilor;
- analiza situaţiei create ca urmare a crizei;

• analiza pârghiilor oponente implicate în proces;
• analiza scopurilor şi mijloacelor;
• definirea opţiunilor de răspuns conform scopurilor politice, militare, economice şi sociale;
• implementarea soluţiei optime.

Gestionarea efectivă a oricărui tip de criză depinde de eficienţa legăturilor stabilite atât în interiorul sistemului respectiv, cât şi între grupurile interesate din exterior.

Alături de componente, evidenţiem şi principiile managementului situaţiei de criză:

1) elaborarea operativă a deciziilor;
2) veridicitatea şi oportunitatea informaţiilor;
3) coordonarea activităţilor;
4) controlul activităţii manageriale;
5) informarea publicului;
6) asumarea răspunderii [3, p. 52].

Managementul crizelor se realizează de către autorităţile naţionale de comandă, care au atribuţii de decizie şi responsabilităţi privind conceperea, planificarea, organizarea şi controlul măsurilor adoptate. Soluţionarea crizelor se realizează printr-un ansamblu de măsuri şi acţiuni politice, diplomatice, economice, informaţionale, militare şi de altă natură, aplicate individual sau combinat în funcţie de concepţia de rezolvare a situaţiei de criză [4, p. 34].

Criza politică din Republica Moldova se situează, aşadar, la capacităţile, voinţa politică şi, mult mai fundamental, la identitatea şi valorile construcţiei europene, ale cărei ambiţii şi limite sunt astfel scoase la iveală. Scena politică din Republica Moldova este structurată, sau, mai degrabă, destructurată, de alianţe eteroclite din punct de vedere ideologic, care reflectă incapacitatea partidelor de a polariza într-o manieră explicit şi stabilă o societate politică care nu are cultura dialogului, care nu a experimentat într-un cadru democratic pluralist şi a cărei referinţă supremă faţă de popor pare adesea să treacă prin zdrobirea minorităţii şi nerespectarea instituţiilor.

Referinţe:

1. DIAMOND, L., CHU, Y., PLATTNER, M. *Cum se consolidează democraţia*. Iaşi: Polirom, 2004.
2. DAHL, R. *Poliarhiile: participare şi opoziţie.* Iaşi: Institutul European, 2000.

3. HERKEMIG, G. *Managementul de criză.* Amsterdam, 1996.
4. HERMET, G. *Cultură şi democraţie*. Târgovişte: Editura Pandora, 2002.

EMBARGOUL EUROPEAN ASUPRA ARMELOR IMPUS CHINEI

Loredana JITARU
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași

Embargoul european asupra armelor a fost impus Chinei după reprimarea sângeroasă a manifestațiilor prodemocratice din iunie 1989 din Piața Tiananmen. Cadrul legal al embargoului european asupra armelor este reprezentat de Declarația Consiliului European de la Madrid din 1989, ce este o „declarație politică, fără caracter juridic obligatoriu, care nu a împiedicat pe deplin vânzarea de echipamente militare europene în China" [7, p.417]. Mai mult decât atât, aceasta poate fi interpretată de fiecare stat membru UE cum crede de cuviință. Acest lucru este evidențiat și de articolul 223 din Tratatul de la Roma, ce acordă competență statelor membre privind comerțul cu arme [7, p.75]. În plus, Vennesson explică faptul că „embargoul european asupra armelor impus Chinei nu este valabil din punct de vedere juridic pentru statele care au aderat după 1989" [7, p. 419]. Așa-numitul embargo european asupra armelor impus Chinei este, de fapt, „o serie de embargouri naționale asupra armelor" [1, p.11]. Acesta nu există în realitate, dar în schimb, există o restricție teoretică asupra comerțului cu arme dinspre statele membre UE către China. De asemenea, Tratatul de la Maastricht prevede faptul că „fiecare stat membru a avut posibilitatea de a impune sau revoca un embargo unilateral" [4, p. 46].

Embargoul asupra armelor impus Chinei de către Uniunea Europeană în 1989 a devenit principalul obstacol în dezvoltarea unui parteneriat strategic veritabil UE–China. Această sancțiune influențează negativ cooperarea economică, politică, militară și duce la creșterea neîncrederii dintre parteneri. Embargoul asupra armelor are mai degrabă o „valoare simbolică decât o valoare practică, pentru că acesta nu are forță juridică obligatorie. De aceea, embargoul european asupra armelor impus Chinei este un gest, care fustrează nu numai eforturile Chinei de a promova o relație mai strânsă cu UE, dar

limitează și potențialul de cooperare economică și militară dintre cele două centre de putere" [3, p.54-55].

Unele state membre ar prefera să pună în aplicare un mecanism mai pratic pentru a monitoriza și gestiona comerțul cu arme în China. Acestea sugerează că noul Cod de conduită ar trebui să devină principalul mecanism de gestionare a comerțului cu arme către China, deoarece ar oferi un control mult mai puternic decât embargoul actual, pe care fiecare stat membru este liber să-l aplice cum consideră de cuviință. Acest cod a fost adoptat de către „Uniunea Europeană în 1998 și reglementează vânzarea de arme ale statelor membre" [2, p.62]. Deși Codul de conduită nu are forță juridică obligatorie, prezintă două avantaje față de embargoul european asupra armelor, și anume: este mai practic, mai operațional și nu ar crea o problemă politică pentru cele două centre de putere, pentru că acest cod este aplicat de către toate statele din întreaga lume.

Propunerea de a ridica embargoul european asupra armelor impus Chinei a dus la o criza diplomatică și la negocieri intense între China, Uniunea Europeană, statele membre UE, SUA, Taiwan și Japonia. Creșterea presiunii SUA și adoptarea legii antisecesiune de către China în martie 2005 au făcut ca ridicarea sancțiunii să fie imposibilă. Cu toate acestea, problema nu a dispărut de pe agenda politică și factorii de decizie ridică regulat problema la summit-urile UE – China, vizitele oficiale ale șefilor statelor membre UE în China și invers, la întâlnirile UE–SUA sau UE– aponia.

În ceea ce privește poziția actorilor, aceasta diferă de la un actor la altul. De exemplu, Franța și Germania au vrut să ridice embargoul european asupra armelor pentru a elimina obstacolul din calea dezvoltării relațiilor UE–China. Acești actori susțin că nu este necesar să se continue punerea în aplicare a unei declarații fără sens; și mai mult decât atât, aceștia consideră că acest embargou asupra armelor este un „simbol depășit din trecut", ce nu mai corespunde deloc cu realitatea politică a lumii contemporane, împiedicând dezvoltarea relațiilor bilaterale. În 2005, oficialii UE, cum ar fi, Javier Solana și Peter Mandelson, au descris embargoul european asupra armelor ca fiind „nedrept" și „anacronic"[7, p.428]. Ei au explicat că acesta reprezintă un aspect negativ în relațiile UE–China.

În 2003, Parlamentul European era ferm convins că nu era momentul potrivit pentru ridicarea embargoului european asupra armelor,

întrucât „situația drepturilor omului în Republica Populară Chineză s-a îmbunătățit peste ani, dar rămâne nesatisfăcătoare, deoarece represiunea împotriva libertăților fundamentale continuă, precum și tortura, maltratarea, maltratarea pacienților cu HIV-SIDA, detenția arbitrară, numărul mare de condamnări la moarte în fiecare an, lipsa de respect și protecția drepturilor minorităților".

Oficialii americani se opun ridicării embargoului european asupra armelor, susținând că ridicarea sancțiunii ar permite Chinei să accelereze modernizarea apărării prin acoperire lacunelor cu tehnologia militară cheie.

Pentru oficialii chinezi, punerea în aplicare a sancțiunilor militare împotriva unui partener strategic este inacceptabilă. Guvernul chinez consideră că embargoul asupra armelor împotriva Chinei are drept consecință creșterea neîncrederii între China și UE. Fostul premier chinez Wen Jiabao a declarat că „embargoul este un produs de epoca Războiului Rece și este total depășit".

Sistematizând cele spuse *supra*, putem concluziona că atât timp cât China va continua să fie o țară nedemocratică și nu va respecta drepturile omului, embargoul european asupra armelor impus acestei țări nu va fi ridicat.

Referinţe:

1. ANTHONY, I. Military relevant EU-China trade and technology transfers: Issues and problems. În: *SIPRI Paper*, 2005, p.1-21.
2. BARYSCH, K., GRANT, C. and LEONARD, M. Embracing the Dragon. The EU's partnership with China. *Centre for European Reform*. 2005, p. 1-77.
3. HUANG, Y. The EU-China's Strategic Partnership: A Case Study of the EU's Arms Embargo against China. In: *The Agora: Political Science Undergraduate Journal*, 2011, vol. 2, No. 1, p.52-60.
4. KREUTZ, J. Reviewing the EU Arms Embargo on China: the Clash between Value and Rationale in the European Security Strategy. In: *The Central European Review of International Affairs,* 2004, No. 22, p.43-58.
5. *European Parliament resolution on arms sales to China Removal of the EU embargo on arms sales to China.* 2003, [Accesat 12.05.2016]. Disponibil: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/fd/d-ch2004092805/d- ch2004092805en.pdf.
6. *The Treaty of Rome.* 1957. [Accesat 11.05.2016] Disponibil: http://ec.europa.eu/archives/emu_history/documents/treaties/rometreaty2.pdf.

7. VENNESSON, P. Lifting the EU Arms Embargo on China: Symbols and Strategy. In: *Euramerica*, 2007, Vol. 37, No.3, p.417-444.

IN QUEST OF METHODS TO INCREASE ENTREPRENEURIAL ACTIVITY: FIELD EXPERIMENT IN MOLDOVA

Igor ASANOV, University of Kassel, Kassel, Germany
Alla LEVITSKAIA, Comrat State University

We provide a field experiment to study the efficiency of entrepreneurial program in Gagauzia region, Moldova. This program aims to increase the start-up rate in the region by providing free business and confidence training. Using randomized controlled trial we investigate (1) which type of training increases the willingness of people to engage in start-up activity and (2) what are the underlying behavioral mechanisms of this change. We randomly assign applicants for the entrepreneurship training to three educational tracks: (1) Business and confidence training; (2) Confidence training; (3) No training (control group). We elicit participants' level of confidence before and after the training using the market entry game (Camerer & Lovallo, 1999). We also measure cognitive abilities with cognitive reflection test (Frederick, 2005) and assess risk attitudes (Cettolin & Riedl, 2011) before the training.

After the training, we ask about the investment that participants would like to get for their start-ups from third-party and their willingness to take a loan from the bank. These questions are incentivized since the decision about funding their projects and giving the loan is based on the subjects answer and subjects know about it. These are the key dependent variables in our study. We find that participants are under confident on average; however, we observe a positive change in confidence after the confidence training. We find indirect evidence that different educational tracks change investment intentions in different directions. We do not observe that cognitive abilities or risk attitudes are associated with higher intentions of engaging in entrepreneurial activity, taking a larger loan or willingness to invest more. We also plan to provide a follow-up

survey in May 2016 to measure the key indicators of entrepreneurial activity: start-up rate, the number of employees, revenue, profit.

References:

1. CAMERER, C. & LOVALLO, D., 1999. Overconfidence and excess entry: An experimental approach. In: *American Economic Review*, 89(1), pp.306–318.
2. CETTOLIN, E. & RIEDL, A. 2011. *Fairness under uncertainty*. Manuscript, Maastricht University, p.1–39.
3. FAIRLIE, R., KARLAN, D. & ZINMAN, J. 2012. Behind the GATE Experiment: Evidence on Effects of and Rationales for Subsidized Entrepreneurship Training. In: *Working Paper*, (January).
4. FREDERICK, S. 2005. Cognitive Reflection and Decision Making. In: *Journal of Economic Perspectives*, 19(4), p.25–42.
5. MICHAELIDES, M. & BENUS, J. 2012. Are self-employment training programs effective? Evidence from Project GATE. In*: Labour Economics*, 19(5), p.695–705.

EFICIENȚA IMPLEMENTĂRII SOLVENCY II ÎN GESTIUNEA SOCIETĂȚILOR DE ASIGURĂRI

Lina VASILOI

Tensiunea care a existat mai bine de un secol în cadrul pieței serviciilor de asigurare, dintre conceptul de libertate a pieței și necesitatea de a proteja consumatorii a condus la un mix de concepte economice privind libertatea pieței încorporate într-un cadru de reglementare bazat pe reguli și principii de reglementare.

Directiva Solvency II este un cadru nou de reglementare a industriei europene de asigurări care adoptă o abordare bazată pe risc mai dinamică și pune în aplicare un regim de prevenire a falimentului asigurătorului cu o probabilitate de 0,5% [1].

Unul dintre principalele obiective ale Solvency II este încurajarea unei piețe unice ale serviciilor de asigurări mai profundă, care permite societăților din UE să opereze cu o singură licență în cadrul țărilor membre. Aceasta se va realiza prin introducerea unui cadru legal unitar pentru reglementarea prudențială pentru toate entitățile de asigurare și de reasigurare care operează în UE, fiind în concordanță cu principiile utilizate în supravegherea bancară. Această nouă abordare a pieței unice se bazează pe principii economice care

măsoară activele și obligațiile pentru a alinia în mod corespunzător riscurile asigurătorilor cu capitalul pe care îl dețin, pentru a proteja interesele asiguraților [2].

Solvency II este considerat un proiect excepțional de ambițios, ale cărui obiective au fost proiectate pentru a genera beneficii atât pentru asigurați, cât și pentru societățile de asigurări.

În cele mai dese cazuri, societățile de asigurări consideră un cadru de reglementare ca un cost suplimentar, care inhibă potențialul strategic al societății, precum și posibilitatea de a fi competitivi și profitabili, prin cerințele de reglementare excesivă a operațiunilor entității și costuri de implementare împovărătoare.

De fapt, beneficiul real al societăților de asigurări din implementarea integrală a reglementărilor Solvency II va fi mult mai durabil decât evaluarea anuală a eficienței capitalului. Principalul efort în cadrul implementării Solvency II nu este limitat la aplicarea calculului capitalului economic, ci se extinde colectarea, stocarea și gestionarea strictă a datelor și a informațiilor, pentru a permite măsurarea riscurilor societății prin prisma activelor și obligațiilor, din care să rezulte ulterior calculul capitalului economic.

Societățile de asigurări încearcă în mod continuu să ia cele mai bune decizii de afaceri, în vederea stabilității financiare și a profitabilității. În acest sens, mulți asigurători alocă foarte mult timp colectării și prelucrării manuale a datelor și generării rapoartelor, astfel rămânând puțin timp pentru studierea datelor și luarea deciziilor. De aceea, o abordare holistică, unificată de gestionare a datelor, care să asigure fluxul de informații în cadrul organizației, este o parte esențială a unui adevărat sistem de gestionare a riscurilor. Această abordare va permite factorilor de decizie să obțină înțelegeri mai complexe din informațiile analizate, pe care ulterior să le poată combina cu cele din alte direcții ale entității, cum ar fi subscrierea, regularizarea daunelor, marketingul ș.a. Beneficiile capacității transfuncționale de a obține o înțelegere corectă și profund intuitivă a afacerii, sunt în cele din urmă realizate în cadrul managementului performanței bazat pe riscuri la nivel de întreprindere, precum și al sistemelor informaționale de management [3].

Coerența care este impusă de reglementările Solvency II vor avea ca rezultat uniformitatea la nivel de raportare, analiză și prognoză între

acele societăți care aplică în mod corespunzător aceste prevederi la nivel granular. Aceasta de asemenea va facilita perfecționarea capacității de planificare strategică, managementul performanței, precum și strategiile de remunerare, care adaugă valoare entității într-un cadru bazat pe risc. Perspectivele enunțate *supra* vor permite entităților să identifice portofoliile care nu sunt optime în activitatea lor și să se concentreze asupra dezvoltării portofoliilor care sunt mai avantajoase pe termen lung. Din punctul de vedere al societății de asigurări, aceasta va încorpora, de asemenea, crearea și menținerea istoricului corporativ, pentru evitarea riscului și dependenței de persoanele-cheie, în special din cadrul societăților de asigurări mari.

Alinierea la cadrul de raportare prin prisma capitalului economic presupune, de asemenea, o mai bună identificare a riscului la un nivel mai detaliat și o capacitate mai mare de a alinia raportarea bazată pe risc cu standardele de raportare financiară. În cadrul societăților de asigurări care au făcut eforturi de a colecta toate datele necesare în scopul Solvency II într-un mediu de gestionare a datelor singur și coerent, se vor îmbunătăți semnificativ performanța, alocarea resurselor, eficiența internă, capacitatea de planificare strategică, managementul operațional ș.a. [3].

Deşi costurile de implementare Solvency II pot afecta valoarea profitului pe acțiune, acest fapt ar trebui echilibrat de beneficiul unui set de cerințe de raportare mult mai transparente și mai consistente decât anterior. Natura bilanțului economic, precum și modul în care acesta surprinde riscurile, atât pe partea de active cât și pe partea de pasive ale bilanțului, generează o viziune de ansamblu, în care poate fi identificată interacțiunea dintre activele la risc și pasivele la risc.

Creșterea gradului de transparență va contribui la creșterea gradului de înțelegere al părților externe, de exemplu, prin îmbunătățirea capacității agențiilor de rating de a evalua atât industria în ansamblu, cât și adecvarea capitalului societăților de asigurări individuale.

În plus, societățile de asigurări pot utiliza cerințele Solvency II pentru a-și construi un brand recunoscut pentru stabilitatea financiară a capitalului lor, transparența activității, precum și practici solide de gestionare a riscului. Beneficiile unei astfel de practici sunt vizibile în creșterea cotei de piață și fidelitatea clienților existenți.

Toate societăţile de asigurări propun consumatorilor aceleaşi produse de asigurare prin care oferă posibilitatea de a atenua un viitor incert şi sunt, prin urmare, esenţiale pentru stabilitatea economică a societăţii. Aplicarea principiilor Solvabilitate II însă ar trebui să creeze condiţiile necesare pentru a stabili în viitorul apropiat credibilitatea consumatorilor în industria europeană de asigurări.

Referinţe:

1. *Directiva 2009/138/CE din 25 noiembrie 2009 privind accesul la activitate şi desfăşurarea activităţii de asigurare şi de reasigurare (Solvabilitate II)*, [Accesat 14.05.2016]. Disponibil: http://eur-ex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:335:0001:0155:RO:PDF;
2. KPMG, *Solvency II: A closer look at the evolving process transforming the global insurance industry*, 2011. [Accesat 14.05.2016]. Disponibil: https://www.kpmg.com/US/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/solvency-II.pdf;
3. BUCKHAM. Jason, DAVID, Wahl, STUART, Rose. *Executive's Guide to Solvency II*, USA: Willey, 2011, p. 209.

УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ УЧЕТ – ИНФОРМАЦИОННАЯ ОСНОВА ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ

Владимир ДОЛГИЙ

В условиях рыночной экономики менеджеру предприятия необходимо принимать управленческие решения по самым разнообразным вопросам – от обеспечения конкурентоспособности до расширения видов деятельности.

При реализации информационных запросов менеджмента, необходимых для формирования соответствующей базы принятия управленческих решений, в качестве одной из мер потребовалось развертывание бухгалтерского учета хозяйственной деятельности предприятия в управленческом аспекте. В этих условиях термин «управленческий учет» начал укореняться и постепенно вживаться в практику управления предприятием. В то же время с развитием производственных систем и технологий, совершенствованием теории и практики менеджмента возникает необходи-

мость совершенствования и повышения качества существующих систем управленческого учета.

Управленческий учет охватывает те виды учетной информации, которая необходима менеджерам и, соответственно, связана со всеми функциями управления, то есть с планированием, контролем, анализом, регулированием деятельности предприятия. Сформированная в рамках управленческого учета информационно-аналитическая база данных является основой для реализации всех функций управления. Исходя из этого, руководители предприятия должны доверять данным управленческого учета.

Управленческий учет представляет собой систему учета, планирования, контроля, анализа данных о затратах и результатах деятельности в разрезе необходимых для управления объектов, оперативного принятия на этой основе различных управленческих решений в целях оптимизации финансовых результатов деятельности предприятия.

Если рассматривать роль управленческого учета в решении ключевых вопросов стратегии предприятия, тогда предопределяются фундаментальные изменения в понимании сущности управленческого учета и его места в системе управления предприятием [3, с.129].

Система управленческого учета позволяет обобщать, обрабатывать и анализировать информацию, поступающую от основных структурных блоков системы управления предприятием (администрирования, финансового управления, управления кадрами, производства, оказания услуг, маркетинга, информационных технологий).

Система управленческого учета — неотъемлемая составляющая управления предприятием, поскольку все управленческие решения, принимаемые в компании на основе оперативных данных управленческого учета и анализа, имеют долгосрочные последствия и напрямую или опосредованно направлены на реализацию стратегии предприятия, которая включает комплексный план, предназначенный для обеспечения осуществления миссии и достижения предприятием поставленных целей.

Руководители предприятия ежедневно сталкиваются с необходимостью принятия ряда решений, каждое из которых может непосредственно влиять на результаты деятельности в целом, но

эффективные решения – это залог существования коммерческого предприятия.

Управленческий учет призван облегчить процесс принятия решения, обеспечивая его информацией, относящейся к каждому решению (количественной и качественной), в той форме, в какой она может быть легко использована руководителями. Важно запомнить, что качественные аспекты решений являются такими же важными, как и количественные, и самые квалифицированные решения могут быть приняты только при учете всей имеющейся в распоряжении информации [2, с.24].

Для того чтобы управленческую информацию можно было эффективно использовать, она должна отвечать некоторым основным требованиям:

– *краткость* – информация должна быть четкой, не содержать ничего лишнего;

– *точность* – пользователь должен быть уверен, что информация не содержит ошибок;

– *оперативность* – информация должна быть готова к тому времени, когда она необходима;

– *сопоставимость* – информация должна быть сопоставимой по времени и по отделам/подразделениям;

– *целесообразность* – информация должна подходить для той цели, для которой она подготовлена;

– *рентабельность* – затраты на подготовку информации не должны быть больше, чем выгоды от ее использования;

– *адресность* – информация должна быть доведена до ответственного исполнителя и при этом должна быть соблюдена конфиденциальность.

Оптимальная система управленческого учета, позволяющая менеджменту оперативно получать необходимую учетную и аналитическую информацию в релевантной форме, является стратегическим ресурсом предприятия, обеспечивая его конкурентными преимуществами посредством *управления издержками*; *внедрения новейших технологий и инструментария* на основе получаемой информации управленческого учета; *формирования информации для выполнения основных управленческих функций*, а именно: для формирования внутренней отчетности и ее анализа;

управления финансами; управления издержками; стратегического планирования; корпоративного инвестирования; бюджетирования и формирования отчетности для внешних пользователей [1, с.121].

Таким образом, предприятие как экономическая система зависит от собственной системы управленческого учета и анализа, обеспечивающей его необходимой информацией. Развитие системы управленческого учета и анализа должно быть соотносимо с изменениями, происходящими внутри предприятия. Специфика формирования учетной информации обусловлена характеристиками и особенностями внутренней среды предприятия.

Литература:

1. АВЕРИЧЕВ, И.В. *Управленческий учет и отчетность. Постановка и внедрение*. Москва: Вершина, 2007. 281 с.
2. DOLGHI, C., MACOVEI, T. *Organizarea contabilităţii, rolul acesteia în sistemul de management al entităţii economice*. Chişinău: CEP USM, 2013. 78 p.
3. DOLGHI, Vladimir, Управленческий учет и его роль в построении системы управления предприятием. În: *Priorităţi strategice de modernizare inovaţională a economiei Republicii Moldova şi politici de dezvoltare durabilă la nivel mondial*, Conferinţa Ştiinţifică Internaţională, ediţia X. Chişinău: 30 – 31 octombrie, 2015. CEP USM 2015, p.127-131.

ТЕНДЕНЦИИ НА МИРОВОМ РЫНКЕ СЛИЯНИЙ/ПОГЛОЩЕНИЙ

Ulviyya MAMMADOVA

Процессы глобализации бизнеса вынуждают компании укрупнять капитал в целях более эффективного его использования, посредством поглощения конкурентов на рынке они пытаются найти новые источники доходов и способы роста. Однако рассматривая стратегии развития, компании почему-то предпочитают приобретение уже действующих компаний, а не стратегию органического роста. Некоторые эксперты считают, что «продвижение на международном уровне, как правило, легче осуществлять через приобретение уже действующих компаний, чем через строительство новых производств „с нуля” [1, с. 39].

Слияния и поглощения (*Mergers & Acquisitions, M&A*) представляют собой сделки, которые наряду с переходом прав собственности подразумевают, прежде всего, смену контроля над предприятием *(Corporate Control)* [2, стр. 23]. Понятие поглощение (*Acquisition*) охватывает приобретение всего предприятия, отдельных его частей, а также стратегическое участие в капитале (прямые инвестиции). Слияние (*Mergers*), в свою очередь представляет особую *форму поглощения*, при которой приобретаемая компания лишается юридической самостоятельности. Часто поглощение обозначается как приобретение (*Takeover*), которое может проводиться либо при поддержке менеджмента целевой компании (*Friendly Takeover*), либо вопреки его выраженному желанию (*Hostile Takeover*). В случае, когда при слиянии оба участвующих предприятия теряют свою юридическую самостоятельность и становятся частью новой компании, говорят также о слиянии компании, или о консолидации.

Нами был предпринят анализ динамики количества и объемов сделок слияний и поглощений (*M&A – mergers and acquisitions*) за 1985-2015 гг. Надо отметить, что данные по объему и количеству сделок по слияниям и поглощениям компаний, приводимые в разных источниках, существенно различаются. Это связано с тем, что информация может приводиться, например, по всем сделкам (национальным и трансграничным) или только по транснациональным. Данные могут быть также приведены по всем объявленным и завершенным сделкам или только по завершенным.

В качестве источников информации автором были использованы аналитико-статистические материалы консалтинговых компаний: Dealogic, IMAA (Institute for Mergers, Acquisitions and Alliances), Ernst&Young, The Boston Consulting Group, KPMG, OECD.

Анализ показывает, что пик развития рынка слияний и поглощений по количеству и по сумме сделок пришелся на 2015 год. По данным Института IMAA совокупный объем сделок по слияниям и поглощениям (M&A) в мире в 2015 г. вырос на 26,5% по сравнению с предшествующим годом и составил $4,3 трлн долл. США. Это самый высокий показатель за всю историю развития рынка M&A. Прежний максимум был зафиксирован по итогам 2007 г. и составлял 4,1 трлн. долл.

Аналитическая компания Dealogic приводит несколько другие цифры, но в целом общая тенденция сохраняется. По ее данным, в глобальном масштабе активность M&A достигла объема в 4,9 трлн долл., превысив рекордную цифру 2007 г. в 4,6 трлн. долл.

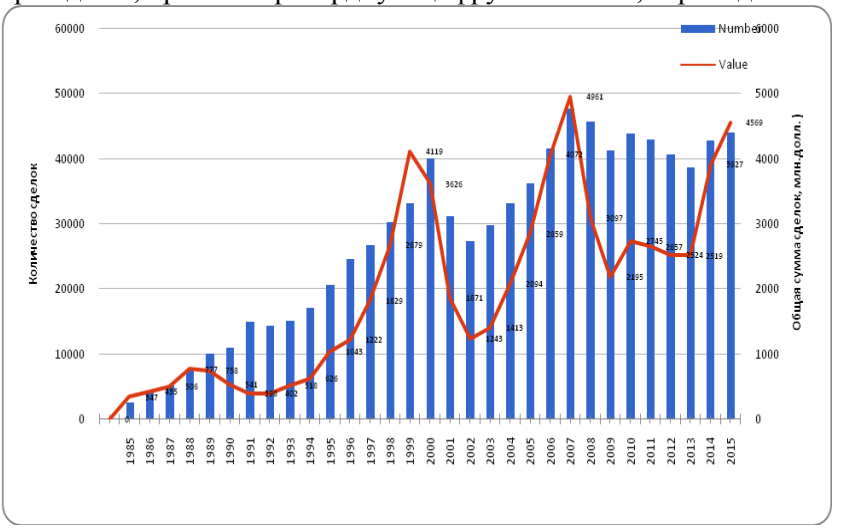

Диаграмма. Динамика развития мирового рынка слияний и поглощений Источник: данные Института ИМАА. https://imaa-institute.org/statistics-mergers-acquisitions/

За последнее десятилетие количество слияний и поглощений носило устойчивый характер, в то время как общая сумма и размеры сделок очень резко снизились во время кризиса и составили около 50% от суммы сделок 2007 года впредь до 2013 года. В итоге к концу 2014 года сумма сделок слияний и поглощений составила 3,93 трлн. долларов США, а к 2015 году – 4,57 трлн. долларов.

Является также новым рекордом и стоимость сделок слияния и поглощения с участием американских компаний, которая в 2015 году достигла $2,3 трлн. долл. США. Всплеск активности на рынке M&A объясняется трудностями компаний при наращивании выручки в условиях вялого экономического роста и низкой инфляции [3]. Число сделок объемом более $10 млрд. составило 58, в то время как предыдущий максимум был зафиксирован в

2006 году и составил 43 сделки, на которые пришлось 37% всего рынка M&A.

Относительно перспектив развития процессов по слияниям и поглощениям компаний, можно предположить, что темпы роста рынка M&A в среднесрочной перспективе могут сохраниться. Это связано с тем, что в последнее время было объявлено множество сделок по слияниям и поглощениям компаний, но заключение сделки – это только начало очень сложного процесса интеграции двух компаний.

Литература:

1. RIBEIRO do NASCIMENTO, L., MALVEZZI S. *Advances in Mergers and Acquisitions*. Volume 14. Sydney, ISBN: 978-1-78560-091-3.
2. HITT, Michael A., HARRISON, Jeffrey S., DUANE, R. *Mergers & Acquisitions*: *A Guide to Creating Value for Stakeholders*. Oxford University Press, 2001.
3. Mergers and Acquisitions Versus Greenfield Investment, Absorptive Capacity, and Economic Growth: Evidence from 12 New Member States of the European Union. In: *Eastern European Economics*. Volume 53, Issue 2, 2015. http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00128775. 2015.1033240
4. Creating or destroying value through mergers and acquisitions: A marketing perspective. In: *Industrial Marketing Management*. Volume 46, April 2015, Pages 24-35. http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0019850115000206
5. https://imaa-institute.org/statistics-mergers-acquisitions/
6. http://www.dealogic.com/u-media/1440/dealogic-global-ma-review-full-year-2015.pdf

EVOLUȚIA ANTREPRENORIATULUI SOCIAL ȘI INFLUENȚA LUI ASUPRA DEZVOLTĂRII ȘI INTEGRĂRII SOCIALE

Aurelia BRAGUȚA

În secolul XXI tot mai mult se vorbește despre impactul businessului asupra mediului în care activează, aici se poate menționa atât despre mediul ambiant afectat, cât și despre efectele asupra comunității locale unde își desfășoară activitatea afacerea. Dar totuși trebuie de ținut cont că tehnologiile moderne au impactul lor asupra

efectelor scontate. Pe de o parte, noile tehnologii reduc din efectele negative asupra mediului, pe de altă parte, tot ele contribuie la schimbarea filozofiei de a face afaceri, precum şi la influenţa asupra gândirii oamenilor.

Astfel încă prin anii 70 ai secolului XX au fost iniţiate discuţiile despre antreprenoriatul social. Este foarte popular şi bine dezvoltat în SUA şi în ţările din Europa de Vest. Noutatea conceptului constă în estomparea graniţei dintre sectorul business şi cel social. Pe lângă organizaţii nonprofit, antreprenoriatul social include activităţi care au ca scop obţinerea de profit, cum ar fi bănci pentru dezvoltarea comunităţii şi organizaţii ce îmbină elemente specifice sectorului business şi nonprofit (de ex., adăposturi sociale care desfăşoară contra cost, activităţi de recalificare profesională şi oferă locuri de muncă). Antreprenorii sociali creează valoare socială printr-un proces continuu de inovare şi de valorificare de noi oportunităţi, punând pe primul loc beneficiul societăţii în detrimentul beneficiului propriu. Nu există o definiţie unică ce ar caracteriza antreprenoriatul şi care ar fi unanim acceptată.

Noi putem menţiona că antreprenoriatul social depinde de caracteristicile economice şi condiţiile din fiecare ţară individual, dar, de asemenea, şi de infrastructura legală, politică, socioculturală, tehnologică şi ecologică. Cu referire la gradul de impact social, există diferenţe substanţiale pe glob, în special între ţările dezvoltate şi cele în process de dezvoltare.

Pentru a fi mai clară definirea antreprenoriatului social, vom face trimiterea la unii autori dedicaţi cercetărilor în domeniul dat şi vom aduce definiţia şi unor termeni tangenţiali, pentru a elimina confuzia în terminologia dată. Astfel antreprenoriatul social este un proces care urmăreşte sau caută soluţii inovative la problemele sociale. Mult mai specific, antreprenorii sociali aprobă o misiune de creare şi susţinere a valorilor sociale. Ei mizează pe o gândire dublă atât în sfera afacerilor, cât şi în cea nonprofit şi operează într-o varietate de organizaţii: mari şi mici, noi şi cu stagiu, religioase şi seculare, fără profit, cu profit şi hibride.

Există multe dezacorduri referitoare la definirea şi perceperea termenilor şi definiţiilor menţionate mai sus, dar am putea concluziona că antreprenoriatul social urmăreşte să identifice oportunităţile pentru

inovaţii şi schimbări, dar întreprinderile sociale urmăresc profiturile pentru a le reinvesti şi creştere.

Când vorbim despre antreprenoriatul social în general, putem menţiona patru elemente care stau la baza dezvoltării acestui fenomen, şi anume: antreprenorii, ideile, oportunităţile şi organizaţiile. Aceste elemente nu numai că ajută rapid să se dezvolte o afacere, dar de asemenea stabilesc strategiile care pot ajuta antreprenorii să dezvolte şi să lanseze idei mai bune, să descopere noi oportunităţi şi să creeze organizaţii mult mai creative.

Este evident că antreprenoriatul social implică mai mult decât un antreprenor şi o idee. Cel mai important la acest moment este cota fiecărui element în luarea anumitor decizii.

Antreprenorii – trebuie să fie creativi atât în stabilirea scopurilor, cât şi în soluţionarea problemelor apărute. Puterea care îi direcţionează pe antreprenori este faptul că astfel de persoană are un angajament profund de a face schimbări în întreaga societate sau mediu. O calitate foarte importantă pentru un antreprenor social este *firea personală etică*.

Ideile – în contextul antreprenoriatului social, ideile urmăresc nu atât obţinerea unui profit, ci mai degrabă soluţionarea unei probleme sociale, dar care este solicitată de către piaţă, adică de către consumatorii finali. Valorile pentru antreprenorii sociali ţintesc spre grupurile vulnerabile, cu un acces limitat la resursele financiare şi politice pentru a atinge beneficiile transformabile în proprii.

Desigur, antreprenorul joacă un rol crucial în schimbările transformative, dar numai după ce ei sunt siguri de idee.

Oportunităţile – trebuie să fie identificate şi explorate. Antreprenorii au calitatea de a identifica oportunităţile, unde unii văd o problemă, antreprenorul social vede o oportunitate. Ei nu sunt conduşi de percepţiile necesităţilor sociale sau de compasiune, dar ei au o viziune cum să soluţioneze problema şi vor încerca să implementeze această viziune.

Organizaţiile – cea mai mare provocare pentru organizaţie este – cât de mult pot face organizaţiile având resurse foarte limitate. Au existat şi mai există dezbateri referitor la scopurile stabilite de către organizaţie şi care este menirea ei, dar cele orientate social desigur că au o sarcină mai complicată pentru că trebuie să opereze cu o

diversitate de resurse, dar care trebuie să fie gestionate cu un grad înalt de eficienţă. (Aici ne referim atât la resursele atrase din donaţii, cât şi la resursele şi care sunt tradiţionali pentru o organizaţie).

Pentru a sintetiza misiunea antreprenoriatului social şi de ce devine vital pentru dezvoltarea societătii şi a progresului economic, sunt specifice o serie de beneficii pe care le generează comunitătii în care îşi desfăoară activitatea:

- **Creşterea numărului de persoane angajate**. Activităţile de antreprenoriat social creează slujbe şi oportunităţi. În acelaşi timp, se creează oportunităţi de angajare sau training pentru categorii defavorizate sau devin în sine legătura între piaţa muncii şi someri.
- **Inovaţie şi crearea de noi bunuri şi servicii pentru nevoi sociale care nu sunt adresate de societate**. Ca şi în cazul antreprenoriatului, întreprinderile sociale aplică şi dezvoltă inovaţiile pentru a realiza dezvoltarea de noi bunuri şi servicii. Problemele sociale adresate cel mai frecvent de întreprinderile sociale la acest moment sunt: persoanele cu handicap mental sau fizic, analfabetismul, abuzul de droguri etc.
- **Creează capital social pentru a veni în întâmpinarea dezvoltării sociale şi economice durabile.**
- **Promovează echitatea socială prin adresarea necesităţilor persoanelor dezavantajate.** Întreprinderile sociale adresează probleme sociale şi încearcă să atingă impact continuu şi sustenabil prin misiunea lor socială şi nu prin maximizarea profitului.
- **Demonstrează un acut simţ al responsabilităţii pentru persoanele pe care le deservesc şi pentru consecinţele acţiunilor întreprinse.**

Exemple de antreprenoriat social european:

În Italia, un centru medical furnizează o asistenţă specializată de nivel înalt, inclusiv în domeniul intermedierii culturale, mai ales în zonele slab deservite de serviciile publice, cu un accent deosebit asupra persoanelor în situaţie de fragilitate socioeconomică (de exemplu, imigranţi).

În Ungaria, o fundaţie a creat un restaurant care ocupă persoane cu dizabilităţi (40 de angajaţi), le oferă o formare şi un serviciu de îngrijire a copiilor pentru a le asigura tranziţia către un loc de muncă stabil.

În Franţa, o întreprindere a creat, în 2004, un concept inovator de servicii de spălare a maşinilor fără apă, cu ajutorul unor produse

biodegradabile, utilizând personal necalificat sau marginalizat, în vederea reintegrării acestuia pe piaţa muncii.

În Olanda, o întreprindere învaţă persoanele să citească prin utilizarea unor instrumente numerice inovatoare şi a unei metode ludice. Metoda este adaptată în mod deosebit copiilor hiperactivi sau autişti, dar şi analfabeţilor şi imigranţilor.

În Polonia, o cooperativă socială constituită de către două asociaţii ocupă şomeri de lungă durată şi persoane cu handicap şi furnizează o varietate de servicii pe piaţă: servicii de restaurant şi catering, mici lucrări de construcţie şi artizanat, precum şi formarea în domeniul incluziunii profesionale a persoanelor defavorizate.

Referinţe

1. The new Horos. Ce este antreprenoriat social, Oregon public Broadcasting, 2005.
2. DEES, J. Gregory. *The meaning of social entrepreneurship*. 2001.

Cuprins

PSIHOLOGIE ŞI ŞTIINŢE ALE EDUCAŢIEI

Vladimir GUȚU
CURRICULUMUL UNIVERSITAR: DIMENSIUNI DE PROIECTARE, IMPLEMENTARE, MONITORIZARE 3
Carolina PLATON
ABORDAREA EVALUĂRII CA PROBLEMATICĂ A SENSULUI 7
Angela POTÂNG
FORME DE MANIFESTARE A FURIEI ȘOFERILOR 10
Svetlana TOLSTAIA
MUNCA SAU FAMILIA: CONFLICT DE ROL LA FEMEI 14
Mihai PAIU,Tatiana REPIDA, Carolina ȚURCANU
AUTOINSTRUIREA – FORMĂ DE MANIFESTARE A ACTIVISMULUI COGNITIV AL STUDENȚILOR 17
J. RACU, I. RACU
FAMILIA CA SURSĂ DE ANXIETATE ÎN PREADOLESCENȚĂ 21
Tatiana TURCHINĂ
ECHILIBRUL MUNCĂ–FAMILIE ȘI ROLUL SUPORTULUI SOCIAL 25
Carolina ȚURCANU
CICLURI DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR: REGULI DE REALIZARE A CONEXIUNII ȘI A CONTINUITĂȚII 28
Aliona PALADI, Svetlana MACRINICI
COMUNICAREA VIRTUALĂ. AVANTAJE ȘI DEZAVANTAJE 32
Viorica ȘAITAN
SPECIFICUL CONFLICTULUI MUNCĂ–FAMILIE LA ANGAJAȚII DIN DIVERSE DOMENII OCUPAȚIONALE: SINTEZE TEORETICE 36
Galina PRAVIȚCHI
ASISTENȚA PSIHOLOGICĂ A PERSOANELOR SEROPOZITIVE 39

Valentina MIRON
ASPECTE EMOȚIONALE ASOCIATE TULBURĂRILOR PSIHOSOMATICE 42
Viorica REABOI
MANAGEMENTUL TIMPULUI ÎN TEORIA ŞI PRACTICA EDUCAȚIONALĂ 46
Rodica PASCARI
REPERE ISTORICE ÎN STUDIUL CERCETĂRILOR PRIVIND MUNCA EMOȚIONALĂ 49
Galina CULICOVSCHI
CERCETĂRILE ȘTIINȚIFICE ALE EXPERIMENTELOR ÎN DOMENIUL PSIHODIAGNOZEI VIZUALE 53
Sergiu TOMA
FENOMENOLOGIA ADAPTĂRII PSIHOSOCIALE: ABORDARE MULTIDIMENSIONALĂ 57
Gabriela DAMIAN-TIMOȘENCO
CLIMATE CHANGE EDUCATION: A 21st CENTURY PRIORITY 61
Cristina CURTEAN, Natalia COJOCARU
MANIFESTĂRI ALE CONFLICTULUI MUNCĂ–FAMILIE ŞI STRATEGII DE DIMINUARE A ACESTUIA LA ANGAJAȚII DIN DOMENIUL EDUCAȚIONAL 64
Valeriu IONAȘ
CUVÂNTUL CONSILIERULUI 68
Людмила АНЦИБОР
УЧЕНИЕ МАКИАВЕЛЛИ: ОБЪЕКТ И ПРЕДМЕТ СОВРЕМЕННОГО ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ЗНАНИЯ 73
Пинхас КАНДОВ
ДОЦИМОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ КАК ОСНОВАНИЕ ПОСТРОЕНИЯ ИНТЕГРАТИВНОЙ МОДЕЛИ ОЦЕНИВАНИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНФОРМАФЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ 76
Стела ВЫРТОСУ
ВЗАИМОСВЯЗЬ ДИСПОЗИЦИОННОГО ОПТИМИЗМА И ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО БЛАГОПОЛУЧИЯ У ПОДРОСТКОВ 80

Marianna SAVVA
REPERE CONCEPTUALE PRIVIND ORIENTAREA PROFESIONALĂ ȘI GHIDAREA ÎN CARIERĂ 84

SOCIOLOGIE ŞI ASISTENŢĂ SOCIALĂ

Maria BULGARU, Oleg BULGARU
POLITICI FAMILIALE CU IMPACT ASUPRA COMPORTAMENTULUI REPRODUCTIV 87
Stela MILICENCO
GENEROZITATE VOLUNTARĂ ŞI OBLIGAŢIE SOCIALĂ ÎN CONTEXTUL EVOLUŢIEI ASISTENŢEI SOCIALE 91
Aliona ONOFREI
„REDIMENSIONAREA" PARENTALITĂȚII: UN IMPERATIV AL TIMPURILOR NOASTRE 94
Anastasia OCERETNÎI
IMPLICAȚIILE TRANSCRIPTULUI ASUPRA PROCESULUI DE ANALIZĂ A DATELOR CALITATIVE 98
Olga GRAUR
ÎNGRIJIREA – CONCEPT ÎN DEVENIRE AL POLITICILOR FAMILIALE ȘI DE GEN 102
Diana CHEIANU-ANDREI
TENDINȚE ÎN REVENIREA ÎN MOLDOVA A MIGRANȚILOR ÎN DIFICULTATE 106
Oxana ISAC
SISTEMUL DE MONITORIZARE A POLITICILOR ȘI STATISTICILOR FENOMENULUI SUICIDAR ÎN REPUBLICA MOLDOVA 109

RELAȚII INTERNAȚIONALE, ȘTIINȚE POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE

Alexandru SOLCAN
PARADIGMA PIEȚEI POLITICE – O PERSPECTIVĂ EPISTEMOLOGICĂ ACTUALĂ 113
Igor BUCATARU
ROLUL INSTITUȚIEI PARLAMENTULUI ÎN SISTEMUL POLITIC AL REPUBLICII MOLDOVA 116

Elena MURSA
O NOUĂ ORDINE INTERNAȚIONALĂ –
SCHIMBAREA SPRE PACE 119
Violeta GHERASIMENCO
REGLEMENTĂRI EUROPENE PRIVIND VIOLENȚA
FAȚĂ DE FEMEI ÎN FAMILIE 122
Christian NASULEA, Diana Florentina SPINU
TAX POLICIES IN ROMANIA AND MOLDOVA IN
VIEW OF MOLDOVA'S INTEGRATION IN THE
EUROPEAN UNION 125
Cristina EJOV
COUNCIL OF EUROPE ACTION AGAINST
TERRORISM 126
Alexandr EJOV
SOFT POWER OF CHINA 130
Gheorghe GUȚU
FUNDAMENTUL PATRIMONIAL AL AUTONOMIEI
LOCALE, LA 10 ANI DE LA ADOPTAREA LEGILOR
NR.435/2006 ŞI NR.436/2006 134

ŞTIINŢE ECONOMICE

Ala GARŞTEA, Raisa GRIGOR, Maximilian SILVESTRU
INFORMAȚIA: ASPECT TEORETIC 138
Svetlana MIRONOV
CICLUL DE VIAȚĂ AL ÎNTREPRINDERII:
PARTICULARITĂȚI MANAGERIALE 143
Ala GARŞTEA
METODE DE ADOPTARE A DECIZIILOR 146
Natalia STEFANCO
NECESITATEA ADAPTĂRII SISTEMULUI DE
ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR
LA PIAȚA MUNCII 150
Maria COJOCARU
TENDINȚE ALE PREȚURILOR LA PRODUSELE
ŞI INPUTURILE AGRICOLE ŞI FENOMENUL
„FOARFECA PREȚURILOR”
ÎN REPUBLICA MOLDOVA 153

Gheorghe RUSU, Mihai BUMBU, Tudor ROBU
INTEGRAREA REPUBLICII MOLDOVA
ÎN UE PRIN ȘTIINȚA ECONOMICĂ
ȘI RENOVAREA TEHNOLOGICĂ 157
Aliona BÎRCĂ
DOCTRINELE CONTEMPORANE PRIVIND
CONTROLUL DE GESTIUNE 160
Vasile SECRIERU
AVANTAJELE ȘI DEZAVANTAJELE AUDITULUI
INTERN ÎN ENTITĂȚILE PUBLICE 164
Daniel ISAC
EFICIENTIZAREA CONTROLUL FINANCIAR
ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII 167
Liliana ISAC
CONTROLUL FINANCIAR PUBLIC ÎN ROMÂNIA 170
Victoria LISNIC
ASPECTE CONCEPTUALE MODERNE
AFERENTE OPERAȚIUNILOR DE
CREDITARE ÎN BĂNCILE COMERCIALE 174
Mihail GÎRLEA
SUPRAVEGHEREA PRUDENȚIALĂ
A ACTIVITĂȚII BANCARE 177
Dmitri POPA
INVESTIȚIILE STĂINE DIRECTE ÎN REPUBLICA
MOLDOVA,
ÎNTRE TEORIE ȘI PRACTICĂ 181
Manşuc JOLDÎBAEVA
EXTINDEREA AFACERILOR ÎN REPUBLICA
MOLDOVA ȘI IMPORTANȚA ECONOMICĂ A
INVESTIȚIILOR STRĂINE DIRECTE 184
Dmitri TERZI
COEFICIENTUL MODIFICAT DE
VARIAȚIE ȘI APLICAȚIILE SALE 189
Nelea CHIRILOV
ANALIZA STRUCTURII SURSELOR DE FINAȚARE
ALE ORGANIZAȚIEI NECOMERCIALE CONFORM
NOILOR REGLEMENTĂRI CONTABILE 194

Cristina DOLGHI
ROLUL INFORMAȚIEI CONTABILE
ÎN PROCESUL DECIZIONAL 199
Alic BÎRCĂ
CONEXIUNEA „MANAGEMENTUL RESURSELOR
UMANE – SĂNĂTATEA OCUPAȚIONALĂ” ÎN
CADRUL ORGANIZAȚIILOR 202
Alic BÎRCĂ, Olga BUICLI
DIVERSITATEA CULTURALĂ – PREOCUPARE A
MANAGEMENTULUI RESURSELOR UMANE DIN
REPUBLICA MOLDOVA 206
Artur CORCODEL
INTEGRAREA FINANCIARĂ EUROPEANĂ A
REPUBLICII MOLDOVA 210
Iulia CAPRIAN
CAUZELE DE ECONOMIE INFORMALĂ
ÎN SECTORUL AGRAR 213
Iulia CAPRIAN, Maria COJOCARU
ASPECTUL METODOLOGIC DE INDICATORI ȘI
CRITERII STATISTICE ÎN ASIGURĂRI 217
Dan CORCODEL
MANAGEMENTUL CRIZELOR
ECONOMICO-POLITICE – FACTOR
DETERMINANT AL STABILITĂȚII 221
Loredana JITARU
EMBARGOUL EUROPEAN ASUPRA
ARMELOR IMPUS CHINEI 225
Igor ASANOV, Alla LEVITSKAIA
IN QUEST OF METHODS TO INCREASE
ENTREPRENEURIAL ACTIVITY:
FIELD EXPERIMENT IN MOLDOVA 228
Lina VASILOI
EFICIENȚA IMPLEMENTĂRII *SOLVENCY II* ÎN
GESTIUNEA SOCIETĂȚILOR DE ASIGURĂRI 229
Владимир ДОЛГИЙ
УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ УЧЕТ – ИНФОРМАЦИОННАЯ
ОСНОВА ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ 232

Ulviyya MAMMADOVA
ТЕНДЕНЦИИ НА МИРОВОМ РЫНКЕ
СЛИЯНИЙ/ПОГЛОЩЕНИЙ 235
Aurelia BRAGUŢA
EVOLUŢIA ANTREPRENORIATULUI SOCIAL
ŞI INFLUENŢA LUI ASUPRA DEZVOLTĂRII
ŞI INTEGRĂRII SOCIALE 238

Conferinţa ştiinţifică
naţională cu participare internaţională
„Integrare prin cercetare şi inovare”

28-29 septembrie 2016

Rezumate ale comunicărilor
Ştiinţe socioumanistice
Volumul II

Redactori literari:
Ana Ferafontov
Valentina Mladina

Procesare computerizată: Tatiana Bulimaga
Marianna Savva
Ana Baltag
Margareta Prohin

"Integrare prin cercetare şi inovare", conferinţă ştiinţifică naţională cu participare internaţională (2016 ; Chişinău). Conferința științifică națională cu participare internațională "Integrare prin cercetare și inovare" : Rezumate ale comunicărilor, 28-29 sept. / com. org.: Gheorghe Ciocanu (preşedinte) [et al.] ; com. program: Florentin Paladi [et al.]. – Chişinău : CEP USM, 2016 – . – ISBN 978-9975-71-812-7.

Ştiinţe socioumanistice : Vol. 2. – 2016. – 250 p. : fig., tab. – Antetit.: Univ. de Stat din Moldova. – Texte : lb. rom., engl., rusă. – Referinţe bibliogr. la sfârşitul art. – 110 ex. – ISBN 978-9975-71-818-9.

[001.894+3+80/81]:378.4(478-25)(082)=135.1=161.1
I-58

Semnat pentru tipar 19.08.2016
Formatul 60x84 $^{1}/_{16.}$
Coli de tipar 15,6 Coli editoriale 15,0.
Comanda 355. Tirajul 110 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al.Mateevici, 60, Chişinău, MD 2009